

د نوې ژبپوهنې په رڼا کې

ليکلار پښود

(يوه پښتو – کره پښتو)

پوهاند ډاکټر ه. ا. زيار
Ketabton.com

۱۳۸۵

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

لیکی پوهه:

لیکی : لیکلار بنود «یوه پښتو _ کره پښتو»

لیکوال : پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار

خپرندوی : د ساپی پښتو څېړنې او پراختیا مرکز

چاپشمېر : ۱۰۰۰ ټوکه

چاپنېټه : پسرلی ۱۳۸۵ / 2006 (تر یونیه کال ځنډ وروسته)

د چاپ رښتې له لیکوال او خپرندوی سره فوندي دي ،

بې افخ بنوونې ترې دگټنې اجازه نشته .

دغه لارښود سم له لاسه د يوې - کره ليکلارې مينه والو ته هممهال
د ساپي، ټول افغان، بېنوا، سمسور، هيواداو... انټرنېټ پاڼو له
لارې وړاندې کېږي. که چا پرې د چاپ لور پينه کوله، له ما سره به
هر و مرو سلا کوي. (زيار)

ځوان کمپيوټري پښتني پښت ته
چې د همدوی په هڅونه دغه لارښود وکښل شو.

ننگونه

یوازې اکاډمیک پښتو ژبپوهان له لوړترین زده کړیز لاسوند او اړوند څېړنیز رېکارډ سره دا رښته درلودای شي چې په لا زیاتو پیاوړو ژبپوهنیزو آرونو، لاسوندونو او پروسیجرونو دا لارښود راوښکوي، نه لکه زموږ توکمپوه ډاکټر پالوال چې له «معیاري پښتو» سره یې دغه یو اړواړ هم رانغښتی نه دی!

A

Guide of Standard Pashto

پارسي ځپلې پښتو:
(څو، ترڅو) د (چې) پرځای.
د کابل څخه کتنه - ملاتړ - دفاع -
یادونه - ستاینه... (څخه؟)
اردو - انگرېزي ځپلې:
چېرې چې، څوک چې، کوم چې...
په ډېر شمېر کې، په مشرۍ کې...
(کې؟) لایته، لادرکه (تری تم)...

Prof. Dr. M. A. Zyar

يوه پښتو _ کره پښتو

ليکلاړښود

پيليزه:

دا خبره چې پښتو ولې لا تراوسه د نورو يادو نړيوالو او بيا گاونډو ژبو پر خلاف په سمه توگه يوه يوازينۍ کره ليکنۍ بڼه نه لري او ډيری ليکوال يې لا تراوسه د خپل خپل سيمه ييز گړدود، په بله وينا، د خپلې سيمه ييزې گړنۍ پښتو ښکارندويي کوي او په دې توگه دغې ژبې لا په سمه توگه له گړني او گړدودي دريځه يوه کره ليکنې ژبني دريځ ته لوړتيا نه ده موندلې، دک و دليل يې دا دی چې دغې ژبې لا هاغومره علمي - فرهنگي پرمختگ نه دی کړی او له دې سره ورته هغومره اړتيا هم پيدا شوې او نن گېرل شوې نه ده او چې دغه ژبه بيا په علمي - فرهنگي سيالۍ کې ولې پاتې راغلې، لاسوند يې دا دی چې د ويونکې «پښتني» ټولني ټوليز بشپړتيايي بهير يې وروسته پاتې دی .

له دې لامله دا کومه هېښنده او نادوده پېښه نه ده، خومره خنډونه او کرکنډې چې د پښتني ټولني د بېخنايي بشپړتيايي بهير مخې ته پراته دي ، هماغومره يې د ژبې او فرهنگي مخبنايي بهير مخې ته هم پراته دي .

موږ په غړولو سترگو وینو چې پښتني ټولني لا په ټوله نومهالې مانا له بې شمېرو خپلونو او ټبرونو څخه يوه يوازيني ولس (ملت) ته لوړتيا او بشپړتيا موندلې نه ده، نو څنگه کېدلای شي، ژبه يې په رښتینه مانا له بېلابېلو بې شمېرو ټبرنيو او سيمه ييزو گړدودونو څخه يوې يوازينۍ ژبنۍ او بيا کره ليکنۍ بڼې ته لوړتيا ومومي؟

هو، هماغسې چې ټولنيز بشپړتيايي بهيرونه له آگاهانه هاندوهڅو سره گړندتيا او پراختيا مومي، دغسې ورسره ترلې مخبنايي هغه هم په آگاهانه او ځانخبرې توگه گړندي کېدای شي. همدا خبره وه چې د افغاني، په بله وينا، پښتني ټولني د وروستيو ټولنيزو او بيا فرهنگي پرمختياوو له يوې واريزې چټکتيا سره د يوې کره ليکنۍ او خپرنۍ پښتو ځنډن او ځنډن بهير هم يو واريز غورځنگ ته راگډ شو، پراختيا او پرمختيا يې وموندله او دا دی، له ښه مرغه په ټول شور و زور پرمخ درومي او پرله پسې بشپړتيايي پراوونه وهي.

نورې دا بېولالې زړې شوي دي چې هر څه دې د مهال عادي بهير ته پرېښوول شي. که دغه آر د منلو وړ وای، نو ولې به دا دومره ټولنيز او فرهنگي اوړونونه او غورځنگونه رامنځته کېدل. رښتيني روښاندي پښتانه اوس په دې پوره پوه شوي چې په گردو بېخنايي او مخبنايي ډگرو کې يې له نورې پرمختللي نړۍ سره سيالي او هملاري په آگاهانه او ځانخبرو هاندوهڅو سره کېدون موندلای شي او په دغه لړ کې د يوې داسې کره ليکنۍ پښتو په سمبالونه چې په دغه سيالۍ او هملاري کې يې رښتيني مرستندويه شي.

د يوې يوازينۍ کره پښتو د رښتياينې او سمبالونې لپاره چې کومې پرله غښتې ژبپوهنيزې هلې ځلې په وروستيو دوه - درو لسيزو کې ترسره شوي، هغه ټولې د ليکونکي له خوا پر خپل خپل مهال څېړل شوي او ارزول شوي او له بېلابېلو لارو د زده کړه والو او ليکوالو د گټې اخېستنې لپاره وړاندي شوي دي، چې د بشپړې کتابي بڼې «پښتو ليکلار» تر لومړي چاپ (۱۳۶۰ ل) راوروسته يې دغه اوسنی لارښود د هغو گردو ليکوالو، پوهانو او زده کړه والو د پرله پسې غوښتنو او سپارښتنو يو غبرگون دی چې د جنگ و جهالت ځپلي هيواد پرېښوونې او يا يې بيا رغونې ته اړ شوي او د پښتو ليکلار په گډون يې بشپړ کتابتونونه تر شا پرې اېښي دي. دا هغه پښتو مين پښتانه دي چې د خپلې ژبې او ژبني فرهنگ رښتيني پرمختگ او د نړيوالې علمي - تخنيکي سيالۍ لپاره يې جوگه کېدنه د دغې ژبې ليکنۍ يووالی او کره والی لومړنی او بنسټيز آر و آړ (اصل و شرط) گڼي او همزمان يې د ملي رغښت او يووالي پيلامه.

د هغو ښاغلو او آغلو د پوهاوي لپاره چې د يوې - کره ليکنۍ پښتو په اړه ورته دغه ټولې ځانگيزې علمي هاندو هڅې بيا هم سمې او اړينې نه برېښي، ځانگړې او خپلسري يې بولي، پر همدومره غبرگون بسنه کوو چې دغه رېره او ټولې ورته ژبنۍ رېرې او مسالې نورې د کابل پښتو ټولني يا پېښور پښتو اکېډمۍ د زاړه نا پوهنيز دود «ټولپوښتنې (رېفرينډم)» پرځای په نوې ژبپوهنه هوارېدای شي او يوازې په ژبپوهانو اړه لري. بيا هم دغه اوسنی لارښود د تېرو هغو غونډې د هماغې ژبپوهنيزې چلند لارې (پروسيجر) پر بنسټ رغېدلی چې پر ۱۳۵۵ ل کال د ارواښاد علامه حبيبي تر مشرۍ لاندې د يو شمېر دودپزو او نويو ژبپوهانو او ليکوالو په يوه غونډه کې لاسليک شوی او د هماغه کال د لړم په مياشت کې د پښتو ټولني تر پخلي او منښتې وروسته د ۱۳۵۶ ل په لومړيو کې اړوند سرکاري اورگان «زيري» او ورپسې بيا د پښتو پرمختيا او پياوړتيا د يوې مياشتنۍ «

پلوشې)) خپور کړی وو .

نوي، خپلاسي رغاوې يا نوېزونه (نيولو جېزمونه) چې د يوې - کره ليکنې پښتو له رغندو ټوکونو (اجزاوو) څخه گڼل کېږي، هم همداسې يوه ورته ژبپوهنيزه رېږه ده او تر ټولو مخکې په ژبپوهانو اړه لري او د هرې علمي، تخنيکي يا انفارماتيکي څانگې پوهان هم خپلې اړوندې نومونې يې د ژبپوهانو او په ځانگړې توگه، وييپوهانو (لېکزيکولو جېستانو) له لارښوونې رغوولای او ټاکلای نه شي .

زه په دغو ژبنيو رېږو او سکالوو کې له اوږدې مخينې (سابقې) او ازمېښت سره سره بيا هم دغه لارښود په ټوله مانا کوم وروستنی او همېشنی لارښود يا د چا خبره کومه کاني کرښه نه گڼم، ځکه يو خوا د پښتو ټوله گړنۍ او ليکنۍ شتمني لا په بشپړ ډول رابرسېره شوې او راخوندي شوې نه ده او بل خوا يې اوسنۍ گړندۍ خپرنۍ او فرهنگي پراختيا او پرمختيا پرله پسې نوې نوې څنډونه او لر ليدونه پرمخ راپرانيزي او له دې سره يې اړوند لارښود هم زاز و ادلون بدلون غواړي. ان په همدغه اوسني لارښود کې د يوه لږ گړدودي ځېلونو (وارينټونو) امرنه (انتخاب) او ټاکنه سم له لاسه وړانديزي بڼه لري . لکه واخلي د (سول، سته...) او (شول، شته...) تر منځ، يا د (بود - بودند) د انډول په توگه د (و، وو) او (وو، ول، وه)... تر منځ که څه هم د ياد شوي علمي پروسيجر له مخې د وروستنيو ځېلونو کره والی په گوته شوی او زباد شوی دی . د نيولو جيزمونو په برخه کې يې هم همداسې درواخله .

د دغو ټولو خبرو په پای کې دا هم له پامه غورځول په کار نه دي چې ژبه د يوې ټولنيزې ښکارندې (پديدې) او فرهنگي اړې په توگه تل په ادلون بدلون کې ده او له دې سره يې رغاوونيز (فونېتيکي او گرامري) او وييز اکر بکر هم اوښتونکی او بدلېدونکی دی او کره ليکنۍ بڼه يې هم ورسره هرومرو پر يوه اکر پاتېداى نه شي .

بلخوا ژبپوهنه د ژبې او ژبنيو سکالوو د پوهنې په توگه له ټولو پرتليزو (نسبي) سانتيفيکو آرونو سره بيا هم له ټولنيزو پوهنو څخه گڼل کېږي او په دې ډول يې د نورو سکالوو په څېر معياري دا هم د تل لپاره نا لاسوهلې پاتې کېداى نه شي . همدا خبره ده چې ان په وتليو اروپايي ژبو، لکه انگرېزۍ، فرانسۍ او جرمنۍ کې هم دغه بهير لا تراوسه پرمخ روان دی او يو نيم ادلون بدلون پکې راوړل کېږي .

چلند لار (پروسيجر)

پښتو، لکه د نړۍ بله هره ژبه د غريزو او مانيزو پيلامو (لغاتو) د يوه غونډال (سېسټم) په توگه د خپلې ويونکې «پښتني» ټولنې له خوا د خپلمنځي پوهاوي لپاره ويل کېږي او اورول کېږي. اوسنۍ پښتو د نورو خپلوانو (آرياني) ژبو په څېر د خپلې پرمختيا په درېيم پړاو يا پېر (دور) کې ټيکاو لري چې له

لسمې زېږدي (ميلادي) پېړۍ راپيل شوی او تراوسه پر مخ ځي. تر دې له مخه د منځنۍ پښتو پېروو چې اوږدوالی يې لږ تر لږه دولس پېړۍ اټکلېدای شي.

پښتو گړدودونه (لهجې) پر څلورو غورو ډلو وېشنه مومي: (۱) سوېل - لويديزه پښتو، (۲) سوېل - ختيزه پښتو، (۳) شمال - ختيزه پښتو او (۴) منځنۍ پښتو.

يوه - کره پښتو لکه يو - ټوليز - کره گرامر يې د بېلابېلو گړدودونو يو داسې غورچاڼ دی چې د ليکنۍ اړتيا له مخې يې د شاعرانو او ليکوالو له خوا بنسټ اېښودل شوی او پر له پسې يې بشپړتيا موندلې ده. خو له يوې پېړۍ راهيسې چې پښتو په يو واريز ډول خپرنې ډگر ته راگډه شوې، دغه بهير يې هم گړندی شوی او په دې لړ کې يې له هغو زياتو آگاهانه او پر له غښتو ژبپوهنيزو هاندوهڅو سره چې له تېرو درو لسيزو راهيسې يې د يوه فرهنگي غورځنگ بڼه غوره کړې، خپل لوړترين بشپړتيايي پړاو ته رارسيدلی او همداسې پسې ورځ پر ورځ مخ پر بره درومي. دا چې يوه - کره پښتو د ليکوالۍ او خپراوي په بهير کې را دود شوې او په دې توگه لاس له لاسه په ليکوالۍ او خپراوي اړه لري، «يوه - کره - ليکنۍ پښتو» هم بلل کېږي.

يوه کره - ليکنۍ پښتو پر دوو ټوليزو او غورو بنسټونو ټيکاو لري. (۱) رغاونيزه يا گرامري يو رنگي او (۲) ويي پانگيزه (لغوي) رنگارنگي.

۱ - رغاونيزه يا گرامري يو رنگي

دا مانا چې د وينگ (تلفظ)، اوازپوهې، گړپوهې (صرف) او غونډله پوهې (نحوې) په برخه کې له څو بېلابېلو گړدودي ځېلونو (وارينټونو) څخه هماغه يو ځېل غوره کړشي او وکارول شي چې تر نورو يې تاريخي مخينه يا د ويونکيو شمېره زياته وي. يا يې هم ليکنۍ او خپرنۍ مخينه او دودوالی ډېروي، همدا راز يې لنډون، وينگ او خوږوالی او بيا با قاعده والی او نه گډون په پام کې نيول کېږي. لکه له نوسي، لمسي او نمسي څخه وروستی دا، او يا له ورسيد، ورسېده، ورسېدو، ورسېدلو، ورسيدئ، ورسېدلئ، اورسېدو، اورسېدلو... څخه رومي دا.

۲ - ويي پانگيزه رنگارنگي

په دې مانا چې په يوه - کره - ليکنۍ پښتو کې په دغه اړه له غورچاڼ يا په ملايي نومونه (انتخاب واطراد) څخه کار نه اخېستل کېږي، بلکې د يوه ويي (لغت) ټول هممانيزونه (مترادفات) را اخېستل کېږي، لکه تيره، ډيره، گټه، کانی، گرگی، کمر... داځکه چې په لږو ډېر مانيز بدلون سره راز راز

کارول کېدای شي: تیره د عامی تیرې (سنگ)، ډبره د کاني (معدني) تیرې، گټه د ودانيزې (تعمیراتي) توکي، کانی د آسماني تیرې، غرگی د گردې تیرې لپاره چې د یو څیز د اوږه کولو یا میده کولو لپاره په کارېږي او داسې نور. دغه هممانیزونه د گرامري وارینتو پر خلاف ژبني او لیکنی یووالی او کره والی نه ژوبلوي، بلکې لایې پراخوي او بډایه کوي.

د یوې کره - لیکنی پښتو ویپانگه لکه نورې ژبې له څلورگونو خواوو څخه را بشپړېږي: (۱) گردودي وییونه یا گروپزونه، (۲) لرغوني یا ارکاییک وییونه او یا زروپزونه، (۳) خپلاسي یا مصنوعي وییونه یا نوپزونه او (۴) پور یا مستعار او د خیل وییونه، یا پوروپزونه.

په دې توگه رومبني درې ويی ډولونه د پښتو ویپانگې خپله نږه پانگه گڼل کېږي او څلورم دا له نورو (پارسي، هندي، عربي، انگرېزي، پرانسي...) ژبو څخه راپور شوي او دود شوي دي. مانا دا چې ټوله ویپانگه په سل کې ۷۵ په پښتو اړه لري او په سل کې ۲۵ په پردیو ژبو. تر ۲۵% زیاته پورونه پښتو له پښتنو څخه ورو ورو پردی کوي او کنډیباغي (پتوا) یا لر تر لرږه اردو ترې جوړېږي.

لیکلار او لیکدود:

دغه دواړې نومونې د بېلابېلو ماناوو او موخو لپاره دود شوې دي. په لیکلار کې ژبني اړخونه او گرامري جوړښتونه تر پام لاندې نیول کېږي. په دې توگه کله چې وایو، کره یا معیاري پښتو لیکلار، نو مانا یې دا چې له پورتنیو آرونو سره سم یې د یوې - کره پښتو استازي او ښکارندويي وکړای شي. خو لیکدود یا املاً په ټاکلي الفبایي یا لیکنی (تحریري) سېستم کې د توپیر (کنټراسټ) یا نه گډون (عدم التباس) له آره سره سم د یوې ژبې لیکنی یا انځوریزه سېمبولیکه بڼه ده. کره لیکدود هله رښتینوالی موندای شي چې په اړونده ابېڅې (الفبا) کې د هر غږ او ويی لپاره ټاکلی سېمبول (توری - حرف) ولري او بیا د هماغې ټاکلي کره ژبې تر وسې وسې څرگندويي وکړای شي. اوسنی دودیزه پښتو ابېڅې چې بنسټ یې پر عربي هغې اېښوول شوی، زیاتره د (۲۹) گونو بېواکو (کنسوننټو - صامتو) او نیمواکو (W, Y) غږونو یا اوزونو لپاره توري (حروف) لري او د اووگونو خپلواکو (واولو - صایتو) اوزونو لپاره تش درې توري (ا، و، ی)، خو بیا هم د اوږده او لنډ (و) لپاره هماغه یوه نښه (توری) کاروي، او د زور او زورکي لپاره گردی یا لکی ډوله بیا هم گډون رامنځته کوي. همزه (ه) یا چرگی (ه) هم همداسې درواخله گ له کړی (گ) سره لیکل هم یو بې سره بوله کاردی. ځکه دا نښه یوازې د غبرگیزو اوزونو (ت، ډ، ږ، ښ) لپاره سمه راځي، چې ژبه ورسره راکړی کېږي، گ تخنیکي او اقتصادي ستونزه هم رامنځ ته کوي.

د کره لیکنی پښتو ابېڅې (الفباء) په لاندېني لښتیلیک کې وړاندې کېږي:

دودیز غږیز(فونیمیک)	نوم	بېلگه	غږیزلیک
ا، ه، ه	زور	اره، ار	ará, ar
ه، ه	زورکی	زړه	zrə
آ	اوږد (ممدوده)	آر، آس، کال	ār, ās, kāl
	الف		
ب	بې	بر	bar
پ	پې	پوړ	por
ت	تې	تل	tal
ټ	ټې	ټل	ṭal
ج	جې (جیم)	جل	jal
چ	چې	چم	čam
ع	عې	حل، ورخ	jal, wraj
خ	خې	خرخ، خرخ	carx, xarc
خ	خې	خر، خور	xar,xor
د	دې (دال)	دادا	dādā
ډ	ډې (دال)	ډول	ḍol
ر	رې	رگ، تور	rag, tor
ړ	ړې	ړوند	ṛund
ز	زې	زر	zar
ژ	ژې	ژر	žar
ږ	ږې	ږیره	ḡira žira
س	سې (سین)	سم	sam
ش	شې (شین)	شپه	špa
ښ	ښې	ښار	šār žār
غ	غې (غېن)	غر	ḡar
ك	كې (كاف)	كر	kar
گ	گې (گاف)	گڼ	gaṅ
ل	لې (لام)	لر	lar
م	مې (میم)	مور	mor

nar	نر	نې(نون)	n	ن
run	رون	نې	ɳ	ڼ
kor	کور	او [اوردو(و)]	(o) o	و
zum	زوم	او [لنډه(و)]	u	و
war	ور	وې [بېواک(و)]	w	و
ham	هم	هې	h	ه، هـ
her	هېر	اوږده يې	e	ې
wir	ویر	لنډه يې	i	ي
wray	وری	زورواله يې	ay	ی
wrəy, xwrəy	وری، خورئ	زورکي واله يې	əy	ی، یئ

عربي	غريز	نوم	بېلگه
ث	Θ	ثې، ثاء	حديث
ح	h	حاً	حليم
ذ	Δ	ذال	ذاکر
ص	s	صاد	صابر
ض	Z	ضاد	ضمير
ط	t	طا، طې	طاهر
ظ	z	ظا، ظې	ظاهر
ع	Σ	عين	عالم
ف	F	فاء، فې	فاروق
ق	Q	قاف	قرآن

د رغاونيز يا پښويز (گرامري) يووالي آرونه (پرنسيپونه)

دا پرنسيپونه د يادشوي پروسيجر په رڼاکې د پورتنيو معياري يا ټوليزو پرنسيپونو د کارونې لپاره پر کار راتللي شي او د هغو علمي کول کيدونې کولای شي. په بله وينا داسې آرونه (پرنسيپونه) چې د هغو له مخې موږ په راز راز گډوډي گرامري خپلونو (وارينټونو) کې د غورځونې (اطراد) او يا

غورونې (انتخاب) اجازه ولرلاى شو:

۱- دويو نكو ډېروالى، دا په دې مانا چې د يوه گرامري توك له مخې له خووارينتونو څخه هماغه يوه ته معياري ارزښت وركړ شي چې د ويونكو شمير يې ډير وي، لكه: (ورخ) د (روح)، (خمكه) د (زمكه)، (شته) د (سته) يا (ما نيولى دى) د (ما نيسلى دى) پر وړاندې. په دې لړ كې منځنۍ پښتو د نورو درېواړو گړدودي ډلو پر خلاف يو نيم تاريخي (لرغونى) آواز خوندي ساتلى، خو د ويونكيو د لږوالي پر بنسټ كره نه شي منل كېداى، لكه س په سگه، دېرس، مسر، كسر... كې.

۲- توپير او نه التباس، په دې مانا چې د يوه فونولوژيكي او گرامري توك له وارينونو څخه هماغه يوه ته معياري ارزښت وركړ شي چې له نورو معياري امرل شوو توكونو سره يې توپيرو شي، په بله وينا، د التباس او يو له بله د ټكر مخه يې ونيول شي. د ژبنيو توكونو تر منځ توپير او نه التباس يو ژبني قانون او ناموس گڼل كېږي، لكه (شول) د (سول) پر وړاندې چې له (سوخل) سره يې ټكر راځي، همدارنگه سيورى - سوري، پسور - سور، خپور - خور... درواخله.

۳- د ويوالى (باقاعده گي)، دا مانا چې له بېلابېلو رغاونيزو (پښوييزو) ځېلونو څخه هماغو ته معياري ارزښت وركول كېږي چې بېدويي يا استثنا يې كمه وي، لكه دا دوى (قاعده) چې - زور (a) په دوديز او بيا (فونيميك) ليك كې د بنځينه پايلې په توگه په پام كې ونيول شي او ډېرگړې يې هم - ې (- e)، نه دا چې د نورو دروگونو گړدودي ډلو پر وړاندې د كندهاري گړدود پر بنسټ تر خجن خپلواك (واوبل) وروسته a - پر واپول شي او a بيا په ډېرگړي كې پر -i.

همداسې په نرينه نومونو كې درواخله چې كندهاريان يې د نورې ډېرې پښتو - ay پاى د ناحجنۍ له كبله پر ay اړوي او بيا يې ډېرگړى هم د -ii پرځاى پر -ay پاى ته رسوي او داسې نور.

۴- سپما، دا مانا چې تر وسې وسې او وروستني بريده په لږو وييو كې ډيره مانا او مطلب وړاندې شي، بې له دې چې ابهام او گونگوالى پېښ شي، يوه خبره چې په يوه جمله كې راتلاى شي، دوو ته بايد ونه رسېږي او يوه جمله چې له پنځو توكو څخه جوړېداى شي، په كارنه دي، اتو يا لسو توكو ته ورسې. البته په ادبي او هنري ډگر كې د يوه مطلب څو څو رازه څرگندول له سپما څخه سرغړاوى نه گڼل كېږي، هغه هم په دې شرط چې نوې نوې مانيزې او بديعي رنگارنگۍ منځ ته راوړي، د چا خبره تكرار حسن اوسي، نه دا چې تشه لفاظى بڼه ولري. له بده مرغه زموږ ډېر ليكوال د ډېر پخواني ختيز دود تر اغېز لاندې د هممانيزو وييو او جملو بيا بيا كارول د خپل ليكني سبك ستر توك گڼي. سپما په كړاوړون (فعلي گردان) كې هم ډېره پاموړ بلل كېږي او هغه دا چې له بيلا بيلو گړدودي ځېلونو يې هماغه لنډه دا امرل كېږي: لكه د (پوه شوم) پرځاى (وپوهيدم) يا د (ډوډۍ وخورلې شوه) پرځاى (ډوډۍ).

و خورل شوه). په ويې غونډونو، لکه: کابل پوهنتون، د (د کابل پوهنتون)، (کابل ښار) د (د کابل ښار) ... پر وړاندې. په نوېزونو کې، لکه: (رسنۍ) د (خبري يا خپرندويه رسنۍ) پر وړاندې.

۵ - اساني او رواني، په دی جاج (مفهوم) چې د يوه ژبني توك د تلفظ (وينگ) او له دې سره بيا د ليك او چاپ ... له مخې پښتنو او نا پښتنو ټولو لپاره اساني او رواني ولري. دا آر په پښتو زده كړه او ښوونه کې بيا په ځانگړي ډول د زيات ارزښت وړ دی، لکه (راوړ شو) او راکړ شو، د (راوړل شو) او (راکړل شو) يا پېر د پېر، درون - درانه د دروند - درانده پر وړاندې.

۶ - خوږ غږي او بلاغت، چې يو ژبني توك په ټولنه کې (دا کثريت له نظره) رکاکت او کراهيت ونه لري. د ساري په توگه له فونولوجيکي او گرامري او ان لغوي او محاوروي وارينتو د يوه گرانښت او خوږوالي زيات وي، لکه: (هيلۍ ته لامبو ښوول) د (کونډې ته غوول ښوول) پر وړاندې يا (نتل) د (رتل)، (وختېری) د (وخت گوډی) پر وړاندې ...

۷ - لرغونوالی، په دې جاج چې د وييزو او گرامري وارينتونو په ډله کې هماغو ته معياري ارزښت ورکول کېږي چې يې تر نورو تاريخي او اېتمولوجيکي لرغونوالي ډېر وي، لکه: (ځمکه) د (مزکه)، (ولاړم) د (لاړم) پر وړاندې. دا چې له نجل - نجن، نجلۍ - نجنۍ، زما - دما، زموږ - دموږ، ستا - د تا او ستاسې - د تاسې، څغ - جغ، جندره - ژندره، ژرنده - جرنده، نږور - نگور ... څخه وروستي ځپلونه لرغوني دي، خو د ويونکيو زياتوالي او له دې سره کره والی د مخنيو پر خوا دی.

يادونه:

په دی یاد شوو پر نسيپونو کې کېدای شي، يو له بله ټکر راشي. په دې مانا چې که يو توك د يوه پرنسيپ (لکه لرغونوالي) له مخې معياري ارزښت ولري، مگر د يوه بل پرنسيپ (لکه د ويونکو ډېروالي) له پلوه يې دغه ارزښت سلب شي، په دې توگه په کار ده چې لومړی د ژبپوهنې يا عملي او تطبيقي چانس او ارزښت د ډيروالي او لږوالي له مخې هر پرنسيپ ته لوړې يا ټيټې شمېرې ورکړ شي او کله چې يو ژبني توك د ټولو پرنسيپونو له ټوليزو شمېرو څخه تر نيمايي زياتې يوسي، معياري ارزښت به ورکول کېږي. د ساري په توگه د نننۍ ژبپوهنې له مخې د يوه ژبني توك ډېر کارېدنګ، په بله وينا، د هغه د ويونکو ډيروالي تر تاريخي لرغونوالي او دودوالي څخه زيات ارزښت لري او په کار ده، که لرغونوالي او دودوالي يا نورو آرونو ته په سل کې پنځه پنځه شمېرې ورکول کېږي، نو د ننني دود او کارېدنګ او ويونکو ډيروالي ته به په سل کې شل شمېرې ورکړ شي. بيا هم که د دې کار لپاره کومه بله جوړه شوې واکمنه غونډه له لاکره پروسېجر سره ټولو آرونو ته يو يو راز شمېرې ورکول غوره

وگڼي، په بله وينا، هېڅ شمېرې ورنه کړي او د يوه ژبني توك په معياري ټاکلو او امر لوکې د ياد شوو آرونو ډيروالی په پام کې ونيسي، نو بيا هم له علمي بنسټونو څخه دومره سرغړاوی نه گڼل کېږي. ځکه د ژبې غوندې يوې ټولنيزې پديدې، هغه يې هم په ليکنې برخه کې قرار دادي او تروني لاسوهنې او ريفورمونه تل منلي او منلای شي.

د دې لپاره چې دغه لارښود مو له ټوليزوالي څخه را ځانگړی کړی او بيلا بيلو ژبني توکونه او ټوکونه (اجزا) مو په کې رانغښتي اوسي، لومړی يې له غونډله پوهيزو (نحوي) يونونو (واحدونو) څخه را پيلوو، بيا گړپوهيز (صرفي)، ورپسې غړپوهيز (فونولوجيکي) هغه تر کروني لاندې نيسو او تر ټولو وروسته بيا د دغو ټولو رغاونيزو او پښوييزو (گرامري) يونونو يا توکونو د کروني په رڼا کې ليکدودي (املایي يا ارتوگرافيکي) هغه.

لومړی - په غونډله پوهيزه (نحوي) برخه کې:

۱- لکه څنگه يې چې له نوې نومونې څخه څرگندېږي، په غونډله پوهه کې غونډلې (جملې)، غونډونه (فقرې)، او گړنې (محاورې)، په بله وينا، څرگندنې (اکسپرېشنونه) تر ويېنې (بحث) لاندې نيول کېږي او په دې توگه د يوې ژبې لوېترين توکونه يا يوونونه (واحدونه) را اخلي چې د دود له مخې د گړپوهې (صرف) تر څنگه د پښويې (گرامر) دويمه څانگه بلل کېږي. په دې لړ کې غونډله بيا له اړوندو رځندو توکونو (نومونو، کړونو، کړولونو يا قيدونو او وييکو يا اداتو) سره په وروسته ډول تر کارونې لاندې نيسو.

۲- پښتو غونډله پوهې پر دوو برخو يا غونډونو (فقرو) وېشل کېږي چې لومړی هغه ته نوموال غونډ وايي او دويم ته کړوال، خو د دندې له مخې لومړی هغه ايښی (مسند اليه يا مبتدا) بلل کېږي او دويم دا ايښونی (مسند يا خبر). په ايښي کې کړند (فاعل يا نائب فاعل) له اړوندو ستاينومونو او نورو ټاکنديو توکو سره راځي چې لومړی پېژند (حرف تعريف)، بيا شمېرنوم، ورپسې ستاينوم او وروسته پخپله کړند او ډون مومي. د غونډلې په دويمه برخه «ايښوني» کې کړی (مفعول) او کړ او کړول يا کړولونه او پخپله د کړي اړوندان راځي، په دې اوډون: پوهې د کړي پېژند يا شمېرنوم، ستاينوم او بيا په خپله کړی، ورپسې کړول يا کړولونه او په پای کې کړ او مرستيال کړ يا کړونه راځي. ځينې کړولونه د نوموال وند په سر کې هم راځي، لکه: نن په کابل کې واووره ووري، په لندن کې ډېر مهال افغان سفارت نه وو ...

لکه: بېرک _ سنک په خپېره وواهه (يا وهلی دی).

۳- که په دغه اوډ کې یو توکی له بل توکي سره ځای بدل کړي، غونډله خپل کره والی (معيار) له لاسه ورکوي، لکه چې په گړنۍ پښتو کې ویل کېږي: یو سنک بېرک په څپېره وواهه. یا د شمېرنوم له ځای بدلون سره: په ښاري دویمه مینه کې ... د «په دویمه ښاري مینه کې...» پر ځای، هر گوره په زماني کړولي غونډونو کې ستاینوم له شمېرنوم سره ځای بدلولای شي، لکه: په دوو تېرو کلونو کې یا په تېرو دوو کلونو کې، خو که خبره گړیو او شېبو ته ورسې، ستاینوم هر ورو تر شمېرنوم له مخه کره برېښي، لکه: په تېرو څلیرویشو گړیو کې، په تېره یوه شېبه کې ...

دغه راز کله ناکله د سبکي رنگارنگۍ لپاره په منفي غونډله کې آر کړ (اصلي فعل) تر مرستیالکړ (معاون فعل) وروسته کېدل لږ وډېر دود لري، لکه: زمري نه دی راغلی = زمري راغلی نه دی.

د غونډلې بېلابېل کوشني کوشني توکونه او په دې لړ کې سرېلونه، وستربلونه او نور وییکی (ادات) په وروسته ډول تر کارونې لاندې راځي.

۴- هر گوره، که په غونډله کې د غښتلیو نومخړو (زه - ما - موږ، ته - تاسې، دی - ده، دا - دې - دوی یا زما - زموږ، ستا - ستاسې، د ده - د دوی...) پر ځای کمزوري هغه (مې - مو - دې - مو - یې...) وکارول شي، نه یوازې ترې تولنومونه (مضافات)، ستاینومونه (صفات) او شمېر نومونه (اعداد) پومبی راځي، بلکې کړی (مفعول) هم ترې مخکې کېږي، لکه:

یوه پېره ډوډۍ (مې، دې، مو، یې) وخوره....

۵- که یو نوم تر یوه زیات ستاینومونه ولري، د ارزښت له مخې پرله پسې اوډون مومي او شمېرنومونه تر ستاینومو له مخه راځي:

کره	ناکره
یو ډېر ښه سپری راغی	ډېر یوښه سپری راغی .
دویمه ښاري خانگه	ښاري دویمه خانگه
یوه پېره توره ډوډۍ مې وخوره	یوه توره پېره ډوډۍ مې وخوره (توره
	ډوډۍ د سپینې پر وړاندې یوه دوده
	نومونه ده)

مگر «بېړنۍ لومړنۍ مرستې»، نه «لومړنۍ بېړنۍ مرستې»، ځکه «لومړنۍ مرستې» یو نړیوال منلی تړنگ او جاج دی.

د اېښي او اېښوني (مبتدا او خبر) تر منځ بشپړ گرامري سمون اړین دی:

کره

پلوشه راغله .

ما ډوډی و خوړه .

پلوشه زما خوړ ده .

// //

زلمی - زما ورور دی .

زه او ته - ښار ته ځو .

هلکان راغلل .

زلمی، زر خانگه، زرمینه او زرینه

راغلل

ما - په لندن کې یو کال او درې اوونۍ

- تېرې کړې .

تېر کړل .

نولسمه او شلمه پېړۍ تېره شوه .

- تېرې شوې .

اورم کال او پروس کال - ښه تېر شو .

- ښه تیر شول .

[زیار، پښتو لیکلار ۱۲۹-۱۲ مخ].

«چې» د غونډلې د نازادو یا مرستیالو رغندو ټوکونو په لړ کې یو ډېر کاری او ډېر پېښی اړیکو ییکی (ارتباطی ادات) دی:

کره

زه راغلم چې تا ووینم .

د بي بي سي والایې "تر هغې" هم

پرځای کاروي:

هېواد ته خدمت وکړئ چې اباد شي .

هېواد ته خدمت وکړئ (تر څو) اباد شي .

بلېر امریکا ته ولاړ چې له کلېنتن سره

- (چېرته) چې له کلېنتن سره گوري .

وگوري .

(پېښورۍ پښتو)

زه یو کتاب اخلم چې ویې لولم .

- (کوم) چې لولم یې (- هغه چې) . //

واچپایي اسلام اباد ته ولاړ .

- (څوک) چې له پاکستان سره . //

چې له پاکستان سره خپل اړیکي ښه

تعلقات ښه کول غواړي .

کړي .

ناکره

زه راغلم (تر څو) تا ووینم . (کابلۍ پښتو)

//

يا د اجمل په شعر کې:

حئی هغو خوارو له جنت وگتو (خوک) چې له حایه دوزخیان پیدا دي.

د «چې» په ملگرتیا یو لړ ترښتي (ترکیبي) اړیکو ییکي، لکه دا وروسته کره بېلگې یې:

خومره چې غورېږي - هومره نه ورېږي.

خنګه چې ناروغ وم، نور وختون ته ولاړم.

کله چې ته راغلي، بیا به زه ولاړ شم.

ناکره بېلگه یې لکه:

حکله چې ناروغ وم - نو وختون ته ولاړم. (کندهاری پښتو)

د همدې غونډلې کره بڼې:

خنګه چې ناروغ وم - نور وختون ته ولاړم.

یا:

(خنګه) چې هوا ښه شوه - (نو) له کوره ووتم (خنګه او نو غورځېدای شي)

«لکه خنګه چې» د ترښتي اړیکو ییکي (ترکیبي ارتباطي ادات) په توګه:

لکه خنګه چې تاریخ زیاده کړې ده - پښتانه له آره ساک دي.

«خو»، «خو چې» یا «ترخو چې» یوازې د زماني کړول (قید) په توګه، هغه هم د لومړۍ راول شوې

خپرمه (فرعي) غونډلې په سر کې راځي او یوازې په همدې کارونګ د پارسي «تا» انډول کېدای شي،

لکه:

ترخو چې کوشنی ونه ژاړي - مورتی نه ورکوي.

خو چې بنسټپال پر هېواد واکمن وي، د سولې او سوکالی هیله نشته.

[دلته یوازې «ترخو» او «خو» هم ناکره نه برېښي]

همداسې له «چېرې» او «کله» سره، لکه:

چېرې چې اوسې، په خوی به د هغو سې.

کله چې ته راغلي، هله به زه ولاړ شم.

خوک چې خوب کوي، نرکتې به یې زېږي.

ځینې ناکره لیکوال یې له تکراره ځان ژغوري او هغه دا چې که یو ځل یې بیانیه وکاروي، بل ځل یې د

پارسي «تای علتیه» تراغیزلاندې پر (خو) یا (ترخو) اړوي:

نازوله ښوونځي ژر راغله چې له مور سره بازار ته ولاړه شي، «ترخو» ځانته ګوتونه واخلي [دلته تر

خو پر «او» يا «او په دې توگه» بدلول په كار دي].
اد لزياتي خبرتيا لپاره: پښتو ليكلار ۶۴-۵۶۱ مخ، پښتو پښو يه درېيم چاپ، اړونده سکالو، پښتو
ويي پوهنه ۴۴ مخ، د انگريزي-پښتو د سربلونو سيندگي سريزه].

سربلونه او وستربلونه:

۶- سربلونه د غونډلې (جملې) د مرستيالو رښوونو په توگه له ازادو يا آرو ټوکونو (نومونو)
سره کرولونه (قيدونه) جوړوي. داسې چې سربل تر نوم له مخه او وستربل ترې وروسته راځي، لکه په
کور کې «په» سربل او «کې» وستربل دی. د پښتو د دغو غبرگو وييکو يا «غبرگيلونو» په وړاندې
زياترې خپلوانې ژبې يووستوي سربلونه کاروي، لکه پارسي «در» او انگريزي «in» د کره ليکنې.
پښتو سربلونه او وستربلونه په لاندې ډول بنوول کېږي:

۷- «له» له هغو ډير پېښو سربلو څخه دی چې د څو بېلابېلو وستربلونو په ملگر تيا له منځ کې
راښکېل نوم سره بېلابېل کرولونه (قيدونه) جوړوي او له يو لړ منځنيو گړدودو پرته له يوه بل ډېر
پېښي سربل «د» سره گډ شوی او په دې توگه يو ژبنی آر (توپير يا نه التباس) تر پښو لاندې کوي.

لکه:

کره ناکره

تل به دې ساتم له پردو وطنه... تل به دې ساتم د پردو وطنه...
ته خو به له زلفو کوڅې جوړې کرې... ته خو به د زلفو کوڅې جوړې کرې...
او داسې نورې پېيلې او ناپېيلې بېلگې يې. کره جوړې يې دا دي:
غبرگيلونه يا د سربلونو او وستربلونو جوړې په لاندې ډول بېلابېلې تر سپړنې لاندې نيول کېږي:
له - سره: زه له زلمي سره له کندهاره (خخه)، راغلم (خخه)، په دې توگه غورځېداي شي)
له - خخه: د " خخه " ناکره گړدودي ځپلونه (خه، نه، ځنې) هم په پېيلو ويناوو کې راتلاي شي.
له - سره سره: زه له ناروغۍ سره سره (بيا هم)، کار ته ولاړم. يو وستوی «سره» په همدغه (باوجود)
جاج هله بسيا کېداي شي چې تر «له» له مخه راشي، لکه: سره له ناروغۍ کارته ولاړم. «بې» «ل» هم
همداسې په سرکې راځي.
له - پرته: له رابلليو پرته، نا بللي هم راغلي ول (- خخه پرته - په يو ځايي ډول کره نه راځي).
له - وروسته: له غرمې وروسته لمبا ته ځم (دلته تر «له» تر "زيات کره برېښي).

له - راهیسی: له دوولسیزو راهیسی افغان ولس د مرگ و ژوند پر پوله ولاړ دی (د راپه دې خوا، د- راسې، د- راپه هیسته... یې ناکره انډولونه دی.

په هغو کړولي ترنگو (قیدی ترکیبو) کې چې «خخه» ترې غورځېدلی گڼل کېږي:

د قانون له مخې (خخه) چې «تر مخه» یې ناکره انډول دی، د ځان له خوا، له ډیرې تودوخې، له غرمې (- تر ماښامه)....

په «لپاره» کې د لیکدودي آر له مخې «له» رانغښتل شوی دی. کله کله د "راهیسی" پر ځای تش "خخه" او یا هم د لاسپما لپاره یوازې پر "له" بسنه کیږي. لکه له کلو خخه، له پخوا... د محمد هوتک په لیکلار کې هم زیاتره "خخه" غورځېدلی دی. له آره، له لاسه، سم له لاسه، وار له مخه، سم له سمونې هم هدا سې درواخله.

له ساده (یووستوو) کړولو خخه بېلښتي کړولونه رغوي. لکه: له پاسه، له لاندې، له دننه... کښل پکار دي.

۸- «تر» چې له "وروسته" یا "مخکي"، له مخه "،" "خخه" "پرته"... او ستربلو سره هماغه کړولونه یا ترنگونه منځته راوړي چې "له" یې هم راوړي، خو بیا هم لکه چې وویل شول، دلته له "له" خخه "تر" ډېر کره راځي، په تېره د وینګ د اسانتیا له پلوه. د "تر" نور او ستربلونه، لکه:

تر- لاندې: تر ډېوې لاندې تیاره ده (ناکره: د ډیوې [د سیوري] لاندې تیاره ده. چې اوبو ته وایي پاني - سر یې لاندې کره تر کاني.

لاس تر زني لاندې مه ږده - ستا به عادت وي ما به ورك له ملكه كېنه!

تر- پورې: تر مرگ پورې به له خپلې پښتو وانه وړم (که "پورې" غورځول کېږي، نو "تر مرگه" غوره راځي).

تر- خخه: تر سرو وریجو (خخه) خوب ښه دی ("تر- خخه" دلته پرتلیز کړول جوړوي او له منشايي "له- خخه" توپیر مومي).

تر- دننه: تر کور دننه یې ژوند خوار دی.

تر- د باندي (بهر): تر ښار د باندي څوک وتای نه شي.

۹- «په»: له خپلو څلور گونو او ستربلونو سره څلور ډوله کړولونه (قیدونه) رامنځته کوي، لکه:

په - کې: په کوټه کې تیاره ده.

په - سره: په کیلي (سره) کولپ پرانېستل کېږي (سره غورځېدای شي او اړوند زور پای یا زورکی پای ښځینه نوم نه اغېزمنوي، لکه: په خوله مې ورته وویل، په مېرانه وځنگید)

په - پورې: په چا پورې مه خاڼده (پورې هله غورځېدای شي چې "په" پر "پر" واپول شي).
ستا په خبرې پورې مې وویل (ستا د خبرې په اړه مې وویل).

په - پسې: زه په هر چا پسې نه ځم.

(په یو لړ ختیزو گړدودو کې "په" زیاتره غورځول کېږي او له (په - کې) پرته لکه "له" زیاتره پر "د" بدلېږي. اردو- انگریزي پېښې، لکه: زه (په) پښتو کې لیکل - خبرې یا ژباړه کوم د چا په مشرۍ کې، په ډېر شمېر کې (گن)، یا ډېر شمېر... ناکره دي.

۱۰- پر- (باندي): دا سربل له لويديزو گړدودو پرته نور زیاتره پر "په" اړول کېږي او ژبنی توپیر (contrast) له منځه وړي او گډون (التباس) رامنځته کوي د ("باندي" یو لیکدودي ځېل "نې" دی):

زړینې زرمینه پر مېز څملوله او په لرگې یې ووهله.

یا: زړینې زرمینه پر تخته څملوله او په څو باري یې ووهله.

زړینې زرمینه پر تخته (باندي) ووهله (مانا دا چې لومړۍ یې پر تخته څملوله او بیا یې په سوک څپیره یا لښتې لرگي ووهله، نوکه ولیکو چې: (زړینې زرمینه په تخته ووهله) مانا دا چې د تختې په وسیله یې هغه ووهله. همدا راز (پر مېز) او (په مېز)، (پر څوکۍ) او (په څوکۍ)... ورته مانا گډون رامنځته کوي. د همدغه آرو معیار له مخې باید: په پښتو لیکل "او" "پر پښتو لیکل " سره په دوو بېلابېلو ماناوو وکاروو.

د گران معصوم هوتک (دعوت ۱۱۳ او ۱۱۴ گڼه ۹ مخ) په "واښه پر خوله، رسی پر غاړه" کې لومړی "پر" پر "په" کره گڼي او هغه هم په دې چې واښه په خوله کې دننه نیول کېږي، نه پر خوله باندي، خو زه یې ورسره په دې منلای نه شم چې یو خو په ظرفي مانا او جاج "په" ما هیڅکله، په هیڅ گړدود او متن کې بې "کې" سر بله نه دی موندلی او بله دا چې دلته اړینه نه ده چې واښه دې کورټ او سکوت دننه په خوله کې ونیول شي، بلکې کېږي د چا خبره هسې یې اکت و شي، "روژه پر خوله" هم همداسې درواخله. دلته "پر" سرسري او بابز جاج اخلي، کوچیان وايي: "مور اوړی پر کابل او ژمی پر پېښور تېروو".

ځکه دوی تر ښارو او کلیو بهر په کېږدو کې اوسي، نه دننه په ښارونو او مېشتو سیمو کې.

که چېرې "پر" دلته پر "په" واپوي، هر ورو به ورسره "کې" ملگرې کوي او د اړوندو ښارونو یا سیمو "دننه" مانا به ترې اخلي، یا په ملایي ژبه د استعلايي مانا پرځای ظرفي هغه. دا هم څرگنده ده چې ډېرو کوچیانو هم "پر" هر چېرې پر "په" اړولی، په بله وینا، رالندې کړی دی، خو د یاد شوي آر له مخې دا دواړه سربلونه سره توپيرونه په کار دي، که څه هم ډېری یې یوازې "په" په دواړو جاجو یو شان کاروي، د "پر" نور کره کارونځایونه:

یو څه پر بل څه اړول یا بدلول، ژباړل او داسې نور، پر مخه دې ښه، (مخ) پر وړاندې، پر کال، پر

مياشت، پر ورځ، پر شپه، پر بجو...

۱۱- بې- لکه جرمني ohne يا انگرېزي without له آره ځانته کارول کېدای شي، لکه:

بې زده کړې ژوند گران دی، بې علمه ژوندون گران دی...

ورسره "له" ملگری کول او بیا ورسره "خخه (ځنې)" او سترېل غاړې کول، د سپما، اسانۍ اوروانۍ آرونه زیانمنوي او زیاتره په پېيلې (منظومه) وینا کې ورته د تول برابری لپاره اړتیا پیدا کېږي. که اړوند توکي چې باید نفې یې کړي، زیات شي، بیا یې پرځای "له- پرته" کارول په کار دي: د هېواد "له" ارامۍ او پرمختگ "پرته" بله هیله نه لرم. "له" زده کړې او کارو زیار "پرته" ژوند کېدون نه لري. همدارنگه په سرچپه ډول د یوه یووستوي یا ترېستي توك يا غونډ (فقرې) لپاره "له- پرته" کارول هم کره نه برېښي، لکه: له پیسو پرته هم ژوند کېدای شي چې کره او لنډه اسانه بڼه یې "بې پیسو هم ژوند کېدای شي". "بې" لږو ډېر د «- له» په ملتیا تل د نومونو او غونډونو په سر کې راځي او د "له- پرته" ځای نیسي، لکه:

زه بې له هغې هم درتلونکی وم، بې ستا له وینا ما خپل کار ترسره کړ. کت مټ لکه "سره" چې د "باوجود" په مانا منځنی درېغ لري. نور نا کره انډولونه، لکه: د زمري نه په غیر، د ستا نه په غیر.

۱۲- (و) - ته: "و" یو زوړ سربل دی او یوازې یې له تاریخي پلوه د کره والي یو آر په برخه دی چې د ویونکو د ډېري، لیکنې او خپرني دود، لنډون او اسانتیا د پنځگونو آرونو په وړاندې په هیستوریزمونو کې راځي او یوازې اړوند او سترېل "ته" یې کره گڼل کېږي. ان په لویدیزه (کندهاری) پښتو کې چې دغه پخوانی سربل چې لا ژوندی ساتلی، هم د یوه لږ لیکوالو او په تېره شاعرانو له خوا یو مخیز نه کارول کېږي چې محمد هوتک (پته خزانه) یې غوره بېلگه گڼل کېږي. په لرغوني او منځني شعر کې د -ته تر څنگه و -وته، و- لږو ډیر لېدل کېږي، لکه:

... هر پلوته ټپي زړونه په ځار ځار

... چې غزنه ته مې باتلی په تلوار

... سه يې والوتله هسک ته پردې لار

... نه را درومي غور ته بیا جوپې د ښار (اسعد سوری).

همداسې ښکارندوی، شیخ بوستان، اسماعیل، متي، خوشال، رحمان... (ته) ډېر کارولی، که څه هم کېدای شي، لاسوند یې وزني اړتیا وي.

د (و- ته) بېلگې، لکه: ځمه ځمه چې اوږد یون مې دی ومخ ته - د یا نه خوری به اچوم و ترخ ته (خرنسون).

د (و-وته) بېلگه:

خدای و ما و ته بنکاره کړ هغه لمر بیا (رحمان بابا)
د (و-) بېلگې:

سوز گداز د محبت هسې و ما را (پير محمد کاکړ)
چې مې خوږ کا کام، ترخه و ما ناکام را (محمد هوتک)

۱۳- د «ته» او سترېل شعري انډول "لره" هم دود لري او همدا راز يې "له" هم درواخله چې د غږونج پایله ده او د کوزنيو ليکوالو په پېښو يې په نثر کې کارونه کره نه گڼل کېږي.

۱۴- «د-د...» يو داسې ډېر کارى او ډېر پېښى سربل دى چې له «کره» پرته د يووستوو نومونو او يا هم د غونډونو په ملتيا د (اضافت، چار پرځاى کوي، لکه: د زمري ورور، د اسمان ستوري، د ژوند سرې تودې، د رمو او گلو خاوند، د پت څښتن... - "کره" چې له آره د "کور" او بښتې بڼه برېښي، د (د-) يوازینی ساده او يووستوی اضافي او سترېل دی. تشبیهي يا ورتني و سترېلونه - يې له "غونډې" پرته نور زیاتره غونډيز (فقره يي) بڼې لري او نارښتيني "کاذب" بلل کېږي، لکه: د مزدور غونډې يې وگټه - د بادار غونډې يې وخوره، د بېوزلو په گټه، د پېړيو په پورېو کې، د هېواد اوسنی اکر په پام کې نيول، د ... دفاع، کتنه، درناوی، ساتنه، ننگه ... مخنيوی، ليدنه، هرکلی... چې بې له "څخه" سم او کره گڼل کېږي.

د - "غونډې" پرځاى دا غونډونه د تشبیهي و سترېلونو بنکارندويي کوي: د- په څېر، د- په رنگ، د- په ډول، د- په دود، د- په شان (پا شانې، په شانته، په شانته)، د- په توگه، د- په راز، د- په بڼه
- "لپاره" يو داسې بېلښتي (اشتقاقی) او سترېل دی چې تر هرڅه له مخه "د اړوندۍ او ځانگړونې" او لږ و ډېر د "ته" غونډې لړکړی پېر (د اتيف يا مفعول له حالت) رامنځته کوي، لکه:
دا کتاب "د لوستو لپاره" دی، اوبه "د څښاک لپاره" دي. دا ډالۍ "د زمري لپاره" ساتم. "د- د مهالوييو په ملتيا مهالي کړولونه جوړوي، لکه د کال په اوږدو کې، د ورځې، د شپې، د سهار، د غرمې....
زما کره، ستا کره، زما غونډې، ستا غونډې، زما لپاره، ستا لپاره، ستا په څېر....
دا چې (زما) او ستا له آره (دما) او (دتا) دي، يا په بله وينا، د اسانتيا لپاره (د) پر (ز) او (س) او بښتی، نو زما کره، زما غونډې، ستا غونډې، زما لپاره، ستا لپاره... بل (د) ته اړتيا نه لري او له دې کبله د ستا... د زما... ناکره گڼل کېږي.

له "د" سره (سره، څخه، پورې، پسې، لاندې، وروسته، پرته، راهيسې، دننه، د باندې...) او سترېل کول ناکره دي چې په زیاترو ختيزو گړدودو کې دود لري. همدا راز، لکه پاس چې نغوته وشوه، د پارسي ځپلې کابلۍ پښتو تر اغيز لاندې (د- څخه ملاتړ، مرسته، ننگه، استازي، دفاع، مخنيوی، هرکلی، يادونه، ستاينه، ساتنه، څارنه، درناوی، کتنه...) ناکره بلل کېږي، په کار ده "څخه" ترې وغورځول

شي.

له مهالي او توني كړولو نو (مكاني قيدونه) سره خپله تولواله (اضافي) دنده داسې پرځای كوي: دغره له پاسه، د كور له دننه، د غره له لاندې، د- له كښته، د- له پورته، د- له سره، د- له مخه، د- له څنگه... په دغه راز بېلگو كې د پای او سترېل "څخه" تل غورځي.

له څرنګيز او توسني (علتیه)، كړولو سره داسې سربل كېدای شي: د- له مخې، د- له كبله، د- له لامله، د- له توسنه، د- له لاسه، د- له ټسه، د- له درده...

په دې ډول د "له" پرځای "د" كارول ناکره دي، لکه: د- دپاسه، د- دمخه، د- دلاندې، د- دلاسه، د- د كبله... يا سم دلاسه، سم د سمونې... لکه څنگه چې د "له" سربل په برخه كې وويل شول.

۱۵- څرګندني او ګرڼي يا اصطلاحات او محاورې چې د نه شنل كيدونكو غونډونو په توګه كارول كېږي، بايد پردي بڼه ونه لري، په بله وينا، د پارسي يا بلې ژبې ګرڼې ټكي پر ټكي په پښتو جملو كې ونه ژباړل شي او په دې توګه ژبني رغاونه زيانمنه نه شي، لکه: اقدام په عمل راوړل، په وجود راتلل، صورت نيول، پر كرسۍ كښينول، په عمل كې پلي كول... په دې باب دې نورې اړوندې ليكنې له مخه ولوستل شي.

- دلته د پارسي ځپلې او اردو ځپلې پښتو د ناکره غونډلو (جملو) پر وړاندې د يوې - کره پښتو هغو يو لړ بېلګې د درنو مينه والو مخې ته ږدو.

کره	ناکره (پارسي ځپلې پښتو)
د سولې لپاره لارې چارې غوره كول.	د سولې د پاره تدابير اتخاذ كول.
په امنيتي لارو چارو لاس پورې كول.	امنيتی تدابير په لاره اچول.
دولك كسيزايراني ځواكونه پرافغاني	د ايران دوه سوه زره قواوې د
پوله ځای پرځای شول.	افغانستان په سرحد كې متمرکزې شوي.
تر پنځوسو زيات بنديان خوشې شول.	زياتره پنځوس بنديان خوشې كړي شول.
اوس پوره خبرونه وړاندې كېږي.	اوس زياتره خبرونه وړاندې كېږي،
	اوس هم د خبرونو پوره سپراو وړاندې كېږي. اوس هم د خبرونو زياتره
	تفصيل وړاندې كېدلی شي.
په كابل كې خپل ژوند تېروي.	په كابل كې خپل ژوند په سروړي.
افغانان له چكالی څخه ځورېږي.	افغانان د وچكالی د ناحیې څخه

خوږېږي. زه د کابل په شېرشاه مېنه کې اوسېږم. ته چېرې اوسې؟
زه د کابل په کارته چار کې کښېښم. ته چېرې اوسې؟
ما په کور کې همسایه اچولی دی. ما په کور کې همسایه کښېښولی دی.
ما د کور وړ جوړ کړ. ما د کور دروازه کښېښوله.
ما نیالګي کښېښول. ما نیالګي کښېښول.
د ملی ایرونو (عایداتو) پاموړ. په ملی عایداتو کې د ملاحظې یا زیاتېدنې.
تر کېدونه دور ځنیو لګښتونو کمول. تر ممکن حده د ورځنیو مصارفو اندازه کمول.
دغه ورهڅې (پر خپل وار) ګټورې. دا اقدامات په خپل ذات کې مفید زیادېدای شي.
د سولې هره هڅه ګټوره پر پو تاي شي. د سولې هر اقدام مفید تمامېدای شي.
د کور ډوډی تر بازاره ارزانه پرېوځي. د کور ډوډی نسبت بازار ته ارزانه تمامېږي.
له کرنیزو سرچینو څخه په زړه پورې د زراعتی منابعو نه مطلوبه ګټه ګټه لاسته راتلای شي.
پروژه تر کار لاندې ونیول شوه. میسرېدلی شي.
له تخنیک څخه په ګټه اخیستنې یا د تخنیک نه په استفادې سره. پروژه د اجرا لاندې قرار وموند.
ګټنه. د تخنیک نه په استفادې سره.
ما خپل کتابونه تر لاسه کړل یا زه خپل کتابونه تسلیم شوم (کابلی را ورسېدل).
ما یې خبرې ته غاړه کېښووه. ما د هغه خبره تسلیم یا تسلیمه کړه (پېښوری پښتو).
زه پر ځان پام کوم یا ساتم. زه ځانته متوجه یم - توجه لرم یا توجه ورکوم.
زه خپلې تېروتنې ته ځیر شوم. زه خپلې سهوې ته متوجه شوم.
ما د هغه پام را واړوه یا راوځکاوه. ما د هغه توجه جلبه کړه.
ما د ده مرسته راوځکوله. ما دده مرسته را جذبې کړه.
ما خپلې مرستې ته د هغه پام راوځکاوه. ما د خپلې مرستې لپاره د هغه توجه را جذبې کړه.
زه له خطر سره مخ یا مخامخ شوم. زه له خطر سره مواجه شوم.

زه د خطر په معرض کې واقع يم. هغوی ځانونه وسپارل.
هغې ځانونه تسليم کړل. لاری چارې - هڅې - هاندو هڅې...
تدابیر - اقدامات - مساعی... پر لاره پیلول.
افغانستان د تاریخ په خورا بډا کر کې تیځا و لري.
زه نسبت یا نظر او پرې ته ژمي ته تر زه تر او پرې ژمی غوره گڼم.
جیح وړکوم. په ځینو برخو کې اندېښنه رامنځته کولای شي.
په یو سلسله مواردو کې د نگرانی باعث گرځېدی شي.
شر شدت سوا شوی دی. تاوتریخوالی ډېر شوی دی.
پولیسوالو په شدت (تشدد) پسندو د څارندویانو پر توند لارو گولی.
توپک گولی وورولې. وورولې.
جنگ سخت شوی دی. جنگ شدت موندلی دی.
نن درې نومولې زړک، زمرک او اتل، نښه درې نامزدان هر یو زړک، زمرک او اتل خلکو ته وینا وې کوي.
د هغو ویناوې په ورځپاڼو کې د هغو وینا گانې (بیانونه) په اخبارو خپرېږي.
کې نشرېدلې شي. هغوی خپل استازي ونومول.
هغوی خپل نماینده گان کاندید (نامزد) کړل.
نومولې دادې:... کانديدان (نامزدان) عبارت دي د...
په یو لړ ځانگړو برخو کې. په یوه سلسله حادو مواردو کې.
ډېر وگړي ورسره لېوالتیا لري. اکثریت خلک ورسره دلچسپي لري.
دغه کتاب مې دومره نه خوښېږي. دغه کتاب ماته چندانې دلچسپ نه دی.
دغه کارې نه خوښېږي. دا کارې د دلچسپۍ مورد نه واقع کېږي.
د کورنیو چارو وزیر په ناسوېتیا کې. د داخله چارو د وزیر په غیاب (غیابت) کې.
تر کېدو نه یې مخنیوی په کار دی. تر ممکن حده پورې یې مخنیوی ضروري دی.
د امریکا کېدو نې بریدونه. د امریکا ممکنه بریدونه.

هېواد د بشپړې نېستۍ تر بريده ورسېدل.

هېواد د نېستۍ تر (سر) حده ورسېدلو.

پرگنې مېشتې ښار توغندي وورول شول.

د باوري لاسونو پر بنسټ (له مخې) دواړه مشران يوه جوړجاړي ته ورسېدل.

د دواړو تر منځ د اندونو او زمېنېتونو راکړه ورکړه وشوه.

ده ته د الياره (کابو) پر لاس ورغله... له گاونډيانو سره د نه تېري او ښواريکو تړون لاسليک شو.

هغوی د بېله پوهاوي لار راخپله کړه.

د دواړو تر منځ وړانپوهاوی پای ته ورسېدل.

جنگ جگړو ته پای ټکی اېښوول په کار دي.

د نومولو استازونو مليک و پايلل شو.

هغه د لندن ښار د کتنې لپاره و خوځېدل.

کوشنې پر مېز کېښناست.

خپلې خوا خوږۍ يې وړاندې (خرگندي) کړې.

په ډزو کې ټپي شو او روغتون ته ولېږدول شو.

د ځينو پاملرنو له مخې وېښل شو.

ترهغې وروسته، (له مخه...) چې خوازک راغی، نوزه ولاړم.

سکالو پردي لاسونو ټيکاوه مومي.

هېواد د نېستۍ تر (سر) حده ورسېدلو.

د نفوسو نه په ډک ښار راکتېي بمبار وشو.

د بااعتبار اسنادو په بنا. دواړه مشران يو موافقت (موافقي)، توافق) ته ورسېدل.

د دواړو په منځ کې د افکارو او تجارېو تبادلې وشوه.

ده ته دا فرصت حاصل شو... د گاونډيانو سره د تېري د نه کولو او ښو مناسباتو قرارداد امضاء شو.

هغوی د گډ تفاهم په منځته راتگ سلا شول.

د دواړو په منځ کې سوء تفاهم رفع شو.

بايد جنگ و جدل ته وروستې ټکي کېښوول شي.

د نامزدانو د نماينده گانو لست وروستې کړی شو.

هغه د لندن د ښار څخه د کتنې په غرض (منظور) حرکت وکړ.

کوچنی د مېز په سر کېښناستو.

خپل د همدردی مراتب يې په عرض ورسول.

د ډزو په نتيجه کې ټپي او روغتون ته منتقل يا يو وړل شو.

د ځينو ملحوظاتو په اساس وېښلی شو.

وروسته، (له مخه...) ترهغې چې خوازک راغی، زه لاړم.

موضوع په دې د لايولو نه بنا کېږي.

جنگ د بدمرغی سرچینه ده. جنگ د بدمرغی مبداء (منبع) تشکلیوي.

- له تازه ناکره، خپرنيزو (ژورنالېستيکو)، هغه هم په زیاته کچه له اردو - انگرېزي ځپلي پښتو بېلگو څخه:

کره	ناکره (اردو ځپلي پښتو)
نواز شريف چې د پاکستان پخوانی	نواز شريف څوک چې د پاکستان
مشروزي دی، نیاوتون ته وړاندې	پخوانی وزیر اعظم دی، عدالت ته
کېږي.	پېش کولی شي.
د پاکستان دولسي جرگې مشر	د پاکستان د قومی اسمبلی سپیکر
کراچی ته ولاړ چې گروهيز	کراچی ته لاړو چرته چې فرقوی شدت
تاوتریخوالی پکې سخت شوی دی.	تشدد اختیار کړی دی.
د پاکستان د بهر نیو چارو وزیر په	د وزیر خارجه پاکستان په مشرۍ کې
مشرۍ یو پلاوی جوړېږي.	یو وفد جوړېدلی شي.
د مي پر لومړۍ د پاکستان د	په یکم مئی د مزدور کسان پارټی
مزدورانو د گوند لاریون تر سره کېږي.	پاکستان جلوس ایستلی شي.
په مردان ولسوالۍ (ضلع) کې برېښنا	په ضلع مردان کې بجلی چالو کېدلی
چالانېږي.	شي.
زه پر هېچا باور (ویسا) نه کوم.	زه هېڅوک په اعتماد کې اخستل نه
	غواړم.
یوه پرمینه غونډه به جوړېږي.	یوه شاندار دستوره به جوړېدلی شي.
... د پاکستان هېواد مشر وټاکل شو.	... د پاکستان صدر جوړ کړی شو.
بېنظیره په انگلستان کې اوسېږي، یا	بېنظیره په انگلینډ کې پاتې کېدلی
استوگنه لري.	شي.
بدنام کارمند (له ټاکنو) بې برخې کړ	بد عنوانه بیرو کرېټ نا اهل و گرځولی
شو.	شو.
یوه سندر غاړې نوې سندرې وړاندې	یوه زنانه گلوکاره نوې گانې (گانیاڼې)
کوي.	پېش کوي.
یو څوک د غلا په تور ونيول شو.	یو کس د غلا په الزام کې گرفتار کړی
	شو.
یوه گوندي غړې د خپلې سیمې	د پارټۍ یوه کارکنه د خپلې حلقې
نومولې (کاندیده) ده.	امېدواره ده.

ستا د مدد شکرپه ادا کوم. ستا له مرستې مننه کوم، یا: ستاد
مرستې مننه کوم.
د پاکستان د آبادی خانداني منصوبه
بندي پاس کړی شوه.
د مزاحمت تحریک په بره روان دی.
د بهارت جارحیت کشمیریان نه شي
برداشت کولی.
د فیصلې په حق (مخالفت) کې تقریر
پیش کېدلی شي.
د دستاویزاتو تر مخه به په اندروني
مسایلو ضرور عمل درآمد کېدلی
شي.
د هشتگردی به په مزه مزه د ملک نه
ورکه شي.
هغه ته به خراج تحسین پیش کېدلی
شي.
هغه قابل تحسین وگرځولی شو.
جدیدې سماجی (معاشرتي) زمه
واریانې تسلیم کولی نه شم.
سامراجي استحصال او نوآبادیت دې
مرده باد وي!
د آبیاشی-محکمه د بجه د مشکل
باوجود خپلې ډېو تیاني په مخ بوزي.
سکول د بېمارو د سوا کېدو په وجه
بند کړی شو.
د جنرل هسپتال د ډاکټرانو هرتال ختم
کړی شو.
قیدیانو د اپیل خواست وکړلو.
هغه ته یې د غمرازی اظهار وکړلو.
ستا له مرستې مننه کوم، یا: ستاد
مرستې مننه کوم.
د پاکستان دوگرېمېشتی (نفوسو)
پروژه ومنل شوه.
د ټینگار (مقاومت) غورځنگ پر مخ
درومي.
کشمیریان د هند تېری زغملای نه
شي.
د پرېکړې د منبنتې (منبنتې) په اړه
وینا کېږي.
د لاسونډو له مخې به پر کورنیو رېږو
هرومرو چاریاغور کېږي.
تر هگري به ورو ورو له هېواده ورکه
شي.
د هغه ستاینه به کېږي.
هغه د ستاینې وړ وگرځېد.
نوي ټولنيزې ژمنې منلای نه شم.
پانگواکي (امپریالېستي) زبېبناک او
بنکېلاک دې برباد وي!
د اوبه خور (اوبلگونې) څانگه (اداره) د
پانگې (بودجې) له ستونزې سره سره
خپلې دندې پر مخ وړي.
بنوونځی د ناروغیو د ډېرېنت له کبله
وتړل شو.
د عامه (ټولوال) روغتون د ډاکټرانو
کار بندي پای ته ورسېده.
بنديانو د بیا غور (استیناف) غوښتنه
وکړه.
هغه ته یې خواخوږي خرگنده کړه.

زه په سماجي اقدارو (قدرونو) بحث کول نه غواړم.

زه په سماجي اقدارو (قدرونو) بحث کول نه غواړم، پر ټولنيزو ارزښتونو وغږېږم يا: زه نه غواړم، پر ټولنيزو ارزښتونو وغږېږم [پاکستان پښتو ليکوال داردو - انگرېزي په اغيزمنۍ دغه آر کړل (غوبنل) د مرستيالکړ په توگه هسې سرباري کاروي].

د ملازمانو د بحالی دپاره کوششونه جاري ساتلی شي.

د حریت پسندو جنګرېز (جدو جهد) نور هم سوا کېدالی شي.

د انتها پسندو اسلامي جماعتونو سربراهان گرفتار کړی شو.

اغواکړی شوی ټیچر رهاکړی شو.

زمینداران نور پرست و غیره روغندار نباتاتي خیزونه پسنده یي.

د نهې په ورځ به دوکانونه کولاو کړي شي او هر به خیز به میلا و شي.

دلته کې سرمایه کاري سرگرمیاني چندانې نیشتي.

تانه دار د زور دارو جانبداري کوي.

د ذرائع عامه تر مخه اهمې کاروایانی کېدلی شي.

د زرعي سکیم په حقله تجویز منظور کړی شو.

د حکومت پاکستان په حواله دعوام پسندی څه بحث نه شي کېدلی.

وزیر خارجه پاکستان په عالمي مسلو کې دلچسپی نه اخلي.

اقوام متحده په مشرق وسطی کې اهم کردار ادا کوي.

بن لادن د گردود بېماری په وجه

زه پر ټولنيزو ارزښتونو نه غږېږم يا: زه نه غواړم، پر ټولنيزو ارزښتونو وغږېږم [پاکستان پښتو ليکوال داردو - انگرېزي په اغيزمنۍ دغه آر کړل (غوبنل) د مرستيالکړ په توگه هسې سرباري کاروي].

د کارمندانو د بيا ټاکنې لپاره هڅې روانې وي.

د ازاد پيالو جنګ جگړه نوره هم زیاتېږي.

د بنسټپالو اسلامي گوندونو مشران ونیول شول.

ترونبلی (اختطاف شوی) بنوونکی خوشې شو.

حکمکوال نمر گلي او نورو غور بوټي خوبوي.

پر درېيمه (درېنۍ) به دوکانونه پرانېستل شي او هر خیز به تر لاسه شي.

دلته پانگونیزي بوختیاوې دومره نشته.

تانه والا د زورورو پلوي کوي.

د ټوليزو رسنیو له مخې غورې چارې ترسره کېږي.

د کرنیز پلان وړاندیز ومنل شو.

د پاکستان پر ټولمنلتیا (وگړنیتوب) څه خبرې نه شي کېدای.

د پاکستان د بهر نیو چارو وزیر له نړیوالو سکالوو سره لېوالتیا نه لري.

ملگري ملتونه په منځني ختیځ کې غوره نقش تر سره کوي.

بن لادن د پښتورگو (بډوډو) د ناروغۍ

مشکل سره مخ شوی دی. له کبله له ستونزې سره مخ شوی دی. په بنیادی طور باندې د ستونزې نتيانو له شاگردانو (زده کړیانو) سره له آره ښه سره ښه سلوک نه کېږي. (سم) چلند نه کېږي. ملا عمر له خپل پټوني څخه تری تم شوی دی. (لاپته) شوی دی. وزیر صحت پاکستان د رېډیو اسلام اباد نه براه راست یو ضروري پیغام نشروي. د تعلیمي محکمو کې تحفظ نه مېلاوېږي. د وزیر ثقافت اهلیه (ټبر، کور، بېگم) په حق اورسېده. کابل ته ورغلي د استرالیا د پلومېټان اسلام آباد ته واپس شو. د یوولسم ستمبر د بریدونو سره تړاو لرونکی یو دهشتگرد گرفتار کړی شو. د پره لرونکو کسانو د عدالت قرارداد تسلیم نه کړلو. د زلزلې کور رنګونکې غمېزه ختمه شوه. د لويديځ ښاريان په کابل کې نیولي شوي دي. د ملک صدر یوه خوشخبري پېش کړه. هغه په رېډیو او ټي وي یواهم بیان جاري کوي. له کابل نه خپل پټوني څخه تری تم شوی دی. (لاپته) شوی دی. وزیر صحت پاکستان د رېډیو اسلام اباد له راديو څخه یو اړین پیغام ښخ پر ښخه خپروي. په بنوونیزو څانګو (ادارو) کې خوند یښه نشته. د فرهنگ (کولتور) وزیر مېرمن مړه شوه (له نړۍ سترګې پټې کړې). کابل ته ورغلي استرالیایي د پیلوماتان (بیرته) اسلام آباد ته ستانه شول. د سېتمبر د یوولسمې د بریدونو اړوند ترهگر نیول شو. گرمو کسانو دنیاوتون پرېکړه ونه منله. د رېډلې کور ګډې بخوله پای ته ورسېده. د لويديځ هېواد وندان (تبعه) په کابل کې نیول شوي دي. هېواد مشر (ولسمشر) یوزیری وړاندی کړ. هغه په راديو او تلویزیون کې یوه ارزښتمنه وینا کوي.

[کښېني ليکوال او ژورنالېستان او د دوی په لاروی نور ټوليز پښتانه د انگرېزي «on» په پېښو په تېلفون، تېلوېزیون، راديو... کې د غږېدلو لپاره د (په - کې) پر ځای "په" کاروي او په سرچپه ډول "په مشری یا صدارت کې"، "په تعداد یا شمېر کې" هسې بېځایه "کې" سرباري کوي چې د نورو بېخړته پېښو په څېر په لره بره گړنۍ پښتو کې کوم بنسټ نه لري].

دویم - په غږپوهیزه مورفولوجیکي (صرفي) برخه کې:

۱۶- استل د دویم ډېرگړي پایله - است یا - ست او - واست باید د - یی، استی، یاستی او ویی پر وړاندی معیاري گڼل په کار دي.

۱۷- د تېرمهال کړ د درېیم یوگړي نرینه پایله باید صفر او زورکی غوره وگڼل شي، لکه: وخور، ولیکه. دغه راز (وبله)، (وگڼه)، (وپيژند)، (تر (وباله)، (وگاڼه)، (وپيژاند یا وپیژانده)... کره راځي.

۱۸- (دی) «په زور والا» ی «باید د (د)» او «دی» پر وړاندې د درېیم نرینه وگړي معیاري روستاړي وگڼل شي، لکه: زلمی راغلی دی، دی زلمی دی، دغه راز د ختیزې پښتو دواز خپلواک (é) پر وړاندی هم.

۱۹- وو (په اوږد- و) د لر تېرمهالکړ د درېیم نرینه وگړي او (وه) یا (ول) د درېیم جمع نرینه وگړي لپاره باید معیاري وگڼل شي.

۲۰- نا بشپړ تېرمهالکړ د درېیم نرینه وگړي روستاړی باید د بشپړې هغې په څېر صفر او زورکی اوسي، البته بې له کوم مختاړی «و» لکه: زلمي ناک خور. سنک راته، د خورې، خورلو، خورو، راتلې، راتلو او داسې نورو پر وړاندې.

۲۱- «خورلای» باید په بشپړ او نابشپړ تېرمهال کې د تواني او ارمانی اړخ یوه معیاري بیلگه ومنل شي، لکه ومې خورلای شو. کاشکی مې وخورلای، خورلای می شو، کاشکی مې خورلای یا دل) په غورځونه (خورای).

۲۲- (خورل) باید په ټولو بېچارو کړو کې یوه معیاری بیلگه وگڼل شي، لکه وخورل شو (شول، شوه، شوی...)، خورل شوی دی (دي، ده، دي)، خورل شوي ول (شوې وه شوې وي...) خورل کېده (کېدل، کېده، کېدی...).

خورل کېدای شو (شول، شوه، شوې...)، یا خورل کېږی. و به خورل شي او نور.

۲۳- (زور) باید د (زورکی) پر وړاندې معیاري بنځینه روستاړی و منو او ډېرگړی یې اوږده -ې، چې تیاره، خوله، ویاله،... په بیدودو (استشناوو) کې راځي، زورکی به په ټولیز ډول یو نرینه روستاړی وي، لکه پسه، زړه، تره، وراره. همداراز باید مفرد بنځینه نومونه، لکه وله، ونه، غنه، ستنه د اوږدې «ې» په روستاړی ومنل شي.

۲۴- هر (زور روستاری والا) بنځینه نوم باید په اوږده (ې) جمع او مغیره کړو، لکه دوی بنځې، د یوې بنځې. داسې نه، لکه په کندهاري گړدود کې چې د ناخجنۍ په ترڅ کې یو دا راز بنځینه نوم په لنډه (ي) جمع یا مغیره کوي او د خجنتیا په ترڅ کې یې بیا په اوږده (ې)، لکه لاري (راه ها) او لاري (نغمه ها).

۲۵- زور کی واله (ی) باید یوازینی معیاري بنځینه روستاری وگڼو، نه نرینه، لکه په کندهاري گړدود کې لیکونکی د نرینه لپاره زورکی والا «ی» او د بنځینه لپاره په لنډه «ي» او دغه راز د (راغلی دئ) دواړې (یاوې) زورکي والې وایي او لیکي.

۲۶- هره زور واله (ی) نرینه روستاری وگڼو او ډېرگړې او اوبنتې بڼه یې بیا په لنډه (ي)، لکه: سړی - سړي اولبنتی - لبنتي نه سړی، سړیان اولبنتی، لبنتیان.
«غویی»، «خوری» او «ویی» کېدای شي، دوی او درې ډېرگړې بڼې ولري، لکه: غویی یا غویان، خوری یا خوریونه او کله هم خوریان، ویی - ویي یا وییونه.

۲۷- په پارسي یا عربي پېښو پښتو شمېر نومونه جمع کول نامعیاري دي، لکه: سلها، زر ها، په سلهاو و، په زرهاوو، د (سلونه، زرونه یا سلگونه، زرگونه...) پرځای یا سرحدات (سرحدونه)، رودات (رودونه)، جنگلات (ځنگلونه)، چتیا (اپلتي) او داسې نور.

۲۸- (پاته)، (ټول)، (لږ)، (بڼه) او داسې نور صفتونه باید د وگړي، گڼې او نورې له مخې له موصوف سره سم گردان شي، نه لکه لږ او بڼه، ټوله خلک، پاته هلکان، بڼه (په زور) بنځه، بڼه (په زورکي) سړی... همدارنگه (دواړه) او (واړه) باید د ځینو گړدودو په لاسوند د نورې او پېر له پلوه سم گردان شي.

۲۹- اوږد «و» باید د مغیره جمع روستاری اوسي، لکه د خلکو، چې کندهاریان یې په لنډ (و) وایي. دا راز (اوږد) مغیره «و» باید د «نوم» په سټې پورې سیده ونه نښلي، لکه له (سړی) څخه (سړو)، له (کورنی) څخه (کورنو)، له (پېرې) څخه (پېرو)، له (پي) څخه (پو) ... چې یې له نورو وییو سره گډون راځي. البته که د گډون ویره نه وي او رواني پېښوي، نو (ی) غور څول دومره نادوده نه برېښي، په تېره په شعر او وینا کې.

۳۰- هر نوم یا صفت چې له فعلی بنسټ سره یوځای کېږي، باید په وسمهال کې د ځوانېدل، ځوانېږي او ځوانول، ځوانوي په بېلگه گردان شي، نه د ځوان کیدل، ځوان کېږي او ځوان کول، ځوان کوي په بېلگه. په دې ډول ورسره باید پیلېدل، پیلېږي او پیلوي یا مخامخېدل او مخامخول هم قیاس کړو، په

بله وینا، د (کېدل) او (کول) پرځای (بدل) او (شول) معیاری وگڼو. یوازې په هغو برخو کې له داسې لنډیزه کار وانه خلو چې مانا بدلوي، لکه له اړخه اړول چې مانیز بدلون پېښوي. دغه راز له کونډ او کونډې څخه (کونډېدل) او (کونډول) جوړولای شو، مگر له ډېره یا تیره څخه ډېرېدل او تیرېدل نه. له همدې کبله تر (پاتې کېدل) څخه د (پاتېدل) گړدود معیاري ارزښت لري. هرگوره، د وردگو او ځېنو نورو کرلانیو خوشې - خوشیول، ستړي - ستړېدل... ټولیزېدای نه شي.

۳۱- ځانگړي- ټولنومخري، لکه: (زما دا) د وگړي، گڼې نوږي او پېر (شخص عدد، جنس او حالت) له مخې باید پوره گردان ولري او هغه هم د دواړو توکونو په پام کې نیولو سره. په دې توگه به یوازې (زما دا) نه، بلکې زما دوی. زما هغوی... ستا دا. ستا دی ستا دوی، ستا هغوی... هم لیکلای شو، ځکه دا یوه ژبنی سپمايي ځانگړتیا ده.

۳۲- د ملتیا او اشتراکیت یا ټولوال ضمیر باید په خو ډولونو کې لږ تر لږه یو دا معیاری وگڼل شي، لکه: زلمي دوی، زلمي ډلې - دلې، زلمي گلې....

درېیم - غږپوهیز (فونولوجیکي) معیاري اړخونه:

۳۳- معیاری پښتو ټول ۳۶ غږونه لري. (۴) او (ق) چې په ځېنو ختیزو گړدودو کې دود لري او د پردي اغېز ښکارندويي کوي، ورسره معیاري ونه گڼل شي. په دې توگه باید (چکرې)، (کلا)، (وکړه) ولوستل او ولیکل شي، نه (چقړې)، (قلا) (اوکړه) یا (وړکړه) او داسې نور. دغه راز د څ، ځ، څ، بن، ژ او (ډ) غږونه پر، س، ز، خ، زیا ج او گ وانه ډول شي. په سرچپه ډول د (ز) پرځای (څ) کارول، لکه ځوی - ځما - ځمور... هم کره نه برېښي.

۳۴- په معیاری پښتو کې باید «ښ» او «ز» د منځنیو گړدودو (لکه د وردگو یا اندرو) په وینگ او تلفظ ومنل شي. ځکه یو څه زیاتوالی لري او بل په را دیويي خپرونو کې لږ تر لږه د «ښ» دا همداسې دود شوی دی. د ساري په ډول هلته له کندهاریا نو پرته نور ټول خبرلوخان (ښ) له همدغه منځني وینگ سره سم د (ش) او (خ) تر منځ تلفظوي.

۳۵- په سوېل - ختیزو گړدودو کې چې الف پر اوږده (و) یالنه (و) او هغه پر اوږده (ې) یا لنډه (ي) اوږي، باید معیاري ونه گڼل شي، لکه ځدران چې وایی: میر په کېر کې کور کړي (موږ په کور کې کار

کړو.

۳۶- یولې وییونه چې په ځینو گړدودو کې یې د غږو نو اوډون یو راز او په ځینو کې بل راز دی، باید هماغه ډول ته معیاري ارزښت ورکړو چې یا یې تاریخي لرغونتوب زیات وي. لکه کښل تر ښکل، کښته تر ښکته، خسا (خوسا) تر سخا، خسی (خوسی) تر سخی، خسر تر سخر، ځمکه تر مخکه، اسیلی تر اوسیلی، زولنه تر زلونه، پسرلی تر سپرلی، پښه تر ښپه، پښپمان تر ښپپمان، انگازه تر ازانگه، ولېشت تر لوېشت... او یا خو یې ویونکي زیات وي، لکه زمري د مزي یا امزي، غږ د ریغ، ورغ د روغ، اورېدل د ارویدل... پروړاندې.

۳۷- اوږد، ارت، اړخ، بوخت باید په یو څپیز ډول، معیاري وگڼل شي، نه په دوه څپیز ډول، لکه څنگه چې په لویدیزو گړدودو کې دود لري.

۳۸- چې، پورې، لاندې، باندې، وړاندې، غوندې، کې، هسې، داسې، دغسې، چیرې، پرې، ترې، یوازې، همدا راز نومخري تاسې، دې، یې... او دا راز نور وییو کې باید د گړدودي زیاتوالي له کبله په اوږده (ې) ولیکل شي او ولوستل شي، نه په لنډه (ي).

۳۹- (مور) باید د گړدودي زیاتوالي له کبله د (مون) په وړاندې معیاري وبلل شي.

۴۰- (زما) او (زموږ) دې دویونکو د زیاتوالي په لاسوند په دوه څپیز ډول معیاري وگڼل شي، نه به یو څپیز ډول. په شعر کې یې دواړه ښې جواز لري، ان (زموږ) درې څپیز (زموږه) هم راتلای شي.

۴۱- نمسی یا نوسی، نمانځل، نمانځنه، نماړی یا نواری، نماړل... د لرغونوالي له کبله د لمسي، لمانځل، لمانځنه، لمانځه، لماري، لمارل... پر وړاندې معیاري ارزښت لري. مگر ماسپښین، مازیگر، ماښام او ماسخوتن همداسې (مفغن) د اسانتیا له کبله معیاري پاتې شي. لمونځ او لمر دې بیا تر نمونځ او نمر، نور، مریا مېرد ویونکو د زیاتوالي او دودوالي له لامله غوره وگڼل شي.

۴۲- هغه، هسی، هغې، هماغه، هغومره... ترهاغه، هاسې، هاغسې، همغه، هاغومره... اسان او روان برېښي او په کار دي معیاري وبلل شي.

۴۳- «ته» خو د «له» يا «لره» پر وړاندې له وخته بيا معياري منل شوی او کارول کېږي. (له) يا (لره) بايد گړنۍ او شعري ژبې ته پرېښوول شي، لکه خله يا څه لره.

۴۴- ولېدل تر لوبدل يا ولېږي تر لوبېږي د عام منښت وړ برېښي او بايد معياري يې وگڼو.

۴۵- درول د ودرول پر وړاندې زيات ټوليز والی لري او د معياريتوب پر آر برابر دي.

۴۶- موندل او بيا موندل بايد د ميندل او بيا ميندل پر وړاندې معياري وټاکل شي، او وسمهال گردان يې مومم، بيا مومم، د ميمم، بيا ميمم پر وړاندې.

۴۷- اوبدل يا اوبل تر اودل هم تاريخي مخکيوالی لري او هم گړدودي زياتوالی، نو يې معياري منل غوره دي. هرگوره، اودل يې تېرمهال انډول دی.

۴۸- (ژر، ژرنده، ژړل...) خود (زر، زرنده، اوزړل...) يا (زر، جرنده، جړل...) پر وړاندې لږو ډير معياري منل شوی او په کار ده همداسې منل شوي پاتې شي. همداسې ژامه د زامه پر وړاندې، که څه هم گړدودي ډيروالی يې دومره نه دی.

۴۹- يوازې د يواځې او بيا ځې پر وړاندې زيات معياري لاسوند لري، ځکه پر دې سربيره چې لږو ډير گړدودي دود لري، په اوسني ليکدود کې هم اسان او بې گډونه راتلای شي.

۵۰- ځينې پور ويي چې د زياترو پښتنو له خوا يې په څپو کې لنډون راځي، بايد همغسې تلفظ شي، لکه نياز يو څپيز، اختيار دوه څپيز او داسې نور. مگر داسې نه چې په سرچپه ډول لږ څپيز پر ډير څپيز وواړول شي، لکه پلان چې له آره يو څپيز دی او بايد همداسې د معياري پښتو ټوک وگرځي، يو څپيز عربي او پارسي درې کانسونته ويي بيا په سرچپه ډول په پښتو کې دوه څپيز کېږي، لکه شعر، جرم، علم، شرم، رزم، بزم، قدر، نذر، فضل، صدق، صبر، او داسې نور.

۵۱- هر راز پور ويی بايد تر وسې وسې په ليک ولوست کې د معياري پښتو تر دود لاندې راشي. دلته به يوازې قرآن او حديث مستثنا وبلل شي يا ځينې ډير دود ځانگړي نومونه، لکه افغان يا افغانستان چې له آره د "اوگان" او "او گانستان" معرب بلل کېږي. د ځينو ژبو پورويونو ته بايد پام ولرو چې کېږي، يو نيم غږ يې د پښتو له غږونو سره سمون يا نژدېوالی ولري او خوندي يې وساتو، لکه الماني او روسي (بن) او (خ) چې له پښتو سره گډون لري. په دې توگه بايد (مونشن) ميونيخ - (مونښن)، (زوربخ) - (خورين) يا څوېښ، (بارزل) - (بارخل)، (زرابکين) - (خرابکين)، (تزار يازار) - (خار...) ولولو

او وليکو. دا چې ځينې په تېره کښينې پښتانه انگرېزي پوروييونه زياتره په هندي وينگ وايي، ت پر ت د پر د... اړوي، بايد يو مخيز معياري و نه منل شي، لکه ډاکټر چې آر لاتيني وينگ يې (دوکتور) دی او په کار دي، دوکتور يې غوره وگڼو، او په دې ډول نور ارويايي وييونه هم همدا يو راز راپور شي، لکه د کلچر پرځای کولتور زيات دود موندلی دی. کوټ، بوټ او دا راز نوروييونه خو بيا زياتره د پښتو غږپوهې تر اغيز لاندې راغلي او مستثنا گڼل کېدای شي. همدارنگه اړ نه يو چې پارسی پر فارسی، پارسي يا پارسو، واروو. جور د څور، چراغ د څراغ په بڼه معياری راځي «ځواب» چې زياتره له سوال سره يوځای يو څپيز ويل کېږي، نو که همداسې په پښتو شوې بڼه معياری ومنل شي، دومره به نادوده ونه ايسي. (زنجير) بايد د دود له مخې په (زنځير) پښتو شي او د ورته غږو د گاونډيتوب په اغيز سره (ځنځير) ونه ليکل شي.

۵۲- ځينې پښتو شوي (مفغن) عربي پور ويي، لکه ميرات، متل، مخنت، اتمان (عثمان...) دا کيلي پر لاس راکوي چې عربي، ص، پر، س واروو او ث، پر، ت، خو بيا هم اړنه يو، دومره يې له پښتو (س) سره اندول کړو چې د ټکر لامل شي. همداسې پر (ز) د (ض) او (ظ) اړول درواخله.

۵۳- د پوروييو خجونه هم بايد زياتره د پښتو د خج پوهنې اړوند شي او هغه دا چې د نورو ډېرو ختيزو ژبو غوندې پښتو دې ته ډيره هڅه لري چې داروپايي يا نورو پوروييو پر وروستی څپې ياله وروستی څپې څخه پر مخکې څپه باندې خج راوړو، لکه لندن، واشينگټن، مکسيکو، کاناډا، يورپ، اتلانتيک چې په خپل ژبني قلمرو کې زياتره په لومړي خج ويل کېږي، نه لکه د لرو پښتنو غوندې چې هماغه اردو او انگرېزي وينگ او خج يې راتينگ کړي دي.

لويديزيان هم زموږ ختيز وييونه او نومونه د خپلو ژبو له دود سره سم په لومړي او يا دويم خج تلفظوي، لکه کابل او افغانستان. مگر که هغوی زموږ وييونه زموږ په خج ووايي او موږ د هغوی وييونه د هغو په خج، لابه بڼه وي.

۵۴- د درېيم وگړي نژدې جمع ضمير (دوی) بايد په لنډ (و) معياري وگڼل شي، که نه له يوه بل ويي (دوی) سره يې گډون راځي چې په پښتو قاموس کې په دستور، قانون او آئين مانا شوی دی.

۵۵- کښېناستل د کښېنوستل او کښېناستيدل پر وړاندې د معياري کېدو وړ بريښي.

۵۶- ځينې پښتانه چې په بڅښل کې د بڅښيدن (خ) نه غور ځوي او په همدې اغيز نڅښه وايي چې له پارسي نشان سره اړيکی لري او پښتو شوې بڼه يې نښان دی، نو بڅښل د نښه په اغېز بښل هم اسان

دی او هم زیات دود لري، په کار دي، نښه او بڼل معیاري وگڼل شي. همدا راز تر خوبښه، ښښه زیات معیاری ارزښت درلودای شي.

۵۷- ښوول، کښوول، پرېښوول... باید د ښودل، کښودل، پرېښودل... کښووستل، پرېښووستل یا ښیل، کښیل، پرېښیل... پروړاندې معیاري ومنل شي.

۵۸- ښوونځی او پوهنځی د ښځینه ښې ښوونځی او پوهنځی په پرتله زیات معیاری ارزښت لري، ځکه ارواښاد الفت خبره زموږ په کولتور کې نارینه تر ښځې له مخه ځي، په دغه لړ کې ټولی او ټولگی هم همداسې نرینه کره راځي.

۵۹- دا چې په پښتو غږ پوهه کې په ټولیز ډول تر پښ، زورکی او تر زېر زور اسان ویل کېږي، نو باید په معیاری پښتو کې هم دا آر په پام کې ونیول شي. تر هغې چې گډون نه راشي. او د ټکر ډار نه وي. د ساري په ډول که په پندانه کې د زورکي پرځای د لنډ (و) په گډود معیاري وگڼو، اساني به ولري، بې له دې چې له بلې کلمې سره یې گډون راشي. خو که یې په زورکي پیل کړو، بیا «پښه دانه» نه، بلکې (میرگن) مانا ورکوي.

۶۰- د ځینو فعلی اوږونونو (گردانونو) په وسمهال برخه کې د فعلی ولی وروستی (ت) په (خ) ښوول معیاری گڼل کېدای شي، نه په (ز). ځکه گډودي استناد یې په هر ډول، مگر اوسنی دودوالی یې هم ارزښت لري، لکه وځي د وزي، پریوځي د پرېوزي، پرځي د پرزي، غورځي د غورزي... پروړاندی.

نو د دې لپاره چې رښتیا یوه قاعده مو ترلاسه کړي وي او په دې توگه مو د یوې گرامری گډوډتیا مخه نیولې وي، نو په کار دي، په داسې فعلونو کې د (ز) پرځای (خ) وکاروو، لکه له (تلل) څخه (ځي) له (پرانستل) څخه (پرانځي)، له (پرېمیتل) څخه (پرېمینځي) او نور په ساتل، نتل، کتل... کې خو بیا بېخي د (ز) او (خ) پوښتنه نه راپورته کېږي. هرگوره (ختل) پر (خېڅي) او (کوتل) پر (کوڅي) اوږي. گرځېدل هم تر گرزېدل ډېر لیکنی دود لري.

۶۱- په (وکړي او وکي) کې فونولوجیکي پوښتنه نه راځي، بلکه په دوو بیلابیلو لیکزیکي (لغوي) ډولونو پورې اړه لري، یو له (کړل) فعل سره اړه لري او دا بل یې له (کول) یا (کلل) سره. که په ویي پانگه کې (کړل) غوره وگڼل شول، نو (کړي) به غوره وي او که (کول) یا (کلل) غوره وگڼل شول، نو (وکي) به غوره وي او که (کړل) او (کول) یا (کلل) دواړه معیاري ومنل شول، نو وکړي او وکي به هم ورسره غبرگ معیاری منل کېږي. کاندې یا کانه یې لا نور گډودي ځپلونه بلل کېږي، خو د معیاری کېدنگ ارزښت

یې لږ ښکاري. که موږ په رښتیا سره یووالی د معیاري والي بنسټ بولو، باید له دغو څو ډولونو څخه یو واورو او په ټولو زمانو کې یې بشپړ گردان کړو، یا لږ تر لږه د سوپلاتیف په ډول یو تېرمهال ته پریږدو او بل یی وسمهال، په بله وینا، یو بشپړ او بل نابشپړ مهال ته، بیا نو پخپله دې پرېکړې ته رسیږو چې (وکړي) ووايو او که (وکي).

۶۲- (زما، زموږ، ستا، ستاسې) د دما، یما، دموږ، دتا، يتا، یا د ستا د تاسې ییتاسې یا دستاسې) پر وړاندې ارزښت لري او لکه څنگه چې یې تر اوسه دود هم موندلی دی. البته، لکه له مخه چې وویل شول، له ستا پرته دا نور باید یو څپیز نه، بلکې دوه څپیز وویل شي، په شعر کې البته د دواړو ډولو جواز شته.

۶۳- اېستل تر ایستل او ویستل نه زیات دود لري او باید غوره وگڼل شي.

۶۴- چونگښه په لنډ (و) د چینډ څه او څینگښه پر وړاندې تاریخي لرغونتوب ښيي، نو باید په معیاري پښتو کې ونیول شي. همدا راز د ورسره د چونگانښ او البته چونگښ (بقه کلان) گډ آری بللای شو چې ښایي د چونگ له اواز نه یې سرچینه اخیستې وي.

څلورم - د لیک دود معیاري اړخونه:

۶۵- لیک د ژبې کوم ټوک او جزء نه چې تش یو انځور دی. د ژبې اومه توکي غږونه دي او د لیک دا توري، یا په غونډ نوم اییتې یا ابیڅې. بشپړ لیک هماغه دی چې د یوې ژبې د هر یووستوي غږ لپاره یوه نښه (توری) ولري. داسې لیک ته غږ لیک یا فونیمیک لیک یا ابیڅې (الفباء) ویل کیږي. مگر د نړۍ په ژبو کې یوه دا هم هېڅ دا راز لیک نه لري. لاتیني یوناني، الماني، روسي یا تورکي لیکونه ورته په پرتلیز ډول یو څه ورته دي، که نه د نړۍ زیاتره لیک دودونه نیمگړي دي. د دې پرځای چې د هر غږ یا اواز لپاره یو توری ولري. یوې څپې (هجا) یا کلمې لپاره یوه نښه یا توری لري. پښتو لیک چې له آره عربي لیک دی او یو څه لاس پکې وهل شوی دی، له نیمگړو لیکونو څخه گڼل کېږي. په دې چې له (الف-و-ی) نه پرته نورو خپلواکو (واولو) غږونو لپاره پکې نښې ښانې یا توري نشته او هغه هم په هرځای کې نه کارول کېږي. د ساری په ډول (لور) د (دختر، داس او رحم) په مانا یو راز لیکل کېږي.

له دې کبله زموږ اوسنی لیک ریفورم لاسه چې بیخي یوه اوښتون ته اړتیا لري. هغه دا چې یې بیخي ابیڅې واورې او د عربي تورو پرځای نړیواله فونیمیکي الفباء رامنځ ته شي چې که څه هم بنسټ یې لاتیني الفباء ده مگر لږو ډیر له نورو لیکدودونو او ځینو نورو نښو نښانو څخه پکې کار اخیستل

شوی دی، لکه (خ) او (غ) دا بی یوناني توري دي او د ډ، ټ، پ، ڼ او داسی نورو لپاره تر لاتیني (n, r, t, d) لاندې ټکي ایښوول کېږي.

په دې توگه د اوسنۍ پښتو الفباء په چوکاټ کې مو پر لیکدود باندې هر راز وینني (بحثونه) او څیرني تل یو سر خوږ دی. ځکه دلته باید د توپیر آر و پالل شي او په دې ډول هېڅ وپي سره یو راز ونه لیکل شي، حال دا چې د الفبا له نیمگرتیا سره دا خبره کیدون نه لري. د ساري په ډول څنگه کولای شو، (سره) د (مع، سرخ، سره زراو کود) دري وارو مانا وو لپاره راز راز و کارو.

خو دا چې زموږ د لیک ریفورم یا اوبنتون د هوسی په ښکر کې دی او یو وخت غواړي، لومړی ورته پخپله پښتانه راوڅکېږي او بیا ورته لارې چارې وپلټل شي، نو سم له لاسه اړیو، د همدې اوسنۍ ابېڅې (الفبا) په چوکاټ کې یې پر معیاری لیکدود باندې یو څه رڼا واچوو، چې که د معیاری پښتو پوره انځور ونه شي کړای، د یووالي، یورنگوالي او اسانوالي، او له دې سره څه نا څه د التباس د مخنیوي د آر او اصل سلنه (فیصدي) خو لږه لږه یو ورپلای شي. له بلې خوا مو څنگه چې د معیاري پښتو د اختلاف وړ گرامري او نور اړخونه تروسي و سې پورې نښه کړل او په دې توگه ورسره ډیر لیکدودي معیاري اړخونه هم په ترڅ کې وښوول شول، نو دلته یوازې په هماغه رښتینو لیکدودي هغو بس راوړو. د ساري په ډول پر (چې - چه) او (کښې - کې) غوندې د غږپوهنې په برخه کې خبرې شوې دي او بیا اړنه یو، چې د ارواښاد خادم غوندې پرې د لیکدود یا «پښتو تصیفی» ترنامه لاندې کلونه کلونه د خپرونو مخونه ډک کړو، بلکه زیات هاند به مو دا وي چې په کوم جادو او چل ول سره کولای شو، څه مو چې په غږپوهنه کې معیاري ښوولي او ټاکلي دي، په لیکدود کې راښکاره کړو. په دې ډول به تر هر څه له مخه دېته ټینگ پام ولرو چې څنگه له دوه درو خپلواکي ښو (و-ای) څخه ښه ترا او ډیر ترا گټه واخېستلای شو.

۶۶- په پښتو کې د پارسي، اردو، انگرېزي... ژبو پر خلاف د عربي پېښ، زېر، ء او اوږد الف (ممدوده آ) فونولوجیک انډول نشته او پښتانه یې اړوند گڼ یا پورویونه هم له خپل پښتو وینگ سره برابر وي او پر «اوږد» و، «اوږده» یې یا «لنډه» یې، لنډ الف... یې اړوي، لکه: گمان- گومان، دکان- دوکان، کنر- کونړ، کندز- کوندز یا کوندوز، بن- بون، کلتور- کولتور، ارگان- اورگان، رمان- رومان، فلم- فېلم، فزیک- فېزیک، گله- گېله یا گیله، ریالست- ریالېست، آزادي- آزادي، افسر- افسر، لائق- لایق... په دې توگه دا وروستی لیکدودي بېلگې کره بلل کېږي:

- [د پېښ پرځای «و»]: خوله، لومړی، غونچه، گوندې، گومارل، گوربت، گورت، اوشنل، کومک، کولمه، دورمه، پوخلا، گورگوري، اوتاک (اتاق یا اطاق)، بوگانې، اوتمانزی، اوتمانخېل، اخون، پومبه، پوندانه، کونړ، کوندوز... خوځېني ديني او ډېر دود وپيونه استثنا گڼل کېږي، لکه: خدای،

بنیاد، استاد، گناه، گل، گلاب، گلالی، گلورین، گلباغ، سوروتال، سورنی، اردو...، که له دیني نومونو پرته نور له «و» سره ولیکو، خپل لیکدود به مو نور هم کره کړی اوسي، لکه: ذره - دوره - خم - خوم، تخم - توخم، خرما - خورما، ارزگان - اوروزگان، ارگون - اورگون، ختن - خوتن، ترک - تورک، مغل - مغول او داسې پسې نور.

- [د زېر پرځای «ې» یا «ي»]: اېزگی، اېنځر، پېنځه، پېنځوس، برېښنا، څېرمه، هېنداره، هېنده، اېنده، امېد، پېیل، پتېیل، تېیل، ټوکرییل، څوکرییل...

- همداراز په بنویدل، توییدل، لوییدل او داسې ورته وییونو کې د کنسوننتي (ي) او واوېلي اوږدې (ې) یا لنډې (ي) توپیرول په کار دي، بلکې...، ټېکېټ، ټېلېفون یا ټېلېفون (لرغرون)، ټېلوېزیون (لروینون)، اېمپراتور، اېتالیا، دېموکراسي یا دېموکراسي، رېکارډ، انټرنېټ، دېټا، وېب سایټ... افغانستان، پاکستان... هرات، هند و سند او داسې نور له ډېرې دودتیا او نومورتیا استثناء بلل کېږي. په (- ستان) وال نومونو کې تاجیکستان، وزبېکستان، تورکمنیستان، قرغېزیستان، قزاقیستان، انګلیستان... هم همداسې لږو ډېر تازه رادود شوي دي. برلین هم د پارسي یا انګلېسي وینګ تر اغېز لاندې (برلن) لیکل په کار نه دي.

- [د آ پرځای ا]: ازاد، ازادي، ارام، ارامي، اسوده، اسان، ارمان، ازار، ازمون، اشنا، اواز، اوزه، اباد، ابادي، اخور، ادم، ارزو، اسیا، اسمان، اغا، اگاه، الو، الوبالو، اینه، اهنګر، ارتېست، اژانس، انتن... داچې په کره پښتو کې آس، آر، آره، آر، آره، آریانا... په مد کښل کېږي، د عربي، پارسي، انګرېزي د مد هومره لوړ نه ویل کېږي، بلکې له نورو الفونو سره د توپیر له مخې لیکل کېږي، نور ټول پښتو سرفونونه د زور یا فتحې هومره وینګ لري او په دې توګه یې «لنډ الف» نومول په کار نه دي.

۶۷- ځانتني عربي توري (ث، ح، ص، ض، ط، ظ، ف، ق) باید له قرآن و حدیث او نورو سپېڅلو دیني دخیلو وییونو پرته د پښتو فونولوجۍ تابع شي او له پښتو وینګ سره سم به پکې ص او ث پر-س، ض او ظ پر-ز، ف پر-پ، ق پر-ک، ح، ع او همزه پر یوه خپلواک (a) اوږي او یا به بیخي غورځول کېږي، لکه سوله، سلا، تمه، شمه، او سون، خلك... چې آرې بڼې یې صلح، صلاح، طمع، شمع، افسون، خلق... دي. تورخم - طورخم، توپان - طوفان، کلا - قلا یا قلعه، دوتر - دفتر، کوندوز یا کندوز - قندز، او زار - افزار یا ابزار، کندهار - قندهار، پارسی - فارسی، مانا - معنی... لیکل خو ځکه بېځایه دي چې آره یې آریاني، په بله وینا، پښتو جوته شوې ده.

۶۸- د (ڼ) غږ یو ویوستوی غږ دی او باید د (ڼي) په بڼه چې دوه توري دي، ونه لیکل شي، که نه (کون) له (کونڼي)، خونې له (خونڼي) او داسې نورو وییو سره هرومرو ټکر راولي. همداراز د نورو غبرګونو،

لکه ت، د، ر توري همداسې يووستوی معياري وگنل شي، نه د اردو په پېښو پرت، د، ر باندي (ط) په سر باري کولو.

۶۹- د (گ) غږ د پارسي او پښتو ترمنځ گډ دي، نو که همداسې وليکل شي، څه پروا به ونه لری. دا چې ځينې يې د غبرگژبو غږونو توريو غوندي د (ک) په کړی. (گ) کولو غوره گڼي، يو بی سروبوله کار دی، ځکه (گ) د (ب) غوندي يو ساده غږن تم (انسدادی) غږ دی. هو که هسې په نومونو، سرليکوکې د ډول او رنگارنگی لپاره کله په کړی (کونډه) وکښل شی او کله د پارسي غوندي، دومره به يې دوده نه وي، خو په توليز ډول په هر راز لاسي يا ماشيني (کمپيوټري...) ليکني سېستمونو کې گ هم کره او هم ارزان او اسان راځي.

۷۱- ځينی پردي ځانگړي نومونه، لکه څنگه چې د غږپوهنې په برخه کې ورته نغوته وشوه، ترکومه ځايه چې خپله پښتو غږپوهه اجازه راکوي، بايد له اصل سره سم وويل شي او هماغسې وليکل شي. د ساري په ډول چارلس او په همدې يوه بڼه دودلري، په ورځپاڼو کې چاپېري او له راډيو تلويزيون نه اورول کېږي، بې له دې چې پر آره يې سوچ وشي. همدارنگه ريچارد چې په الماني، انگريزي، پرانسي او نورو اروپايی ژبو کې يې ليک دود يوراز دی، مگر وینگ يې بيلابيل لکه مېکاييل په روسی او المانی کې (مېخاييل) ويل کېږي، په پرانسي کې مېشل او په انگرېزی کې مايکل يا يوسف په روسی او المانی کې يوزف، په پرانسی کې ژوزف، په انگرېزی کې جوزف او په اسپانی کې خوسف. په دې لړ کې د گاډي ځغلونې الماني اتل «شومخر» په کارنه دی، په انگرېزي پېښو «شومکر» وويل شي او وليکل شي.

۷۲- د (ونکی) روستاري والا ويیونه بايد له معياري وینگ سره سم وليکل شي. که څوک يې په ليکلو کې ټکنې کېږي چې چېرې يې يو (و) راځي او چېرې دوه واوه، نو د داسې ويیو کړسته دې په پام کې نيسي، په بله وينا، له مصدري بڼې يې (ل) وغورځوي، له پاتې کړستې سره (-ونکی) ونښلوي چې که هلته هيڅ (و) نه وو، له مخه بل (و) نه راځي. لکه له (ليکل) نه (ليکونکی)، له (ختل) نه (ختونکی) له (وېرېدل) نه (وېرېدونکی). که کړستې له ځايه يو (و) درلود، نو بيا په دوه (واوو) راځي، لکه: له (خپړول) نه (خپړوونکی)، له (ټولول) نه (ټولوونکی) له (خرخول) نه (خرخوونکی). په دې لړ کې داسې کړونه (فعلونه) هم شته چې تر مصدري روستاري (ل) له مخه دوه (واوه) له ځايه لري، نو د (-ونکی) روستاري په نښلو لو سره يې بايد اړوند فاعلي صفت په منځ کې درې (واوه) ولري، لکه له (ښوول) نه (ښوونکی) او له (پوول) نه (پوونکی). مگر دا چې دويم (واو) پکی دومره څرگند نه ويل کېږي او څوک يې نه تلفظوي، نو ليکل يې هم اړين نه دي او بايد په دوو (ښوونکی) او پوونکی ليکل يې معياري ومنل شي، کېښوونکی او پرېښوونکی هم همداسې درواخله.

۷۳- د ووت، ووت یا پریوووت، پریووت یا پریوت تر منځ پریکړه باید لومړی په صوتي او صرفي برخه کې وشي او هغه دا چې هرڅنګه په گردان کې معیاري ومنل شي، نو هله به څرګنده شي چې په پورتنیو ویونو کې څوڅو (واوه) ولیکل شي. د لیکو نګي پر وړاندې خو (ووت) او پریوت زیات معیاري ارزښت درلودای شي، ځکه دا یو له فعلي رینسې ووت او مطلقې ماضي مختاري (و-) څخه منځ ته راځي او په دې ډول په دوو (واوو) ټیک راځي او دا بل له فعلي رینسې (وت) څخه د یوه مخکړ یا فعلي مختاری (پرې) په ملګرتیا جوړېږي او په هیڅ کوم ګردود کې یې د بشپړ تېرمهال (مطلقې ماضي) د مختاري (واو) څرک نه لګېږي، په بله وینا، په هماغو فعلو کې راځي چې داسې مختاري ته هډو اړتیا نه لري، نو باید صرفي جوله یې پریوت معیاري وګڼل شي او لیکدود یې هم همداسې معیاري راشي.

۷۴- یوځای یا جلا لیکل نن سبا دا هم یوه لیکدودي رېږه (پرابلم) ګرځیدلی دی چې کوم ویي سره یوځای ولیکل شي او کوم سره بېلابېل په دې برخه کې باید لږ تر لږه درې آره او اصله له پامه ونه غورځوو: یو دوینگ او کښنگ تر منځ نژدیهوالی، دویم د التباس مخنیوی او درېیم لاسي او تخنیکي اسانوالی دی چې کله د همدې درو آروتر منځ ټکر هم پېښېږي، د ساري په ډول (پخپله) د ټینګار کړول او بیا ناوړونې ویي په توګه یوځای لیکل کېږي. پر وړاندې یې (په خپله) لکه (په خپله خوښه) یا (په خپل کور کې) دغه آرونه نه پرځای کوي، نو جلا لیکل یې په کار دي. همداسې (پخوا)، (ځانته)، (مخکې)، (پکې)، (لپاره)، (خپلاسی)، (خپلمنځي)، (خپل خوښی)، (لاسلیک)، (نوملیک)... درواخله. په دې لړکې (مه)، (نه) له (خدای مکره) او (خدای دې نکړي) پرته له کړستې سره نښلول پر دروگونو آرونو سم نه څېږي، خو مخکړونه (پرې، پورې...) بیا ورسره معیاري راځي، لکه په پرېوتل، پورېوتل، کېښناستل... کې.

۷۶- ځینی پښتانه په خپل دې ګومان چې وینگ او کښنگ یې سره نژدې کړي اوسي، اوچتوی - او چته وی، ګرځوی - ګرځه وی، وکړی - وه کړی او داسې نور لیکي او دېته یې سوچ نشته چې همدغه زیاته کړې نښه یوازې د زور یا زورکي تر منځ ګډه نه، چې له کا نسوننتي (ه) سره هم ګډون لري. نو له دې پرته چې دود شوي لیکدود نور هم په شخړه کې واچوي، کوم لیکدودي ریفورم ورته ویلای نه شو. البته د (سوچه والي) غوندې وییو کې چې د "چه" او "و" یوځای کول، نه یوازې دود نه لري، چې د التباس مخنیوی هم کوي. د (سوچه) ترڅنګ (سوچ) یو بل ویی دی چې (قاطع) مانا لري.

یادښت:

داهم د هغو سلگونو لیکونو یوه تازه بېلگه چې لیکوال د یوې پښتو- کره لیکنې پښتو په اړه له درو لسيزو راهیسې بېلابېلو لیکوالو، خپرندویانو او چارواکو ته استولي او یو مهال به په «سپین لیکونه» ټولگه کې خپاره شي (اکسفورډ، اپریل 2006):

اکسفورډ، اپریل 2006

د پښتو ژبې او فرهنگ رښتیني خدایي خد متگار امام الدین ساپی صاحب او منلی فرهنگيالی قتیل صاحب،

تر مینه وړو پېرزوینو وروسته:

د نورو ډېرو غونډې ماته هم د لمر په خپر خرگنده ده چې ستاسې مرکز د هېواد او سیمې پر کچ د یوې رغنده فرهنگي سیالۍ لپاره را منخته شوی او تر هرڅه له مخه په دې مخه او موخه چې د نړۍ له کاروانه په کروړونو کروړه وروسته پاتې پښتو ژبې او پښتني ټولني په اړه تروسي وسې نوي او گټور څه وړاندې کړي.

په دې لړ کې له دوه میاشتنۍ «ورځ» څخه دا هیله ډېره کېږي چې رامخته کړی ارمان لاس ته تر سره کړای شي. خو له بده مرغه، لکه څنگه چې لیدل کېږي، ددغه ښکلي نامه زیاتره تشه جوله (لفظ) په پام کې نیول شوې، نه مانا. بېلگه یې دا چې ځای او نا ځای «ځ» وکاروي، لکه: ځوی، ځېږېدل، ځېږېدنه، ځېږېدنه، ځېږون، ځما، ځمونږ، ځانگو، ځانگل، ځمري، ستونځه... او بیا چې په یوه کورنۍ کې د سرورزوي تر څنگه سرورځوی او قتیل ځوی کښل کېږي... په پای کې به دا په زرگونو ټبرونه، هم د - زي پرځای په - ځي دود ومومي!

زه وایم، ولې یې جاج و مانا په پام کې و نه نیول شي او په دې توگه پکې د وسمهالي څېړندود (مېتادولوجی) پر بنسټ د نوې پوهې، فرهنگ او بیا په ځانگړي ډول د نوې پښتو ژبپوهنې او رښتیني پښتني تاریخ په اړه هغه څه خپاره کړي چې د رحمان بابا خبره، منکر پرې اعتراض و نه شي کړای!

موږ باید ځوان کمپیوټري پښتني پښت ته نور د وریځو او ښان جوړ نه کړو او د رښتیني مېتودیک افغاني - پښتني تاریخ پر ځای ورته بېځایه ویاړنې او ستاینې په غوږو کې ور پو نه کړو. همدارنگه پردي مذهبونه، ژبې، فرهنگونه او تمدنونه را خپلونه پرمختللي علمي نړۍ په ځان پورې له خندونې

پرته بله څه گټه او پایله نه لري او بیا لا دا گيله هم کوي چې ختیځپوهانو یې پر دغو اپلتو ولې ځانونه ناگاره کړي دي! پر دغو داوو او دنگلو خدای بښلو دودیزو پوهانو پوره ځانونه ستړي کړي او بوجی-بوجی کتابونه یې را پرې اېښي، نو بیا بیا راغبرگول او لا پرسول یې څه په کار دي! نومهالي پوهنیز دود و مېتود دادی چې هرڅوک یوه سکالو ترلیکنی څېړنې لاندې نیسي، باید مخکې له مخکې یې مخینه په پوره غور تر څېړنې او کرونې تېره کړي، کره ترې راواخلي او کوره کوته یې ور پرېږدي او خپل نوي زوي پرې ورزیات کاندې.

ما چې پېنځه دېرش کاله مخکې له اروپا څخه د نوې ژبپوهنې له رالېږدولو سره د خپل پوهنځي پېر استادانو لوستلیکي، لکه د علامه حبیبی پښتو ادب تاریخ، د استاد رښتین پښتو گرامر یا د استاد رشاد ادبي فنون، په تېره پښتو عروض و قافیه یو مخیز و ننگول، د کومې تربگنۍ له مخې نه وه، بلکې زماله ځانگیزې پازې یې اړه اخیسته او د زړه له کومې مې غوښل چې نوي پښتني پښت ته نوي څه وړاندې کړم. له هغو نه یوازې استاد حبیبی وو چې د ۱۳۵۴ ل. کال په نړیواله پښتو پوهنغونډه کې یې په ټوله پښتني مېرانه دا منښته وکړه: «مور له خپل واک و وس سره تر دې مهاله را ورسوله، نور نوی اکادمیک پښت پوه شه او نوې لاره روده یې! او بیا هم همدا استاد وو چې د «یوې-کره پښتو لیکلارې» په اړه یې راسره لاسلیک کړې چلند لار (پروسېجر) بېرته وانخېست، که څه هم په کرن کې تر ډېره پر هماغه خپله کندهاری لیکلار ټینګ و ترینګ پاتې شو. مولانا خادم چې کړی لاسلیک یې په کرن کې پر خپل خورمنځ برابر و نه لید، د داود خان تر دوتره یې پلپوټ (شکایت) ورسېد!

دا چې په ورځ کې زیات زور پر هماغه زرو دودیزو ما ویلو تا ویلو اچول کېږي او بیا پکې بشپړ کتابونه راغبرگېږي، بنایي کوم دک و دلیل یې تر شا ټیکاو ولري، خو زه د مرکز او ددغې مهالنۍ د همکار په توگه د گوټنیوي پرځای دا رغنده وړاندیز کوم چې د هغو ترڅنګه د نوې ژبپوهنې په رڼاکې زما پښتو پښویه او همستاسې له خوا چاپ شوی کتاب «پښتو او پښتانه» هم پرله پسې ټوک ټوک خپور کړی. له دې سره به نوی پښت دا کابو ومومي چې تر دغه منځ یوه پرتله وکړي او یوه پایلنویي ته پخپله ورسې!

دغه راز له گران گړندي صاحب نه هم هیله لرم، د پښتو لیکدود او لیکلارې په برخه کې د پښتو استادۍ پر ځانگړو ازمېښتو، زرو پرېکړو او کتابونو بسیا پاتې نه شي او نوې پښتو ژبپوهنه او په تېره لیکلار هم تر کتنې او څېړنې لاندې هم ونیسي چې له درې نیمو لسيزو او بیا د یاد شوې چلند لارې لاسلیک راهیسې یې په څه له پاسه دوه سوو ټوکو (مادو) سره لیکنۍ پښتو ته لار موندلې او بنایسته ډېره دود شوې ده. داسې هم نه چې گوندې زه دا دومره مهال آرام ناست یم، بلکې له نورو

لوستلیکیو سره یې په ژبپوهنه کې له نویو نویو بریاوو سره پرله پسې کروم او بشپړوم او دا دي په همدې نژدې کې به یې له پروسې څخه سره سمه د «لیکلارښود په نامه لاکره او کېنکلی جیبې بڼه د چاپ لپاره همتاسې ته دروسپارم.

دا به څومره بڼه وي، گړندی صاحب یې د دغه نوي لارښود په رڼا کې له همدې دوه میاشتنۍ را پیل کړي چې ولې پر څ دوامه زور اچول کېږي، هغه هم د ننگرهاریا نوله خوا چې په «ځیگر» کې یې گرد سره څ نشته. یا د کابلۍ پښتو «څو، ترڅو، ترڅوچې...» او د پېښورۍ پښتو «څوک چې، کوم چې...» مخنیوی چې ان د مرکز په شپږم توک یا ماده کې پېښورۍ ډوله «کومه چې» راغلي ده. همدارنگه د (له - په) او (په - پر) یو د بل پرځای لیکل، لکه: پرتوگي (په توگه)، پرهکلې (په اړه)، پرتولیزې توگې (په ټولیزه توگه)، دوه یم، دوه دېرش، دوه څلوېښت... چې ډېری پښتانه یې بې ادا کوي او ارواښاد وزیرصاحب به د خلکو په خولو کې ور سموله. همداراز د ننگرهارۍ او ټولیزې شمال ختیزې پښتو نور له ارو معیاره غورځول شوي - مونږ، زمونږ، ما و خوږو، و خوړلو د «و خوړ» پرځای، یا ولیکلود «ولیکه» پرځای او داسې نور درواخله!

دا دی، له همدې لیک سره د اوو غزوال او گړندي صاحب ترمنځ د پوځلینې په موخه د کره پښتو لیکدود یوه برخه د چاپ لپاره دربرښلیکوم.

په ټوله پښتني - افغاني مینه او لور پینه

پوهاند دوکتور م. ا. زیار

د یوې - کره پښتو لیکلارې اړوند لیکدود (Orthography)

۱- یوه کره لیکنۍ پښتو ۳۶ غږونه (sounds)، خو ابېڅې (الفبې) له دېرشو نښو (توریو) تېری نه کوي. له ۷ خپلواکو (واوېلو) څخه یوازې درې دا لیکنۍ نښې یا توري (واى) لري. د زور (فتحي) او زورکي لپاره (ه) یا (ء) او یا چرگۍ (هه) کارونگ د ژبپوهنيز قانون «توپير» تر ډېر ځایه زیانمنوي او له لوستونکي لار لودن ورکوي. یوازې د «ی» د څلورگونو ډولونو له رامنځته کولو سره یو څه لیکدودي سمون راغلی دی چې له ښه مرغه پېښور اکېډیمۍ هم هوکې کړي، که څه هم د اردو په پېښو (م) او دغه راز (ع) بېخړته کارونې کوزنی لیکدود ډېر کړکېچن او کرغېرن کړی دی!

۲- څلورگونې «ی» گانې له خپلو بېلگوسره:

- اوږده (ې)، لکه: خدای دې له دې ناوړې پېښې لرې لري.
- لنډه (ي)، لکه: ښادي، خپلوي، وداني.
- نرمه (ى)، لکه: نری سړی، ځای، خدای، وری، وږی.
- درنه (ی، ئ)، لکه: نړی، کړی، ډوډی، څوکی...
- په کړ (فعل) کې، لکه: ډوډی وخورئ، ښه کوئ، بد مه کوئ.

۳- د واوېلي (غیرملفوظه) او کنسوننتي (ملفوظه) «ه» توپيرونه په کار دي. په دې ډول:

په (دویم) کې د واوېل (فتحي) په توگه غورځي او په (نهم) کې د کنسوننت (ملفوظه ه) په توگه پاتې کېږي. د (نهم) بنسټ (نه-دی)، مانا دا چې رومي (ه) کنسوننت (حرف صحيح) دی او دویمه هغه یو واوېل (حرف علت) دی. (اووه - اووم، پېنځه - پېنځم، یو - یوم...) هم په همدې لړ کې راځي. نور واوېل پای یا خپلواکپای شمېر نومونه (-ي-) غواړي، لکه:

درې- درېیم، اويا- اویایم، اتیایم، نوي- نوي یم یا نوییم؛ «خویم» هم تر ورته دوی یا قاعدې لاندې راځي. کنسوننت پای هغه خو په هر ډول اړونده پایله (-م) سیده په ځان پسې نښلوي، لکه: څلورم، پنځم، شپږم، اتم، لسم... سلم، زرم، میلیونم... پرکنسوننتي یا معدوله (و) پایته رسېدونکي شمېرې هم په دې لړ کې راځي، لکه: یوم (یوسل ویوم)، دوه سوم...

زور- پای او زورکي پای هم د دغو واوېلو تر غورځونې وروسته تر ورته قانون لاندې راځي.

۴- په (-ونکی) رغېدونکي کړنومونه همدا یو «و» غواړي، لکه:

ليکونکی، خپرونکی، ژباړونکی، گڼوونکی، خوړونکی، څښونکی، تلونکی، ويونکی، وهونکی...، خو که له فعلي مصدره (-ل) لرې شي او پاتې بنسټ يو «و» ولري، نو (ونکی) بيا (وونکی) کېږي، لکه: کاروونکی، خپروونکی، څرگندوونکی، اړوونکی، ټولوونکی...، له (ښوول) او (پوول) څخه چې (-ل) لرې کېږي، نو (وو) پاتې کېږي او په کارده، اړوندستاينومونه يې (ښووونکی) او (پووونکی) وليکل شي، خو د دود وینګ له مخې ترې يو «و» غورځي.

۵- غبرګڼيز توري (ټ، ډ، ږ، ښ) چې غږونه يې له غږبو هيز پلوه پښتو ډېر پخوا له هندي (پراکرتو) را پور کېږي دي، په اروپايي ژبو کې هېڅ نه ويل کېږي. کوم انګرېزي ټکي چې په لره پښتو کې ويل کېږي او کارول کېږي، بيا هم هماغه هندي او بيا اردو- انګرېزي اغېز دي، لکه: ډاکټر، ماسټر، تهئټر، سپنېټر، ډېموکراټ، ډېماکراسي، ډېکټېټر، کلېنټن، رامسفېلډ، ټوني بلېر، اکسفورډ.

که څه هم بره خوا تر پارسي او بيا لاتين آرې پرانسي اغېز لاندې دغه غبرګڼيزوالي له وینګ او ليکنګ دواړو وتلی وو، لکه: دوکتور، ماسټر، تياتر (ندارې)، سناتور، ډېموکرات، ډېموکراسي، ډېکټاتور...، خو زموږ د برنيو له کډوالي سره د لرنيو غبرګڼيزوالي پر ټوله پښتو واکمن شو او هغه هم زياتره د انګرېزي پورويونو په برخه کې، نه د نورو اروپايي ژبو (جرمني، پرانسي، اپتاليي، اسپا نېي...) په برخه کې، لکه:

فیدل کاسترو- فیدل کاسترو، شورایدر- شورایدر، هېلموت- هلموت، دوگول- ډگل... مانا داچې دومره ښنده (زياده روی) هېڅ په کار نه ده!

۶- جغرافيايي نومونه، لکه: اسيا، افريقا، اروپا، امريکا، استراليا، انترکتيکا، کاناډا، برتانيا، اپتاليا، البانيا، انتونيا، استونيا، مکدونيا، کروشيا، کولمبيا، ليبيا، سوريا، چېچنيا، سوماليا، اپتوپيا، ماليزيا، اندونيزيا... زموږ د لرغونو آريايي نومونو (آريانا، سوغديانا، لوديانا، باکتريا، پښتونخوا...) په بېلګه په الف کره راځي، نه د عربي او اردو په پېښو اسيه، افريقه... هرگوره، روسيه، تورکيه، فرانسه، اتریش - اتریش يا اطريش، پولېنډ - پولنډ، انگليستان - انگلېنډ يا انگلنډ... کې لومړۍ بڼې غوره او کره دي.

۷- پښتو وياند ته په کار ده، د هر چا او هر ځای نوم د اړوندې ژبې له وینګ سره سم وليکي او ووايي، لکه: پرانسي (مېشل)، روسی او جرمني (ميخاييل)، انګرېزي (مايکل)، عربي- اسلامي (مېکا ئيل- مېکاييل)، يا د جرمني (يوزف)، انګرېزي (جوزف)، اسپانيي (خوسف)، د جرمني پخواني بهرني وزير نوم (يوشکا) چې له آره د (يوزف) کوشيننوم (مصغرنوم) دی، هم همداسې درواخله چې زياتره

پېښوري او کوټه وال وياندان يې «جوشکا» ليکي او وايي. روسي «څار» يا جرمني څویرينس... هم بويه د پارسي يا نورو ژبو په پېښو (تزار، زوربخ يا زوريک...) ونه ويل شي او ونه ليکل شي.

۸- پښتو او آرياني يا نا عربي ويیونه، ځاینومونه، تېرنومونه او وگړنومونه بايد تر وسې وسې له وينگ سره سم په پښتو تورو او ليکدود و ليکل شي، لکه:

توره باز (طوره باز)، تورخم (طورخم)، تورو (طورو)، توتو (طوطو)، توتي، توتا، توتاخېل (طوطاخېل)، تهران (طهران)، اناتوليا (اناطوليه)، توپان (طوفان)، پرېسته (فرشته)، خپه (خفه)، اپلاتون (افلاطون)، الينگار (علينگار)، اليشنگ (عليشنگ)، لال و سرځنگل (لعل و سر جنگل)، اسلام کلا (اسلام قلعه)، کلاي نويا نوې کلا (قلعه نو)، کندهار (قندهار)، کندوز يا کوندوز (قندز يا قندوز)، ساکزی (اسحاق زی)، اليزی (عليزی)، دوتر (دفتر)، ساپی (صافی)، اپریدی (آفریدی)، گدون (جدون)....

۹- يوځای ليکل او جلا ليکل:

د ژبپوهنيز دوی (قاعدې) له مخې ټول ژبني توکي يا يوونونه (واحدونه) سره بېل بېل ليکل، په بله وينا، د اړوند ليک سپېستم له شونتيا سره سم، تر وسې وسې جوليز يووالی له مانيز يووالی سره غاړه غړی، کول په کار دي. که هغه ازاد وييکي وي، لکه: سربلونه، وستربلونه او اړيوبيکي (په، پر، تر، د، له، سره، کې، پورې، ته... چې، که، او، هم...)، که ساده ويیونه وي، لکه: نومونه (کور، لوی، زه، ته، دی، دا، هغه، يو، دوه...)، ياکړونه (تلل، خوړل، ځي، خوري...) او يا ترېستي (ترکيبي) او بېلېستي (اشتقاقی) ويیونه وي، لکه: کټمل، پوهنمل، پوهنتون، مرستون، خپلمنځي، خپلچاری، خپلخوښی، ځانساتی، تلپاتي، پښتونولي، پښتونخوا، ولسمشر يا هېوادمشر، بنسټپال، بېلتونپال، منځلاری، ترهگر، کتابتون، ټولپوښتنه، ټولوژنه، ځانوژنه، بلوژنه، ليکلې، نومليک، برخليک، برخوال، پانگوال، پانگواکي، ځمکوال، ځمکواکي، ځمکسمن، ژبپوهنه، ټولنپوهنه، لرغونپوهنه، ويیپوهنه، ويیپانگه، ويیيزېرمه، سونتوکي، لرغونتوکي، مخنيوی، مخکتنه، کتنپلاوی، لاسليک، لاسليکول، لوستليکی (درسي کتاب)، مخامخول، مخامخېدل، مخبېلگه، وړاندیز، وړاندوينه، وړاندېينه، ترينکوټ، لوبغالی، لوبغاړی، لوبېله.

په دې لړ کې له دوو وروستيو توکيو (نومونو او کړونو) سره د رومييو هغو (ازادو توکيو) يوځای ليکل کره نه دي، لکه:

لخوا، لما، پکور (کې)، پخپل (هېواد کې)، غزنيته (ځم)....، نخورم، نکوم، نلرم، مخوره، مکوه....

پخوا (قبل، قبالا)، پخپله (شخصا) ځکه سم راځي چې خپلواک ويیونه (قیدونه) دي، ځانته - ځان ته او مخکې - (په) مخ کې سره هم په ورته دلیل توپیرېږي. «بلخوا» له «یوخوا» سره د اړیکو یو په توگه همداسې یوځای دود موندلی دی.

یو لړ وییکی سره په خپلو منځو کې یا له خپلواکو توکیو سره ځکه یوځای لیکل کېږي چې د یو یوازېني چار یا مانا لپاره سره په غونډله (جمله) کې تل پرله پرله پېیلې راځي، لکه: پکې (درآن)، همدا، همدغه، همدی، همده، همدې، هماغه، همداسې، هماغسې یا همغسې، همدارنگه، منځته راوړل، منځته راتگ، رامخته کول، لاسته راوړل، لاسته راوړنه، پایته رسول، لپاره، نشته، یا په (سترې مشي، خدای مکره یا خدای دې نکړي) غونډې گړنو او څرگند نو کې وییکی (مه، نه) له کړونو سره یوځای لیکل هم همداسې درواخله!

که نه، د ټولیز دوی یا قاعدې له مخې د غه دوه توکه له کړ سره نسلول سم نه دي او باید جلا ولیکل شي، لکه:

نه خورم، نه خورو، نه کوم، نه کوو، نه لرم، نه لرم، نه شم کولای، یا کولای نه شم، ونه شم کولای، را به نه شم، وابه نه وړم... دلته کېدای شي، د لیک اسانتیا لپاره یوه نیمه بېدويي یا استثنا و منو، لکه پاس په یاد شویو، او یا په (وانخلم، رانغلم، رانغی) غونډې دودو بېلگو کې.

له اوسنیو کمپیوټري اسانتیاوو او بیا د «یوې- کره پښتولیکلاري» دننه د کره ټولمنلې پښتو ابېڅې پر بنسټ رامنځته شویو کیبورډو سره په کارده، په یو یو وت (space) سره د هرې کرښې یا غونډلې دننه په یو یو وت (space) سره د بېلابېلو لویو او کوشنیو توکو تر منځ لیکنی بېلوالی او خپلواکي ښه ترا سمباله کړو.

۱۰- په پښتو کې د نورو ژبو پورویيونه له ژبپوهنیز او نړیوال دود و دوی پر بنسټ تر کېدونه له پښتو وینگ او لږوډېر مانیز اړونگ سره راخپلول په کار دي، لکه: گاډی (گاری)، ماشوم (معصوم)، شمه (شمع)، تمه (طمع)، کیسه (قصه)، پوځ (فوج)، سبا (صباح)، میرات (میراث) د تباہ او برباد په مانا، کرار (قرار)، سهار (سحر)... پیل، توپان، ایت، تم، تپوس، پرنېته، پراخ، خپه، خپگان، کمیس یا کمیز، مانا، دین، شېر (شعر) او یو لړ نور داسې وییونه د ډېرو آړپوهانو (اېټېمولوجېستانو) د څېړنو له مخې نا عربي یا عربي شوي (معرب) گڼل شوي او یا هم ټکروبي (تصادفي لغات) زباد شوي دي.

۱۱- «ځ» د پښتو په څلورگونو گړدودي ډلو کې (ښ، څ، ږ، ژ) تر څنگه له شمال ختیزي هغې څخه تری تم شوي او له همدې کبله یې اړوند لیکوال په لیکدود کې زیاتره ټکنې کېږي:

هغلته چې بايد غ وليکل شي، ز ليکي او چپرې چې ز ته اړتيا وي، هلته غ کارې، د غ پر خای ز، لکه په: غزېدل، خوزېدل، وزې، زلېدل، زيرک... کې؛ د ز پر خای غ، لکه په: خوی، خوی خات يا خوخت، خېرېدل، خانگو، خانگل يا ځنگل، ځنگول، ځنگېدل، يواځې، ځما، ځمور، ځگېروى (زېرگی هم ناکره دی)، سلېمانځی، قتييل ځوی... . که څه هم په يو لړمنځنيو گړدودو، لکه د خروټو، اندرو او وردگو په هغو کې يې څه ناڅه وينگ هم شته، خو د لږه کيوالي له کبله له آرومعياره غورځي.

د ارواښاد استاد الفت دا خبره ، که څه هم پر ژبپوهنه برابره نه ده چې: «غ څوک په خوله نه وايي، نو ليکل يې څه په کار دي!»، خو دومره بېځايه ليکل يې هم په کار نه دي ، لکه څومره چې د ساپي پښتو مرکز «خوږياڼي ورونو او ورېرونو» او قلمي همکارانو تازه رادود کړې ده ! د دې لپاره د «يوې- کره پښتو ليکلارې» پر بنسټ د «غ» کارونځايونه په لاندې ډول لنډيز مومي:

- د تلل، وتل، راوتل، ننوتل، پرېوتل، پورېوتل، کښېوتل، پرېتل، پرانېستل يا پرانېتل... «ت» په وسمهال کې پر غ اوړي، لکه په:

ځم، وځم، راوځم، ننوځم، پرېوځم، پورېوځم، کښېوځم، پرځم، پرانېځم... کې.

هرگوره ټول (- ت -) والا کړونه دا مهالي بدلون نه مومي، لکه: نتل، کتل... ختل پر خېژي، کوتل پر کوژي، نغوتل پر نغوژي... اوړي. دغه راز د «غ» لرونکي گړدود والا کندهاري ليکوال هم په پاسنيو کړونو کې يونيم په «ز» کارې، لکه: وزې، پرانيزي!

- له خپلوانو ژبو سره د همريښه ويونو د «ج» پر وړاندې پښتو «غ» راځي، لکه په:

- ځمکه (هندي جماکه، پارسي زمين، ځنگل (هندي، پارسي او انگليسي جنگل)، گاڅره (هندي گاجر)، خای (جا، جای)، ځوان، ځلمی، ځک (جک)، ځښت (زشت)، ځنبل (جنابندن)، ځولۍ (جولی)، ځور (جور)، ځلېدل، ځل، ځلا (جلا)، ځلوبۍ (جلبي)، ځوږ (جوش)، ځيگر، ځنکدن، زنځير يا ځنځير... . دا هم هېرول په کار نه دي چې هره پښتو غ د پارسي له ج سره يومخيزه اېتېمولوجيکي مخامختيا نه لري، بلکې لږوږ پر له نورو فونيمونو سره هم اندولتيا مومي، لکه په: نمونځ يا لمونځ - نماز، ځيرک- زيرک، ځمکه- زمين، روغ يا ورغ- روز... کې. د «د» پر وړاندې، لکه په گرديدن- گرځېدل کې. ځواب له عربي جواب څخه کېدای شي، پښتو له پارسي لارې راخپل کړی اوسي.

- د تونروستارې (مکانې لاحقې)، په بله وينا، د - خای، - ځی او يا - غ په توگه، لکه په:

رغځی، دمه ځی، مېله ځای، پخلنځی، دريغ، ختيغ، لويديغ، اوريغ، مينځ يا منغ، اخغ، ترخغ، چورليغ (محور)، گهيغ (د مهالروستارې په توگه)؛ ربيغ يا ريغ (جاروب، برس) هم د دغې لړۍ اړوند برېښي.

- په گړدودي ځېلونو (وارينټونو) د «ز» او «ج» پر وړاندې «غ» کره راځي، لکه په:

جاله- خاله، زلمی- ځلمی، گونجې- گونځې یا غونځې، نا نزره- نانځره، جار- څار، جرنده- څرنده یا ژرنده، جندره- ځندره یا ژندره، زمکه- ځمکه (نه مزکه او مخکه)...کې. ختیز او لویدیز له آره د ختیځ او لویدیځ د ستاینومونو (ختیځیزاو لویدیځیز) لنډیزونه دي او په کار ده، لیکوال د دغه لیکدودي توپیر خیال وساتي!

۱۲- په ډېرو خپلو او پرديو وبيونو کې ترچ، څ د کره لیکلارې او لیکدود بنکارندويي کوي، لکه په: ځنبل (چنبل) ځنباک، خټک، څگ (گوره)، څوکی، څپلی، څله (د ژمي يا واده)، څمخه، څمځی، څمڅوکی (کاشوغه)، څرخ (خرچ، خرچه)، څخی (ناوه)، څرمه (چرمه)، څرم، څرمن، څرمي، څرمني، (پس) کوڅه، نخور، نخورل، سمخ یا څمخ، څرمبکی، څمخاره، څنی (نه سنی)، څوباری (نه سوباری)، څپره (نه چپره یا چهره او څهره)، څیرل، څیرې، څیرله (ریتاره، پرزه)، اڅکزی

۱۳- «چې» د (چه، چي، څې) او «کې» د (کبس، کنبې، کنبی، کي) پرځای کره منل شوې دي.

۱۴- ځینې د (بعضې) او ځنې د (څخه، ورڅخه، ترې) په مانا توپیرول په کار دي.

۱۵- یو لړ وبيونه او نومونې چې لرو پښتو لیکوالو زیاتره له انگرېزي او څه ناڅه (د اردو له لارې) له پارسي او عربي، او برو له بېلابېلو ژبو په بېلابېلو بڼو راخپل کړي او راخپلوي، یوازېنی هواری به یې دا وي چې پښتو نوې رغاونې (نیولو جهز مونه) یې ځای ونیسي، لکه: بیالوجي، بیولوژي، بیولوژي، بیولوژي (ژوند پوهنه)، لنگویستیکز، فلالوجي، لسانیات (ژبپوهنه)، سوسیالوجي، سوسیولوژي، سوسیولوژي، اجتماعیات (ټولنپوهنه)، سوسیاتي، سوسیټي، جامعه، معاشره (ټولنه)، ډیماکراسي، ډېموکراسی، د موکراسي، جمهوریت (ولسواکي)، کلچر، کلتور، کولتور (فرهنگ، هڅوب)، موومنټ، تحریک، حرکت، جنبش (غورځنگ)، نشلېزم، نېشلېزم، ناسیونالېزم (ولسواله).

۱۶- «گ» چې له بده مرغه کوزه خوا دود لري او زموږ کمپیوتر پوه نورحمان لېوال هم د یوې بې سروبوله انگرېزي له مخې د خپل «ایشیا سافت» پر پښتو ابېڅې را تپلی دی، نه یوازې له تخنیکي-اقتصادي، بلکې له ژبپوهنیز پلوه یو خورا ناسم کار دی. ځکه «کړی» یا د پېښوریو په نومونه «کونډه» د غبرگڅیزوالي بنکارندویه ده او زموږ پخوانیو، اگاهانه یا نا گاهانه د څلورگونو پښتو غبرگڅیزو غبرونو (ت، ډ، ر، ن) لپاره رامنځته کړې ده چې له وینګ سره یې رښتیا هم ژبه په خوله کې را کړی کېږي. دا بڼه شوه چې تر څنګه یې د اجمل حمزه، اپمل پسرلي او نورو نوښتګرو د ښاغلي

لېوال ټيکه والي نوره ننگولې او د پارسي او اردو په گډون يې هماغه پخوانی «برنی» هغه «ک» پښتو پروگرام ته راننه اېستی دی او ورځ پر ورځ دودېدنه مومي. اېمل، هرگوره، بياهم د کوزنيو په پېښو د زورکي (همزه) ټينگ ساتلی دی!

۱۷- د کابل پښتو ټولني د ناسمو ليکدودي پرېکړو يوه بېلگه دا وه چې د پارسي (بود- بودند، بوديم) پښتو انډولونه (و- وو- و) وکښل شي او په دې توگه يې ما هم د ډېريو برنيو ليکوالو په لاروی د دودوالي او يووالي پر بنسټ په خپلو لوستليکيو او بيا کره پښتو ليکلار او ليکدود کې دا درې لسيزې همداسې خيال ساتلی وو. خو په دې وروستيو کې چې دغه کتابونه مې د بيا چاپ لپاره تر نوې کتنې، کروني او بشپړونې لاندې ونيول، د نوې پښتو غږپوهنې له آر و معيار سره سم مې د يوگري درېيم وگړي، يا په دوديزه - ملايي نومونه (مفرد غائب) «وو»، ډېرگړی يې «ول»، يا د (ل) په غورځونه «وه» او ډېرگړی لومړی وگړی (جمع متکلم) پرهماغه زړه بڼه «وو»، يا د (ول) په آره گرداني بڼه «ولو» کړ.

«ول» د پارسي «بودن» د انډول په توگه يو ژوندی کړ(فعل) دی او د نورو کړونو په څېر يې گردانول په کار دي، لکه له تلل څخه:

تلو (لنډيز: ته)، تلل يا تله او تلو... رومي اوږد - و (o) او دويم (لنډ- و u) وگړيزې پايلې (personal endings) بلل کېږي چې په ملايي ژبپوهنه کې ورته هسې بېخايه «متصل ضميرونه» وايي. د (بود) انډول هم په دې (وو) کره راځي چې رومي (و) د کړبنسټ په توگه يو کنسوننټ يا معدوله و (w) دی او دويم د يوگري د پايلې په توگه يو واوېل (اوږد و o) دی او بې له دې رومي کنسوننټي هغه هېڅ ويل کېدای نه شي. د (بوديم) انډول (وو) ورسره په وينگ او غږيزليک توپيرېدای شي، رومي (و) د کړ بنسټ په توگه کنسوننټ (w) دی او دويم د ډېرگړي لومړي وگړي پايله يو واوېل (لنډ و u) دی. په هره توگه، زموږ په نيمگړي عربي آري ليک سېستم کې له دې نوي ليکدودي سمون سره سره بيا هم لوستونکی اړ وځي، د وړاندې وروسته توکيو له مخې يې سم ولوستلای شي.

۱۸- شو (شد) او شول (شدند) په لړ کې چې د ويونکيو د ډېري د آر پر بنسټ د (سو) او (سول) پر وړاندې کره ارزول شوی دی، شوو د (شديم) يا (شدند) د انډول په توگه له دوو (وو) سره کښل، بېخايه دي، ځکه، لکه چې پاس وويل شول، هماغه رومي لنډ- و وگړيزه پايله رغوي، دويم ته هېڅ اړتيا نشته. که په دې موخه پښتو ټولني يا بل چا رادود کړی چې له يوگري اوږد - و سره يې توپير وشي، هم کوم آرنه شي گڼل کېدای، که نه، په کار ده چې هرچېرې د لنډ- و لپاره غبرگ (وو) وليکل شي، لکه په (يو، څو، رېبو...) يا په نومونو (ټټو، لاتو، ډپيو، لاهو...) کې.

۱۹- د لرې پښتونخوا لیکوال او ویاندان باید د «ډ-گ»، «ښ-خ»، «خ-س»، «ژ-ج» او «غ-ز» توپیر سره وکړي: نه سترگې (سترډې) ولیکي، نه کېږي (کېگي) او داسې نور، که څه هم په گړدودو کې یې د څلور واړو «ډ، ښ، غ، خ» وینګ له منځه تللی او له لیکوالو او ویاندویانو یې هم د اداینې تمه نه شي کېدای، خو د «یوې-کره پښتو» په پار یې باید تاریخي آروالی په لیک کې خوندي وساتي.

۲۰- که پردي او په تېره، عربي وییونه څوک له کره پښتو «شوي» وینګ او لیکدود سره سم لیکل غواړي، ورته اړینه ده چې یو مخیز یې را پښتو کړي، لکه: فوج د فوځ او فوز پرځای (پوځ)، فرشته د فرښته پرځای (پرنښته)، قصه د قیصه پرځای (کیسه)، شمع د شمعۀ پرځای (شمه)... همدارنگه که (صا حب) اله ماله کارول کېږي، نو د (صیب) منځغړوپ وینګ او لیکدود څه په کار! څه مهال له مخه یوه ویاند (صحاب منصب) کښلی وو او بنا یې همداسې یې اورولی هم وي، نو ولې یې اسان او ساده انډول «افسر» و نه کارول شي چې د (تاج) په مانا هم آریا نی بنسټ لري او هم له انگرېزي (آفسر) سره اړخ لگوي. بره خوا کلونه کلونه مخکې له سرتېري (عسکر) او کارمن (مامور) سره یوځای رادود کړ شوی وو، خو اوس ورسره د بي بي سي پارسي ځپلو پښتو ویاندانو په پېښو دا نور دوه وییونه هم بیرته عربي انډولو ته اړول شوي دي.

۲۱- تر ټولو وروسته پر کښېنيو ویاندانو بیا هم ټینګار په کار دی چې د اردو مسخه او مېکسډ ژبې او لیکدود په پېښو پښتو ژبه او لیک په بېخړته (زورونو، زېرونو او همزه گانو) انجربنجر نه کاندې، بلکې پر لیکه (افقي) اوډون ډېر زور واچوي، په بله وینا، واوډلي توري همداسې ساده او بې خدوخاله (و، ا، ی، ی، ی، ی، وکارې د (زېر) پرځای (ې) او د (پېښ) پرځای (و) وکاروي، که څه هم ځای ډېر ونیسي او کرښې زیاتې وغځېږي. بره خوا، ان د پښتو ټولني په دېرشمو لمريزو کلونو کې پر دغه آر ټینګار شوی وو، لکه په دې بېلگو کې:

گومان، گومارل، خوله، کوچنی (کوشنی)، غوتی، غونچه، موسکا، موسکی، پوخلا، پوخلاینه، خورما، توند، توکم، توخم، اوتمانخېل، کونړ، اورزگان یا ورزگان (ارزگان)، کوندوز یا کوندز، کولپ...، گيله، خېرمه، گيلاس، اورگان، رومان، کولتور، دوکتور، کلینیک، ټېکټ، ژورنالېست، ژورنالېزم... (پوره څرگنداوی > پښتو لیکلارښود).

دويم څپرکی

ټکي پر ټکي يې مه رازباري!

هره ژبه د يوې ټولنيزې بنسټيزې (پديدې) په توگه له خپلې اړوندې ټولنې سره سمه راپيدا کېږي، ورسره پر مختيا مومي او ورسره له منځه ځي. کومې اغيزې چې له نورو ټولنو څخه يوې ټولنې ته لار پيدا کوي، هرومرو پکې ژبنۍ هغه هم راځي. ځکه ژبه يا ژبې د هر راز ټولنيزو اړيکو د ټينگولو تر هر څه غوره وسيله ده او د هغو په سر کې ځای نيسي. پښتو ژبې هم تل د خپلې اړوندې پښتني ټولنې په ټول بشپړتيايي بهير کې په زړه پورې برخه اخېستې او په دې ترڅ کې يې د نورو گاونډيو ټولنو د ژبو اغيزې پر ځان منلې او خپل اغيزې يې هم پر خپل وار پر هغو بنډلې دي. په دې کې خو څه اړنگ (شک) نشته، ځنگه چې د ټولنو ترمنځ اړيکي او اغيزې د اړوندو ټولنو د پرمختيا او بشپړتيا بهير چټکوي، هماغسې يې د اړوندو ژبو ترمنځ اړيکي او اغيزې تر هغې پورې دغه راز گټې لري چې د اړوندو ټولنو او ژبو اکرووک (هويت او ماهيت) له خطر سره مخامخ نه شي. که نه ډيرې ستونزې او رېږې رامنځ ته کوي. تر اوسه لا په بشري نړۍ کې داسې ټولنه نشته چې په خپله خوښه په يو مخيز او بنسټيز ډول د بلې ټولنې بڼه ځانته غوره کړي او خپله هيره کړي، هسې خو نوې علمي نړۍ جوته کړې ده چې بشري نړۍ د يو کيدنې خواته ځي او يو وخت به د پرمختيا او بشپړتيا يوه داسې پړاو ته ورسېږي چې هلته به هر راز ټولنو تيز، سياسي، فرهنگي او ژبنی بریدونه رڼگ وي، خو تر هغې پورې اړينه برېښي چې په دې لړ کې هره ټولنه خپله ژبه و پالي او تر وسې وسې يې د نورو د اغېزو پر وړاندې خپل آر والی او لږ تر لږه ليکنی يو والی خوندي وساتي.

پښتو ژبه په له منځني پېر راهيسې زياتره له هندي فرهنگ او ژبو څخه اغېز منه شوې چې غبرگريز والی (ت - ډ - ږ - ن) يې غوره بيلگه گڼل کېږي او تر هغه راوروسته يې له خپلو نژدې خپلوانو او گاونډيو ژبو (لکه پارسي او - تورک و مغولي) او بيا له عربي او اروپايي ژبو څخه ډير لغوي او گرامري او اصطلاحی رنگونه اخېستي دي چې په ورځينو خبرو اترو، ليکنو او خبرونو کې يې ډيرې بيلگې جوتولای شو. په دې لړ کې ځينو د پښتو ژبې له بڼې سره داسې اړخ لگولی دی چې رغاونې ته يې دومره زيان نه دی رسولی، مگر ځينې ورسره داسې نا انډوله او ناباندې برېښي چې ورسره هډو هډېخ د منښت او راخپلونې (اډا پټېشن) وړتيا نه لري. لکه: له ... څخه کتنه کول، له ځانه مېرانه ... بنوول، تصميم نيول، تماس نيول، اخطار ورکول، پاتې کېدل يا کښېناستل (اوسېدل)، په عمل کې پلي کول، صورت

موندل ، کوم چې ، چا چې ... ترڅو چې او داسې نور. له همدې کبله لیکونکي تل زیار اېستلی چې د دغه راز زیانمنو پېښو د مخنیوي لپاره لارښوونې وکړي او داسې انډولو نه ورته پیدا کړي چې د پښتو له لوبښې او رغاوونې سره اړخ ولگولای شي، هغه هم د بیلابیلو گړدودو (لهجو) او زړو متنو په مرسته. د ساري په ډول د(تصمیم نیول) پرځای (پتپیل)، د تماس نیول پرځای اړیکه ټینګول، د (اخطار یا خبرداری ورکول) پرځای (ګواښل، ګواښنه کول) او داسې نور.

په پښتو کې دغه راز ټکي پر ټکي ژباړنې تر بلې هرې ژبې له مخه له دوو نژدې ګاونډو ژبو اردو او پارسي، یا په درغلي نامه «دري» څخه راروانې دي. نه یوازې د ژباړونکو، بلکې د لیکونکيو او ان غږېدونکو او ویاندانو له خوا. د اهم جوتته ده چې زموږ پښتو ژباړونکي او پښتو لیکونکي زیاتره، نه پر خپله کره ژبه دومره لاسبری لري او نه پر اړوندو همغاړو ژبو او زیاتره د ژبنيو توکونو یوه مانا په پام کې نیسي، نه څو ماناوې، لکه زدن پروهل، شانندن پر کښېنول، بردن پر وړل او داسې نور راژباړي.

دلته په دغه لړ کې غواړم، ګران ژباړونکي او یا لیکونکي هغو باریکيو ته ځیر کړم چې د لیکنې او ژباړنې پر وخت یې په پام کې ولري. د دې کار لپاره مې تر هر څه رومبې دا غوره وگڼله، د پښتو - پارسي او په ترڅ ترڅ کې پښتو - اردو ترمنځ د ځینو ورځنیو ډیر پېښو ویونو (لغاتو) او ګړنو (محاوړو) بیلګې وړاندې کړم او بیا په ځانګړي ډول د پښتو - پارسي هغه له یو لړ زیاتو بیلګو سره د درنو مینه والو مخې ته کښېږدم. او دا وروښیم چې کومې یې سره یو له بله انډول کېدای شي او کومې نه.

دا دی ، په وروسته ډول د راز راز پارسي ویونو او نومونو پر وړاندې لومړی ناسم او بیا سم وکره پښتوانډولونه وړاندې کېږي :

۱- (- دار) والا پارسي جوړښتونه چې په پښتو کې زیاتره پر «لرونکی» اړول کېږي، خود تېرو آرونو له مخې دومره کره نه برېښي :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
زمیندار	ځمکه لرونکی	ځمکوال
سرمايدار، پولدار	پانگه لرونکی	پانگوال
سردار	سردار	سروال، سردار
پاسدار	ساتونکی	پاسوال
شهردار(شهرداری)	د بلدیې رئیس	ښاروال(ښاروالي)

چوکیدار (پهره دار)	پیره دار	خوکیوال
مشعل دار	مشال لرونکی	ډیوه وال، بلینډه وال
گرویدار	گروي لرونکی	گانه وال
باغدار	بني لرونکی	بڼوال
مرغدار	چرگان ساتونکی	چرگان روزی
وطندار	وطنوال	هیوادوال
دامدار (مالدار)	مالدار	خاروي ساتی، پوونده
علاقه دار	علاقه دار	سیمه وال
آبدار	اوبه لرونکی	اوبلن، اوبه والا، خوندور
وظیفه دار	وظیفه لرونکی	پازوال
عکس دار (مصور)	تصویری	انځوریز
بالدار	وزر لرونکی	خانگور
برخوردار	برخه لرونکی	برخمن
فرماندار	د پولیسو قوماندان	پولیس بولندوی
پشت کار دار	کوششی	هڅاند، زیارکنښ
صلاحیت دار	صلاحیت لرونکی	واکمن، واکوال
رشته دار	رشته دار (پښتونخوا = خیلوان)	خانگوال
سرشته دار	لوژستیکي افسر	کارساز، پریپی
شاخدار	بنکر لرونکی	بنکرور
طرفدار (جانبدار)	طرفدار	پلوي
ساقدار	کری بلند	اورد پوندي (بوټ)
ریشدار	ډیره لرونکی	ډیرور
نمره دار	نمرې والا	شمېره بییز
باردار	بار لرونکی	باري
زمامدار	واکدار	واکمن، چارواک
جهاندار	د جهان څښتن	نړیواک
بهره دار - برخوردار	گټه اخیستونکی	گټه من، برخمن
پنجه دار	پنجاوو	منگولور، بننور
گوشته دار	غوبڼه لرونکی	غوبڼن، غوبڼور
استخواندار	هډوکی لرونکی	هډن، هډور
نشاندار	نښاندار	نښه (شوی) نښاني

پهلودار	اړخ لرونکی	اړخن، اړخیز
بردار	عریض	پسورور
منصبدار/صاحب منصب	منصبدار	افسر، پوځي
مهماندار	مېلمه لرونکی	مېلمه پال
لعاب دار	لعاب لرونکی	زومنمن، لېرن
مردم دار	مردم دوست	وگړپال، ولسپال
لږه دار	حاشیه لرونکی	څنډن، څنډیز
خانه دار	کور لرونکی	کوروالا، کپوال، کډن
حامله دار	حامله داره	بلاربه، دوه ځانې
زن دار	متاهل	واده والا، کوروالا، بنځی والا
میوه دار	میوه لرونکی	مېوه یی، خولخوندی
موتردار	موتړ لرونکی	موتړ والا، گاډي والا
تفنگدار	توپک لرونکی	توپک والا، توپکوال
عزادار (سوگوار)	ماتم کوونکی	ویرمن، ویرجن، ویرژلی
پیسسه دار	پیسسه لرونکی	پیسسه والا، شتمن
نمدار	نم لرونکی	نمجن، وسجن
مالدار	مالدار	پوونده، څارویوال، څارویروزی
پشم دار	وړی لرونکی	وړین، وړن
مو دار	وېنسته لرونکی	بیر (وېنستی)
روزه دار	روژه لرونکی	روژه تی
شب زنده دار	شوگیر کوونکی	شپه وینسی (رونی)
گلدار	گلدار	گلالی
کینه دار (کینه توز، کینه جو، کینه خواه)	کینه کین	گرجن، رخن، کینه ناک
خالددار (نقطه دار)	خالددار	ټکیالی، ټکن، ټکی ټکی
مزه دار	مزې دار (پ)	خوندور
روغندار	روغن دار (پ)	غور (بوتی، خوراک)
پرچمدار (علمدار)	بیرغ والا	سرغندوی، مخکښ
دیندار	دیندار	دین دوست
امانت دار	امانت دار	امانت گر

پایدار	دوامدار	پاینده، پایبندی، تینگ
نادار	نادار	نپستمن، نشتمن
گره دار	غوته لرونکی	غوټن، غوټیالی
زاویه دار	گوټ لرونکی	گوټن
جریحه دار	ټیپی	زخمی زری، ژوبل
شکمدار	خپټه لرونکی	بلاربه، دوه ځانې
حواله دار	اولدار	کوټوال
کیسه دار	کیسه والا	بتوه والا، تیوریا
		غولانخور (ژوی)
تحویلدار	تحویلدار	زبرمه وال
خزانه دار	خزانه دار	خزانه چي
قرضدار	قرضدار	پوروپی
وادار (کردن)	مجبورول	ارپستل
نامدار	نوم لرونکی	نومور، نومر، نومیالی، نامتو
واگیردار (فراگیر)	ساری	پمند، پمگر (رنځ)
مریضدار	ناروغ لرونکی	ناروغ والا، ناروغوال
اجاره دار	اجاره لرونکی	اجاره والا
هوشدار	اخطار	گوانس، گوانسینه
شاندار، شکوهمند، پرشکوه	شاندار	پرتمین، برمیال
لحاظدار	لحاظ لرونکی	مخ ماتې
کوهاندار	کوهان لرونکی	کوهانی، کوپانی، ډاگیز
نگهدار	ساتونکی	ساتونکی، ساتندوی
معلومدار	معلومدار	خرگند، بنکاره، جوت، اوڅار، ډاگیز
مخزن دار	ټانکر	زبرمه گاډی
دارومدار	دارمدار	ناسته ولاړه، ناسته
		پاسته، چال چلند
زهردار	زهر لرونکی	زهرجن، زهرژلی
کاردار	مامور	کارمن
رازدار	راز لرونکی	خوالو، خوالگر

دلدار	زړه لرونکی - زړه	مین، مینه وړی، زړه
رویدار	ساتونکی	ساتی
لکه دار	رویدار	مخور
دمدار	لکه لرونکی	رتین، رته
دمدار	لکی لرونکی	لکیور
دوامدار	سا لرونکی	ژوندی، ساکنی
خود دار (خودداری)	دوامدار	پرله پسې، پایند
	خانساتونکی	خان پامی، خانخاری (خانخارنه)
خویشتن دار (خویشتن داری)	-	خان پامی، خانخاری (خانخارنه)
خط دار	خط والا	کرنې کرنې، کرنې
دوستدار (هوادر)	طرفدار	مینه وال، لېوال، دوست
عهده دار	ذمه وار	ژمن، پازوال
بیدار	بیدار	وینس، وینسیار
دامنه دار	دامنه دار	لمنیز، ارت ویرت، پاینده
کتابدار	کتاب لرونکی	کتاب والا، لیکوال
واره دار	واره لرونکی	واره یی، واره ییز
خاردار	اغزی لرونکی	اغزن، اغزین
معامله دار	معامله لرونکی	پالونکی، انډیوال
سرایدار	د سرای خاوند	سرایوان، سرای والا
دکاندار	دوکاندار	هتیوال
مغازه دار	د مغازې لرونکی یا خبستن	مغازه والا
برده دار	مړی لرونکی	مړی وال، بادار
پرده دار	پرده لرونکی	پرده پوښ
صلاحیت دار	صلاحیت لرونکی	واکمن، واکوال
سابقه دار	سابقه لرونکی	مخینه وال
هوادر (هواگیر، هواخواه)	هوادر، هواگیر	تاندهوا، مینه وال

-گر که څه هم د جولي له مخې د پارسي او پښتو تر منځ گډون لري او يو فاعلي (چارنوميز) روستاړی دی، مگر دېته هم پاملرنه په کار ده چې پښتو لږ و ډير د پارسي - گر، په تېره د ايراني پارسي د نوو هغو پر وړاندې نور خپل ځانگړي روستاړي هم لري، لکه د کمایي گر په وړاندې گتپالی، د شیشه گر پر وړاندې بنسینه ساز، د غمگر پر وړاندې غمجن او غمگین، د بازیگر پر وړاندې لوبغاړی، د تماشاگر پر وړاندې نندار چې، د نمایانگر - نمایشگر، بیانگر او نشانگر پر وړاندې ښکارندوی او خرگندوی، د یاری گر پر وړاندې مرستیال، مرستندوی یا مرستی او یاد آهنگر پر وړاندې پښ او داسې نور. بزگر د کشاور زاو دهقان په مانا په بزگر پښتو کول دومره سم نه راځي، ددې لپاره نږه پښتو انډولونه ډير دي، لکه: کرگر، کروندگر، کښتگر، کړندوی، کړوی، کښندی، کښی او داسې نور. دادی، د پوره خبرتیا لپاره دا وروسته لیکلې و گورئ:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دروگر	رېبونکی	لوگر، لوگری
کوزه گر	کلال	کمباړ، کولال
کارگر	کاریگر	کارگر
سرکارگر	د کارگرومشر	سرکارگر
بازیگر (ممثل)	نخېدونکی	لوبغاړی، نڅاگر
نمایانگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، خرگندوی
نمایشگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، خرگندوی
بیانگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، خرگندوی
نشانگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، خرگندوی
تماشاگر	تماشاچي	نندارچي
ایجادگر	ایجادوونکی	زیربندوی، پنڅگر
عصیانگر	یاغي	سرغاړی، سرکښ، اورگډی
گزارشگر	رپوت چي	خبريال
آرایشگر	سینگارونکی	ښکلونکی، ډمگی، نایینه
نظامیگر	نظامي گر	پوځيوال
پرخاشگر	پرخاش کوونکی	جگړه مار، لانجه مار
آهنگر	اهنگر	پښ
زرگر	-	زرپښ، زرگر
مسگر	مسگر	تتار، سره ولپښکار

درمانگر، درملگر	معالج	درمانگر
ژراند، ساندو	فرياد کوونکی	نوحه گر (مريه گر)
لوتمار، تالانگر	لوټوونکی	غار تگر/ تاراج گر
تارا کگر	چپاولگر	چپاولگر
يرغلگر	حمله کوونکی	يورشگر
تپرو، بلوسگر	تپري کوونکی	تجاوز گر
جنگيالی، جنگيال	جگره مار	پیکارگر
اورپکی، اورگپی،	-	آشوبگر
سرکبن	-	طلسم گر
ټوټگر (درملگر)	-	طلسم گر
کوډگر، بنکیلا کگر	استعمارچي	استعمارگر
زبېناکگر	استثمارچي	استثمارگر
انخورگر، پزگر	صورتگر	صورتگر
انخورگر	رسام	نگارگر (رسام، نقاش)
ورانکاری، پتنه گر	توطيه کوونکی	توطيه گر
پتنه گر، پتنه	فتنه اچوونکی	فتنه گر
روبناندوی	روشنگر	روشنگر
جگره مار	جنگره	ستيز گر (ستيزه جو)
ورخچاری، چنه گر	معامله کوونکی	معامله گر
دمگری، پاروگر، جادوگر،	افسونگر	افسونگر
کوډگر	-	-
سازي	سازغېوونکی	رامشگر (نوازنده، سازنده)
پالنگر، پالندوی، پالوال	پالونکی	پرورشگر
نمانخونکی، پرېنټونکی،	عبادت کوونکی	نیایشگر
پرېنټگر	-	-
خېراند، خېرونکی،	خېرونکی	پژوهشگر
خېرندوی	-	-
پلټنگر، پلټند	سروي کوونکی	کاوشگر
سمونگر	سموونکی	ویرایشگر، ایډیټر
پاک کار، چانگر	تصفیه کوونکی	پالایش گر
دوکار، دروهجن،	اغوا کوونکی	اغواگر
مارغیتل، درغلگر	-	-

بخشایشگر	بخسنونکی	بخسنونکی، بنسند
نوازشگر	نازوونکی	پالند
ستایشگر (مداح)	ستایونکی	ستایوال
رفوگر	رفوکوونکی	پېزونکی، پېزگر
جادوگر	جادوگر	کوډوگر، جادوگر
تصویرگر	ممثل	انځورگر، انځورانده، خرگندوی
اخلال گر	اخلال کوونکی	اورگډی، وړانکاری، منځووی
استیلاگر	تېری کوونکی	نیواکگر، بلوسگر
یورشگر (چپاولگر)	یرغل کوونکی	یرغلگر
یغماگر	چپاولگر	تالانگر، لوټمار
خیانت گر (خیانت کار)	-	نامانتگر
اشغالگر	اشغالوونکی	نیواکگر
آغازگر	پیل کوونکی	پیلگر، پیلامگر
اعتصابگر	اعتصاب کوونکی	کاربندي، کاربنديگر
پالیزگر	پالیز ساتونکی	پالیزوان
پرداختگر	صیقل کوونکی	سوان کار، پالشکار
تمثالگر	رسام	خپره کښ، انځورگر
توانگر	شتمن	شتمن، مور، بډای
تیزگر	تېره کوونکی	باټگر
جلوه گر	جلوه گر	خرگند، جوله گر
چرمگر	خرمن جوړوونکی	خرمن ساز
چلینگر (قفل ساز)	کلپ جوړوونکی	چنډره گر
حسابگر (راستگو)	حسابوونکی، محاسب	پاک زړی، گڼگر
حیله گر	چلباز	ټگ، ټگمار، چلي
دادگر (دادگستر)	عدل پالونکی	نیاومن، نیاووال
دبیاگر (ابریشم باف)	و رېنم اوبدونکی	ورېنمگر
رویگر (مسگر)	مسگر	ټتار
ریخته گر	تویوونکی	تویاند، کالب ساز
زین گر (زین ساز)	زین جوړونکی	زین ساز
سفتگر	امپل جوړونکی	پپیونکی، پیاند

سوداگر	تجار	سوداگر
لیندی، ویشتونکی	غشی ویشتونکی	شستگر
بسیوه گر	ناز کوونکی	شیوه گر (عشوه گر)
مارغیتل، دوکمار،	غولونکی	فریگر (فریبکار)
تگمار، دروهجن		
تتار	سپینونکی	قلعه گر (سفیدگر)
خاورین ساز، کمبار، کولال	کاسه/کوزه جووونکی	کاسه گر (کوزه گر)
کاغذ ساز	کاغذ جووونکی	کاغذگر
پژگر	مجسمه ساز	کالبدگر (پیکر ساز)
موچی، چمبار	پنی گندونکی	کفش گر (کفش دوز)
دوبی، ولاند	کالی مینخونکی	گازرگر (گازر)
درویزگر، سوالگر،	گدایی گر	گداگر (درویزه گر)
بسپن غاری		
زرگر، گوهری	جوهری	گوهرگر (جوهری)
لاس منپی، لاسوهاند	مداخله گر	مداخله گر
جوارگر	قمار و هونکی	منگیا گر (قمارباز)
شلگر، سانگر	نپزه جووونکی	نیزه گر (نیزه ساز)
گوډگر، للونگر	للون کوونکی	وجین گر (خیشاوه گر)
لوبغاری، ورزشکار	ورزش کوونکی	ورزش گر
مرستیال، مرستدوی،	کومکی	یاریگر
مرستی		
کیمیا گر	-	کیمیاگر
گتیالی	گتونکی	کمایی گر
گتیالی، پیداگر	پیدا کوونکی	پیداگر
ورانکار (ی)، اورگدی	ورانونکی	ویرانگر
گرگر	ظالم	ستمگر
-	-	بیدادگر
چاره گر، کارساز	چاره کوونکی	چاره گر (چاره ساز)
لامبوزن	لامبووونکی	شناگر
هخند، هخاند	تلاش کوونکی	تلاش گر
پلتند، لتیونکی	-	جستجوگر
چاپگر	چاپوونکی	چاپ گر

تورلگاو، توراند، تورگر	تور لگوونکی	تهمت گر
بنپوه گر	ناز کوونکی	عشوہ گر
خولجن، گرومجن، زړه	ډیپیر بسله (پ)	دژمگر (دلتنگ)
تنگی	-	لواطگر (بچه بان)
(هلك) ډاگی	-	داشگر
بتوان، بتی- وال	خبستې پخوونکی	افشاگر
اشواگر	افشا کوونکی	امحاگر
نشتاند	امحا کوونکی	خنياگر
سندر غاړی، سرورگر	-	

۳- په - کار - روستاړی پارسي بیلنگونه (اشتقاقونه) له - گراو - گاروالا هغو سره دومره توپیر نه لري . له تاریخي پلوه دغه درې واړه روستاړي د پښتو او پارسي- ترمنځ په یوې ګډې آرې (منشا) پسې ځي او لا اوس هم درېواړه چارنو میزه (فاعلي) پازه تر سره کوي، هم دومره چې تر پښتو یې په پارسي کې کارونه ډیره ده او د ځینو پر وړاندې یې پښتو نور ځانګړي انډولونه (لکه چار...) لري. پښتو زیاتره تر- کار-گر- ډیر کاروي او له دواړو سره لږو ډیر پایله (-ی) هم ملګرې کوي. دې ته هم پاملرنه پکار ده چې پارسي- کارد(کړن) پر ما ناسر بیره دکر او کښت هغه هم لري، لکه په پخته کار، پنبه کار او کشتکار کې. په ایرانی پارسي کې یې د - گر غوندې په لومړنۍ مانا کارونه بیخي زیاته ده او کله مانانو میز چار هم څرګندوي ، لکه په ریسمان کار (موازنه - رجه) یا شاهکار کې. پښتو ژباړونکي دواړه روستاړی پارسي انګیري او په ناسمه او ګرانه توګه یې پر- ونکی اړوي!

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
تجاوزکار	تجاوز کوونکی	بلوسگر، تېرو
جنایتکار	جنایت کوونکی	جنایت کار، بدکاری
خیانت کار(سگر)	خیانت کوونکی، خاین	ناامانتگر
ورزشکار	ورزش کوونکی	ورزش کار، لوبغاړی
جفاکار	ظالم	گرگر
محافظه کار	محافظه کار، زاړه پال	ځانساتی، کاغ
احتیاط کار	احتیاط کوونکی	ځانساتی، پامیالی
بیکار	بې روزگار (پ)	بېکار، وزگار

شپه کاری	-	شب کار (شوکار)
سرکبش، سروال	-	سردمدار
ډبرکار	-	سنگ کار
سپمپنټ کار	-	سیمان کار
بدکاری، بدوردی	بد کار	بد کار
نپککاری، نپکچاری	نپکي کوونکی	نیکو کار (درستکار)
شاهکار	کارنامه	شاهکار (شهکار)
گناهگار	ملزم	گناهکار
خامکاری	-	خامکار
تازه کار، نوکار (ی)	-	تازه کار
وارگر (کارگر)	-	نوبت کار
نوکاری، تازه کار	-	نوکار
هپرزپی	هپروونکی	فراموشکار
کبستگر، کرگر، کروندگر	دهقان	کشتکار
تخنیکر	تکنیشن	هنرکار
پومبه کار	پومبه کروونکی	پخته کار (پنبه کار)
مزدورکار، زیارکبش	زیار اپستونکی	مزدورکار
مزدور، خواری کبش، مزدورکار	غریبکار	غریبکار
سرتپر، سربندوی، نیکچاری	فداکار	فداکار
ربتین، ربتینی، ربتیانی، نپکچاری	نیک کار	راست کار
ورانکار	-	خلافکار
جادوگر، افسونگر، کوډگر	-	افسونکار
خونچاری، خپلخونبکاری	رضا کار	رضا کار
سرکار	دولت، حکومت، رسمیات	سرکار
زناکار	زناکوونکی	زناکار
تگمار، دروهجن، مارغیتل	غوولونکی	فریبکار
درغلگر	-	جعلکار (ساخته کار)

دست اندر کار (دست در کار)	-	بوخت، بوختی
سیاه کار	بد فعله	تورکار، بدورد
استکار (دستکار)	-	وستاکار، ورهنگر
پیشکار	ناظر	مخکاری
تباہکار (تبهکار)	تباہ کوونکی	اورگپی
زیانکار مضر - ضرر	زیانکار	ورانکاری
رسوونکی		
خرابکار	خرابکاری	ورانکار، ورانکاری
خطاکار	خطاکوونکی	بدکاری
تمیزکار	-	پاک کاری، سپیناوو، خیرمن
پشت کار	زحمت - کوشش	کاروزیار، هاندوهخه
جعلکار (تقلب کار)	جعل کار	دروهجن، درغلند، درغلگر
کسبه کار	کسب کار	کسبگر، ورهنگر
خرده کار	رر	رر
کهنه کار	زاړه پال	زورکاری، زورچاری، زورپال
طلاکار	طلا کاری	زرگر
فضول کار	خرابکار	بدکار، سپک وړک، بدورد
کلانکار	کلانکار	سترچاری، لوی چاری
وجین کار	للون کوونکی	گوډگر، للونکار، للونگر
پرکار	-	ډیرکاری، کارند
پرکار	پرکار	پرکال
خرکار	خرچلوونکی	خرکار، خروالا
چاریکار	دهقان	کروی
پایکار (پاکار)	-	مرستی، مرستندوی، مرستیال
آتشکار	اوربلوونکی	اورگپی، تودوونکی
بیکار	-	وزگار، بیکار
گلکار	گلکار	ختگر، اخپرگر
خودکار	خودکار	خپل چاری، خپل کاری

(اتوماتيك)		
دروغجن	-	کاستکار
ازمبنتکار، پوخ ازمبنتی	-	کهنه کار
فبلزکار	-	فلزکار (فلزگر)
ماشین کار	ماشین چلوونکی	ماشینکار
بسته کار (تاجیکی: اهنگسان)	-	بسته کار
ویلگر	وېلد پنگکار	ولدنگ کار (جوشکار)
تتھار	سپینوونکی	سفید کار (-گر)
برمه کار، تپخاند	-	برمه کار
جگره	پیکار	پیکار
هلی خلی، هاندوهه	کاروپیکار	کاروپیکار
بدکاری، بد چاری،	ناھله	نابکار (خطا کار)
ناکاره، بدورد		
ناکاره)	-	ناکار
ناغپری		غفلت کار (مسامحه
		کار، سهل انگار)
تپز کاری، خرخ گر، باتگر	تپره کوونکی	تیز کار
ریا کار	ریا کوونکی	ریا کار
ورانکاری	-	ویرانکار (بیران کار)
شپه کاری	شوکار	شبکار
ورخکاری	-	روزکار
اورگپی، پتنه گر	فتنه کار	فتنه کار
رغاوگر	-	صنعتکار
سپور، سپرلو	سوار کار	سوارکار
همکار	مرستیال	همکار
سوانکار	-	سوهان کار
دسیسه کار، تگ و برگ	دسیسه کوونکی	دسیسه کار
مینا کاری	-	مینا کار (-گر)
سست کاری	تنبل	کند کار
توراند	-	کنده کار (کندن کار)
خیر	دقیق	ریزه کار
کار ساز	سرشته کوونکی	سرشته کار

رویکار	-	ترکارلاندې، دود
هوسکار	هوسباز	هوسناک، هوسی
اجاره کار	اجاره کار	اجاره گر، اجاره والا، ټیکه وال
اجوره کار	-	مزدکار، مزدورکار
دستمزدکار	-	لاسباری، مزدکار
نیلکار	رنگریز	(شین) چمبی
تجربه کار	تجربه لرونکی	ازمېښتې، ازمېښتکار
آزمایش کار	رر	رر
نهان کار	-	پت کاری، پت چاری
اندود کار (اندودگر)	-	پاک کاری)
اهمال کار	-	لټ، ناغېړي، سستکاری
خیانتکار	خیانتکوونکی	خیانتکار
امانت کار	امانت ساتونکی	امانت کار، امانت گر
توبه کار	توبه کوونکی	توبه گار
تلف کار	تلفکوونکی	اورگډی، وړانکاری
تخریبکار	تخریبکار	وړانکاری
مرصع کار	-	چراوو
صلاح کار	-	سلا کار
ستمکار	ستمگر	گرگر
سازش کار	سازش کوونکی	سازښتې، سازښتکاری
ساخته کار	ساخته کاری	درغلگر
مسالمت کار	مسالمت کوونکی	روغه وال، سوله ییز
مسامحه	-	ناغېړي، لټي، سستکاری
مشتبه کار	اشتباه کوونکی	ختاکار، وړانکاری
هیچکاره	هیچکاره	هیچکاره، بېکاره

۴ - په - گار روستاړی پارسي بېلنگونه ، لکه چې د (۳-کار) په برخه کې وویل شول ، هماغه ډول جوړښتونه رااخلي چې په -گراو- کار روستاړي کېږي. پښتو ښايي له (وزگار) او (ناگار) نه پرته بل داسې بېلنگ ونه پیژني، نو له دې کبله یې پر- گراو نورو ورته (چارنومیز) روستاړواړوي. دا دی ، نوموړي بېلنگونه په دې وروسته لیکلر کې وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خداوندگار	-	خداوند
ماندگار	باقي	تلپاتی، پایند
ستمگار	ظالم	گرگر
افگار	زخمی	خوږ، ټپي، ژوبل، غوخ
دل افگار (دل فگار)	زخمی	زخمي زړی، خانگوخ
تنفگار	زخمي	خوږ، ژوبل
روزگار	روزگار	ژوند، مهال، ورځي شپي
سازگار	موافق	سازکار، (سره) جوړ
ناسازگار	ناموافق	ناباندې
مددگار	-	مرستيال، مرستندوی، مرستی
کامگار (کامیار_کامیاب)	کامیاب	بریالی، بختور، نېکمرغه
یادگار	یادونه	یادگار
آموزگار	ښوونکی	ښوونکی، استاد، ښوواند
آموزگار	ښوونکی	ښاند
آفریده گار	خالق	پنځگر، پنځاند، پنځوال
کردگار	کردگار	کړاند، کارندوی، کارواک
پروردگار	پروردگار	پالیال
توبه گار (توبه کار)	-	توبه گار
خواستگار	-	مرکچي، بلوني، غږښتونکی
بیگار	-	بېگار
رستگار	خلاص	ژغورلی، ازاد، پخشو، زغر
سپوزگار	تنبل	لټ، ناغیږی، سستکاری
خدمتگار	خدمتگار	خدمتگار
پرهیزگار	پرهیزگار	نمنځچار، پالوال

۵ - په - سازوستاری پارسي بېلنگونه (اشتقاقونه) کېدای شي، لږو ډېر په پښتو کې هم پر - ساز روستاري بېلنگو نوا وړي. ځینې پښتو لیکوال او ژباړن هغه د پارسي او پښتو گډ مال نه بولي او هڅه کوي، پر (جوړوونکی) یې واړوي او په دې توگه پښتو انډول تر پارسي هغه اوږد او گران کړي، لکه دوران جوړوونکی، ساعت جوړوونکی، جهان جوړوونکی، سرنوشت یا برخليک جوړوونکی... چې

باید دورانسازی یا دورانسازی، ساعت سازی یا ساعت سازی او داسې نور یې وژباړي. ځکه سازپدل او سازول له پښتو کړو (فعلونو) څخه شمېرل کېږي. دادی دلته یې څو بیلگې په لیکل کې وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خود ساز	-	ځانجوړی، ځانسازی، غاور
اسلحه ساز	-	وسله ساز، درسته ساز
دورانساز	دوران جوړونکی	دوران سازی
تاریخ ساز	تاریخ جوړونکی	تاریخ سازی
قفل ساز	کولپ ساز	ژنډره گر
کلید ساز	کیلي جوړونکی	کیلي ساز
دواساز	-	داروساز، درملساز
زمینه ساز	زمینه جوړونکی	لارهواری
جهانساز	جهان جوړونکی	جهانسازی
ساعت ساز	ساعت جوړونکی	گړیوال، گړی ساز
صحنه ساز	صحنه جوړونکی	نندار بنود
سرنوشت ساز	سرنوشت جوړونکی	برخلیک سازی
بهبانه ساز	پلمه جوړونکی	پلمه ساز، پلمه گر
زندگی ساز	ژوند جوړونکی	ژوند سازی
دندان ساز	غابښ جوړونکی	غابښ سازی، غابښ رغاند
شانه ساز	-	ږمنځ سازی
شمع ساز (شمع ریز)	-	شم رغاند
حماسه ساز	حماسه جوړونکی	میړنی، توریالی، بولنبول
باز ساز	سوخت و ساز، مېټابولېزم	بیارغاند
چاره ساز	-	چاره ساز، کارساز، چاره گر
شمشیر ساز	-	تورپښ
چاقو ساز	-	چاکوگر، چاره ساز
مبل (موبل) ساز	-	وتری ساز، ترکانی
آهنگ ساز	کمپونېست	سندر ساز
لانه ساز	-	ځاله، رگی
بسیار خوار (پرخور)	-	نسو، نسور، خپتو، خپتور، ډېرخور
مرده خوار (لاشخور)	-	گورگتی، درنگه خور

مردم خوار

سپريخور

۶ - په خوار - او - خور روستارو پارسي بېلنگونه بې استشنا په (- خور) پښتو کېدای شي، ځکه د سپريخور - سودخور، بديخور، ځيره خور غوندي بېلگې مخکې له مخکې تيارې په گړنۍ پښتو کې لرو، پراختيا موندلی بڼه يې، لکه په رشوت خوري او خويش خوري کې پر (بدي خوري) او (خپل پالنه) ژباړل کېدای شي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گياه خوار	گياه خوړونکی	گياخور
گوشتهخوار	غوبښه خوړونکی	غوبښخور
جهانخوار	نړی خوړونکی	نړیخور
مفتخوار	مفتخور	تیار خور
انسان یا آدم خوار	سړی خوړونکی	سپريخور
نشخوار	-	شخوند
میخوار	شرابخور	شرابي
قسم خور	قسم خوړونکی	قسم خور، سوگند خور، لوړی
سرخور	سرخوړونکی، سرخوړلی	پس مرگي (زېږېدلی)
رشوه خوار (رشوه ستان)	بديخوړونکی	بديخور
جیره خوار	جیره خور	ځیره خور
سود خوار (سود خور)	سود خوړونکی	سود خور
غصه خور	غمېدونکی، زړه خوړینی، غمزغمی	
معاش خوار (خور)	معاش خور	تنخا خور
شیرخوار	شودې خوړونکی	تیروی، شودېخور
ماهیخور (خوار)	-	ماهی خورک

۷ - په - سوز روستاری پارسي بېلنگونه هم په همدې روستاري پښتو کېدای شي، ځکه - سوز - سوخ پښتو کېدای هم بلل کېږي، په بله وينا، د دواړو نژدې خپلوانو ژبو تر منځ تاريخي تړاو لري.

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خانمانسوز	کورنۍ سوزوونکی	اورگډی، کورگډی
آتشسوز	اوربلوونکی	اورگډی

جگر سوز	ځيگر سوزوونکی	ځيگر سوز
دلسوز	زړه سوزوونکی	زړه سواند، خواخوږی
خود سوز(جانسوز)	ځان سوزوونکی	ځانسواند، ځانويجاړی، ځانسوز
هستی سوز	ژوند سوزوونکی	هستی سوز، ژوندسوز
زندگی سوز	-	-
جهانسوز	نړۍ سوزوونکی	نړۍ سوز، جهانسوز
دلسوز	زړه سوزوونکی	زړه سواند، خواخوږی
ناسوز(نسوز)	نه سوزېدونکی	ناسوند
خرمن سوز	درمند سوزوونکی	درمن سوز
جانسوز(خودسوز)	ځان سوزوونکی	ځانسوز
خام سوز	خام سوځلی	اوم سوی

۸ - په - کن او - کونده روستاړي (پارسي) بېلگونه له هماغې ډلې څخه دي چې هم ډېر دي او هم يې پښتو انډولونه ډير لږ پر نورو روستاړو بدلېدای شي. که څه هم له تاريخي پلوه ټولې اريايي ژبې د عربي (فعل) پر وړاندې دوې کړولۍ يا بنسټونه لري. کن (کول) او کر(کړل)، مگر، لکه څنگه چې له مخه وويل شول، يوازې پارسي ژبه ده چې هغه د روستاړي په بڼه هم کاروي او د نورو ژبو غوندې پښتو هم اړ وځي چې هغه پر کوونکی يا - ونکی يا نورو کړنو ميزو روستاړو (فعلی پسوندو) واړوي، په ليکلر کې يې وگورئ:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارکن (فعال)	فعال، کارکن (پ)	کارنده، تکړه، کارمن
بازی کن	لوبی کوونکی	لوبغاړی
اشتراک کننده	گډون کوونکی -	برخه اخېستونکی، برخوال، گډونوال
وانمود کننده (نموددار)		ښکارندوی
رهبری کننده	رهبری کوونکی	لارښود
خفه کن	خپه کوونکی	زندۍ کوونکی، ساښدی
گمراه کن - کننده	گمراه کوونکی	بيلاړې کوونکی
تهيه کننده	تهيه کوونکی	تیاروونکی، برابر وونکی
خورد کننده	وړوکی کوونکی	ماتوونکی، درې وړې کوونکی
کارکن	کارکن (پښتونخوا)	کارندوی (اکتیبوست)

۹ - په - ده او - دهنده روستاړو پارسي بيلنگو نه له پخوا نه هم ډير وه او نن پسي نور هم مخ پر زياتېدو دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
فرمانده	قوماندان	بولندوی
مداد پاک	پنسل پاک	وچکښپاک
بهره ده	استثمار شوی	زبېښلی
سازمان ده (دهنده)	سازمان ورکونکی	سازمانوونکی
سمتده (دهنده)	لوری ورکونکی	لورسیخی، لورښود
وام ده (دهنده)	پور ورکونکی	پوروپی
خاتمه - پایان دهنده	خاتمه ورکونکی	پای ورکونکی
ضربه دهنده	ضربه ورکونکی	گوزارورکونکی، ځبند
عبرت دهنده	عبر ورکونکی	لوستندوی
اخطار دهنده	خبرداری ورکونکی	گواښنده، گواښگر، گواښگرندی
بیانیه دهنده	ویناکوونکی	ویناوال
آزار دهنده	آزارورکونکی	آزاروونکی، ځوراند
زجر دهنده	زجرورکونکی	آزاروونکی، ځوراند
شکنجه دهنده	شکنجه ورکونکی	شکنجه مار، سپپتاند

۱۰ - په - جو یا - طلب روستاړي جوړشوي پارسي بيلنگونه هم نن سبا لږو ډير مخ پر زياتېدو دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ستيزه جو (ستيزگر، جنگره)	-	جگړه مار
صرف جو	-	سپماگر
آبجو	ماهي	کب
صلحجو	سوله غوښتونکی	روغه وال، سوله من
کينه جو (کينه توز)	کينه کښ	رخن، گرجن
هنر جو	-	هنرمند
پيکار جو	جنگ غوښتونکی	جنگيالی، مېړنی
رزمجو	-	-

منځی هڅی	-	مرکز جو
خواخوړی، زړه سواند	-	دلجو
څوگیر	لتیونکی	فرصت جو
پراختیا پال، پراختیا هڅی	پراختیا غوښتونکی	توسعه جو
لوړهڅی	لوړتیا غوښتونکی	برتری جو (تفوق طلب)
رښتیا پال	حقیقت لټوونکی	حقیقت جو (حقیقت یاب)
غرغره یی، بلا غواری،	ماجرا غوښتونکی	ماجرا جو (مخاطره جو)
بلا پیری، ډانگه یی		
نوهڅی، نوپال	نوی غوښتونکی	نوجو
شوکار، سودپال	استفاده کوونکی	استفاده جو (سود جو)
زبېښاکگر	استثمارگر	بهره جو
پتنه گر	فتنه غوښتونکی	فتنه جو
زده کړیال، شاگرد	محصل	دانشجو
نومپال	شهرت غوښتونکی	نامجو
پناغاری، شوغاری	پنا غوښتونکی	پناه جو
ویار سپری، ویارغاری	-	عیب جو
	پلمه سازی)	بهانه جو (بهانه گیر)

۱۱- پ - انداز - یا - افگن روستاړی پارسي بیلنگونه هم باید تروسې وسې د لنډوالي او آسانی آر
(اصل) ته په پام سره پر نږه انډولونو واړول شي، لکه:

کره پښتو	ناکره پښتو	پارسي
رامنځته کوونکی (رامنځته کړن)	پرلاره اچوونکی	راه انداز (ی)
کور گډی، کور وړانی	کورپنګی	خانه بر انداز
پاسره، سپما، زېرمه	پس انداز	پس انداز
مخپوښ (غالی)	سرانداز	سر انداز
تټی	خاک انداز	خاک انداز
توغند ارتی	راکت انداز	راکت انداز
کارپارتی	کرپراچوونکی	جغله انداز
سکه یی	سکه اچوونکی	سکه انداز (اتومات)

پتنه گر- اورگدی	شراچوونکی	شرانداز
کتنه، پاملرنه (سترگارت)	نظرانداز (کول، له پامه	نظرانداز (چشم انداز)
	غورځول- پ)	
وزلوبغاړی	لوبغاړی	چاپ انداز
ترهگر	دهشت گرد (پ)	دهشت افگن (ترورست)
کوټ ماتې	-	دژافگن
زمرماتې	زمری غورځوونکی	شیر افگن
سیورارتی	-	سایه افگن

۱۲- په - آمیزروستاړي پارسي ستانوميز بېلنگونه (صفتي مشتقات) هم له پښتو ژباړنو لوری لودن ورکوي او پر ډېرو گرانوانه ولونويې راږوي، لکه:

کره پښتو	ناکره پښتو	پارسي
بخوليز، ناتاريز	د فاجعي ډک	فاجعه آميز
قهرژلی	له قهره ډک	قهر آميز
شرمېدلی، رسوا	له شرمه ډک	افتضاح آميز (فضيحت آميز)
ورموزمه	-	نصيحت آميز
سوله بيز، روغه بيز	له سولی نه ډک	صلح آميز
موخيز، دښمنانه	غرضي	غرض آميز
سوله بيز، روغه بيز	له مسالمته ډک	مسالمت آميز
پاروونکی، پارند	هيجانی	هيجان آميز
مينه وړی	له مينې ډک	محبت آميز
دښمنانه	-	خصومت آميز
جادوگرانه	له سحر نه ډک	سحر آميز
گیله من، مانيجن	له گېلی نه ډک	گله آميز
اورپکوزمه	-	شرارت آميز
لغازي	له طنزه ډک	طنز آميز
پېغور ډوله	له پېغوره ډک	طعنه آميز
نرمښتي	خير خواهانه	شفاعت آميز
پلپوټه ډوله	له گيلې ډک	شکایت آميز
خارښتي	-	شهوت آميز (انگيز)
سپکاوي وزمه، خندنی	له سپکاوي ډک	توهين آميز (تحقير آميز)

انتقاد آميز	انتقادي	نيوڪڊوله
افتحار آميز	له وياڙه ڊڪ	وياڙلي، وياڙمن
مبالغه آميز	-	بنديز
شگفت آميز (-انگيز)	اريا نوونڪي	هپبنده
شتاب آميز (عجولانه)	-	بپرنوزمه، بپرنی
جنايت آميز	-	جنايتڪارانه
مسخره آميز	-	خنديوزمه، خندنی
کفر آميز	-	کفروزمه

۱۳ - په - آور روستاڙي پارسي بېلنگونه د نورو چار نوميز بېلنگونو غوندي زياتره پښتو ژباړن او ليکوال د (راوړونکي) په زياتولو پښتو ته رااږوي او هيڅ په دې پسې سرنه گرځوي چې روان، لنډ او اسان انډول ورته پيدا کړي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
درد آور	دردوونکي	دردناک
رنج آور	رنځوونکي	ځورند، خواشيني
خوی آور (عرق آور)	-	کوونکي
هيجان آور	پاروونکي	خولن، خوله ماتي
ياد آور	يادوونکي	پارند
زبان آور	زباندار	يادوږي
دلاور (دلير)	دلاور	ژبور
فراهم آور	-	زپور
اشتها آور	اشتها راوړونکي	تیارگر
شرم آور	شرم راوړونکي	لوهن، خورمنځي
سرسامه آور	-	شرمور، خنگن
خجالت آور	شرم راوړونکي	سرساموونکي، سرساموزمه
سقط آور	-	شرمور، خنگن
سکر آور	مخدر	سپيازور
حمله آور	حمله کوونکي	نشه بيز، نشه بي
بار آور (بارور)	مثمر	يرغلگر
نشاط آور	-	بېبرور
		خو بنند

نام آور (نامور)	نامدار	نوماند، نومور
آشک آور	اوبنکی بهوونکی	اوبنکن، اوبنلن
رزم آور	جگره مار	جنگیالی
خنده آور	-	خنداور، خندی وپ
زور آور	قوی	زورور
جنگ آور	جگره مار	جنگیالی، جنگیالی
ننگ آور	ننگین	شرمور
پیام آور	پیغام راوونکی	استوزگر، استازی
شگفتی آور، شگرف آور	اریانوونکی	هپبنده
مژده آور	زبری کوونکی	زیریگر، زیریگرندی
عطش آور (عطشه آور)	تنده راوونکی	تندوپی، تندغری
اختناق آور	خپگان ډکی	زندۍ گرانه

۱۴- په - شکن روستاری پارسی بېلنگونه په اسانه کېدای شي، په مات یا ماتی والا پښتو بېلنگونو، په بله وینا، ترنگونو (ترکیبونو) وژباړل شي، نه په - ما توو نکي چې د لنډون او اسانی آر له منځه وړي او ویونکی ترې هماغه پارسی انډول زیات خوښوی. حال دا چې په گړنۍ پښتو کې نظرماتی، اودس ماتي، سر ماتی او غابښ ماتی، روژه ماتی غونډې انډولونه یې له پخوا دود لری، لکه:

پارسی	ناکره پښتو	کره پښتو
زنجیر شکن	زنجیر ماتوونکی	زنجیر ماتی
سنگ شکن	تیره ماتوونکی	کاني ټک
دندان شکن	غابښ ماتوونکی	غابښ ماتی
کمر شکن	ملا ماتوونکی	ملا ماتی
سرشکن	سر ماتوونکی	سر ماتی
لشکر شکن	لښکر ماتوونکی	لښکر ماتی
توبه شکن	توبه ماتوونکی	توبه ماتی
وضو شکن	اودس ماتوونکی	اودس ماتی
دشمن شکن	دښمن ماتوونکی	دښمن ماتی
ناوشکن	کشتۍ ماتوونکی	بېړۍ ماتی
بت شکن	بت ماتوونکی	بت ماتی
باد شکن	باد ماتوونکی	باد ماتی

موج شکن	موج ماتی	خپه ماتی
عهد شکن (پیمان شکن)	وعده خلاف	ژمنماتی
سوگند شکن	-	سوگندماتی
چوب شکن	دلرگوماتوونکی	لرگبه
ناشکن	ناماتپدونی	ناماتی
زود شکن	ژرماتپدونی	ژرماتی
استخوان شکن	هپماتوونکی	هپماتی

۱۵ - په - مند روستاړی پارسي بېلنگونه هم ډېر پښتو ژباړونکي او لیکونکي د - لرونکی په ملتیا پښتو کوي. حال دا چې په - وال او - من یا مند غوندې لنډو اسانو بېلنگونو ډېر ښه ژباړل کېدای شی. ځکه - من او - مندد دواړو ژبو ترمنځ ګډون لري، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارمند	مامور	کارمن، کارمند
علاقه مند	علاقه لرونکی	مینه وال، لیوال
غنامند	غني	بډای
دردمند	دردمند	دردمن
هنر مند	-	هنرمند
نیرومند	قوي	ځواکمن، پیاوړی، غښتلی
زورمند	قوي	زورور، ځواکمن
فرهمند	-	ځيرك، وينبیار
هدفمند	هدف لرونکی	موخن
سعادت مند	سعادت مند	نېکمرغه، نېکبخت
آرزو مند	ارزو لرونکی	هیله من
نیاز مند	اړتیا لرونکی	لاس اړی، اړ، اړجن، اړمن
آزمند	حرص لرونکی	سرابس، کاز من، اسوبلاند
بهره مند	برخه لرونکی	سودمن، برخمن
سودمند	-	سودمن، سودمند
برومند	مثمر	یېبرور، یېبره من
آبرومند	ابرومند	پتتیا، پتوال، پتمن

۱۶ - په - آلود پارسي جوړښتونه هم ټکي پر ټکي پښتو ته راوړل اړین نه دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
غرض آلود	له غرض نه ډک	موخيز، غرضانه
گل آلود	په خټو ککړ	په خټو، چکړ، خړ، لبت پېت
خاک آلود	له خاورو نه ډک	لوغړن، سپېره، گردجن
دود آلود	له لوگي نه ډک	دودجن، لوغړن، لوگن
درد آلود	له درده ډک	دردناک، خوړند
غم آلود	له غمه ډک	غمجن، غم لړلی، ویرلړلی
قهر آلود	له قهره ډک	قهرژلی - قهرورپی، ځاځېدلی
چرک آلود	مردار	خیرن، نون
غضب آلود	غضبناک	پرغزي
آشک آلود	له اوبنکو ډک	اوبنکن، اوبنلن
آبر آلود	له ورېځو ډک	وریخ، اورېخ
خواب آلود	له خوبه ډک	خوبولی، خوبورپی، خوبجن
خون آلود	په وینو ککړ	وینی ککړ، وینړی
کف آلود	ځگن	ځگلن
زهر آلود (زهر آگین)	له زهرو نه ډک	زهرجن، زهرژلی
خاکستر آلود	ایرن	په ایرو ککړ، لوغړن
گرد آلود	له گردو ډک	گردجن، گرزن، دورن
غبار آلود	-	-

۱۷ - په - خواه روستاری پارسي بیلنگونه د - طلب او - جو هغوته ورته دی او په همدې توگه ورته وړ پښتو انډولونه موندلای شو، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خودخواه	مغرور	ځانغاړی، غاور
دادخواه	عدل غوښتونکی	غاوچي، پريادي
تجزیه خواه	تجزیه - بیلتون غوښتونکی	بیلتونپال
بشرخواه	بشر غوښتونکی	وگرمین، وگړپال، بشر دوست
وطنخواه	هیواد غوښتونکی	هیوادمین، هېوادپال
ترقیخواه	ترقی پسند (پ)	پرمختگ مینی

مینه وال، لېوال، پلوي	هواخواه	هوا خواه
پورې پال	-	جاه طلب
نېکپال	خیر غوښتونکی	خیرخواه
نېکپال	رررر	نیکخواه
کینه کښ، گرجن، رخن،	کینه کوونکی	کینخواه
کینه ناک، کیخن		
بدورد	بدخواه	بدخواه
ولسپال	ملت غوښتونکی	ملت خواه
آزاد پپال، آزاد لوبښی،	حریت پسند (پ)	آزاد یخواه
خپلواکي مین		
ننواتی	-	عذرخواه

۱۸- په - نورد - پیما او - گرد - روستاړی جوړ شوي پارسي بېلنگونه هم پښتو ژباړونکو ته لږو ډېر ستونزمن برېښي او په ناسم ډول يې کله په - وهونکی او کله په - گر څېدونکی والا بېلنگونو پښتو ته رااړوي. يوازې پرمخ تللې بڼه يې (- نوردی) پر- چلند اړولې، لکه: هوا نوردی (هوايي چلند) چې د ارواښاد ارسلان سلیمی جوړونه ده:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
رهنورد	لاروهونکی	لاروی
کوهنورد (کوهگرد)	د غره گرځېدونکی	غرگرځی
بیابان نورد (-گرد)	بیدیا گرځېدونکی	بیدیا گرځی
صحرانورد	-	-
هوانورد (خلبان)	هوا گرځیدونکی	هوا گرځی، پیلوټ، الوتاند
جهان نورد (جهانگرد)	نړۍ گرځېدونکی	نړیگرځی، نړۍ گرځند
فضانورد	ستورمزی	هسک یونی، تشیالیونی
کیهان نورد	-	-
دریانور	د سمندر گرځېدونکی	سمندر گرځی، ماڼو

۱۹- په - فروش روستاړی پارسي بېلنگونه هم زیاتره ژباړونکي پر (خر څوونکي) هغو رااړوي او په لوی لاس يې اوږدوي او گرانوي، حال دا چې پر - پلوریا - پلوري - والا او داسې نورو ډېر روان ژباړل کېدای شي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گهر فروش	جوهرې	گوهرې
گلفروش	گل خرخوونکی	گل والا، گلپلوری
ذغال فروش	سکاره خرخوونکی	سکاره والا
چوب فروش	لرگي خرخوونکی	لرگبه، لرگي والا
دستفروش	لاس پر لاس پلورونکی	لا سپلوری
آردفروش	اوپه خرخوونکی	اوپه، اوپه والا
سبزی فروش	سبزي خرخوونکی	ساگ پلوری
برنج فروش	وربجي پلورونکی	وريجې والا
نمک فروش	مالگه پلورونکی	مالگه والا
وطنفروش (میهن فروش)	هېواد پلورونکی	هېواد پلوری
وجدان فروش	وجدان خرخوونکی	وجدان پلوری
خود فروش	خان خرخوونکی	خانښکاری، خانپلوری
عمده فروش	عمده خرخوونکی	تولپلوری
پرچون فروش	پرچون خرخوونکی	توکپلوری
میوه فروش	مېوه خرخوونکی	مېوه پلوری

۲۰- په، بان او - وان روستاري پارسي بېلنگونه پر - به او - وان او داسې نورو ډېر ښه اړول کېدای شي. ښاغلي ژباړونکي دې دا وروسته بېلگې په پام کې ونیسي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پاسبان	-	څوکیوال، ساتندوی
سرپاسبان(پولیس)	-	یو پولیسی افسر، سرخارندوی
ساربان	د کاروان مشر	څاروان، جوپه مشر
زندانبان	د زندان مشر	بندیوان، زندانوان
پادوان	پاده وان	غوبه، گوروان
قلعه بان	-	کلا څاری
شتربان	اوبښ والا	اوبښه
پیلبان	پیل ساتونکی	پیلوان
گله بان	رر	رر
بادبان	بادبان	بادوان

کوربه	-	میزبان
سمندري تورن	-	ناوسروان
ژرنده گری	-	آسیابان (آسیاوان)
خارو، خارونکی، کتونکی	ناظر	دیده بان
شپون	-	شبان (چوپان)
خارند (تورن پولیس)	لوراند	رسد بان
بنيوال	باغوان	باغبان
خوکیوال، ورساتی، وره	دروازه وان	دربان/دروازه بان
کېردي، چتر	-	سایبان
چتر، تجیر	-	سایه بان
مهربان، مېروان (مروت)	-	مهربان
چلوونکی - گاډي والا	موترچلوونکی	موټروان
نړيواك، واكمن، خدای	-	جهانبان
ملا تری	ملا تر کونکی	پشتیبان
بریدساتی، خوکیوال، خارندوی	-	مرزبان
بنل	زینه	نرد بان
ساتندوی، خوکیوال	ساتونکی	نگهبان
ځنگلوان	-	جنگلبان (جنگلدار)

۲۱- په - گرا او - گرایي، - پرست او - پرستی، - دار او - داری، دغه راز - سالار - سالاری او یا پسند - پسندی چې لاتیني او المانی اندولونه یې ایزموس او انگریزي هغه یې - اېزم او - پست دي، نن سبا په ځانگړې توگه د نوي پرمختللي نړۍ لید او نوې پوهنې د نومونپوهنې (ترمینالوجی) یوه غوره برخه جوړوي. په پښتو کې زیاتره د (پښتونواله) په بېلگه پر - واله او - وال اړول کېږي. لکه پانگواله او پانگه وال چې ناسم ډول یې پانگوالي هم دود شوی دی. ناسم په دې چې په نورو ورته- اېزمونو کې روان نه راضي او د یو رنگوالي له کبله باید تروسې وسې هر ځای- اېزم- پر- واله و اړول شي، لکه:

پارسي	انگريزي	پښتو
اصلاح گرا	رېفورمېست	سمونپال (ناسم: اصلاپال)
همگرایي	-	هملاري، هممخي
همگرا	-	هملاری
سرمایه داری	کپیتالېزم	پانگواله

پانگوال	کپیتالپست	سرمایه دار
هېوادواله - هېواد پالنه	پاتریوتیزم	وطن پرستی
هېوادپال	پاتریوت	وطن پرست
ولسواله، ولسپالنه	نیشنلپزم	ملت پرستی - گرای
ولسپال	نیشنلپست	ملت پرست - گرا
ټولنواله	سوسیالیزم	جامعه گرایی
ټولنواله	سوسیالپزم	جامعه گرایی
ټولنوال	سوسیالپست	جامعه گرا
انگیریزه ټولنواله	-	جامعه گرای تخیلی
انگیریز ټولنوال	اوتوپین	- ی تخیلی
رښتینواله	ریالپزم	واقع گرایی
نوی رښتینواله	نیوریالپزم	واقع گرایی نو
رښتینوال	ریالپست	واقع گرا
نوی رښتینوال	نیو-ریالپست	واقع گرای نو
پرگنواله	کمونپزم	گروهه گرایی / مردمداری
پرگنوال	کمونپست	گروهه گرا
بنوونځیواله	سکولاستپزم	مدرس گرایی
ډېرواله	پلورالپزم	کثرت گرایی
ډېروال	پلورالپست	کثرت گرا
زړواله، زورپالنه	ارکایپزم (ارخاییزم)	کهن گرایی
زړوال، زورپال	ارکایپست	کهن گرا
پنځواله	نیچرالیزم (ناتورالیزم)	طبیعت گرایی
پنځوال	نیچرالپست	طبیعت گرا
خپل اندواله	سبجکتیو پزم (سویکتیو پزم)	ذهن گرایی
- وال	سبجکتیو پست	ذهن گرا
چلندواله	بھیورپزم	رفتار گرایی
چلندوال	بھیورپست	رفتار گرا
سولواله	رپشنالپزم (راسیونالپزم)	خرد گرایی
سولوال	راسیونالپست	خردگرا
برخلیکواله	فتالپزم	تقدیر گرایی
برخلیکوال	فتالپست	تقدیر گرا
بسیگنواله	اتیلیتاریانپزم	بهره گرایی

بهره گرا	اتيليتاريانپست	بنيگنوال
آينده گرايي	فيتو رپزم	راتلونواله
آينده گرا	فيتو رپست	راتلونوال
جهان گرايي	انترناسيونالپزم	نړيواله
- گرا	انترناسيونالپست	نړيوال
خود گرايي	اږگويپزم	ځانواله، ځانځاني
خودگرا	اږگوپست	ځانوال
جمع گرايي	کولکتيوپزم	غونډواله
جمع گرا	کولکتيوپست	غونډوال
اراده گرايي	والنترپزم	وبلاړواله
اراده گرا	والنترپست	وبلاړوال
الحاد گرايي	اتايپزم	بيديني - بيدينواله
الحاد گرا	اتايپست	بيدينه
قوم گرايي	-	تېرواله، کامولي
قوم گرا	-	تېروال - پال
سمت گرايي	-	سيمه واله
اسلامگرايي	اسلامپزم	اسلامپالنه، اسلام پالي
اسلام گرا	اسلامپست	اسلامپال
چپ گرا	-	کينوال، چپي
راست گرايي	-	بني اړخي، بنيواله، بنيلاسي
راست گرا	-	بنيوال، بني لاسي
بنياد گرايي	فندا مېنتالپزم	بنستيواله، بنستپالي
بنيادگرا	-	بنستپال
شخصيت پرستي	(کيش شخصيت)	وگره پالي
بيگانه پرستي	-	پردي پالي
خود پرستي	-	ځانپالي
عقب گرايي	رپکشري	شاتگواله - شاتگ
عقب گرا	ريکشير	شاتگپال، شاتگي
موقع شناسي	اپورچونيزم (اپورتونيزم)	ورځچاري
موقع شناس	اپورچونپست	ورځچاري
(اپورتونيست)		

انخرواله، بنارمه واله	سېمبولېزم	نماد گرايي
پيلا مپال، بنارمه وال	سېمبولېست	نماد گرا
جوليزواله	فورماليزم	شکل گرايي
جوليزوال	فورمالېست	شکل گرا
بشرواله، وگرواله	هومانېزم	انسانگرايي
بشروال، وگروال	هومانېست	انسانگرا
خانگرواله	انډيويدو والېزم	فردگرايي
خانگروال	انډيويدو والېست	فردگرا
انگېرواله	ايديالېزم	پندار_انگار_گرايي
انگېروال	ايديالېست	پندار_انگار_گرا
توکيزواله	ماتريالېزم	ماده گرايي
توکيزوال	ماتريالېست	ماده گرا
پديده پالي	فېنومېنالېزم	پديده گرايي
پديده پال	فېنومېنالېست	پديده گرا
تلوار واله، بېړنواله	تاچېزم	شتاب گرايي
تلوار وال، بېړنوال	تاچېست	شتاب گرا
سبکواله، لېلپالي	ستيايلېزم	سبک گرايي
لېلپال	ستيايلېست	سبک گرا
خانواله	سولپېسېزم	نفس گرايي
خانوال	سولپېست	نفس گرا
پورتواله	سو پريما تېزم	تعالی گرايي
پورتوال	سو پريما تېست	تعالی گرا
ټولنپوهواله	سو سيولو جېزم	جامعه شناسی گرايي
ټولنپوهوال	سو سيولو جېست	جامعه شناسی گرا
ساپوهنواله	پسيولو جېزم	روانشناسی گرايي
ساپوهنوال	پسيولو جېست	روانشناسی گرا
پرتلواله	ريالتيوېزم	نسبی گرايي
پرتلوال	ريالتيوېست	نسبی گرا
نشتواله	نېهیلېزم	نيستی گرايي
نشتوال، نشتانده	نېهیلېست	نيستی گرا
رېنتيا واله	ابجکتيوېزم	عینی گرايي
رېنتيا وال	ابجکتيوېست	عینی گرا

مصلحت گرایي	پرگماتېزم	سازښتواله
مصلحت گرا	پرگماتېست	سازښتوال
بدوی گرایي	پرېمیتيوېزم	بید یایی واله
بدوی گرا	پرېمیتيوېست	بېدیاییوال
عنعه گرایي (سنت گرایي)	ترادیسو نالېزم	دودیزواله
عنعه گرا (سنت گرا)	ترادیسو نالېست	دودپال، دودیزوال
تاریخ گرایي	هېستورېزم	تاریخواله، پېښلیکواله
تاریخ گرا	هېستورېست	تاریخپال، پېښلیکپال
وجود گرایي	اکزیستنسالیېزم	هستیواله، هستیپال
وجود گرا	اکزیستنسالیېست	هستیوال
برتری گرایي (جویي)	هژمونېزم	لور تیا واله
برتری گرا	هژمونېست	لور تیا وال، لور تیا پال
انتقام گرایي (جویي)	رېوانشېزم	غچواله
انتقام گرا	رېوانشېست	غچوال
تصفیه گرایي	پېورېزم	سپېخاله، سپېخالواله
تصفیه گرا	پېورېست	سپېخالوال، سپېخاند
همنوا گرایي	کونفورمېزم	یورنگواله
همنوا گرا	کونفورمېست	یورنگوال
جهان وطن گرایي	کوسموپولیتېزم	نړی هیواد واله
جهان وطن گرا	کوسموپولیتېست	نړی هیواد وال
نقد گرایي (انتقاد)	کریټېسېزم	کره کتنپالی
نقد گرا	کریټېسېست	کره کتنپال
واپس گرایي	دېکادېنس	وسترواله
واپس گرا	دېکادېنست	وستروال
جزمی گرایي	دوگماتېزم	تینگواله
جزمی گرا	دوگماتېست	تینگوال
آموز شگرایي	ایجو کشنالېزم	ښوونواله
آموز شگرا	ایجو کشنالېست	ښوونوال
گریز گرایي	ابسکاپېزم	تینسته واله
گریز گرا	ابسکاپېست	تینسته وال
اروپا گرایي	یوروپانېزم	اروپایی واله

اروپا گرا (اروپا مشرب)	یوروپا نپست	اروپایی وال (-گروھی)
تعصب گرای	فنا تپزم	تنگلیدی
تعصب گرا	فنا تپست	تنگلیدی
اوج گرای	اسما یپزم	هسکواله
اوج گرا	اسما یپست	هسکوال
هرج و مرج گرای	انار شپزم	اړدوړواله
هرج و مرج گرا	انار شپست	اړدوړوال
مطلق گرای	ابسولوتپزم	جو تواله (بشپړواله)
مطلق گرا	ابسولوتپست	جو توال (بشپړوال)
تجربید گرای	ابستر کشنپزم	گونبیواله
تجربید گرا	ابستر کشنپست	گونبیوال
زیبایی گرای	استتپزم	بنکلا بییزواله
زیبایی گرا	استتپست	بنکلا بییزوال
ذره گرای	اتومپزم	ککواله
ذره گرا	اتومپست	ککوال
قهرمان گرای	هیرو یپزم	اتلیواله، اتلپالنه
قهرمان گرا	هیرو پست	اتلیوال، اتلپال
توهم گرای	الوشپزم	ترهواله
توهم گرا	الوشپست	ترهوال
تصویر گرای	اېما جپزم، ایماژیم	انخو ریزواله
تصویر گرا	اېما جپست	انخو ریزوال
دور نما گرای	لندسکایپزم	لر لیدو واله
دور نما گرا	لندسکایپست	لر لیدوال
شیوه گرای	منر لپزم	خاندو دواله، لپله واله
(سبک) شیوا گرا	منر لپست	خاندو دوال، لپله وال
مثبت گرای	پوزیتیو پزم	شتواله
مثبت گرا	پوزیتو پست	شتوال
مثبت گرای نو	نیو، پوزیتیو پزم	نو شتواله
مثبت گرای نو	نیو، پوزیتیو پست	نو شتوال
شهری گرای	اوربانپزم	بناریواله
شهرگرا	اوربانپست	بناریوال
خیالی - انگار گرای	اوتوپانپزم	انگبریاله

خیالی - انگارگرا	اوتوپانپست	انگبر یال
جدایی گرایبی	اپارتاید	بیلواله
جدایی گرا	-	بیلوال
نژاد پرستی	راسپزم	نژاد پالنه نژاد پاله،
نژاد پرست	راسپست	توکمپالی
		نژاد پال، توکمپال

۲۲ - په - سالار - سالاری روستاری پارسی بپلنگونه هم د - گرا او - گرایبی یا - دار او داری ترخنګه په ورته مانا ورغ پر ورغ مخ پر ډېرېدو دي چی پښتو یی پر وړاندې -واله -او- واکي هغه دود کړي دی، لکه:

پارسی	ناکره پښتو	کره پښتو
پدرسالاری (مردسالاری)، پدرسالار	پاتیرکال	پلارواکي، پلرواکي (نرواکي)، پلارواک (پلارواکي ټولنه)
مادرسالاری (زن سالاری) مادرسالار	ماتیرکات ماتیرکال	مورواکي (نښخواکي) مورواک (مورواکي ټولنه)
ارباب - خانسالاری	فیودالیزم	خانخاني، ځمکواکي
دیوانسالاری	بیروکراسي	میرزایواله
قبیله سالاری	تراپالیزم	تبرواکي، تبرواله
جنگ سالاری	جنگ سالاري	جگړه ماري
زمین سالاری، جاگیرداری (پ)	فیودالیزم	ځمکواکي
پاتک سالاری		پاتکواکي
تفنگ سالاری	توپک سالاري	توپکواکي، توپکماري
تنظیم سالاری	تنظیم سالاری	تنظیمواکي، گوندواکي
شایسته سالاری	-	وړتیا واکي
سرمایه سالاری (سرمایه سالار)	امپریالیزم	پانگواکي (پانگواک)
ارتش سالاری (نظامیگری)	ملیتاریزم	لښکرواله، پوځیواله
نظام سالاری	-	-
ارباب سالاری	ارپستو کراسی	برواله - برواکي

مردم سالاری	دېموکراسي	وگرواكي، ولسواكي
جهان سالاری (جهانبانی)	-	نړيواكي
خوان سالار	-	کورمشر، کالخوای
کاروان سالاری	-	خارواني، جوپه مشري
کاروانسالار	-	خاروان، جوپه مشر
سپه سالار (سپهبد)	فول جنرال	ستر جنرال
سپه سالاري	-	ستر جنرالي

۲۳- په - گاه - گه - گاهان او - کده روستارو رغېدلي پارسي بېلنگونه (اشتقاقونه) ډېرې زړې او نوې بېلگې لري چې پښتو اېتېمولوجيک او لرغوني انډولونه يې گت - دک - عالی - غاله - غل - غه - اوخل دي. مگر هرومرو يې يوازې همدغه توني (مکانی) او مهالي روستاري ځای نیولای نه شي، بلکې - تون، - ستون، - ځ، ځای، - ځی، - جل، - چل او داسې نورې هم انډول کېدای شي او یو نیم هم بېخي په یوه ساده ويي پښتو کېدای شي، لکه پرتگاه (گړنگ). کله کله هم په هماغه پارسي بڼه منل کېږي. بشپړ ليکلې په دې وروسته ډول وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
صبحگاه، صبحگاهان	سهار	سباوون
سحرگاه (گه)	سحرگه	شین گهيځ، سباوون
بيگاه	بيگاه	بېگا
بنگاه	موسسه	سازمان
شامگاه	د ماښام وخت	ماښام مهال، لړمل
شامگاهی	-	ماښامي
بارگاه	بارگاه	دربار، درشل
ارگاه و بارگاه	جاه و جلال	برم و پرتم
پيشگاه	حضور	پروړاندې، په مخ کې
شهادتگاه	-	شهادتځای، بلهارځی
جولانگاه	ميدان	(ځغل) ډگر
پايگاه	هډه	اډه
خوابگاه	ليليه	شپېځای / شپېځی
شبانگاه (شبانگاهی)	-	شومه دم (د شپې)
شب هنگام	-	شومه دم، په شپه کې، د شپې

گاه و بیگاه	عبادتگاه (مزگت)	عبادت‌خای	مزدك	وخت ناوخت، گهیخ ومانبام
پرستشگاه	آزمونگاه	عبادت‌خای	مزدك	
آزمایشگاه	خلوتگاه	د ازموینی‌خای	ازموینی‌خای	
خلوتگاه	بازارگاه	لابراتوار	ازمپنست‌خای	
بازارگاه	بزمگاه	خلوتگاه	گوبنه (خی)	
بزمگاه	درگاه	د بازار‌خای	بازار	
درگاه	رزمگاه (نبردگاه)	د خوبی‌خای	بندار‌خای	
مخفیگاه	کمینگاه	درگاه	ور، درشل	
آرامگاه	کشتارگاه (قتل‌گاه)	د جنگ میدان	جگره‌خای، جنگ‌غالی	
شکنجه‌گاه	ایستگاه (ایستادگاه)	د پتیدو‌خای	پتیونی، پیشونی	
ایستگاه	خرمنگاه	رر رر	رر رر	
اقامتگاه (مقر)	اردوگاه (کمپ)	مقبره	مریستون، آرام‌خای	
تعمیرگاه	تفریحگاه	د وژلو‌خای	وژن‌خای، وژن‌خای	
تفریحگاه	تفریحگاه	د شکنجی‌خای	شکنجه‌خای، خور‌خای	
رهايشگاه (استراحتگاه)	استراحتگاه	درپد‌خای	تم‌خای، تم‌خای	
آسایشگاه	استراحتگاه	د درمند‌خای	درمن‌خای، درمن‌خای، تلی	
استراحتگاه	رهبانگاه	د هستوگنی‌خای	هو ساین‌خای، مپشت‌خای، استوگن‌خای	
رهبانگاه	بازداشتگاه	کمپ	پند‌غالی	
نظرگاه	نظرگاه	د ترمیم‌خای	سمون‌خای	
خرگاه	خرگاه	استراحت‌خای	هو ساین‌خای، مپله‌خای	
باشگاه	باشگاه	رر	رر رر	
شیرخوارگاه	شیرخوارگاه	رر	رر رر	
		رر	رر رر	
		صومعه	سمخ، مزدك، دیر	
		توقیف‌خای	ارپی‌خای - اړتون، ستن‌خای	
		-	لیدت‌کی، لیدت‌وگه	
		خرگاه	کپردی، خم‌بلی	
		نایت‌کلب	شپه‌غالی، بندار‌غالی	
		شید‌بخور	روتون	

هوایی ډگر	دکنسته کېدو میدان	فرودگاه
پلورنځی، پلورځای،	فروشگاه	فروشگاه
پلورځی		
بنکارځی، بنکار غلی	بنکارگاه	شکارگاه
پوهنتون	-	دانشگاه
درملځی	درملځی	درمانگاه
نیاوځی، نیاوتون، نیاووالی	محکمہ	دادگاه
پالنځی	روزنځی	پرورشگاه
زده کړوځی	د زده کړې ځای،	آموزشگاه
	کورس	
دستگاه، کارلونی	-	دستگاه
لبنکرکوت	لبنکرگاه	لشکرگاه
منځی، څلاری	مقطع	گره گاه
شومه دم، شپې مهال	شپه	شبانگاه
لوبغالی	ستودیم	بازیگاه
چانځی	تصفیه خانه	پالشگاه
بولنتون	قرارگاه	قرارگاه (گارنیزون)
پنډه غالی، ټولنځی	د تولیدو ځای	فراهمگاه
کارگاه	کارځی	کارگاه
روده، لار، گودر	گذرگاه	گذرگاه
ندارتون	-	نمایشگاه
سینگارځی	-	آرایشگاه
هوساځای، چکر ځای	پارک	گردشگاه
ټپک، ولېرېنده	شقیقه	گیچگاه
ټوپ ځای، الوتځی	-	پرشگاه
بودتون	بتخانه	بتکده
اورتون	اتشکده	آتشکده
گوبنه ځی	خلوتگاه	خلوتکده
چرچه ځی، بندارځی	د عشرت ځای	عشرتکده
ویرتون	د غم ځای	ماتمکده
لیونتون	دارالمجانین	جنون کده
پوهنځی	-	دانشکده

پژوهشکده	د څیړنې ځای	څیړنتون
مزگت	جومات	مزدك
محنتکده	-	زیارتون
امیدگاه	د امید ځای	هیله ځای
پیشه گاه (کارگاه)	ورکشاپ	کارځای
هیچگاه	هېڅ وخت	هېڅکله
زیارتگاه	زیارتگاه	زیارت - زیارت ځی

۲۴ - «زار» یو بل پارسي توني روستا دی چې زیاتره یولړ پخواني بېلنگونه ور پوری اړه لري، خو نوې بېلگې یې نه لیدل کېږي. پښتو انډولونه یې هر گوره راز راز راځي. کله ساده، مشتق، کله مرکب او کله په پور بڼه، لکه: بازار، پیزار؛ پایزار، خو په هر ډول له آره پا افزار دی او پڼه، یا گاولې او موچنې مانا لري :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارزار	کارځی	جنگ ډگر، جنگغالی، مبارزه
لجنزار (دلدلزار)	لجنزار	پلندی، بونسته، تمبني
گلزار	گلزار	گلبن
کشتزار	پتی، فارم	کرونده
علفزار	دوښو پتی	وښیانه
شنزار	-	شگلنیزه، شگلوره
سنگزار	-	کانیزه
شلنگزار	-	بوټیانه، ژاخ
بته زار	د بوټو پتی	بوټیانه، ژاخ
خارزار	د اغزو پتی	اغزیانه، ځوزیانه
مرغزار	مرغزار	مرغه، ورشو
چمنزار	چمنزار	چمن
گند مزار	د غنمو پتی	غنمگره
شالیزار (برنج زار)	د شولو پتی	شولگره
نیزار	نیزار	درگه
ریگزار (شنزار)	ریگزار	شگلنه ځمکه، شگلوره
جنگلزار	ځنگلزار	ځنگل (سیمه)، خاوری

شوره زار	شوره زار	شوره ماغه، خلوبی
بازار	-	بازار
بیزار	-	ببزار
گندنا زار (گندنه زار)	د گندنې پتی	گندنگره، پیازکگره
سبزه زار	کبل زار	مرغه، چمن، ورشو
لاله زار	لاله زار	غاتویانه

۲۵ - د «پر» په مختاری پارسی بېلنگونه د نورو ډبرو وییونو غوندې ټکي پر ټکي او روان پښتو کېدای نه شي، بلکې پښتو یې پر وړاندې زیاتره روستاري والا بېلنگونه لري، د ساري په توگه له «درکوه های پر برف زندگی مشکل است» «له واورو نه په ډکو غرونو کې ژوند گران دی» وژباړو، له پښتو سره اړخ نه لگوي او که یې (په واورینو غرونو کې ژوند گران دی) وژباړو، نو سمه روانه پښتو ترې جوړېږي. یا «له برکت خخه په ډک کال کې» او «په برکتی کال کې»:

پارسی	ناکره پښتو	کره پښتو
پربرف	له واورو نه ډک	واورین
پرشکوه	له پرتمه ډک	پرتمین
پرکیف	له کیفه ډک	خوندور، په زړه پورې
پرتلاش	کوششي	هڅاند، زیارکښ
پرصدا	-	خوږن، اوڅار
پرسروصدا	له غږو غوږه ډک	خوږور
پر آوازه (بلند آوازه)	-	نومور، نومانند، نومیال
پرمزه	له خوند ډک	خوندور
پر نیرو (پرقوت)	له قوته ډک	خواکمن، پیاوړی، غښتلی
پردل	شجاع	زړور
پر شور	له شوره ډک	خوږور، خوږند
پر کار (پرزحمت)	فعال	ډبرکاری، زیارکښ، هڅاند
پر مسؤولیت	له مسؤولیته ډک	ډبرپازیز، ډبرپازوال
پر گل	له ختیو خخه ډک	ککړ، چکړ، ختین
پر گل	له گلو خخه ډک	گلالی، گلبن، گلورین
پراشک	له اوبنکو ډک	اوبنلن
پرغرور	له غروره ډک	ویارن، بناخن
پر جوش	له جوشه ډک	مست، اېشند

خوردور، خوردند	له خروشه ډك	پرخروش
خوردنده او خروبننده	له جوش و خروش نه ډك	پرجوش و خروش
خلبلي، جلبلي	له جل وبله ډك	پرزرق و برق
گټور - سودمن	له گټې نه ډك	پرفيض (پرمفعت)
گني يا ډپر مېشتي (بنار)	له نفوسو نه ډك	پرنفوس (شهر)
ډپرخور، نسور، نسواند، خوراند	ډپر خوړونكی	پرخور (پرخوار)
ډپرخوري، نسواندي	ډپر خوړل	پرخوری
خبرلوخ، ويند، گپاوو	ډپر غړيدونكی	پرگوي (ی)
خبرلوخي	ډپر غړيدا	پرگویی
خبرلوخ، اپلتند	ډپر غړيدونكی	پرحرف
خبرلوخي	ډپرې خبرې	پرحرفی
گونحن، كوت، گونخې گونخې	له گونخو ډك	پرچين
گرگر، زورگر، سرزور (ی)	له جفا ډك	پر جفا
زړور، زړن	-	پر دل
ټوكر (ليك)	پاراگراف	پرگر
اپلتند، گپاوو	ډپر غړيدونكی	پرچانه
پېسمن، دماغي، غاور	كبرجن	پر دماغ
لرې، لرواتي	لرې (ډپر)	پر دور
ستونزمن، سرخوړن	له سر خوړه ډك	پر درد سر
پاينده، پاينستي، ډپر پايه	دوام دار	پر دوام
لوند خيشت، اوبلن	له اوبو څخه ډك	پر آب
ويارن، ويارلی	له وياره ډك	پرافتخار (افتخار آمېن)
بادگين	له بادو ډك	پر باد
باري، يېرور، نېبراز	له باره ډك	پر بار
مېوه وړ، خولخوندور، خولخوندي	له مېوو نه ډك	پر ميوه
بركتي	له بركته نه ډك	پر برکت
جنجالي، شخړيز	له جنجاله ډك	پر جنجال
گټور، سودمن	له گټې نه ډك	پر بهره
هڅند، هڅاند	له تېشه ډك	پر تپش
ازمايلى، از مېنستكار، از مېنستوالا	له تجربې نه ډك	پر تجربه
خوبي، خوبن، خوبجن	له خوابه نه ډك	پر خواب
دردوونكی	له درده ډك	پر درد

پر رنگ	له رنگه ډك	ډپر رنگی
پررو	له مخه ډك	سپین سترگی
پر زور	له زور نه ډك	زورور، سرزوری
رشیبر	له شودو نه ډك	پیوره (غوا)
پر شیب	-	نا هوار
پر غوغا	له غوغا نه ډك	نارام، غوغایی، ځوږن
پر مدعا	-	باتور، لوږ رپی
پر معنی	معنادار	ماناوال
پر فسون	له افسونه ډك	اوسونگر، كو ډگر
پر فشار	له فشار نه ډك	ترینگی، ترینگ
پر کین	له کینې نه ډك	رخن، اوبنکینی
پر مایه	له ارزښته ډك	ارزښتناك، ارزښتمن، بډای
پر مغز	له مغزو نه ډك	ډپر مغزی
پر نگار	له نقشه ډك	انځورن، انځوریز
پر نقش	رر	رر رر
پر واضح	له څرگند تیا نه ډك	څرگند، جوت، اوڅار، ډاگیز
پر وسعت	له پراختیا ډك	پراخ، وېر، ارت و بیرت
پر تحرك	له تحركه ډك	خوځند
پر نور	له نوره ډك	روښان، رڼا، روڼ
پر طنین	له طنینه ډك	ځوږور، ځوږند، انگازور
پر آوازه	له اوازی نه ډك	رر رر رر
پر ماجرا	له ماجرا نه ډك	ماجرايي، غر غره يي، لنډغر
پر تلاش	له تلاش څخه ډك	هڅند، هڅاند
پر از قهرمانی	له قهرمانی نه ډك	ستراتل

۲۶- په - پيش مختاری پارسي بېلنگونه (مشتقات) هم کله کله پښتو ژباړونکی له ستونزو سره مخامخوي او سم انډولونه ورته پیدا کولای نه شي. ځکه په ښکاره ډول د - پيش پښتو انډول (وړاندی) دی، مگر کېدای شي (مخ) یې هم تشه ډکه کړي او یا یې بل راز یا ساده انډولونه ځای ونیسي، که نه بیا یې په پور بڼه را اخیستل هم کومه گناه نه بلل کېږي :

پارسي نا کره پښتو کره پښتو

پیشنهاد	تجویز (پ)	وړاندیز
پیشکی	-	پیشکي
پیش پا افتاده	خوشي، بېکاره	ناپامور، پاموتی
پیشدا امن		خوانبې
پیشوند (پیشاوند)	شاوندی	مختاری
پیشرو	مخکې تلونکی	مخکښ، سرغندوی، سرلاری
پیش آهنگ (پیش قراول)	پیش آهنگ	رر
پیشوا	پیشوا	بومیا، سرغندوی
(در) پیشواز	-	(د-په) هرکلي، درشل (کې)
پیشتاز	-	مخکښ، سرکښ،
		پرمخیونی، سرلاری
پیش آمد	رفتار	چلند
پیش قدم	پیش قدم	مخکښ
پیش قدمی	-	مخکېوالی
پیش خور	پیشخور	مخخوری، مهینه خوری
پیش خوری	-	مخخوري
پیش قبضه	پیش قبضه	ستوه (لکه کتوه)
پیش کش	پیشکش	وړاندیز
پیشدستی	پیشدستی	مخکېوالی، وړاندېوالی
پیشانی	وچولی	تندی، تندیه، وچولی
پیشاب	-	متیازی، مېتیازی
پیشتاز	-	رر
پیشاپیش	-	مخکې مخکې، تر ټولو مخکې
پیش اطاقی (پیش خانه)	-	مخ کوته، مخنی کوته
پیش آمد	برخورد	(چال) چلند
پیشآمده گی	-	مخکېوالی - وړاندېوالی،
		مخ ډډون
پیش انداز (دسترخوان)	-	کوندری، کوبی، خمې، خمې
پیش بند (-گیر)	پیش بند	مخبند
پیشقاب	پیشکاب	غاب، کاب
پیشباز	-	هرکلی
پیشبرد	پیشبرد	پرمخ وړنه

پیش برگ (نو)	-	غوتی
پیش بها	بیعانه	بیانه
پیش بین	پیشبین	مخوینی
پیشبینی	پیشبینی	مخوینی
پیش پاس (نو)	-	مخنیو
پیش پرداخت	-	پیشکی
پیشتاب	تفنگچه	توپکی، تمانچه
پیش تخته	-	خُنباک مېز، خُنباک ونج
پیشتر	-	مخکی، له مخه
پیش جنگ	-	مخجنگی، سرجنگیالی
پیش خدمت	پیش خدمت	نوکر، مزدور، چوپری، چپراسی
پیش خوان	-	خُنباک مېز، خُنباکونج
پیشداد	-	قانون ساز
پیشداد یان	-	مخینان (لومړنی آریانی شاهی کورنی او شاهان)
پیشداوری	پیش قضاوت	مخورمند
پیش دار	مقدمة الجیش	سرلبنکر
پیش درآمد	ساخنی (پ)	مخکنی ساز، اوور تیورې
پیش رس	مخکی رسېدونکی	مهینه (مهینه...)
پیشرفت	-	پرمختگ
پیشرو	مخکی تلونکی	مخکنس، مخیونی
پیش رونده	وړاندې تلونکی	پرمختلونی
پیش روی	پیش روی	وړاندې تگ، پرمختگ
پیش سینه	-	تپیر (د کمیس د تپیر برخه)
پیش فروش	-	سلم، مخپلور
پیش فنگ	-	تویک تیار!
پیش قراول	-	سرلبنکر، نظام قراول
پیش قطار	مخکی قطار	سرلبنکر
پیش کار	-	لارنېود، مشر
پیش کرایه	-	پیشکی کرایه
پیشگام	پیشقدم	مخکنس، سرکنس، مخیونی
پیش گفتار	مقدمه	مخنی خبرې، سریزه، پیلیزه

پیش گفته	مخکې ویل شوی	نوموړی، یاد شوی
پیشگو	اټکل کوونکی	مخویند، وړاندویانند
پیش گویی پیش گویی (پ)	-	وړاندوینه، اټکل
پیشگیری (جلوگیری)	-	مخنیوی
پیش لنگی (پیش دامن)	-	پیشبند، مخبند
پیش مزد	-	پیشکي لاسپاره
پیش نرفتنی	ناممکن	ناشونی
پیش نما (پیش امام)	پیش امام	امام
پیش نویس (مسوده)	مسوده	لمپسه
پیشه	کسب دنده	ورهنه
پیشه ور	کسبکار	لاسکاری، کسبگر، ورهنگر
پیشی	سبقت	مخکېوالی
پیشیاب	-	مختیاری، چمتو
پیشیار	-	متیازی، مبتیازی
پیشیاره	-	پتنوس
پیشین	قبلی	پخوانی، مخکینی
پیشینه	سابقه	مخکینی، سربل، مخینه
پیشینه دار	سابقه دار (جرمی)	مخینه وال
پیشیان	اسلاف	مخینان، پخواني (پلرونه او نیکونه)
پیش از پیش	-	مخکې له مخکې، وار له واره
پیش برآمده	-	مخ (ته را) وتی
پیش برآمده گی	-	مخ (ته را) وتنه

۲۷- په - با ، مختاری پارسی ستاینومونه او کرولونه (صفات او قیود) ځینی پښتو ژباړونکي په هماغه آره بڼه را پوروي او کله یې ډېر بې خونده را ژباړي، بې له دې چې له گړنۍ پښتو مرسته وغواړي او روستاري والا انډولونه ورته پیدا کړي، لکه :

پارسی	ناکره پښتو	کره پښتو
باایمان	ایماندار	مېړه، میرنی
بابتکار	ابتکار لرونکی	نوچاری، نوبتگر

باآب ورننگ	-	خَلبَلِي، خَلَانْد، پَسولَلِي، بَنكَلِي، گَلالِي
باآب و تَاب	-	پَتْمَن، پَه زَرَه پُورِي، پَه پَت وَعَزَت
بااراده	اراده لرونکی	هُوډَمَن
بااساس	اساسی	بَنسَتِيَز
بااطلاع (باخبر)	خبر لرونکی	خَبَر، خَبْرَاتَر
باانضباط	-	تِيِنِگ مَوْتِي
بابرکت	برکت لرونکی	بَرکَتِي، لَه بَرکَت سَرَه
باپشتکار	-	کَارَنْد، زِيَارکُنِش، ډِپَرکَارِي
باحوصله	حوصله لرونکی	پِپْخِيَالِي، زَغْمَنَاک
باتفاق	اتفاق لرونکی	يَوْمَوْتِي، يَوْلَاسِي
باارزش	ارزښت لرونکی	اَرزَبَسْتَمَن، اَرزَبَسْتَنَاک
باتجربه	تجربه لرونکی	اَزْمِپْشْتِکَار، اَزْمِپْشِتِ وَالَا
باخبر	باخبر	خَبْرَدَار، خَبَر
باخرد	عاقل	پُوه، وِينِسيَار
بادرد	بادرده	دَرْدَمَن
بادرد ورنج	په درد وکړاو	دَرْدَمَن اَو رَنْجَن
بااخلاق	خوش اخلاق	نېکخوييه
باسواد	باسواد	لِيکَلوَسْتِي، لوستي
بارحم	رحم لرونکی	زَرَه سَوَانْد، لُورِين، لُورَانْد
باشرف	شريف	پَتِيَال (-ي)، پَتْمَن
باشرم	شرم لرونکی	شَرْمَنَاک
باحيا	باحيا	حِيَانَاک، مَاتْمَخِي
باسرشته	-	سَمْبَالوونکِي، پَاک کَارِي
باسليقه	سليقه والا	خُورزُونِي، خُورْمَنْخِي
باشهامت	شهامت لرونکی	مِپْرَنِي، مِپْرَه، مِپْرَانِي وَالَا
باشکوه	له شوکته ډک	شَانْدَار، پَرْتَمِين، بَرْمِيَال، سْتَر
باصفا	-	سِپْخَلِي، پَاکزِرِي
باعاطفه	عاطفه لرونکی	مِهْرِيَان، لُورِين، لُورَانْد
باعظمت	شاندار	سْتَر، پَرْتَمِين، بَرْمِيَال

باغیرت	باغیرته	غیرتی، مپړه، مپړنی
باکروفر	دبدبه لرونکی	په ډب و غپ، له برم و پرتم
باکمال	دکمال خاوند	سره تکره، کمال والا، رسېدلی، وتلی
بامعرفت	معرفت لرونکی	پوه، پېژندوی
بانقاب	نقاب لرونکی	مخپتی
باوجود	باوجود	له - سره سره، سره له -
باوصف	رررر	رر رر
باوفا	باوفا	وفا لرونکی، پالیال
باوقار	دوقار خاوند	پتمن، درون
باعزت	د عزت خاوند	رر
باهم	(سره) یوځای	گډ، یو له بله، وبله، ځبله
بایکدیگر	رررر	رررر
باهمت	باهمه	مپړنی، همتناک
باهوش	عاقل	وینس، وینیار
باعشق و علاقه	د عشق او علاقی خاوند	لېوال، مینه وال
بانزاکت	بانزاکته	نزاکت والا
بامزه	مزه لرونکی	خوندور، خورمنی
بالذت	رررر	رررر
باتدبیر	دتدبیر خاوند	پوه، ځیرک
باتربیه	د تربیې خاوند	روزلی، پوولی، دودبال

۲۸ - په - گزار او - گذار "د ترسره کولو" او پرېښوولو په جاج جوړ شوي او جوړېدونکي پارسي بېلنگونه په پښتو کې بېخي پر بل ډول بېلنگونو اوږي . دا چې دغه دواړه روستاري يوه مانا او يوراز چار نه لري، نو په کار دي، پښتو ژباړونکي يې هم دغه توپير په پام کې ونيسي. د ساري په توگه نمازگزار لمونځغاړی وژباړي او نمازگذار بيلمانځه. ځينې نو کاري پارسي ژبي ليکوال هم دغه دواړه روستاري سره گډوي او يو د بل پرځای يې کاروي :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
قانون گذار	-	دوی رغاند، قانوساز

شرعی قانوساز	شرعی اجرا کوونکی	شریعت گزار
لمونخغاری	لمونخ کوونکی	نماز گزار
بیلمانخه	لمونخ نه کوونکی	نماز گذار
پاسللی، مندوی	منت بار	سپاس گزار، منت دار
رر رر	رر رر	شکر گزار
رر رر	رر رر	منت گزار
پاسلونی	احسان ایبنوونکی	منت گذار
امانت اپرند		امانت گذار
کلنگوپی، خراج وپی	خراج ور کوونکی	خراج گزار
رر رر	باج ور کوونکی	باج گزار
درناوند، درناوگر	احترام کوونکی	احترام گزار
رر رر	ارزبنت ور کوونکی	ارج گذار
خول اپرند، خول ایبنووند	تاج ایبنوونکی	تاج گذار
پپنلیکوال	تاریخ لیکوونکی	تاریخ گزار
کارمند، کارکرد	کار کوونکی	کار گزار
وسپنتینگی	د و سپنی تینگوونکی	آهن گزار
بیمه والا	بیمه ور کوونکی	بیمه گزار
بنستیوال، بنستگر	بنست ایبنوونکی	پایه - بنیان - اساس گذار
خبریال، خبررساند	خبر رسوونکی	خبر گزار - (رسان)
خبری	خبر رسونه	- ی
دایر - جوړ (ول)	دایر کول	بر گزار (کردن)
خارنوال، ربتیاپال	حق ادا کوونکی	حق گزار
ماین اپرند	ماین ایبنوونکی	مین (ماین) گذار
له پامه غورخول	پرېبنوول	فرو گذار
لنډ مهال (پېر)	عبوری (دوره)	دوره گذار
ورپرېبنوول، ورلېرډول		واگذار (کردن)
ناغېری، پرېبننه	پرېبنونه	_(فرو گذاشت)
ویناوال	خبری کوونکی	سخن گزار
پانگ اچونه، پانگونه	د پانگی اچونه	سرمایه گذاری
لیکنبسه، لیکنبسی	تکی ایبنوونکی	نقطه گذاری

پورې اړه لري. پښتو د (همزولۍ) او (همغاري) غوندې هم لږ و ډير ورته بېلگې لري او په دې توگه ورته په لاسي او قياسي توگه نوره هم پراختيا ورکولای شو. لکه همرنګ يا همرنګي، هم مهالي (همزمان)، هم خېلي (همنوع)... مگر ځيني پارسي هغه کېدای شي، پر نورو انډولونو پښتو شي، لکه همسايه د گاونډي، همزيستی (گډ ژوند)، همنوا (همغاري)، هم آهنگي (همغري)، همراه (مل، ملگري، همدیگر (يو له بله، وبله، ځبله)، همدرد (خوا خوږي)، همدست (يولاسي)، همزبان (هم ژبي، يوه خوله)، همدل (يوژي)، همصنف يا همصنۍ (ټولگيوال)، هم قلعه (کليوال)، مگر همشهری پر بناروال ځکه نه شي اړول کېدای چې يوه اداري نومونه منل شوي ده. نو همبناري يې انډول کېدای شي، نورې بېلگې:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
همسنگر (همرزم) -	همسنگري)	سنگر مل، هممورچلی
همواره، هماره	-	تل، همیشه
هم ارز	يوشان ارزښت لرونکی	همارزی
هم آغوش	-	همغاري، غېږ پر غېږ
هم اتاق	هم اتاقي	همکوټه، همخونی
هم خانه	-	همکوری، گډ کوری، همخونی
همانند	يوشان	يو ډول، يورنگ، ورته
هم آواز (همصدا)	-	هم آواز، هم غږی
هم آهنگ	-	همغري
هم باز	-	هم لوبي
همدرد	همدرد (پ)	خوا خوږی
همگام	ملگري	همگامی، همیونی
هم مجلس	هم مجلسی	همبنډاری
هم بزم	هم بزم	هم بنډاری)
هم بستر	-	همبستري)
همبستگی	همبستگی، سره نښتون	پیوستون
همپا	-	مل، همیونی
همپایه (هم ترازو)	همپایه	انډیوال، همپوری، همپوری، همخنګ
هم پشت	-	مرستی، ملگري (همکاری)
همپياله (هم پیک)	همپياله	همپياله
هم پیشه	-	همدندی، همپازی

هم پیمان	هم پیمان	هم پیمان
هم جنس	هم جنس	هم جنس
هموزن	هموزنه	هموزن
همجوار	همسایه	همجوار
هم چشم	-	هم چشم
هم خواب	هم خواب	هم خواب
همدم	همدم	همدم
همقوم (همتبار)	-	همقوم (همتبار)
همزیان	-	همزیان
همدین - همکیش	-	همدین - همکیش
همراز	همراز	همراز
همخون (هم نژاد ، هم عرق)	-	همخون (هم نژاد ، هم عرق)
هم رای (هم فکر)	-	هم رای (هم فکر)
هم رنگ	یوشان	هم رنگ
همروزگار (هم عصر)	معاصر	همروزگار (هم عصر)
همزاد	-	همزاد
همسال	-	همسال
همسان	-	همسان
همسایه	همسایه، گواندی	همسایه
همسو (همگرا)	-	همسو (همگرا)
همسود	کامنولیت	همسود
همزیان، هم نژاد (هم تار)	-	همزیان، هم نژاد (هم تار)
هم سبق (همدرس)	همصنفی	هم سبق (همدرس)
هم سخن	-	هم سخن
هم میهن - هموطن (وطن دار)	-	هم میهن - هموطن (وطن دار)
همسر	همسر	همسر
همسفر	همسفر	همسفر
همراه	ملگری	همراه
هم سن -	همسنه	هم سن -
هم سنگ (همتا)	-	هم سنگ (همتا)
هم شکل	هم شکل	هم شکل
همترونی، همژمینی	-	همترونی، همژمینی
همنوردی	-	همنوردی
همتولی	-	همتولی
گاوندی، چموال، کندییوال	-	گاوندی، چموال، کندییوال
سیال، جوگه، بد	-	سیال، جوگه، بد
همبستری	-	همبستری
ملگری، اندیوال	-	ملگری، اندیوال
همتپری	-	همتپری
همژی	-	همژی
همدینی، همکپتی	-	همدینی، همکپتی
خوالو، خوالگر	-	خوالو، خوالگر
هموینی، گدیوینی	-	هموینی، گدیوینی
هم سندی، هم اندی	-	هم سندی، هم اندی
هم رنگ (ی)، یورنگی	-	هم رنگ (ی)، یورنگی
هم مهالی، همپیری	-	هم مهالی، همپیری
همزولی	-	همزولی
همزولی	-	همزولی
ورته، یورنگ، هم رنگ	-	ورته، یورنگ، هم رنگ
گاوندی، کدوال	-	گاوندی، کدوال
هملوری، همموخی	-	هملوری، همموخی
همگتی (هبوادونه)	-	همگتی (هبوادونه)
همژی، همتو کمی	-	همژی، همتو کمی
هملوستی، تولگیوال	-	هملوستی، تولگیوال
یو (ه) خوله، همسندی	-	یو (ه) خوله، همسندی
هم هبوادی، هبوادوال	-	هم هبوادی، هبوادوال
مپره، بنخه، میرمن	-	مپره، بنخه، میرمن
لارمل، ملگری، همیونی	-	لارمل، ملگری، همیونی
مل، هملاری	-	مل، هملاری
همزولی، هم منگی	-	همزولی، هم منگی
همتولی، همپوری، همپوری،	-	همتولی، همپوری، همپوری،
همخنک	-	همخنک
هم جوله، همادی، هم رنگی	-	هم جوله، همادی، هم رنگی

هم صحبت	همصحبت	هم خبری، همگپی
همشیره	خور	خور، خوری (نرسه)
هم عقیده	هم عقیده	همگروهی
هم قطار	هم قطار، هم مسلکی	انډیوال، همغاری، همخانگی
همکار	-	همکاری
هم کاسه (همخوراک)	-	همکاسه، همکوبی
هم کفو	-	ساری، سیال، گور
هم مکتب	د مکتب ملگری	بنوونځیوال
هم نام	سمنامی	همنامی، همنومی
هم نرخ	-	همنرخ، یونرخ
همنشین	همنشین	انډیوال، گاونډی، سره ناست
		(پاست)
هموار	اوار	هوار

۳۰ - په مختاري يامخکر - باز پخواني او نوي پارسي بېلنگونه هم کوم کمی نه لري. د دغه مختاري انگرېزي انډول (ري-)، المانی يې (ويدر) او پښتو يې (بيا - دی). پښتو (بيا موندل) د دری (باز یافتن) ډير پخوانی انډول بلل کېږي او په دې توگه ورته په نورو کړونو (فعلونو) کې دودور کولای شو، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
باز خواست	باز خاست	پوښتنه، گروپړنه
بازپس	دوباره	له سره، بېرته
باز پرس	پوښتنه	پلټنه، څېړنه
باز رسان	مفتش	پلټونکی، څارونکی
باز ساز	جوړوونکی	بيا رغاند
باز سازی	بيا جوړونه	بيا رغاونه، بيا رغاو
بازگو	-	بيا ويونکی، بيا ويلی
بازگویی	-	بيا ويېنه
بازتاب (بازتابنده)	انعکاس	ځلښت، غبرگون
باز ياب	موندونکی	بياموندی
باز يابی	موندنه	بيامونده

باز گشت (باز گرد)	بیرته راگر خُپدل	راستنبدنه، (بیرته) راتگ
بازمان	-	شنشوب (رسوب)
باز آورد (ره آورد)	سوغات	ډالی، یادنبه
بازبین	تفیش، مفتش	پلتونکی، خارند
باز بینی	تفتیش	پلته، خارنه
بازنگری	تجدید نظر	نوی کتنه، بیا کتنه
باز پسین	اخرین	وروستنی
بازپیچ	-	څال
بازتابش	انعکاس	خُلبدنه، برېنېدنه
بازجو	-	گروپړند
باز خرید	بیا اخیستل	یرغمل بیه، بونگه
بازدار	-	باز لرونکی، باز ساتی
بازداشت، بازداری	گرفتاری	نیونه، نیونگ
بازداشتگاه	خواله جات (پ)، توقیف	اړیخی، ستناوخ
بازدم	بیرته سا ایستنه	سا ایستنه، سا اخیستنه، دمه
بازده	-	گتور
بازدید	ملاقات	لیدنه، کتنه، لیده کاته
باز پرداخت	-	بیا اداینه
باز مانده (بازمان)	-	پاتشونی، وروسته پاتې، ژوندی پاتې
باز کرد	-	پرانېسته، (بانکی حساب)
بازگیری	-	غوښتنه، غوښنلیک
بازرس	-	خارند، پلتونکی
بازرسی	غورسی	خارنه، پلته
باز جو (بازجویی)	-	پلتونکی، (گروپړنه) پلته
باز گونه	-	بد مرغ، بدمرغه، بدبخت
باز نویس	-	بیا لمبسی
باز نشسته	متقاعد	کورناست
بازیافت	بیرته لاس ته راوړنه	بیا اخیسته، بیرته اخیستل، بیا موندنه
باز نشسته گی	تقاعد	کورناسته، کورناستی

۳۱- په- ار روستاري رغېدونکي پارسي کړنومونه په اوسنيو ايراني نيولوجيزمونو کې مخ پر زياتېدو دي، لکه:

گرفتار	-	بنکېل، نيولی، بندي
رفتار	رفتار	تگ، يون، کره وړه، چلند
گفتار	خبرې	وينا، گرهار
ویراستار، پیراستار	سموونکی	سميال
نوشتار	ليکل	ليکنه، کښنه
ساختار	جوړونه	رغاو، رغاونه، جوړښت، اډانه
کشتار	قتل، وژنه	ټولوژنه، ټول وژله، چړاو
کردار	کردار	کره وړه، کړن
پرستار	پرستار(ه)	وورپال، ناروغپال
جستار	لټونه	لټون، پلټون، پلټنه
خواستار	خواهش کوونکی	غوښتونکی، هيله من
خریدار	اخیستونکی	پېرونکی، پېرند
شنیدار(شنیداری)	اورېدنه(سمعي)	اورېدن(اورين)

۳۱ - په - وش، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
مهوش	-	سپوږوزمه، سپوږمی-مخی
سیاوش	-	توروزمه، تور ارغوش
پریوش	د بنا پېری، غوندي	بناپېری (وزمه)
لاله وش	-	غاتووزمه، لاله رنگ
دیوش(دیوفش)	د دپو غوندي	دپووزمه

۳۲ - په گون، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گندم گون (سبزه)	-	غنمرنگ

لاله رنگ	د غاټول غونډې	لاله گون (لاله رنگ)
زرین	-	سیمگون
قیر رنگه، تور تپلی، توتپی	د قیر په شان	قیرگون
توره تیاره، تور تم	د شپې غونډې	شبگون
می رنگه	د شرابو په رنگ	میگون
ورته، هم رنگ (ی)	-	همگون (هم مانند)
د نیل غونډې شین، نیلی، وودی	-	نیلگون (نیلفام)
لال وزمه	دلال په شان	لعل گون (لعل فام)
گلرنگ	د گل په رنگ	گلگون (گل فام)
شین، اسمانی	د اسمان په رنگ	آسمانگون
شین بخن	د اوبو په رنگ	آبگون
سور بخن، سوررنگی	تک سور	سرخ گون (سرخ فام)

۳۳ - په - مانند ، لکه :

کره پښتو	ناکره پښتو	پارسي
مارډوله	د مار غونډې	مار مانند
مرغلین	د مرغلی غونډې	در مانند
موم وزمه	د مومو غونډې	موم مانند
لال وزمه	دلال غونډې	لعل مانند
کن هوخ، غورډروندی	د کونې غونډې	کر مانند

۳۴ - په - آسا ، لکه :

کره پښتو	ناکره پښتو	پارسي
لکه دود، دود وزمه، لوغړن	د دود په شان	دود آسا
خواتپولی، پوخلا، هوسا	د لاسا	دل آسا
نیز وزمه	د سیلاو غونډې	سیل آسا
لکه برېښنا، برېښنا وزمه	د برېښنا په شان	برق آسا
واریز، په واریز ډول	نوبتي	نوبت وار (نوبتي، متناوب)

۳۵ - په - وار، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
فرزانه وار	-	پوهيالانه
پروانه وار	پتنگ	وزمه
خانه وار	-	کورنۍ، کورنيز، کورسر
فصل وار	-	پهرکښت، هرکښته، موسمي
ماهوار	مياشتيز(پ)	مياشتنۍ، مياشتينۍ
پيداوار	-	پيداوار
برادر وار	د ورور په خپر	لکه ورور، ورورگلويز، ورورانه
قهرمان وار	-	اتلانه، اتلوزمه
بزرگوار	-	ستر، پياوړی
هفته وار	هفته يي	اوونيز، هره اوونۍ، اوونۍ
اميدوار	د کانديد په مانا(پ)	پر اوونۍ
پريوار	د بناپيرۍ غوندي	هيله من
مردانه وار	د نارينه په شان	لکه بناپيرۍ، بناپيرۍ وزمه
ديوانه وار	د لېوني په شان	په مېړانه، مېړه وزمه
طوطی وار	د طوطي غوندي	لکه لېونۍ، لېونډوله
سراسيمه وار	پرېشان	لکه توتي، توتي وزمه
سوگوار	ماتم کوونکی	ارور ترور
سزاوار	-	ويرن، ويرمن، ويرثلی
سبزه وار	-	ورند(ه)
راهوار	-	شينډنډ
مرده وار	لکه مړی	اراميونۍ، يرغه
شيروار	شيروار	مړزگه، مړوزمه، غونجا
شاهوار(شاهانه)	-	مندانو-غرکه-خی(کول- وهل) شاهانه

۳۶ - په - مرد سره رغېدلي پارسي ترنگونه (ترکيبونه)، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ابر مرد	ابر مرد	زبروگره، سترمېړه

شیر مرد	د زمري غوندي سپری	زمريالی، زمريال، زمري
دانشی	مرد پوه	مېړه، پوهيال
دادمرد	سخي	لوی لاسی، بېناوو، پراخلاسی
آزاد مرد	-	آزاد لوښی
جوانمرد	خوانمرد	خوان (لوښی)، ښه خوان، مېړه
دولت مرد (مدار)	دولتي	چارواک

۳۷- په - یار رغېدلي پارسي ترنگونه، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
هوشيار	هونبیار	وینبیار
شهریار	شهریار	تولواک، واکمن
دستیار	دستیار	مرستیال، مرستی
استاد یار	داستاد مرستیال	پوهندوی، پوهنوال
دانش یار	استاد، پوهنیار	پوهنیار، پوهنمل
هنریار	-	هنرمل
خدایار	-	خدای دوست، خدايمل

۳۸- په - کرد، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
عمل کرد	عمل کول، د کار اجرا	کار کړن، پرځای کړه
کار کرد	رر	رر رر
یاد کرد	یادو بود	یادونه، یادنمانځنه
باز کرد	افتتاح	پرانېسته
پیکرد	-	پسې کړن
راه کرد	-	کړنلار، کارتوگه

۳۹- په - اگین، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
درد اگین	له درد ډک	دردناک
زهر اگین	له زهر و ډک	زهرجن، زهرژلی

سهمگین	له بور نه ډک	بورنوری، بورند
شرمگین	له شرمه ډک	شرمناک
غمگین	غمگین	غمجن، خواشیني، ویرژلی
آبگین	-	اوبلن، نری
نمگین (پرنم)	-	نمجن، زیمجن
خشمگین	قهرکوونکی	قهرژلی، قارجن، خاخن
میانگین	وسطی	منځنی

۴۰- په - پذیر، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
امکان پذیر	امکان لرونکی	کېدونکی، کېدونی، شونی
انعطاف پذیر	انعطاف منونکی	نرم، نرمښت منی
آشتی پذیر	-	پوخلا کېدونی، پوخلا ینور
آسیب پذیر	حساس	زیانمنی
تغیر پذیر	تغیر منونکی	اوبستونکی، ونجېدونکی، ونجوړ
تاثیر - اثر پذیر	تاثیر منونکی	اغېزمنی
جبران ناپذیر	نه جبرانېدونکی	ناسکیندی
خلل پذیر	خلل موندونکی	زیانېدونکی
خلل ناپذیر	خلل نه منونکی	زیان نه منونکی، نازیانمنی
برگشت پذیر	-	شاتگی
برگشت ناپذیر	-	نه ستنېدونکی، نا پر شا
شکست ناپذیر	ماتی نه خوړونکی	تلونی
انکار ناپذیر	انکار نه منونکی	ناماتی
		نانتی، نانتیور، نانتیاله

۴۱- په - نما، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
انگشت نما	انگشت نما	گوت لکی، اوڅار، رسوا
خودنما	خود نما	ځانښکاری

ژیرپخن	-	زرد نما
مرمر وزمه	د مرمروغوندي	مرمر نما
تاربنکاری، تاروزمه	-	نخ نما
شمالنبود، قبله نبود	قطب نما، قبله نما	قطب نما
غنمرنگ، غنمنبود	-	گندم نما
لرلید	دورنما	دورنما
بنکلی، بنه اوسی	بنه بنکارېدونکی	خوشنما
خان هېنداره	قدنما	قدنما
مخرونی (ناوی)	برجسته نما، جوت نبود	رونما
تول بنکاری	-	تمام نما
تاخچه وزمه	-	طاق نما
نړۍ نبود	جهان نما	جهان نما
اوبرنگ، اوبنکاری، شینوبره	-	آبنما
مسلمان ډوله	مسلمان نما	مسلمان نما
توپان وزمه	-	طوفان نما
بدرنگ، بداوسی	بد بنکاره کېدونکی	بدنما
اوپه وزمه	د اوپه په شان	آردنما (آردی)
توند، گرندی، باد مېچ	د باد په رنگ	بادنما
هودو گراف، هودو مېتر چټک	-	شتاب نما
مېچ	-	شب نما
بلینده، بلاند	-	پیش نما
امام	پیش امام	
۴۲ - په - بر، چې د وړنگ، کبنگ او لېږد جاج بندي :		
کره پښتو	ناکره پښتو	پارسي
استازی، خړی	پېغمبر	پېغمبر - پیامبر
سپرلی، لېږدی، سپرلیز (گاډی، الوتکه)	مساپروړونکی	مسافر بر
سرلاری، لارنبود، مشر، سرغندوی	رهبر	رهبر
رانغښتونکی	شامل	دربر

زيار کڻس، رپر يالی	رنخ وړونکی	رنجبر
باري، پنډي، پلنډي	باروړونکی	باربر
فرمانوړی، ورمندوړی	-	فرمانبر
چای اېشی، چای جوش	چای بر	چایبر
(دوتري) ډاگی	-	امر بر
مینه، مینه وړی	زړه وړونکی	دلبر
سپین غېږی	-	سیمین بر
توی، خوړ، لگر	-	سیل بر

۴۳- په _ مان، لکه :

کره پښتو	ناکره پښتو	پارسي
وداني، رغاونه، جوړښت	جوړونه	ساختمان
کورنی، کهول	-	خانمان
ررر	-	دودمان
سازمان	-	سازمان
لنگوال، لنگون، زېږون	ولادت	زایمان

۴۴- په - دان یا - دانی د توني او لوبني روستاري په توگه، لکه :

کره پښتو	ناکره پښتو	پارسي
کونډاله، کوکني	گلدان	گلدان، گلدانی
اورغالی، نغری	-	آتشدان (دیگدان)
اتل	قهرمان	قهرمان
زبلانخ، گڼی	زهدان	زهدان
شا ټینگه	-	سنگدان
خوړنی	قندانۍ	قندانۍ (قندان)
رر	رر	شکردان
چمدان	بکس، سوټ کبس (پ)	چمدان (جامه دان)
قلم دان	-	قلم دان
جیبی کتاب، بتوه، مشلیکی	همیانی	جز دان
رنجرومه	-	سرمه دانی
سگرتنی	سگرت دانی	سگرت دانی

ايرنى	خاكستر داني	خاكستر داني
كولپي	-	خمير دان (دى)
دوخرخنى	-	بايسكل داني
ماردنگى	-	شمعدان (دى)
ميوه نى	ميوه داني	ميوه داني
چترنى		چترى داني
پوكنى، متيازنى		شاشدان
توكنى	تفداني	تفداني
زبلانخ، گب	-	تخمدان (شيردان)
يخنى، لوى وسپنيز بكس	يخدان	يخدان
تره، ترى، خمخى	ناوه	ناوه دان
اوبنى	آبدان	آبدان
رېمنخنى	شانه دان	زنخدان

۴۵ - په - باف، لکه :

کره پښتو	ناکره پښتو	پارسي
چلگر، کنوال، پښور	تېغراو بدونكى	گليم باف
وړى اوبى	-	پشمينه - پشم باف -
غالى اوبى	قالين اوبدونكى	قالين باف
پوزيار	پوزى جوړوونكى	بور يا باف
انگېريال، وانديال	خيال پالونكى	خيال باف
دروغجن، دوړن	دروغ اوبدونكى	دروغ باف
تور لگاوى	تومت لگوونكى	تهمت باف
نشتاند، نهيلپست	منفى باف	منفى باف
زروبي	-	زرباف
پلستر اوبى	-	جوراب باف
بخمل اوبى	-	مخمل باف

۴۶ - په - نشين، لکه :

کره پښتو	ناکره پښتو	پارسي
زړه راکښونى، په زړه پورې	-	دلنشين

جانشین (جایگزین)	جانشین	خایناستی
مرز نشین	-	برید مپشتی
صحرا نشین	صحرايي	کوچی، پوونده، بیدیا مپشتی
بادیه نشین	رر	رر
کرایه نشین	کراکپنا ستونکی	کرايوال، کرايوالا
خانه نشین	کور کپناستونکی	کورناست، پرکور
شیخ نشین (نشینی)	شیخ نشینی	شیخ مپشتی (هواد، سیمه)
عرب نشین	-	عرب مپشتی
یهود نشین	-	یهود مپشتی
گوشه نشین (خلوت نشین)	-	گوت ناست (ی)
دهنشین	د کلي اوسپدونکی	کلیوال
شهر نشین	د بنار اوسپدونکی	بناری، بناري
همنشین	-	همغاری، گاوندی، اندیوال
ته نشین	رسوب	بېخ، بېخنیو، شنشوب

۴۷ - په - پراگنی، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دروغ پراگنی	دروغ ویل	دروغ بادونه
زهر پراگنی	زهر شیندل	زهر شیندنه
مکروب پراگنی	مکروب شیندل	مکروب شیندنه
تخم پراگنی	تخم پاشي	توخم کره، توخم شیندنه
سخن پراگنی	بروډ کاست	راديوبي خپرونه، خبرلوخي

۴۸ - په - بین، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خود بین	خود بین	خان وینی
نیکبین	-	بنوینی، نېکویینی
بد بین	بد بین	بدوینی
خوش بین	خوش بین	بنوینی
نزدیک بین	نژدې لیدونکی	لندوینی
باریک بین	باریک بین	کک وینی، وور وینی

سیال بین (تماشاچی)	تماشگر	ندارچی، سیلانی
دور بین	دوربین	لروین، لروینی
ذره بین (خوردبین)	ذره بین	کلك وین
پله بین	پله بین	ورخچاری
کجبین (لوچ)	-	کور سترگی، چغر
فالبین	فال لیدونکی	پالی (پ)، پالگر

۴۹ - په - رو، لکه:

پارسی	ناکره پښتو	کره پښتو
خودرو	موټر، گاډی	اډی
راهرو	-	لاروی
پیرو (دنباله رو)	پیرو	پلیونی، لاروی
شبرو	-	شپه یونی، شپه گرخی
میانه رو	-	منخلاری
پیشرو	-	پرمخیونی
موتر رو	سړک	سپره لار
پیاده رو	-	پلې لار

۵۰ - په - خوان، لکه:

پارسی	ناکره پښتو	کره پښتو
دستر خوان	دسترخان	کوبی، کوندری
فراخوان	دعوت	بلنه
آواز خوان	گلوکار (پ)	سندر غاری
خوشخوان	خوش آواز	خوږ غاری
سرود خوان	-	سرود بول، سندر بول
غزلخوان (غزل گو)	-	غزلبول
نعت خوان	نعت ویونکی	نعتبول، ناتبول
قرآن خوان	قرآن لوستونکی	قرآن بول
سوز خوان (نوحه سرا)	-	ساندو، ویرنبول

۵۱ - په - رس، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
بازرس	مفتش	پلټونکی، څارونکی
دسترس	-	لاسرسی
نورس	-	نوررسی
زودرس	-	ژررسی
فریادرس	-	غورسی، غمخور

۵۲- په - گیر او - گیری روستاړی منځته راغلي پارسي بېلنگونه، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دمگیر	-	دو پ (لنده تودوخه)
نخگیر	تارنیوونکی	تارنیو (ماشین)
دندان گیر	وړ	وړند، خوندور
سیم گیر	-	سیم نیو
غافلگیر	غافلگیر	ناگار، بنکپلی
همه جا گیر (ساری)	ساري	ټولپیمې، پمخپوری، ډېر خپوری
شماره گیر (تلفون)	شمېر ثبتوونکی	شمېر نیو (لرغرون)
سنجاق گیر (سنجاق دانی)	-	ستگنی
بادگیر	بادگیر	هوا بندی
بارانگیر	-	باران نیو، باران پنا، (د باران چتر، څپر
نکته گیر (خرده گیر)	-	گوتنیوونکی، ویارپال
سهیل گیر (سهل انگار)	اسانخوښی	ناغېړی، سرسري
سربازگیری	-	سرتېر نیونه
فراگیری تحصیل	جامعیت زده کړه	ټول نغښتي
ازسرگیری	-	له سره پیلول
سوختگیری	-	سونتوک اخبستنه
اندازه گیری	اندازه اخبستنه	کچ و مېچ
کره گیری	-	کوچ اخبستنه، شاربنه
لکه گیری	رټه نیونه	رټه پاکی
رد پا گیر	پل پلټونکی	پل نیو، منډ نیو، څرکبه
فاصله گیر	-	واټنیو

پېريانی	-	جنگير
پالوان، غېږ باسی	غېږ نیوونکی	کشتی گیر
سخت چاری	-	دشوار گیر (سختگیر)
پوروړی، پوروونکی	-	وامگیر
ختپاک (گاډی)	گلگیر	گلگیر
بنکېل	گیر	درگیر
سمخی، کرنډی	کفگیر	کفگیر
تاندهوا	هوادار	هواگیر

۵۳ - په (- انگیز) یا (-برانگیز) روستاړي رغېدلي پارسي بېلنگونه په پښتو کې په راز راز روستاړو سره اندول کېدای شي:

کره پښتو	ناکره پښتو	پارسي
زړه تاندی	زړه خوښوونکی	دل انگیز
زړه راکښونی	روح خو شالوونکی	روح انگیز
هېښنده	اریا نوونکی	حیرت انگیز
-		گفته انگیز
بور نوړی، سونخ، ترهوړی	وحشت رامنخته کوونکی	وحشت انگیز (هولناک)
		هول انگیز (مهیب)
پتنه پاری، پتنه زېړی	پتنه زېړوونکی	فتنه انگیز (فتنه آمیز)
اورپکی، اورگډی	شراچوونکی	سر انگیز (شرارت انگیز)
لوستنېود	عبرت ورکوونکی	عبرت انگیز
خارښتی	شهوته	شهوته انگیز
ویر لړلی، ویر پاری	غموونکی	غم انگیز
مست، خوښند	-	طرب انگیز (طربناک)
مینه پاری	مینه پیدا کوونکی	عشق انگیز
خوښند	خوښي زېړوونکی	نشاط انگیز

درېم څپرکی

د یوې - کره پښتو لیکلارې سیندگی ډوله لارښود

دا کوشنی سیندگی (فرهنگوتی) ډوله لارښود چې د اړوندې چلند لارې (پروسیجر) ، آرونو او لاسوندونو پر بنسټ اوډل شوی دی ، د ټولیزې ورځنۍ گټې اخیستنې او لاسرسی لپاره وړاندې کېږي . په دې ترڅ کې دا هڅه شوې چې د کره بڼو د بڼه تراوینګ په موخه له غریزلیک یا غریزې ابېڅې (فونیمیکي الفبې) کار واخیستل شي او د یوه نیم نابومه یا گران ویي مانا هم په لینډیو کې ولیکل شي . د غبرګونیزو (ت، ډ، ر، ښ) فونیمیک اندولونه (t, d, r, n) ، د (ښ) هغه (x̄) ، خجنښه () ، زورکی (ə) او لږو ډېر اوډون تر کلیوال پاچار او وروسته ځوان اڅکزي سولګرپوه (کمپیوټرپوه) نور هم پسې را بشپړ کړل.

الف "ا" (a, ā, +o, +u, +w)

الف (ا) د پښتو ابېڅې رومبې توری دی چې د یوه خپلواک (واوېل) د څرگندوی په توګه د ویي او څپې په سر کې ، له یو څو وییو (آ ، آس ، آر ، آره ، آپ ...) پرته نور په ټولیز ډول د زور یا فتحې (a) هومره لنډ وینګ (تلفظ) لري. د ویي او څپې په پای کې د پوره عربي الف (ā) هومره اوږد ادا کېږي خو د عربي یا هندي (اردو) په پېښو یې د همزې (ة) بڼه او وینګ راخپلول کره نه دي. د پورتنیو دروگونو سر الفونو پر سر پرته لیکه یا مد تش د همدې لپاره کښل کېږي چې له ټولیزو سر الفونو یا زورونو (فتحو) سره یې بېلتون راشي . له پارسي سره ګډ سر الف او مد لرونکی سر الف هم د زور (a) ښوونې لپاره بې له مد ، همزې ، پېښ یا بلې نښې نښانې لیکل په کار دي ، لکه څنګه چې په همدغه پټۍ کې کښل شوي دي ، تر اوږده (مجهول) او لنډ (معروف) "و" له مخه تش د دې لپاره لیکل کېږي چې له زورکیوال بېواک یا معدوله و (wə) سره یې توپیر راشي ، لکه په (اور) او (اوږد) کې ، او په دې توګه یې تر دغه بل و (wə) له مخه لیکل بېځایه او ناکره ګڼل کېږي ، لکه په وربل ، وربوی ، ولس ، وزگار ، وسپنه ... کې او دا په دې مانا چې په دغه لږ وییونو کې د خپلواک و (o) په پرتله زورکیوال بېواک و (wə) ډېر ویل کېږي او معیاري ارزښت لري. همداسې یې د (ی) ګانو تر مخه درواخله.

کره	غریزلیک	ناکره
ابا	abá	آبا
آباد	abād	آباد
آباسین	abāsín	آباسین ، ابا سیند
آبره < ییبره	yebrá	
اپلاتون	aplātún	افلاطون
آجه < اوجه		
آخکزی	acəkHzáy	آچکزی ، آچکزائی
آخپستل	axestál	آخستل ، آخپستل
آدینه	adíná	آدینه
آده (پابگاه یا ستپشن)	ađá	آده
آر (اصل)	ār	آر
آرابه	arābá	آرابه ، ایرابه
آرام	arám	آرام
آرام سمندر	arám-samandér	غلی سمندر ، بحرالکاهل
آرت	art	آرت
آرز (- ونه)	arz (-úna)	آسعار
آرزبنت	arzóxt	آهمیت
آرزبنتمن (آرزبنتناک)	arzəxtmén	آهم ، آهم
آرزول	arzəwól	آرزیابی کول
آرزونه (آرزونگ)	arzewóna	آرزیابی ، آرزشیابی
آرغندی	arɣandáy	آرغندی
آروا پوهنه < سا پوهنه	arwāpohéna	
آروپا	arupá	آروپا ، آروپه ، یورپ
آریانی	āryānī	آریانی (آریایی)
آر (مانع ، شرط)	ār	آر
آرتیا وړ	arṭyā- wár	آرتیا وړ
آرخ	arx	آرخ ، آرخ
آروتی (شرطی)	ārwtáy	آروتی

اړيکي (اړيکي)	aṛikáy	اړيکي (اړيکي)
آزاد	azād	آزاد
ازمبېستول ، تجربه کول	azmāyól	ازمايل (ازمويل، ازمبيل)
ازمېنه ، زمينه	azmeyóna	ازمبېنه (ازموينه)
اس	ās	آس
هسپانيه	aspāniā	اسپانيا
استاذ	ostād	استاد
استراليا	astrāliā	استراليا
هستوگنه	astogána	استوگنه (استوگه)
هستوگن	astogán	استوگن
اسلام قلعه	eslām-kalā	اسلام کلا
آسمان	asmān	اسمان
اوسپلي	asweláy	اسوپلي
آسيا ، آسيه	asyā	اسيا
اغيزه	aḡezá	اغېزه (اغېز)
افريقه	afrikā	افريقا
		اگي < هگي
جرمني	almān	المان
آلو	alú	الو
عليخېل	alixél	اليخېل
علي زي ، علي زائي	alizáy	اليزي
عليشنگ	alisháng	اليشنگ
علينگار	alingār	الينگار
آمله	amlá	امله
مرل	amról	امرل (انتخابول)
امريکه	amriká	امريکا
انخور	anjór	انخور (تصوير)
آند	and	اند (فکر)
غورمه ، قورمه	andóy	انډي
ازانگه ، زونگه	angāzá	انگازه
		اوار < هواړ
آواز	awáz	اواز

سا اوبه، آب و هوا، اوبه	ob-hawā	اوبه هوا (اوب هوا)
او هوا		
اوبه	obé	اوبې
اوبه اېشى	obešáy	اوبېشى (آبجوشى)
اوفيان، افیان، هوفيان	upyān	اوپيان
(شريف)		
اطریش ، اتریش	otríš	اوتریش
		اوجار < ويجار
	wəčkál	اوچکل < وچکل
	wəčən	اوچن < وچن
	wəčukáy	اوچوکى < وچوکى
	wəčoláy	اوچولى < وچولى
	wəčonáy	اوچونى < وچونى
اووخنډ	ucənd	اووخنډ
اووخولې	uxúlay	اووخولې
	dərəwól	اودرول < درول
	wedá	اوده < وپده
الان باتور	ulān-bātúr	اولان باتور
وربل	orbál (د فير بولى)	اوربل
	wərbál	اوربل < وربل
	wərbúz	اوربوز < وربوز
بخاري بېرى، يا کشتى	or-beráy	اور بېرى، (براس بېرى)
	wərxāray	اورخارى < ورخارى
اېرغى، ترغى	orǵáy	اورغى
ارگان	orgān	اورگان
رېل، ترين	or-gāday	اورگادى
ارگون	orgún	اورگون
	wərméǵ	اورمېږ < ورمېږ
ارزگان	orozgān	اوروزگان
وريغ	uryáz	اوريع
ورېدل	oredál	اورېدل يا وورېدل
اروېدل	awredál	اورېدل

		اوړی < ووی
		اوړکی < وړکی
wərmá		اوړمه (ورخ) < وړمه (ورخ)
óǵd	اوړد	اوړد
		اوړه < هوړه
uǵá	وړه	اوړه
		اوژغونې < وژغونې
awzár	اېزار ، اسباب ، لوبني	اوزار
wəzǵár		اوزگار < وزگار
wəzlóba		اوزلوبه < وزلوبه
wəzá		اوزه < وزه
wəlás		اولس < ولس
os	اوس ، اُس	اوس
		اوستربل < وستربل
		اوسترمهال < وسترمهال
		اوسمهال < وسمهال
		اوستری < وروستی
awǵǵtay	اوړېدلی ، اړېدلی ...	اوبنتی
úǵka	وښکه	اوبښکه
		اوشنل < شنل
owə-lás	اولس	اوولس
owém	اوم	اووم
ownóy	اونی	اوونی
owníz(-a)	اونیز (-ه)	اوونیز (-ه)
owá	اوه	اووه
		اووی < ووی
hóya		اویه < هویه
eṭalíá	اتالیه ، ایطالیه ، اتلی	اېتالیا
reb		اېرب < رېب
heǵ		اېز ، اېز < هېز
estál	ایستل ، وېستل ، ویستل	اېستل
esál	ایسل	اېسل

ایشله	ešǎla	ایشله
ایشنا	ešná	ایشنا
ایشپدل	ešedǎl	ایشپدل
	héř péř	اینبس پینس < هپنس پینس
اینبودل ، اینبوول	eřowǎl	اینبوول
	éř- béř	ایغ بیغ
		اینجه < هنجه
انخر ، انخر	inǰǎr	اینخر
	cǎnǎy	اینخی < خنی
	hendǎra	اینداره < هپنداره
اینده	énda	اینده (سا ، دمه)
اینده	énda	اینده (ناخصی)
		اینه < یینه
		ایواد < هپواد
		ایواخی < یوازی
	hóya	آیه < هویه

ب – b (بی)

د پښتو ابېڅې دویم توری

کره	غریزلیک	ناکره
بابېز (ناخیز ، معمولي)	bābéz	بابز ، بابس
باچا < پاچا	pāčā	
بادر	bādér	بادور ، بهادر
بادري	bādərí	بادوري ، بهادري
بادری	bādəráy	بادوری ، بهادری
بارخو	bārǰú	بارخه ، بارخو
بانجان	bānján	بانجن
باندې (پر -)	bānde	باندي
باندېنی (پاسنی)	bāndenáy	باندینی ، باندنی
باهو (-گان)	bāhú	باوو
بایلل	bāylól	بېلل ، بایلودل ، بایلول ، بایلوول
بایلنه (بایلني)	bāylóna	بایلات
باتینګن (بانجان ، رومي بانجان)	bātīngán	باتینګن ، باتینګر
بانو (-گان یا بانه)	bānù	بانہ (مفرد)
بډاينه	baḍāyína	بډاينه ، غنی سازی
بډا يول (شتمنول)	baḍāyaw	شتمن کول ، بډا ی کول
برتانيا	bartāniá	برېوړکی
برتانيي	bartānayí	برتانیايي ، برطانوي
برخليک	barxlík	برخه ليک
برخمن	barxmán	برخه من
برخوال	barxwál	برخه وال
برخه	bárxa	بخره
برخيز	barxíz	برخه ايز ، برخه ييز
برسپره < (پردي)		
سرسپره		
برګنډی ، برګنډی < روغې		
برلاسی (برتر)	barlāsay	لاسبری

برم	bram	برم
لاسته راورنه	baryá	بریا
برېښنالیک	breĭ-lík	برېښلیک
برېښونکی، بورېښونکی، برېښونکی	bərɓurakóy	برېښونکی
Búšpər	bóšpər	بشپړ
بخښاوو	baĭwáwú	بښاوو
بخښل	baĭól	بښل
بښل	bayót	بغوټ
برالبه	blárba	بلاربه
بله خوا	bólxwā	بلخوا
برلنځه	blánja	بلنځه (غټه څپرې)
		بله پورې < وبله پورې
بلهاري	balhār(-ay)	بلهار (-ی) قرباني شوي
بلهاري کول	balhārawól	بلهارول
بلهاری	balhārí	بلهاري (قرباني)
بلوچ	balóc	بلوخ
ډمپره، ډمپره، ښوره، غمپروز، ټنډه غالبوزه، کتبه مچي)	bambára	بمپره
بنجخ	banjǒĭa	بنجخه (بیره شاخچه)
بندېز	bandíz	بندیز
بندې	bandór	بندړ
بانډار، بنداره	bandār	بانډار (محفل)
بنځي	bənzóy	بنزی
بنه (پر)	baná	بنه (څپره، شکل)
بت	but	بوت
بوته، بوتلو، بوتلي	bot	بوت (برد، ميبرد)
بنج	boĭ	بوج (د خټکي تخم)
بچري	bočəray	بوچري (کوټي)
بوزي	bóji	بوخي (ببرد)
بخت	boxt	بوخت

بوخخکی	boxcakáy	بوخخکی
بوخخه	boxcá	بوخخه
بدا	buḏǎ	بوډا
بډی	buḏáy	بوډی (زړه بنځه)
بوگن ، بوگن	bóğən	بوډن (دهشت)
بن	bon	بون (د جرمني پلازمینه)
بنېر	bonér	بونېر
بېدل	bahedál	بهدل
بھان	byāṇ	بیان (د آس بچی)
بوزي (پ)	byāyí	بیایي
		بیده < وډه
		بیران < وړان
بیرته	byárta	بیرته
بول ، بپول	biwál	بیول
چټکه مرسته، عاجله مرسته	beranáy mrásta	بیرنی (سلاسي)
بیره	bíra	بیره
بې ابرې	be-ébre	بې بیبرې (بې حاصله، بې ثمره)
بې سرحده (ډاکټران)	be-púle	بې پولې (ډاکټران)
بې پرې، بېطرفه، غیرجانبدارانہ	be-paláwa	بې پلوه
پرتله له تا	be tá	بې تا (بې له تا)
پرتله له نښې بدې	be xé - báde	بې نښې بدې
بلگه، بولگه	belgá	بېلگه
بې له مرستې، له مرستې پرته	be-mráste	بې مرستې ...

پ - P (پي)

د پښتو ابېڅې درېيم توري

کره	غریزلیک	ناکره
پاتند (پایند)	Pātənd	پاتنی
پاتوری (میراث)	pātawəɾəy	پاتمرې
پاخېدم	Pācedəm	وپاخېدم
پارسي	pārsí	پارسي، فارسي
پازوال (موظف، مسؤل)	pāzwāl	پازه وال
پالوان	pālawān	پهلوان
پامور	pām-wār	د پام وړ
پانگه	pānga	پنگه
پانگوال	pāngwāl	پانگه وال
پای تکی	pāy təkay	د پای تکی
پایلامه (خاتمه، عقوبت)	pāylāmá	پیلامه
پایلنیوی (نتیجه گیری)	pāylnīwáy	د پایلې اخیستنې، نتیجه اخیستنې
پایلوخ	pāylúc	پایلوچ
پایله (پازیب، نتیجه)	pāyla	پیله
پاینه (بقاء، دوام، ادامه)	pāyóna	پایونه، پایپنه
پخپله (شخصاً)	pəxpóla	په خپله
پخسه	paxsá	پسخه
پخلنځی (پخلنځ)	paxlənjáy	پخلی ځای، د پخلی ځای، آشپزخانه
پخلیکار	paxli-kār	پخوونی
پخول	paxawól	پوخول

توره توخله ، توره غاره	pəxáwla	پخوله
فرانس ، فرېنس	parānsá	پرآنسه (فرانسه)
فرانسوي ، فرېنچ	Parānsí	پرآنسي (فرانسی)
پرآنېسته ، پرآنېستنه	prānésta	پرآنېسته (افتتاح)
پرتله (partála)	partalá	پرتله
پرتله بيز	partalíz	پرتلېز
پرتو غاښ	partogáĭ	پرتوگانېس
په دې برسېره ، برسېره په دې	pər de sarbéra	پر دې سرېره
په شا ، پشا	pər šá	پر شا
	pər kór-o-pər...	پر کور و پر بېدیا
په وړاندې ، په وړاندي	pər wṛánde	پر وړاندې
په شنبه ، په درې يا دريو بجه	pər šánba, pər dró bajo...	پر شنبه ، پر درو بجو
پبله پورې ، بله پورې ، پله پورې	parla póre	پرله پورې (پرله پسې)
پله پېيلې	parla peyálay	پرله پېيلې (منظم ، پرله پورې)
پر مختلونکی ، پر مختلونی	pərmaxyúnay	پر مختیونی (پیشرو ، مترقی)
پرهر	parhár	پرهار
پرېښته	parəĭtá	پرېښته (فرشته)
پرڅه	pérĭĭa	پرېښه (ښويه تېرېه)
پرېستل	prestál	پرېستل (خملول ، راکوزول)
پرېوینځل (وینځل)	preminjál	پرېمینځل (مینځل)

پرېوزي	prewájɪ	پرېوخي
پرېښودل	preḥowál	پرېښوول
پرېښودونکي ،	preḥowúnkay	پرېښوونکي
پرېښوونکي		
پرې اېښي	préḥay	پرېښي (پرېښوونې ، متروک)
پرېمخي	páɪmæxe	پرېمخي
پوز پرېکړي	paz prekəɾay	پز پرېکړي
پوزه ، پېزه	páza	پزه
پوي احساسول	pazawál	پزول (شمیدن)
پوستول	pastawál	پستول (نرمول)
پخساک	pasxák	پسخاک
پوزخند	pəsxánd	پسخند (- ی)
پخسول	pəsxwál	پسخول
پخسېدل	pəsxedál	پسخېدل
سپرلي	pəsarláy	سپرلي
سور (سورور ، سره ور)	psor	سور (سورور)
پشه ئي (پشه ئيان)	pašayí	پشه يي (پشه يان)
پښتپېژندنه	pəḥtpohána	پښتپوهنه (علم الانساب)
پښتو ، پښتو (puštó)	pəḥtó	پښتو
پښتون (puštun)	pəḥtún	پښتون
پښتونخواه ، پختون خوا	pəḥtun-xwá	پښتونخوا
پښه (pə-) ، ښپه ، خپه	pḥa	پښه
پېښين ، پېښين	pḥín	پېښين
پښې ابله ، پښې لوخ	pḥe-yábla	پښې بيله
پښپمان ، خپمان	pḥemán	پښپمان
پکښې ، په کې ، پکښي کي	pəké	پکې (ورکې)
پرگي ، پتکي ، پگه ، بگري ، لونگي ، رنگي ، سميته	pagɾáy	پرگي (لونگي)

	carxí pul	پل چرخي < خرخي پول
پلار او مور	plár-o-mór	پلارومور
پلوڅه	palósa	پلوسه
پله په پله	pló-per-pló	پله پر پله (قدم پر قدم)
د پليولار	pəle-lár	پلي لار
پناه غوښتونکی	panā-γáray	پنا غاري (پناه جو)
پُنځ (ponj)	pənj	پنځ - ول ، - بدل (طبيعت، خلقت)
پنډوسکه ، توپ ، بال	panđós – (gin)	پنډوس (گين)
پخلا	poxlá	پوخلا
پخلاتوب	poxlāyóna	پوخلاينه
پرتگال ، پرتقال	portagál	پورتگال
فوخ ، فوج	pawj	پوخ
فوڅي قطعه	pawzí-ṭolgay	پوڅي ټولگی
پوښتنپاڼه	poxt pāna	پوښتنپاڼه (ورقه استعلام)
پوښتنه اختنه	poxtóna- axtóna	پوښتنه اښتنه
پوښتننښه ، پوښتن نڅښه	poxtnáxa	پوښتننښه
پورپوزي	porewáji	پورپوڅي
پل	pul	پول (جسر)
پلو	poláw	پولاو
پلی	poláy	پولی (نينه، تڼاکه)
پولنډ ، پولند	Poláynd	پولينډ
پوهنځی	pohanjáy	پوهنځی
علمي څانگه (رشته، مسلك)	pohən-cānga	پوهنځانگه (پوهنيزه څانگه)
په اړوند ، په ارتباط	pə-ára	په اړه (په تړاو)
په عمومي ډول ، عموما	pə ṭolíz dāwəl	په ټوليز ډول

په خپله خوښه	Pəx pəla xwáxa	په خپله خوښه
په خپله کوټه کې	pə-xpəla-koṭá-ke	په خپله کوټه کې
په رښتیني	pə-rəḫtína	په رښتینه (په رښتیا)
په عین زمان-حال کې	pə əyáw mahāl ke	په یو مهال کې (هممهاله)
غارپټی، د غاړې دسمال یا خپونې، گلوبند	pyáyla	پیاغله (مفلر، دسمال گردن)
دره پېچ، د پېچ دره	péc-dara	پېچدره
پېرودنه، خرید، خریداري	Per	پېر (پېرته)
پېرودل	perál	پېرل
پېرودنه او پلورنه، پېر او پلور	pér-o-plór	پېر او پلور
پروینې، پروین	peróne	پېرونې
پېریان	peráy	پېری (جن)
پېریانان	peryán	پېریان (جن ها)
پېر	Peṛ	پېر (پنډ، ضخیم)
د پېژندنې پاڼه یا کارت، د هویت کارت (شناخت کارت)	pežandpāṇa	پېژند پاڼه
پېژند نخښه	pežand náḫa	پېژند نښه پېشمنی، پېشمنی < چرغبر
پسته	pistá	پېسته (مېوه)
پیشي	pišó	پیشو
پنځه ضلعي، مخمس	pinj-cénd	پنځخند
پنځه سویز، (لوت، ټولگی ...)	penj-səwáy	پنځسوی (پنځسویز)
پنځه کلن	penj kalán	پنځکلن
پنځه کلن	penj-kalán	پنځکلن
پنځلس	penjól-las	پنځلس
پنځمه، پنځم، زیارت	penjéma	پنځمه

(چارشنبه)

پنځوس	penjós	پنځوس
پنځه	penjə	پنځه
پنځه ويشت ، پنځويشت	penjǎ-wišt	پنځه ويشت

فيل ، هاتي	pil	پيل
پيلامه گر، آغازگر	paylāmgár	پيلامگر
فيل مرغ، شونه کيز چرگ	pil-mérγ	پيلم مرغ
پېودل، پېرل	peyól	پېيل

ت - t (تي)

د پښتو ابېڅې څلورم توري

کره	غریزلیک	ناکره
تاخچه (تاخ)	tāxča	طاقچه (طاق)
تاریخ ځپلی	tārix japélay	تاریخ وهلی
تاریخساز	tārixsāz	تاریخ جوړوونکی
تاری (افېکس)	tāray	وند ، وندی
تا کره < ستا کره		
تا ویل	tā wayól	تا وی ، تاول
(تل -) ترتله	(érxától-) tǎrtóla	تلتله
تر ټولو وروسته	tǎr ʔólo wrústa	وروسته د ټولو
ترخه	tǎrxá	تراخه
ترخه	tǎrxá	تریخه
ترنبخ (تېشه)	tǎrxǎj	تخز ، تخخ
تر - لاندې ، - پورې ...	tǎr-lānde, póre	د - لاندې ، - پورې ...
ترندار (تره بنځه)	trǎndār	تنداره ، تینداره
کاني		
ترور	tǎrúr	ترهور

تروگمی ، ترومی	troǧmóy	تروپمی
تروپل، ترونبول، اغوا کول	troǧál	ترونبیل (احتطافول)
تراوه	tərwá	تروه
تریوه	tərwá	تروه
ترهه گر، دهشت گرد، وپره اچوونکی	trahgár	ترهگر (ترورپست)
ترند	Tréhənd	ترهند
ترول	trəhawál	ترهول
ترخه توری	trixtoráy	تریختوری (کرپله)
ترپنه	tre	تری (آزش)
طرابلس	tripolís	تریپولیس
ترونی ماتوونکی	tarun mātay	ترونی ماتنی
تس ونس	tás nás	تس نس (شیند پرشیند)
تس نس، حیف میل	tás-o-nás	تس ونس (ژرخورلی)
ستکوره ، تسکوره	taskóra	تسکوره (تپشه)
تس	təš	تش
تش لاسی	təš lās	تش لاس یا تشلاس
ستور مزلی	təšyāl yúnay	تشیا لیونی (فضا نورد)
کیهانی ببری، فضایی ببری	təšyāl-beráy	تشیال ببری
		تبنستن، تبنستن < خبستن
تگ اوراتگ	tág-o-ratág	تگ وراتگ
تلشین ، همیشه بهار	təl zarγún (-ay)	تلزرغون (-ی)
تلینه ، تلنه	tlin	تلین
طمع ، طمع	táma	تمه
تمخای	tamjáy	تمخی (ایستگاه)
تن په تن جگره	tán-pər-tán jagrá	تن پر تن جگره
تنیوال	tañáy	تنی
توفان ، طوفان	topán	توپان
طوطاخیل	totāxél	توتاخیل
طوطی (طوطا ، توتا)	totí	توتی

توخم	tóxəm	توخم
توخی، توخی (tóxəy)	tóxay	توخی
تور پوستکی، تور پوتکی	tor póstay	تور پوستی
طورخم	torxám	تورخم
تور پرشا تگ	tór šātág	تور شاتگ (توره ارتجاع)
تورغندی	tor-γwəndáy	تورغونپی
ترك، تورکی	tork	تورك
ترکیه	torkiyá	تورکیه
تورن (torán)	turán	تورن (تولیمشر)
تور او سپین	tór-o-spín	توروسپین
توره دربیله	tóra-drábla	توره دربله
توغندی (راکت) ویشتونکی	Toγəndártay	توغندارتی
توکړل	tukəl	توکل (توکول)
توکم، توکم (tokám)	tókəm	توکم (تژاد)
توکمیز	tokmíz	توکمیز
تند	tond	توند
سخت لاری	tond-láray	توند لاری
تېچ	teč	تېچ (تېکی)
تیراه	tirá	تیرا
تیز	tiz	تیز
تېز لیدونکی	tez wín	تېز وین (تېز لیدی)
تگا، تیگه (حوصله، طاقت)	tigá	تیگا (تېگا)
د تي مور، رضاعي مور	ti-mór	تي مور (تیمور)

ت - t (تې)

د پښتو ابېڅې پېنځم توری چی کښېني پښتانه يې له وينگ سره سم د هندي، انگرېزي او نورو پوروييونو د "ت" لپاره هم پر کار اچوي.

کره غریزلیک ناکره

تاپل	tāpál	تايپول ، کمپوزول
تاپه رس ، تاپرس < لمرگلی		
(وروستی) تاپی	tāpay	وروستی مهلت ، ضرب
		الاجل ، اولتیماتوم
تیک له تیکه (سملاسي)	ták-lə-táka	تیک د تیکه
تیکور	takór	تُکُر
تیلواله (ابتلاف)	talwála	تیلوالی
توپک	topák	توپک ، توپکی
توخلی	toxəláy	توخلی
توغکی	toyakáy	توغکی ، توغک
توکرپیل	tukreyál	توکر توکر یا توته کول
توکل	tukál	توکېدل ، توکول
توکیز	tukíz	(نه په - ه -)
تول	tol	توله
تولگتی	tol-gátay	د تولو په گتیه ، عام المنفعه
تولگی (صنف)	tolgáy	تولگی
تولگیوال	tolgi-wál	همتولگی ، همصنفي
تولنپوهنه	tolənpohéna	تولنپېژندنه
تولنوده	tolón-wáda	د تولنې وده
تول وتوک	tól-o-túk	جزء وتام ، کل وجزء
تولی	toláy	تولی
تولیز	tolíz	تولوال ، عمومي ، عامه ، جمعي ، کلي
تولیزې رسنۍ (رسنۍ)	tolíze rasanéy	ډلیزې رسنۍ
تیکاوول (ثبات راوستل)	tikāwawól	تیکاوو راوستل
تیکری (پرونی)	tikráy	تیکری
تیت پوری	tit-póray	تیت رتبه

ج - ډ (جي ، جيم)

د پښتو ابېڅې شپږم توری چې د مروتو په پېښو یې د "خ" ځایناستی کول کره نه بلل کېږي.

کره	غریزلیک	ناکره
جاله < خاله	jāla	
چار (جلاب)	ĵār	ژاپ
جرنده < ژرنده		
جرپه (ریبسه)	ĵār̄ra	جرپه
جشن	ĵāšən	جشن ، جشن
جغ < ژغ		
جکړ (ډپر توند باد)	ĵakár	جاکړ
جگپوری	ĵəg-póray	لوړ پوری ، لوړ رتبه
جگړه	ĵagrá	جگړه (ĵagəra)
جگه (مېړونې بنځه)	ĵəgá	ژگه
جل ، جن < نجل		
جلی ، جنی < نجلی		
جم جکړ (توند بادو باران)	ĵám-ĵakár	جم جاکړ
جندره < ژندره		
جنغوزی ، جلغوزی < زینغوزی		
جولیز (شکلي)	ĵawlíz	جوله ییز
جومات (مزدك)	ĵumát	جماعت ، جمات
جوند < ژوند		
جیب خپونی	ĵéb-capoṇay	د پزې خپونی
جیب غل (جیب چوری)	ĵeb-γál	جیب وهونکی ، کیسه بر
جیبي کتاب < مشلیکی		
جرل < ژرل		
جره (اختلاف ، لانجه ، پېچلتیا ، ترینګلتیا)	ĵára	جرپه

چ - č (چې)

د پښتو ابېڅې اووم توری چې د پارسي او اردو تر اغېز لاندې د خ پر ځای ډېره کارول کېږي او منځني (غلجې) پښتانه يې هم زياتره پر "خ" اړوي او لا هېښنده دا چې په سرچپه ډول لږو ډېر خ هم پر چ اړوي.

کره	غریزلیک	ناکره
(چال، چلند (برخورد، سلوک) چاپراخه، چاپلاخه < خپېره	čalánd	چلن
چاپگر	čāpǵár	چاپوونکی
چاپېر سمندر (بحر محیط)	čāpér-samandér	چاپېر سیند
چاپېریالپوهنه	čāperyāl-pohéna	چاپېریال پېژندنه
چار (- ه)	čār,čārá	چاره
چارشنبه (خلورمه)	čār-šanbá	چارشنبه
چاروال (فعال)	čārwāl	چارو ، چارندوکی
چاغومبی	čāγumbáy	غومبی
چالانول	čālānawól	چالو کول
چانل (چنل)	čānól	چونل
چانځی (پالایشگاه)	čānǵáy	چانځای ، تصفیه خانه
چپهار	čaparhár	چپلیار ، خپلیار
چنسل < خنسل		
چپراسی	čaprasí	چوپراسی، چپلاسی، چوپری
چپه < خپه		
چراغ < خراغ		
چرغې (چربانگی)	čər-γág	چرغگ، پیشنمی
چرمشکی < خرمنسکی	cərməškáy	
چرهار	čərhár	چرار
چغ بغ (شورماشور)	čəγ-bəγ	چوغ بوغ، چخ پخ
چغه	čəγa	چېغه، چیغه
چله < خله		
چمبه (داریه، پنجه)	čambá	چنبه
چمچی، چمچه < خمچی		

mačnówɣzə	چنو غزه < مچنو غزه
čan	چن (چانونی)
چنوونکی، چانوونکی، فلتر	
čənčóna	چنچنه (مرغی)
چنه، چونچونه	
čuxalóy	چوخلی (د جوار وریو)
چوخلی	
čort	چورت
چرت	
čúr-čapāwəl	چورچپاول
چور او چپاول	
čurláw	چورلاو (ماشین)
چرلاو	
čurláka	چورلکه
خرخي الوتکه، هلیکاپتیره	
čorlánd	چورلند (کمینہ)
چرلند	
čurlandáy	چورلندی (پرپرہ)
چرلندی	
čurlíj	چورلیخ (محور، د خرخ میله)
چورلیخی، چورلیخی	
	چوکی < خوکی
čungāx	چونگابن
چُنْگَبَس ، چنگابن	
čungáxa	چونگبسه
چنگبسه ، چیندخه	
če	چې
خې ، چي ، چه	
	چیرل < خیرل
	چېره < خېره
	چیرې < خیرې
	چېرې (چېرته)
čére	چېرل < خېرل
چرې ، چرته (- کي)	
	چېبستن < خېبستن

خ - ج (حې)

د پښتو ابېڅې اتم توری چې په شمال ختیزو گړدودو کې یې وینګ له "ز" سره همرنګ شوی او په لیکدود کې یې هم گډوډي لیدل کېږي، غلجی او کرلانی یې لږ و ډېر پر "خ" او مروت یې هم پر "ج" اړوي.

کره	غریزلیک	ناکره
څار	jār	جار ، زار
څاله	jālā	ژاله، زاله، جاله (jāla)
څامن < زامن		
څان خپونې (څان وچونې)	jān-capōṇay	د څان وچولو دستمال
څانساتی (محتاط)	jān-sātay	څانساتونی ، محافظه کار، زار په پال
څانگو < زانگو	zāngó	
څانمرگی برید	jān-mārgay-bríd	سرښندونکی برید ، انتحاري برید
څانڅاروونې (څان بلهاری)	jān-jārawúnay	څانڅاروونې
څانڅومړی	jānjo-mōṛay	څانزومړی
څای	jāy	جای ، جی
څای پرڅای	jāy-pər-jāy	څای په څای
څایناستی (جانشین)	jāynāstay	څایناستونی
څایول	jāyawól	څای کول
څبله	jābla	څبله
څبېښل < زبېښل		
څپل (څبل)	japól	زیل
څړنده < ژړنده		
څړی (قاصد ، استازی)	jəráy	زری
څړوبی (آبشار)	jaṛobáy	جروبی
څړول	jaṛawól	څوړندول، زوړندول، څوړول
څړېدل	jaṛedól	څوړندېدل، زوړندېدل
څښت < زښت		

زغاسته ، زغسته	jγāsta	خُغاسته (خُغستا)
خُغاستل، زغاستل، زغستل	jγāstál	خُغستل
	zγam	خُغم < زغم
زلوبی، جلبی	jalobáy	خُلوبی
		خُما < زما
خُنبیل، زمبیل	jambál	خُمبیل (خُمبا)
	zməráy	خُمری < زمری
خُمکپژندنه	jmək-pohóna	خُمکپوهنه (جغرافیا)
خُمکپوهنه	jmək-pežandóna	خُمکپژندنه (جیالوجی)
خُمکرپردله	jmək-réğda	خُمکربرده
د خُمکو سمون-اصلاحات	jmək-samún	خُمکسمون
زمکه، مزکه	jmóka	خُمکه
		خُموږ < زموږ
زنزاوی	janjāwáy	خُنخاوی
	zónja	خُنخه < زنخه
زنخول، زنزول	janjawól	خُنخول
		خُنخیر < زنخیر
		خُنی، زنی < ژنی
		خُنغوزی < زینغوزی
خانکندن، زکندن، زنکدن	jankadán	خُنکدن
زنگل، جنگل	jangál	خُنگل
د خُنگلونو اداره، جنگل داری	jangal-wānı	خُنگلوانی
خُنی، خُپنی، خُینی، خُنی، خُینی	jónə	خُنی (تری، له - خخه)
خُینی		
جواب	jəwáb	خُواب
د خُواک انډول یا توازن	jwāk-andwál	خُواک انډول
د خُواک دوره	jwāk-pér	خُواکپیر
پر خُواک جگره	jwāk-ǰagrá	خُواک جگره (خُواک شخړه)
د خُواک سیمه، د قدرت ساحه	jwāk-sıma	خُواک سیمه
د خُواک لېږدونه یا انتقال	jwākléğd	خُواکلېږد
زور و شکنجه	jáwr-o-šekanǰá	خُوروشکنجه
زورند	jwáɾənd	خُورند

جوڙ (اغزی)	joz جوڙ ، زوڙ
ڇوڙ	jwaǵ زوڙ
ڇوڙ و ڇوڙ	jwáǵ-o-júǵ زوڙ و زوڙ
ڇوڙس	joǵ زوڙس
ڇوڙسا	joǵá زوڙسا
ڇولانه < زولنه	
ڇولي	joláy زولي ، جولي
ڇومنه < زومنه	
ڇونڍي	jundáy زونڍي
ڇوي < زوي	
ڇه < زه	
ڇيرڪ	jirák زيڪ
ڇيره < زيهر	
ڇيره خور	jira-xór جيره خور ، جيره خوار
ڇير < زيڙ	ziǵ
ڇيرمه	jéǵma زيڙمه ، جڙمه
ڇير ٻڌل < زيڙ ٻڌل	
ڇيگر (بينه)	jigár زيگر ، جگر ، جيگر
ڇبل (نوع)	jel زبل ، زيل
ڇبلانڇ < زبلانڇ	
ڇبلانڇه < زبلانڇه	
ڇبلي	jeláy زبلي
ڇبني (بعضي)	jéne زوني

ش - ڇ (ڇي)

د پښتو اښځي نهم توري ڇي په شمال ختيزه پښتو کي د نه وينگ له کبله له "س" سره ټکر پري ، تر اردو او پارسي اغيزلاندې زياتره پر "چ" اړول کپري او منځني پښتانه "غلجي" يې هم لږوډ پر پر "چ" اړوي.

کره	غریزلیک	ناکره
خا	cā	خاه ، چاه
خابون، خابون < سابون		
خاپېر < چاپېر		
خاپېره < خپېره		
خادري (دونی)	cādarí	چادری، بورکه، بورقه
خارگر (جاسوس)	cārgár	خرکبه
خارگري (جاسوسي، استخبارات)	cārgarí	خرکبني
خاروان	cār wān	ساروان، ساربان، جوپه مشر
خارويتون (بيطارخانه)	cārwi-tún	خارنتون
خاره < چاره		
خاکن	cākán	خا اېستونکی یا کنونکی
خالاک < چالاک		
خاندو < سانډو		
خانگوال	cāng-wāl	د خانگي (مسلک) خاوند
خانگوبش	cāng-wěš	
خانگيز	cāngíz	مسلکي، رشته بي
خاو (مراقبت)	cāw	ساو
خبله < خبله		
خپان (د اوبو توپان)	capān	سپان
خپراخه، خپلاخه < خپېره		
خپلی	capláy	چپلي ، چپلی
خپليار < چپهار		
خپلکي	capláke	چپلک ، چپلکي
خپوتی	capóṭay	خپوتکی، خپتی، سپتی
خپه (موج، هجاء)	capá	چپه
خپيز	capíz	خپه بيز
خپک	cəṭák	خوتک ، ستک
خپه (بېخ) < ستپه		
خپه (د غلي پېتی یا جوال)	cáṭa	ستپه

چراغ	ceráγ	خرآغ
		خرخي الوتکه < چورلکه
پلچرخي ، پل چرخي	carxí-pul	خرخي پول
خرگندتيا ، وضاحت ، توضيح	cargandāwáy	خرگنداوی
اصطلاح ، اکسپرېشن	cargandóna	خرگندنه
د خرگندونې يا بيان وړ	cargand –wár	خرگندوړ
خوړمنی	carṁónay	خرمنی (پسرلی)
خره لړې	cará-lār	خره لار (پلې لار)
چشاك ، خكاك	cǎāk	خسناك
د خسناك اوبه ، د چنبلو اوبه	cǎāk-obá	خسناك اوبه
تښتن ، تېښتن ، خېښتن ، چېښتن	caǎtón	خښتن
چنبل ، خكل ، چېنبل	cǎəl	خښل
چرمساز ، خرمنساز	carəm-sáz	خرمساز
چرمي ، خرمني	carmí	خرمي (خرمنيز)
خرنگوالي	cərangtyá	خرنگتيا (كيفيت)
خرنگه ايز	cərangíz	خرنگيز (كيفي)
خسناك	ckāk	خكاك (كشيدن دخانيات)
خكاني ، بناپرك ، بناپېرك ، شوپرك (مانبامي)	cakálkay	خكالكی (خكالی)
چكك	cakák	خكك (خخوب)
خكل (خكنه)	ckawəl	خكول (خكونه)
خلورلاري	calārı	خلاري
چلچراغ	cəl-ceráγ	خلخراغ
خلورسووم ، خلورسوه يم	calor-səwóm	خلورسوم
خلرم	caloróm	خلورم
خلور ، خلورم ، نهې	caloróma	خلورمه (سه شنبه)
خلوريخه ، خلوريخ	caloríza	خلوريزه (چهارپاره)
خلوريز (- ه)	caloríj	خلوريخ (مربع ، رباعي)
خلورخنديز ، خلورضلعي	calor-cánd	خلورخند (مربع)
خولېښت	calwéxt	خلوېښت

چله	cəlá	خله
خلورويشت، خلورويشت	calér-wišt	خلبرويشت
خلپنس، سربنس، سليخ	clext	خلپنيت
سمخني	camγélay	خمغېلي
(د اسمان) خنده	cənd	خنده (افق)
لېخي، انخي، نخي،	cəný	خني (غښتې وړي)
خيني، اينخي، سني		
خونه (خوني)	cəna	خنه (خني)
سوباړي	cobáray	خوباړي
شوقي، د ذوق خاوند، اماتور	cawb-mán	خوبمن
سوسر	cocár	خوخړ (خوك دريايي)
خوارلس	cwár-las	خورلس
		خورليخي < چورليخ
خوژبيز	co-žəbáy	خوژبي (وگړي، هېواد)
خوژبي (قاموس)	co-žəbíz	خوژبيز (سيند)
خوکیدار، چوکیدار، پهره دار	cawki-wāl	خوکیوال
چوکی، چوکی، پاتک	cawkóy	خوکی
خونه، خوني، خوني،	cúmra	خومره
خوندي، خونبره، خومبره		
خومريز، خومره ايز	comra-yíz	خومره بيز (کمي)
خومليتي	co-wələsí	خوملسي (خواک ...)
خوم، خووم	coyám	خويم (چندم)
خه نه خه	cá-nā-có	خه ناخه (تقريباً)
خيري کول، بزي کول	círál	خيرل
خيرله، پرزه	círla	خيرله (د کاغذ يا توکر ټوټه)
خېز، شي	ciz	خيز (توک)
		خينگښه < چونگښه
ستيه، ستي	ceṭá	خپته (د تبغ شا)
خبره کښ، عکاس	cerkář	خبرکښ (چهره کش)
خرمه بيز، خرمة بي	cérma	خبرمه (فرعي)
خهره، چهره	cerá	خبره
د خپرني دود، د تحقيق	ceṛən-dód	خبرندود (طرز تحقيق)

متود		
خېړندويه	Cerəníz	خېړنيز (كار، خپرونه، كتاب)
خرمه ، خلمه، سپلمه	célma	خېلمه (ټول)

خ - X (خې)

د پښتو ابېڅې لسم توری چې د شمال ختيزې پښتو له مخې يې له "بس" سره ونجول ناکره گڼل کېږي .

کره	غریزلیک	ناکره
خاپ	xāp	خپ ، چاپ
خاپوړې (خاپووسې)	xāpóre	خاپوړي ، خاپووسې
خاته	xāta	کتابچه ، لیکچه
خارو < بناړو	ḫāró	
خارونۍ < بناړونۍ		
خارخار	xāḡ-xāḡ	خشخاش ، خاش خاش
خاغلی ، خاگلی < بناغلی		
خاورپوهنه (خاکشناسی)	xāwər-pohána	خاورې پېژندنه
خاوروتېل	xāwro-tel	د خاورو تېل ، تیل خاک
خاورین (خاکي)	xāwrín	خورین
خبرلوش (ویند ، ویاند)	xabar-lóc	خبرلوشی ، خبرلوش (xabar-lúc)
خپړول	xparawól	خپړول ، خورول
خپلاسي	xpəl-lāsí	په خپل لاس جوړ ، مصنوعي
خپلمنځي اړيکي	xpəl-manjí aříkí	ذات البيني روابط
خپور	xpor	خور
خپورتيا	xportyā	خورتيا
ختوری	xatúray	شلتالو ، شفتالو
ختې (د ناوې جوړه-کالي)	xáte	ختي
ختيخ (شرق ، مشرق)	xatíj	خاتيخ ، ختيز ، لمړختيخ
ختيز (مشرقي)	xatíz	ختيخ

خزل ، خزله	xajól	خخل
خداپرو ، خدايگو ، خلايگو	xwdāy-ǵo	خداپرو (خدای پرو)
خدمت	xedmát	خدمت (چوپر)
خرانگه ، بنرانگه	xrānga	خرانگه
خرچ ، خرچه	xarc	خرخ (لگبنت)
خرخنبه	xar-xašá	خرخشه (خدشه)
خره په خره	xrē-pər-xrē	خره پرخره (يو برابر)
مرغپری ، مرخپری	xəreǵáy	خرپری (مرخپری)
خرل ، خرییل	xrəyál	خریل (تراشیدن موی)
خسر ، خسر	xsər	خسر
	xaǵ (-wəl,edól)	خبس (- ول ، - بدل) < بنخ
		خلنخه < بلنخه
کاره وپلني ، باديان	xwāǵó - welóni	خواره وپلني
خواله گر	xwāl-gár	خوالگر (همراز ، همدرد)
د خوب کوته	xob-xúna	خوبخونه (خوب کوته)
خوتکبدل (خوتکول)	xuṭedól	خوتپدل (خوتول)
خزنده	xwajəndá	خوخنده
		خوخنده تېلېفون < مل
		غرون
خورونکې ، بادخوره	xurāra	خوراره (جدام)
خپور راخپور	xór-rā-xór	خور راخور
خوراكي توكي يا مواد	xwarāk-tóki	خوراكتوكي
خورلنډه	xor-lóna	خورلنه (واده كليواله)
خپوروور	xór-wór	خوروور
خوره كې ، همشيره	xoráy	خوری (نرسه)
خاورين	xawrín	خورين (خاورين لوني)
خورينگه ، خورلنه ، خوربللي	xorína	خورينه (خواهر خوانده)
غوړسکه	xwṛəska	خوړسکه (دود کثيف)
		وبدبو
خوپين (xorin)	xwṛin	خوپين
سخا	xosā	خوسا (گنده)
سخي (sxay)	xosáy	خوسی

خوشحال	xošāl	خوشال
د خپلې خوښې کارکوونکې، رضاکار	xwaḥ-čāray	خوښچاری
د خوښې وړ ، د رضا وړ	xwaḥ-wār	خوښوړ
		خوښینه < ښینه
خُله	xwlə	خوله
خوندیتوب ، مصوونیت	xwandī-yóna	خوندینه
		خوی < ښوی
		خیرښېگڼه < ښمرښېگڼه
خږ ، کرږ	xig	خیر (د رغېدلي زخم پتری)
		خیننه < ښیننه
		خیه < ښه

د – d (دې ، دال)

د پښتو اېڅې يوولسم توری

کره	غریزلیک	ناکره
د (تولي يا اضافي سربل)		də
دا توره (خاتوری)		dāturá
دادا، دادک (د پلار ستاینوم)		dādā
دا ده (او است – مو)		dā-dá
داریال (چمبه)		dāryāl
داری (شرشره)		dāráy
داستان		dāstān
د اسرائیلو ...	də-isrāyílo ...	د اسرائیل ...
داسې (دغسې)	dāse	داسې (دغسې)
داوه	dāwá	داوا ، دعوه
داوی	dāway	داوی، داوی (dāwáy)
د بامیانو	də-bāmyāno	د بامیان
د باندي	də-bānde	د باندي

		د پخوا راهیسی < له
		پخوا راهیسی
د پښتانه په نامه	də-pəxtānə-pə-nāmə	د پښتون په نوم
د - په اړه	də-pəára	د - په هکله ، د - په اړوند
د - په پام سره	də-pə pām sara	د - په پام کې نیولو سره
د - په توګه (د - په ډول)	də-pətóga	د - په څېر ، د - په حیث
د - په ګټه اخیستنې < له - په ګټه اخیستنې		
د - په مشرۍ	də-pə-məšrəy	د - په مشرۍ کې
د تا < ستا	stā	
د تا کره < ستا کره		
د چا ملاتړ (دفاع، هرکلی، درناوي ... کول	də-čā-mlā-tár	د چا څخه ملاتړ (دفاع، هرکلی، درناوي ... کول
د - څخه < له څخه		
د دباندنیو (بهرنیو) چارو وزارت	də dəbāndenəyo	د دباندنیو چارو وزارت
	-	
درشل	Daršál	دورشل ، درشایی
درملنه	darmalóna	درملونه، علاجونه، معالجه، تداوي
درناب (جناب)	dranáb	درناو
درناوی	dranāwáy	درناوي
درنه (درون، درانه، درنې)	draná	درنده (درون، درانده، درنډې)
دروږ (د بلهاری لپاره نښه شوی پسه، بلهاری)	darwág	درغورږ
دروغ	droy	درواغ، درویغ، دروغ (daróγ)
درویشت	dérwišt	دروویشت ، دیرویشت
دربېخ (ممبر، موقف ...)	daríz	دربیز
درې دېرش ...	dré-derš	درو دېرش
درېدل	daredál	ودرېدل، درل
درېږ (بولی)	dreğ	درېژ ، درېش
درېګوټ (مثلث)	dre-gwát	درې کونج ، درېګوتیز
درېم	dreyám	درېم ، دریم

درې، درېيم، گل، پير	dreyóma	درېيمه (دوشنبه)
د زړه د پاسه	də-zrə-lə-pása	د زړه له پاسه
د زړه د کومي	də-zrə-lə-kúmi	د زړه له کومي
د مثال په توگه، مثلاً	də-sári-pə-tóga	د ساري په توگه - ډول (د بېلگې په توگه)
	lə-sáre	د - سره < له - سره
دښمن، دښمن	dəḥmán	دښمن
د - په شان يا پشانې	də-γónde	د - غوندي (د - په خپر)
د کابل خڅه کتنه	də-kābál-katéna	د کابل کتنه
د - په کور کې مېلمه يم	də-kará	د - کره مېلمه يم
د - دپاره، د - له پاره	də-ləpára	د - لپاره (د - په پار) دما < زما د ما کره < زما کره د مخه < له مخه د مخې < له مخې د موږ < زموږ د موږ کره < زموږ کره
	[jhc	
د نرينه و، د نارينه و، د نارينه و	də-nārimáwo	د نارينه وو
نارينه و		
دنده (dandá)	dánda	دنده
دننې	danənáy	دننې
دوه ...	dú ...	دو (دېرش) ...
دواړه بڼخې، دواړې بڼخې	dwāre-xáje	دواړې بڼخې
دوبگنې (dobgánəy)	dobganáy	دوبگنې (تابستاني)
دوبگورې (dubgórəy)	dubgórəy	دوبگورې (يېلاق، اېلبند)
دوبې (dóbəy)	dóbay	دوبې
دوه سورې، دوه سوره، دوبره	du-psóray	دو پيسورې
دوه پورې (دوه پوريز)	du-pořá	دو پوره (دو پوريز)
دو تنه (dawtəná)	dawtaná	دو تنه (پشتني، دوسيه)
سايکل، بايسکل	du-carxá	دو خرڅه (لاريس)
	lə wáxtə	دوخته < له وخته

دودپرش	dú-derš	دوه دپرش ، دو دپرس
د ورا < له ورا (- یه)	lə wrā (-yə)	
د وروسته < له وروسته	lə wrústə	
دورې < هورې ، هلته		
دوزخ	dozák	دورخ ، دوغس
دوکان (هتی)	dukán	دگان
دوکتور (داکتر)	duktór	دکتور ، داکتر ، ډاکتر
دوکار	dokamár	دوکه مار ، دوکه مار
دوگن ، دوگن <	logán, luḡəṛən	
لوگن ، لوگن		
دوگی < دوگی		
دولس	dó-las	دوولس
دومره	dúmra	دومره ، دومبره ، دونې ، دوني
دومی (والگی ، گریپ)	dúmāy	دومی (dúmāy)
دونې (خادري)	dawṇəy	بورقه ، چادری
دوو بنځو	dwó-šájū	دوه بنځو ، دوو بنځو (šájū-)
دوه پردوه	dwá-pər-dwá	دوه په دوه
دوه سوم	dwa-səwém	دوه سوه وم ، دوه سوه یم
دوه ویشت	dwá-wišt	دوویشت ، دوه ویشت
دوه هومره (دوه گرایه)	dwá-humra	دوه دونه ، دوه برابره ، دوچنده
دوهه (دوهی)	duhá	دوهنه ، دوی ، دوده
دوی (په لنډ - و)	duy	دوی (doy)
دوی (قانون ، قاعده)	doy	دوی (duy)
دوې بنځې	dwé-xəje	دوه بنځې ، دوی بنځي
دویم	duyóm	دوهم ، دوه یم
دویمه (یکشنبه)	duyóma	دوه ، دویم ، اتوار ، اطوار
دویمه خور (ربیع الثانی)	duyóma	دوهمه خور
دوییز - ه (مثنوي ...)	duyíza	دوه بییز ، - ه
دیدن < لیدن		
دی دی (او است - مذ)	day-dáy	دی ده ، دی دی (dəy-dáy)
دپرش	derš	دپرس
دپگچی	degčáy	دپچکی

دېچکه degčá

دېچکه

دېب dew

دېبو

د يوه مخه، د يوې مخې <

له يوه مخه، له يوې مخې

د - d (دې، ډال)

د پښتو ابېڅې دولسم توری چې اړونده وییپانگه یې زیاتره له هندي هغې سره گډون او تړون لري.

کره	غریزلیک	ناکره
ډاډ پینه (ډاډ ، ډاډنه)	dāḍeyóna	ډاډینه ، ډاډگیرنه
ډار (وېره خطر)	ḍār	ډار (وېره)
ډاکتر (دوکتور)	ḍāgtár	ډاکتر ، ډاکتر
ډاگ (پوسته)	ḍāg	ډاک ، پوسته
ډاگیزول (علني کول)	ḍāgizawól	په ډاگه کول ، برملا کول
ډانډس (ډغ)	ḍānḍós	ډانډاس ، ډانډت ، ډنډاپ ، ډینگری
ډانگ ډبلی (اثاثیه)	ḍāng-ḍabaláy	د کور اسباب
ډبر < تېر	ṭabár	
ډب و آخ < اخ و ډب	áx- o- ḍáb	
ډبیالی < دودیالی	ḍodyāláy	
ډچه (دبدبه)	ḍáča	ډیچه
ډډون (جوف ، تشه)	ḍaḍún	ډډون (لټون)
ډرری (د پسو بلنویکی)	ḍerráy	ډریو
ډکون (پرانه)	ḍakún	ډکون (ډک ځای)
ډله تپله	ḍála-ṭapála	ډله او گروپ ، گوند او سازمان
ډلیز (گروهی ، جمعی)	ḍalíz	ډله بییز ، ډله ئیز
ډمامه (هنگامه ، ډنډوره)	ḍamámá	ډمامه (نغاره)
ډمیره < بمیره	bambára	

		دوکره < دوکره (تبله)
دول ډال	dáwəl-dāl	دول ډال
دول ډیل، ډول وډال، ډیل		
دول، ډال وډیل		
غومی	dīdám	ډیډم (گاو ترقانک)
ډبر پېنېدونکی،	der-péxay	ډبر پېنې
کثیر الوقوع		
کاریگر، سخت کاری	der-kāray	ډبر کاری
ډبره کی، ډبرنېست، ډبرنېستی	deráy	ډبری (اکثریت)
سگ ماهی	dīwlá	ډیولا
ډبوه	dīwá	ډیوه

ر – R (رې)

د پښتو ابېڅې ديارلسم توری

کره	غریزلیک	ناکره
رابېل < رامبېل	rāmbél	
راپرځېدنه (پرځا)	rāpərjedóna	له پښو غورځېدنه، سقوط
راشه!	rāša	رایشه، ریشه، ریاشه
راشی	rāšáy	رش، ریز، برف کوچ
راغه (د غره لمن، گتین)	rāḡá	رغ، راغ، رغه
ډاگ		
رانیول (پېرل)	rāniwál	رارانیول، نیول
راهیسی	rāhíse	راسې، رایسته، رادورې، را په دې خوا، را په ایسته
رانی	rāḡá	راجگنه (rājgəḡa)
ریغ (جاروب، برس)	rabáj	رېبغ، رېر
رېنه (نری باد)	rábḡa	رېره (مشکل، مساله، پرابلم)
رشپېل (خوی)	rašpél	راشپېل، راشپېل
رشه	rašá	راشه

رَبَس	raṣ	خُونِسا، عصاره، د مېوی اوبه، جوس
رَبَسْتِين (رَبَسْتِينِي)	rəṣtín	رَبَسْتِين، رَشْتِين، رَبَسْتُونِي
رِغَاوَه (صنعت)	raḡāwá	رِغَاو، رِغَاوَه (rəḡāwá)
رِغَلِي < نِغَرِي، اورغالی		
رِغَنَدِي < غِرَنَدِي		
رَنْجِرُومَه	ranjírúma	رَنْجِلُومَه، رَنْجُونِي، رَنْجُونِي
رَنْگِي	rangáy	رَنْگِرِي
رَنْخُپُوهَنَه	ranj-pohóna	مَرَضِ پِپْژَنَدَنَه
رِنَا	raṇá	رُونَا، رَنْرَا
رِنَاوِي (وضاحت)	raṇāwáy	رُونَاوِي
رِنَايِي	raṇāyí	رُونَايِي
رُوتُون	rəw-tún	شُودِي خُور، شِيرِخُوارِگَاه
رُوح < وِرْخ	wraj	
رُوحْبارَه < وِرْخْبارَه		
رُوحْپَازَه < وِرْخْپَازَه		
رُوحْپَانَه < وِرْخْپَانَه		
رُودَه (لِيَارَه، طَرِيقَه)	rawdá	رُودَه (róda)
رُوبَد (رُوبَدِي)	ruḡd	اِخْتَه، اَمُوخْتَه، مَعْتَاد، عَادِي
رُوبَدْتِيَا (رُوبَدَالِي)	ruḡdtyá	عَادَت، اَعْتِيَاد، عَادِيوَالِي، مَعْتَادِي
رُوبَدُول	ruḡdawól	اَمُوخْتَه كُول، مَعْتَادُول، عَادِي كُول
رُوبَدُودَل	ruḡdedól	اَمُوخْتَه كَبَدَل، عَادَتَبَدَل، مَعْتَادُودَل، عَادِي كُول
رُوسْتَارِي	rustāray	وِرُوسْتَارِي، شَاوَنَدِي، لَاخَقَه، سَفَبَكْس
رُوبَسَانْتِيَايِي پِپْر	roṣāntyāyí-per	د رُوشَنگِرِي دُورَه
رُوبَسَانَد (- ي)	roṣānd	رُوبَسَان فِكْر، رُوبَسَان اِنْدِي، رُوبَانْدِي

روشنفکرانه	roḡāndānā	روبناندانه
روبنانفکری ، روناندي	roḡāndı	روبناندي
ورپنه	roḡá	روبنه (حلوا)
برگړندی ، برگړندی	roḡ-bár	روغېر
د څښلو صحی اوبه	roḡtyāyí-cḡāk-obé	روغتیایي څښاک اوبه
روغه لیک ، سوله لیک	roḡ-lık	روغلیک (صلحنامه)
سوله او سلم	róḡa-ǰóra	روغه جوړه (پخلاينه)
سوله ییز	róḡa-yız	روغه ییز
رمان	román	رومان (ناول)
رونده ، بهنده	ráwənd	روند (بهند)
اړب ، رپو	reb	رېب (مایل)
مایل خط ، سلش	réba	رېبه (لیکه)
ریدی	redáy	رېدی
ځمکړېدله ، رېدله	reḡda	رېدده (زلزله)
رېدېدله مېچ ، زلزله سنج	reḡda-méč	رېدده مېچ
تراډه ، ورنېکی ، ریتاره	riḡkáy	رینېکی (ترانگه ، پتاره)
ریخه	riḡá	رینسه (تریشه ، جامه ، ریشه)
رېبند ، مایل (خط)	réwand	رېوند (رېو)
رواش	rayáy	رېی ((پنسی))

ر - r (رې)

د پښتو ابېڅې خورلسم توری

کره	غریزلیک	ناکره
رانزړه، رانڅړه < نانڅړه، ننڅړه		
ړک (ړکند)	rak	ړق ، لق
ړندتیا (ړندښت)	randtyā	نايينايي
ړندکی (کور د لیل)	randókay	ړندوکی
ړندول (- بدل)	randwól	ړوندول، وړوندول
ړندون (نايينايي)	randún	ړوندوالی ، نايينايي
ړندې پېښې	randé-peḥé	د پتو سترگو پېښې ، کور کورانه پېښې
ړنگ (- ول ، - بدل)	rang	وران، منحل (حکومت، کابينه ...)
ړنگتیا (ړنگېدنه)	rangtyā	ورانېدنه، منحلېدنه، انحلال
ړومبې	rumbáy	ړومبې
ړومبې	rumbáy	شنبه ، خالي ، اوته (هفته)
ړومبې-خور-مياشت < ژراند		
ړومبیز (نوی یا ړومبې زېږېدلې)	rumbíz	ړومبیز ، ړومبیز
ړوند	rund	ړوند ، نايينا

ز - Z (زې)

د پښتو ابېڅې پنځلسم توری چې شمال ختیځ یې د (غ) پرځای هم کاروي.

کره	غریزلیک	ناکره
زړمبوی (لته بوی)	zārəmbúy	زړمبوی، زړامبو، زړامبوی، زړنبوی، زړونبوی، زړومی، زړومبه
زازو (چارناچار)	zāzú	زازو
زامن	zāmón	ځامن، زویان، زمن
زانگو	zāngó	ځانگو
زانه	zāṇa	زانی، زانی، زانیه
زباد (اثبات، ثبوت)	zbād	زبات
زبادول	zbādawál	زباتول، زباتل
زبادېدل	zbādedól	زباتېدل
زبرگ (ولي، ستانه)	zberg	زبرگ
زېښناک (استثمار)	zbeṣṣāk	ځېښناک
زېښنل (زېښل)	zbeṣṣól	ځېښنل (ځېښل)
زده کړه وال	zdákṛa-wāl	تعلیم والا، تعلیم یافته
زده کړيال (پوهنپال)	zdakṛyāl	پوهنتوني شاگرد، محصل
زدوول (سولول)	zdowál	زدول
زر < ژر	žer	
زرنگ (د نیمروز مرکز بنا)	Zaráng	زرنج
زری < څری		
زړاند < څړاند		
زړی (خسته، هسته)	zəṛay	زړی، زونی، مندکه
زړه	zəḡá	زېړه، څېړه
زگ < ځک	jag	
زما	zəmə	دما، یېما، ځما، زما (zmā)
زما څخه < له ما څخه	lə mǎ caxə	

	lə mǎ sara	زما سره < له ما سره
د ما کره ، ما کره	zəmǎ-kara	زما کره
دموږ ، پېموږ ، ځموږ ، ځمونږ ، زموږ (zmuḡ)	zəmúḡ	زموږ
د موږ کره ، موږ کره	zəmúḡ-kara	زموږ کره
زانگل ، ځانگل	zangól	زنگل
زنگوهلی	zangán	زنگن
ځنځه ، زنزه	zəŋja	زنځه
زړغونځی ، جنغوزی	zanḡozáy	زړغوزی
زوی زات ، زهوزات ، زات وزویات ، زوزار ، زوایت	zawzāt	زوزات (اولاده ، اولاد)
		زول < ژول
		زول < ځول
زولانه ، زلوانه ، زلونه	zawlaná	زولنه (دربلی)
		زولی < ځولی
	žmal	زومل < ژمل
زېمنه ، ځومنه ، ځواوله ، ځواونه	zómna	زومنه (بښوروا ، یخني بښوروا)
زودل	zowól	زوول (زېړول)
زی ، زو ، ځوی ، زوی (zuy)	zoy	زوی
ما او تا کورته ځو	zá-aw-tá-kór-ta-ju	زه او ته کورته ځو
		زی < ژی
		زیږ ، زیږ < ژيږ
		زېږی ، زیږی < ژيږی
زیږه ، زیاره	zyára	زیږه (کنځا)
ځیږ	ziḡ	زیږ
زېږېدنه ، زېږونه ، تولید	zeḡ	زېږ (تولد ، تولید)
تولیدي مناسبات	zeḡ-ařkí	زېږ اړیکي
تولیدي یا مولد ځواک	zeḡ-jwāk	زېږ ځواک
زېږدیز ، میلادي	zeḡdí	زېږدي (زېږيز)
د زېږېدنې کالیزه ، د زوکړې کالیزه	zeḡ-kālíza	زېږ کالیزه

zeḡawál	خېړول، زوكول	زېړول (زول)
zeḡún	زېړېدنه	زېړون
		زېل < خېل
zelánj	زېلان، خېلانخ	زېلانخ (رحم، تخمدان)
jalobáy		زېلې < خلوبې

ژ - ž (ژې)

د پښتو ابېڅې شپاړسم توري چې په شمال ختيزه پښتو کې زياتره پر "ج" او منحنۍ هغه کې پر "ز" اړول کېږي او همداسې ناکره ليکل کېږي.

کره	غریزلیک	ناکره
ژاخ (د بوټو ځنگل)	žāx	ږغ، جغ، ځغ چاخ (سوات)
ژاله < ځاله		
ژامه	žāma	زامه، جامه، ژامه (žāmə)
ژبارن (مترجم)	žbārān	ژبارونکی
ژبارون (ترجمان)	Žbārún	ژبارن
ژبپوهاند (ژبپوه)	žəb-pohānd	ژبپوهان، ژبپېژندونکی
ژبتوکمپوهنه	žəb-tókm-pohóna	ژبپوهنه او توکمپوهنه، اتنولېنګو پښتیکس
ژبزه کره	žəb-zdákṛa	د ژبې زده کره
ژبلوست	žəb-lwást	د ژبې لوست، د ژبې درس
ژبور (خولور)	žəbawér	ژبورکی، ژبه ور، زبور
ژبونج	žəb-wānj	ژبني بدلون
ژبيز (ژبني)	žəbíz	ژبه ييز
ژبتولنه	žəb-ṭolóna	ژبني ټولنه
ژبخوکه	žəb-cúka	د ژبې څوکه، د ژبې سر
ژبخېړنه	žəb-ceṛóna	د ژبې خېړنه، ژبني خېړنه
ژبښود	žəb-ḡód	(د ژبې) خودآموز
ژبښوونه	žəb-ḡowóna	ژبښودنه، د ژبې تدريس

ژبه کی	žəbáy	ژبې (زبانچه)
زر	žər	ژر
زر باوری	žər-bāwáray	ژر باوری (زود باور)
ژر پوهېدونکی	žər-póhay	ژر پوهی
ژر تېرېدونکی	žər-téray	ژر تېری (زود گذر)
ژر رسېدونکی ، زودرس	žər-rásay	ژر رسی
ژر ځواب ورکونکی ، حاضر ځوابه	žər-jwáabay	ژر ځوابی (حاضر جواب)
ژره ، ژری ، بېری ، زرگه	žərgá	ژرگه (د اوبن زېږې برخې)
ژړنده ، جرنده ، زړنده	žránda	ژړنده
ژر شمېری ، زود ثمر	žər-yébray	ژر بېبېری (زود حاصل)
ژړا ، جړا	žəṛā	ژړا
ژړان ، جړاند ، زړاند	žəṛánd	ژړاند
ژړل ، جړل	žəṛəl	ژړل
ژړاندوک ، ژړانوک	žəṛandúk	ژړندوک
ژغورنه ، ژغورتیا	žɣor	ژغور (ژغورا)
د ژغورنې یا نجات بېرې	žɣor-beṛáy	ژغور بېرې
د نجات گروپ ، د ژغورنې ډله	žɣor-dála	ژغور ډله
د ژغورتیا کمربند	žɣór-mlāwastónay	ژغور ملاوستنی
نجات بېنونکی ، نجات ورکونکی ، ژغورونکی	žɣorəndóy	ژغورندوی
نجات بېنونکی غورځنگ یا تحريك	žɣórənda-ɣorjáng	ژغورنده غورځنگ
جغی ، تسکېره	žəɣáy	ژغی ژگه < جگه
ژمنه کول	žməl	ژمل
ژبن ، رېبن ، زبن (متعهد)	žmán	ژمن (ژمندوی)
د ژمنې (وعدې) ماتونکی ، وعده خلاف	žman-mátay	ژمنماتی
ژمنه	žmóna	ژمنه
(وعده ، تعهد ، رسالت)		
ژندر ، ځندر	žandrá	ژندر (کولپ)

د ژويو بڼې ، ځناور باغ	žobán	ژوبڼ
ژوند پېژندنه ، بيالوجي	žwand-pohóna	ژوند پوهنه
ژوندون جگړه	žwánd-jagrá	ژوند جگړه (مبارزه ، تنازع البقاء)
د ژوند ډول ، د ژوند طرز	žwand-dód	ژوند دود (ژوند توگه)
د ژوند سطح يا سويه	žwand-káča	ژوند کچه
ژوندوزواک ، جوند و جواک	žwánd-o-žwák	ژوندوزواک
ژوندون ، جوندون ، جمدون	žwandún	ژوندون (ژوند)
ژول ، جوول	žowól	ژوول (جویدن ، زيستن)
د ژوند چاپېريال پوهنه ، ايکولوجی	žoyál-pohóna	ژويالپوهنه
ژړ ، زيړ ، زېړ	žyar	ژيړ
ژيړن ، ژيړی ، ژيړانکه ، ژړانگه	žyārānaka	ژيړانکه
ژړی ، زېړی	žyaray	ژيړی (يړقان)
ژی ، جی ، ځی	žəy	ژی (کنار ، حاشيه)
زی ، جی ، ځی	žay	ژی (مشك دوغ ، جك)

ډ - ĝ (ډې)

د پښتو ابېڅې او ولسم توری چې په منځنۍ پښتو کې ډېری د (گ + غ) گډه او از څرگندوی دی او د همدغه وینګ پر بنسټ د سوېل ختیزې (ډې) او شمال ختیزې (گ) د یوې ګډولې (ĝ) په توګه زیات کره ګڼل کېدای شي ، د غزني ، پکتیکا ، زرملي ، ډوب او کوټې خواته یې وینګ (ز) دی او وزیر - مسید ، خټک ... یې "ژ" ادا کوي .

ډدل (د تېرمهال "اپښوول" پر وړاندې په ناتېرمهال کې گردانېږي، لکه ډدم ، ډدو ...) اېډل ، اېژدل او کېډل یې نا کره ځپلونه دي .

کره	غریزلیک	نا کره
ډدن (ارزن)	ډدن	ډدن ، ژدن ...
ډغ < غبر		
ډغبندی < ژغندی		
ډغرل < ژغرل		
ډغول < غبول		
ډغبېدل < غبېدل		
ډله غری (برنجک برف وژاله)	ĝala-γaráy	ژله غری ، کله گرکی ، ډغبرغری
ډلی	ĝaláy	ژلی ، گلی
ډمنځ (- ول ، - بدل)	ĝaménj	گمنځ ، گومنځ ، ډمنځ
ډمنځی	ĝamənjóy	گمنځی ، گومنځی
ډنگوری (انګور وډی)	ĝangúray	زنگوری ، ژنگوری
ډو (قسم کوم)	ĝo	گو
ډوب	žob	ژوب ، زوب
ډوډ ، زوډ < خوډ		
ډوغ < غبرغوډ		
ډوی (لووی)	ĝóway	گوی ، گواه
ډیر خریلی	ĝir-xrəyəláy	ډیر خریلی ، گیر خریلی
ډیره	ĝira	ژیړه ، ایره ، گیره
ډیری < ژرګه	žargá	

س - S (سي ، سين)

د پښتو ابېڅې اتلسم توری

کره	غریزلیک	ناکره
سا (ساه)	sā (-h)	سאהه
سا بېړۍ < الوتکه		
سابه پلور	sābə-plór	سابه پلورنه، سابه خرخونه، سبزي فوشي
سابه پلوری	sābə-plóray	سابه پلورنکی، سابه خرخونکی، سبزی فروش
سا پوهنه	sā-pohóna	سا پېژندنه، اروا پوهنه، اروا پېژندنه
ساتېری	sā-téray	ساعت تېری، خوشگذران
ساتېري (سرگرمي)	sā-téri	ساعت تېري
سارمی (سارمه)	sārmáy	خارمی، سارمکی (سابه)
ساروان < خاروان	cārwán	
ساری (سیال)	Sāray	سال، مثال
سازمان	sāzmán	نهاد، ټولنه، تنظیم، موسسه
سازمانول	sāzmānawól	سازمان ورکول، تنظیمول
سازښت	sāzōxt	سازش
سازي	sāzī	سازنده، نوازنده، ساز غږوونکی
ساگ (سابه)	Sāg	ساك، سبزي، سبزيجات
سال (سرمه ریگ)	Sāl	شگه
سا لنډي (سا بندي)	sā-láñđı	سا تنگی، نفس تنگی
سا لنډی (سا بندی)	sā-láñday	سیاره، سا تنگی، ضیق النفس
ساندي (مهمان دیر پا)	Sāñđı	ساندی
سانگه (نیزه، شل)	sānga	خانگه

		سانگه < خانگه
ساوتیگا (ساسوی)	sā-o-tigā	ساوتیگه، نفس سوخته
ساهو (سا کبس، آزاد)	Sāhú	ساوو
ساییز	sāyíz	ساهییز، تنفسي، روجي
سبا	Sabā	صبا، صباح
سباناری (سهارنی، گهیئنی، بر بئخ)	sabā-nārāy	سباناری
سباوون (سحرگاه، سحرگاهان)	sabāwún	سباوون، صباون
سپاربتلیک	spārəxt-lík	د سپاربتنی لیک، سفارش نامه
سپاربتنی	spārəxtí	سفارشی، فرمایشی
سپاره	Spāra	سسپار، سسپاره، تسپار
سپرلو	sparló	د آس سپرلی
سپرلی (د نقلیه و سیلو سپور)	Sparlí	سورلی، مساپر
سپرلی < پسرلی		
سپرلی گادی	Sparláy-gāday	د سپرلیو موتریا سروپس، مساپر ورونکی گادی
سپره لار	Spará-lār	د سپرولار، موتررو، سړک
سپرېدل (سپرول)	sparedól	سپرېدل، سورېدل (سورول)
سپرل	spəɾól	سپنل، سپرل، سپرودل
سپرلی	spəɾólay	سپرلی، سپرودی
سپرېمه < سېرېمه		
سپنېته (بېلې)	spə́xta	سپخته
سپم (د ستنې سورلی)	Spam	سپومی، ستومی
سپنخړی	spən-xəɾay	وسپنخړی، وسپنخړی، اوسپنخړی، سپنخړی
سپور (سوار)	Spor	سور
سپورمې-تندره (خسوف)	spoǵməy-tándra	د سپورمې-تندره
سپورمیز (- لېرېدي)	spoǵmíz	هجري، قمری هجري

سپیتانه	spitāna	سپي توب
سپېڅلځای	Specəl-jāy	سپېڅلی ځای ، مقدس ځای
سپېده داغ (سپېدي چاود)	speda-dāγ	سپیدو داغ ، سپیده دم
سپېرلم (روباہ)	Sperlóm	سپلم
سپېلنی	spelanáy	سپلنی ، سپانده
سپي لوبه	spi-lóba	سپي جنگونه ، سگوانی
سپین رویی	spin-róbay	سپین درویی ، سپین دویی
سپین زریں	spin-zarín	د سپینو زرو ، نقره یی
سپین نمری (سپین رویی)	spin-nmóray	سپین جامه (سپین کالی)
ستا	Stā	د ستا ، د تا ، بیتا
ستا څخه < له تا څخه		
ستاره (روغه ، پخلاینه)	stāra	سوله ، صلح
ستا سره < له تا سره	lə tā sará	
ستاسې (ستاسو)	Stāse	د ستاسې ، د تاسې ، ستاسې
ستاینور	stāyən-wár	د ستاینې وړ
ستاینوم (صفت ، لقب)	stāy-núm	د صفت نوم (اسم صفت) ، لقب
سترغلی	stər-γaláy	سترغلی
سترگ ارتاو (چشم انداز)	stərg-artāw	لیدارتاو
سترگبندی	stərg-bandáy	چشم بندی
سترگرپ	stərg-ráp	د سترگو رپ
سترگ لید (سترگلین)	stərg-líd	د سترگو لید ، نگاه
سترگور	stərgawár	سترگه ور ، بینا ، لوی سترگی
سترگو لیدلی (عینی)	stərgo-lídólay	د سترگو لیدلی ، په سترگو لیدلی
سترگه (سترگې)	stérga	سترگه (stərgi, stərgə)
سترگې پرلار	stəрге-pər-lār	سترگې په لار (-ې) ، منتظر
سترگی والا	stərgəy-wālá	سترگی (چشمی ، عینک)

جورونکی یا پلورونکی		
سترتوب ، عظمت	stər wáy	ستروی (بزرگواری)
سترتیا	stəryā	ستریا
ستغ ، ستوغ ، ستخ ، ستوخ	stəγ	ستغ (سخت ، زشت)
د ستغی لاری تلونکی ، صعب	stəγ-léğday	ستغلیپردی
المور ، صعب العبور		(ستغیونی)
ستنکی	Stag	ستگ (سنجاق)
		ستمن < شتمن
ستناوی ، مانع	stə nāw	ستناو (آر ، خند)
ستنهونکی ، پیچکاری	stənbá	ستنبه (رگبه)
کونکی ، آبله کوب		
توقیفخی ، حواله جات	stənjáy	ستنخی (ارخی ، ارتون)
ستو (کوشنی سوری)	Staw	ستو (خخوکی)
فضایی ببری	stor-beṛáy	ستور ببری (تشیال ببری)
ستوری پیژندنه	stor-pohána	ستور پوهنه
فیلمی ستوری (ستوری)	storyānáy	ستوریانی (ستوریانی)
ستور مزلی ، کیهان نورد ، فضا نورد	stor-yúnay	ستوریونی (تشیال لیونی) ستوگه < استوگه ، استوگنه
د غره خوکه ، د غره سر ، لوره	Stunj	ستونخ (اوج ، قله)
ستومانوونکی	stonzmán	ستونزمن
ستونخه ، ستونزه (stúnza)	stónza	ستونزه (مشکل)
ستونی ستاخ ، ستونی ستغ ، ستونی ستاغ ، ستونی ستاک	Stúni-stax	ستونی ستخ
پیش قبضه ، ستوه (satwá)	satéwa	ستوه
	Šta	سته < شته
سوتیک ، ختیک	səṭák	ستیک
خته	sóṭa	ستیه (بیخ)

		ستی < خپته
		سغا < خوسا
سختگیر (- ه)	saxt-čāray	سختچاری
كلك دريځی، ټینگ	saxt-darízay	سختدریځی (توندلار
دريځی، توند دريځی		ی)
		سخر < خسر
		سخی < خوسی
سربانه، سره بونی، سره	Sarbāṇa	سربانه (ورپینه)
لی، نارې، ورگینه		
سرپه سر، سرپسر	sár-pər-sár	سرپر سر (یو برابر)
وسرته رسول، اجرا کول	Sarta-rasawél	سرتنه رسول (ترسره کول)
سرتېر، سرباز، سپاهی	sar-téray	سرتېری (عسکر)
سردرد، سردردی، سردردی	sar-xwōğ	سرخوړ (سرخوړی)
سرغړوونکی، سرواخی،	sar-γāray	سر سوینده < شوپله
خلاف کار		سرغاړی (سرغاړاند)
شرغشی، شپږغشی، کهی	sar-γášay	سرغشی (سرغشی)
سرکونډو، لکې پښې، سر	sar-kónḍe	سرکونډې (سر
پرڅپړی، سنگوپ (ملاق)		پرڅپړی)
رومبی گڼه، اول نمره	Sargāṇay	سرگڼی
لومړی درجه		
سرلیکنه، سرخط	sar-lík	سرلیک (عنوان)
سرلیک، سرمقاله	sar-líkóna	سرلیکنه
سردړه، سرلوحه، بورچ	sar-líka	سرلیکه
سرصفحه	sar-móx	سرمخ
سر مشریزه غونډه، د	sar-məšríza	سر مشریزه
سرانو غونډه		
لومړی وزیر، وزیراعظم،	sár-wazír	سر وزیر
صدرا عظم		
لومړی وزارت، صدارت،	sar-wazírí	سر وزیري
صدارت العظما		

سر و پېردی (بالښت)	sar-wéğday	سرا پېرد ، سرو پېرد ، سرو پښت
سره بانجنې < باتینګنې سره زرین (طلايي) سره له دې (له دې سره (سره)	srə-zarín sará-lə-de	د سرو زرو باوجود
سر هېته (لالهاند) سری < شری	sar-héta	سرگردان
سریزه سر پښ < خلپښت سړك	saríza clešt sarák	سریڅه ، مقدمه ، پیش لفظ سړك
سرو پي سره لرې (تب لرزه) سړي سر کال گټه	saropáy sara-lóre sarí-sár-kāl-ğáta	سړې پي ، شیرینڅ ، آیسکریم سره لوي ، سره لوي کالني سړي سرگټه ، د سړي پرسر کالني عايد
سر کال سسکوره < تسکوره سکروټه	ság-kāl	سخکال ، سکال
سکروټه سکم (جوال) سکو (بناخي) سکولل (سکو ښتل) سکېلوی (زگېروی) سگک < غربي سل په سل کې سلگي (هکېک) نالش سلنه (فيصدي) سليزه (پېړي) سماوار سمبال (- ول ، بدل) (تامين ، اجراء ...)	skarwáta Skam Sku skóləl skelwáy sál-pə-səl-ke səlgáy səlóna səlíza samāwār səmbál	سروټکه ، سروټه سکيم دو ښاخه ، دوه خلې ، خاخي سکو ستل ، سکول ، سکويل (د پسو وزو خرپيل) زبېرگي ، څگېروي سل په سلو کې سوگلي ، سولگي سلواله سلي ، سلکلني سماوات سنبال ، سامبال

سم له سموني (سم له لاسه)	sám-lə-samúne	سم د سمني، سم له سمني، سمدستي، دستي
سمخ	sméc	خمخ، سمس، بنمخ
سمندر ربرده	samandər-réġda	بحري زلزله، خونامي
سمندرگی	samandərgáy	بحيره
سمونپال	samun-pāl	سمونوال، اصلاح پال، اصلاح غوښتونکی
سندوی (غاثول بوتی)	sandóy	سندی
سند (کتان)	sənd	سونډ، سني، سوني
سن (زنجبیل)	səŋ	سون، سنډ
سنو سپرکی	són-o-spérkəy	سندو سپرکی
سوابېره	swābéra	صوابېره، سوابېره (sowābéra)
سوات	Swāt	صوات، سوات (səwāt)
سوب (حاضر)	Swab	سوب (sob)
سوباری < خو باری سوبتیا (حاضري، حضور)	swabtyā	سوبتیا (sobtyā)
سوبله < شوبله		
سورسک	sorsák	سوکړک، جوارى
سوکمار	sukmār	سوک وهونکی، بوکسر
سوکماري	sukmārí	سوک وهنه، بوکس، بوکسپنگ
سوگند کول - پورته کول... < لورل سوگند لیک	sawgand-lík	قسم لیک، قسمنامه
سول (سوخل)	swəl	سوزل، سپزل، سپخل
سول (شدن) < شول		
سوله ستاره (روغه جوړه)	sóla-satāra	سوله ستاره، سوله بوله، صلح و سلم، صلح و صفا
سوله بییز (روغه بییز)	sola-yíz	سولیز
سولیز	solíz	د سول (عقل) اړوند، سولي، عقلاني، عقلي، منطقي

سومباٿور	sumbawár	سومبور
د سون بوتی یا بوتی	Swan-búti	سونبوتی
د سون توکی ، د سون مواد	Swan-tóki	سونتوکی
د سون لرگی	Swan-largí	سونلرگی
د سون وړ ، د سوځېدو وړ	Swan-wár	سونوړ
سوهان	sowán	سوان
سوانی ، سوهانی ، سوهانه	sowānı́	سوانی (اسانی ، شپېره)
سلونه ، سلها ، په سلهاوو ، په سلونو ...	səwúna	سونه (سلگونه)
سوه	Sway	سوی (سوخت)
سویل ، سهیل ، سوهیل ...	səwél	سوپل
سوپل ختیز ، جنوب ختیز	səwel-xatı́j	سوپل - ختیز (جنوب شرق)
سوپل - ختیز (جنوب شرق)		سوپل - ختیز (جنوب - شرقی)
سوپل لویدیز (جنوب غربی)	səwel-lwidı́j	سوپل - لویدیز (جنوب غرب)
سوپل - لویدیز (جنوب غرب)	səwel-lwidı́z	سوپل لویدیز (جنوب غربی)
سوپلیز ، جنوبی	sóweli	سوپلی
سهیلی ، سهیله ، سپیلی	səwéləy	سوپلی (مله نجلی)
سوه ، سوی -suy (سویان)	Sóya	سویه (سوی)
سار ، سحر ، سهر	Sahár	سهار
سار سبا ، سحر سبا	Sahár-sabá	سهار سبا (شین یا رونی سهار)
سباناری ، سبانی	sahāránəy	سهارنی (برپخړ)
صبر و حوصله	sáha-w-táha	سهه او تهه
صحی ، صحیح	sahı́	سهی (سم ، زغمناک)
سیاسه ، اونگ ، هاوند ، بغری	syáca	سیاخه
سوسی	sisóy	سیسی (مرغه)
		سیلانی ، سیلگری < گرځندوی

سولی (suləy)	síləy	سیلی (توند باد)
سمت پالونکی	sima-pāl	سیمه پال
سیمه - سمت پالنه	Sima-wāla	سیمه واله
سیمیز	sima-yíz	سیمه بیز (سمتی، منطقوی)
سیند (قاموس) لیکونکی	sind-káĭ	سیند کنب
(جیبی قاموس) ولاړې	sindgáy	سیندگی
اوبه، جهیل		
سوری، سیوره، سایه	syóray	سیوری

ش - š (شې، شین)

د پښتو ابېڅې نولسم توری

کره	غریزلیک	ناکره
شا بوتی، شابوکی، شاتوگی، شاتیتی، شا کروپ ... < کوپ شا پر شنجې < ستونی ستخ		
شات (گبینه)	šāt	شهد
شاتگ	šātág	پر شاتگ
شاتگپال	šātag-pāl	شاتگ خونبی، رجعت پسند
شاربل	Šārbál	شربل
شالید	šā-líd	شا حمکه، پس منظر
شانوی (ډکه)	šāndəy	شانوی
شاوخوا	šā-o-xwā	خواوشا
شاهزی	šāhzáy	شاهزوی، شهزاده، پاسوالزی
شپنی	španí	شپون توب
شپول (پنډغالی)	špol	گاچ، گاره، گاش
شپون	špun	شپه، چوپان، گډبه
شپه پر شپه	špá-pər-špá	شپه په شپه

شپه په خیر!	špa-ǰá	شپه بڼه!
شوکار	špa-kāray	شپه کاری
شپه او ورځ ، شواروز	špa-wrāj	شپه ورځ
شپړخندوی ، شپړضلعي	špaǰ-cənd	شپړخند
شپړزړه کلن ، شپړزر کلنيز	špaǰ-zər-kalán	شپړزر کلن
شپړ ، شپړم ، شپړنی	špaǰóma	شپړمه (پنجشنبه)
شپړيز ، شپړ بيتي ، شپړ بيتيزه	špaǰíza	شپړيزه (شعري مسدس)
د شپې پاڼه ، شپه ليك	špe-pāna	شپې پاڼه (شب نامه)
شپه ليله	špeǰálay	شپهغالی (شپهغالی)
شپهلول	špelól	شپهلول
توله ، بين ، ترومپېټ	špeláy	شپهلی (دروى)
شپنی	špenáy	شپهبنی
سته من ، ستمن ، سته من	štə-mán	شته من (بډای)
سته	štə	شته (دارایی)
سته	štə	شته (هست)
شخړه بيز ، لانجه يي ، نزاع وړ	šxəríz	شخړيز (ناندرين)
		شرغشی < سرغشی
شړير ، اشار ، شرگړی	šay-ráy	شغړغ (اور پکی)
		شکنه < شنډه
		شکېل (- ول ، بدل) <
		شکېل (- ول ، - بدل)
سگه	šəǰa	شگه (رېگ ، سنگرېزه)
شاگی	šəǰáy	شگی (د خيبر يو کلی او کوټ)
		شلتالو < ختوری
شوملې ، تروې ، پی	šlombé	شلومبې (شرومبې)
د شمارني پوهنه ، احصائيه	šmār-pohóna	شمارپوهنه
پوهنه		
شمال ختيز	šamāl-xatíj	شمالختیخ (شمال شرق)
شمال ختیخ	šamāl-xatíz	شمالختیز (شمال شرقي)
شمال لويديز	šamāl-lwedíj	شمال لويديخ (شمال غرب)
شمال لويديخ	šamāl-lwedǰz	شمال لويديز (شمال غربي)

شمان (خاکروبه)	šamān	خاورې ، خُخَلې
شمزى، مهره، ستون	šamzáy	شمخى، د ملا تير، ملا
فقرات		غانبى (مهره)
شمشتى	šamšatáy	شین تتی، شوتتی، کیشپ ...
شمېر پوهاند (شمېر پوه)	šmer-pohānd	ریاضی پوه
شمېر پوهنه (ریاضی)	šmer-pohéna	ریاضی پوهنه ، شمېر پوهنه (هندسه)
شمېرې او گڼې اعداد	šmré-aw-gāne	گڼې او شمېرې ، شمېرې
او ارقام		او ارقام
شند	šənd	شاهین
شنه ټوخله، شنه غاړه < توره ټوخله	tóra ʈoxála	
شوبله (هزارپا ، ټانک)	šóbla	سرسوبنده ، سوبله (ټانک)
شوبى، شوبى، شوپرک < خکالکى	šobáy	شبو
شودې وریجې	šodé-wrīje	شیربرنج ، کیر (اردو)
شور وخور	šór-o-jwáğ	شوروزور، شوروکړپ، شوربگت
شونډک	šundák	اوردنه شونډه، خلتم (خرطوم)
شونى (کېدونى)	šúnay	کېدونکى ، ممکن ، احتمالي
شېبره	šebára	شېبره تبه ، محرقه تبه
شېبره (سوانى، اسانتيا)	šébəra	سوهانه، سهولت، فيسېلتي
شیشې	šišár	شیشو، شیشخو (تور بنارو وزمه مرغه)
شیند پرشیند (شو پرشو)	šínd-pər-šínd	شیند په شیند، تاش پرتاش، تیت وپرک
شین کومه	šin-kúma	شین کومه، سارایی
شینگره	šingára	کوتره، خره کوتره شینگرې، شینگرې
شینوبره (کبود)	šin-wábra	شین وزمه، بانجانی، نیلی
شینوبى (لسى)	šinóbay	شناوی

بنس - X (بنسې)

د پښتو ابېڅې شلم توری چې د منځني معیاري "بنس" وینګ پر وړاندې یې سوېل لویدیزه پښتو "š" او سوېل ختیزه پښتو "š" ټیکاو لري او شمال ختیزه هغه یې گرد سره له "خ x" سره ونجوي .

کره	غریزلیک	ناکره
بناپرک، بناپېرک < څکالکی	ckālkáy	
بناڅمن (مغرور، مفتخر)	šāc-mán	ویارن، پېسمن
بناخلن	šāxlán	بناخور
بناڅی (بناڅگی)	šāxóy	شاڅی
بناړگ	šārág	شاړگ، شاهړگ
بناړ مېشتی (بناړي)	šār-méštay	د بناړ استوگن - اوسیدونکی
بناړ مېنه	šār-ména	بناړي ناحیه
بناړو	šāró	شاړو، خاړو
بناړي څانگه (بانک)	šārí-cānga	شاړي څانگه، شهري څانگه
بناړیه (بناړگی)	šāriá	بناړه، بناړگوتی
بناړده	šānda	شناخت، پېژندنه
بناړنک	šānák	بناړنک، سنک، خانک
بناړنگور	šāngawér	بناړنگه ور
بناړنگه (بناړنه)	šānga	بناړنگه، لېنگی
بناړپه < پناړه	pša	
بناړمنه (بناړینه)	šāj-mána	تورسړي
بناړنوک	šājanók	بناړنوکي، بناړنوکي
بناړنڅه < بناړنڅا		
بناړکالوه (سکالو)	škālwá	څبرې، بحث
بناړکته < کناړته		
بناړکل < کناړل	kšal	
بناړکلا (بناړیست)	školá	بناړکلا školá
بناړکېنی < کناړېنی		
بناړل	šal	شل، اندرپایه، زینه
بناړو بنېگنه	šmér-o- šegóna	څیرو بنېگنه

		بنسخری < تنخری
شندل	ǰəndəl	بندل
شنده	ǰənda	بندده (افراط ، مبالغه)
بنبیل ، بنول ، بنیل (عاقول)	ǰowəl	بنوول
بنونخی ، بنوونخی	ǰowənjəy	بنوونخی
بنونکی ، بنوونکی (xowúnkəy)	ǰowúnkay	بنوونکی
بنونه ، بنودنه	ǰowəna	بنوونه
بنوونه او روزنه ، تعلیم وتریبه	ǰowəna-rozəna	بنوونه روزنه
	ǰway	بنوی (راشپیل) < خوی
بنویندی ، بنویندوکی ، بنویندوکی	ǰwayndəy	بنویندی (لغزشگاه)
بنوهول	ǰwayawəl	بنویول
بنوهپدل	ǰwayedəl	بنویپدل
بنه والی ، بنه توب	ǰəāna	بنهانه
بنیل	ǰəhəl	بنهل (عاقول)
بنوون ، (د بنوانه)	ǰəwən	بنون (د بنونه)
بنپره (بنپراوی)	ǰerá	بنپرا (بنپراوی)
بنپرا (بنپری)	ǰerá	بنپره (بنپری)
خیخه ، شیشه	ǰixá	بنپینه (هپنداره)
بنپگره	ǰegəna	بنپگنه
خینه ، خو بنینه	ǰína	بنپینه
خپوه	ǰewá	بنپوه

غ-γ (غې ، غین)

د پښتو ابېڅې یوویشتم توری

کره	غریزلیک	ناکره
غاتره < کچر		
غاتول (لاله)	γātól	غاتوی ، خاتول
غارمه او ساړه	γārmá-aw-sārḑ	گرمي او یخني، تودوخه او سپوخه
غاروزینه (چلپاسه دشتی)	γārozínza	غارندونه (γārəndúnə)
غاربندي (گردن بسته، گناهگار)	γār-bánday	غارپه بندي
غارپتی (مفلر، دستمال گردن) < پیاغله		
غارپه غړی (غارپه پر غاړه)	γāra-γarḑy	غارپه غتی، غاړه غجې
غارپې روغېر (غېر روغېر)	γāre-roγbār	غارپې برگندی
غابښ جوړونه	γāx-ḡorawóna	غابښ رغاونه
غابښ خلی	γāx-xólay	غابښ تومبني
غابښ خوږ (غابښ خوږی)	γāx-xwḑḡ	(د) غابښ درد
غابښ ربیخ (ربیخ)	γāx-rabáj	د غابښو برس
غابښ لېبتي	γāx-leḡy	د غابښو خمیره یا کریم
غابښ ولی	γāx-wəláy	د غابښو ریښه
غابښیز	γāxíz	دندانې ، ډبنتیل
غالی پلور	γāləy-plór	غالی خرڅونه، قالین فروشي
غالی پلوری	γāləy-plóray	غالی خرڅوونکی، قالین فروش
غالیچه (زلوچه)	γālīčá	غالی گي، وړه غالی، قالینچه
غاو (احتجاج)	γāw	سخت اعتراض، پروتست
غاوچي (غاوی)	γāw-čí	احتجاج کوونکی
غاولیک	γāw-lík	احتجاج لیک

سربنکارونه، قد کشک، کله کشک	γbānda	غبانده (مغانه)
غبرگلون، چارانگ، ردعمل، عکس العمل	γbargún	غبرگون (پاسخ، واکنش)
غخ، بدل	γač	غچ (انتقام)
کباری، قبا، چین	γadóka	غدکه (مرئی)
سگک (بندچیلی...)	γróbáy	غربی
غورلندسه، غورانگه، غو رّمبه، غرانده، غورنجه، غورخک، غورسکه، خور سکه	γarγandá	غرغنده (ستره لمبه)
غره گرخبدونکی	γar-górjay	غرگرخی
د غرمې ډوډی، د غرمې مېلمستیا	γar-manóy	غرمنی
غرمه (مو) په خیر	γarma-xá!	غرمه بڼه!
غربخی، غرشین، د غره اوسېدونکی، غرخنی	γar-méštay	غرمبشتی (غروال، غرخن)
غرنده، رغندی	γrénday	غرندی
د غروې (تمساخت) اوبنکې	γarəw-úǰke	غرواوبنکې
د اوبو غروه، د اوبو سمساره	γarəwa	غروه (کروکودیل)
غورپ	γrap	غړپ (گوت)
غورپل	γrapól	غړپل
غورپول	γrapawól	غړپول
غړک	γarəka	غړکه (مشک دوغ)
غبنستلی، عضلاتي	γərɣāláy	غړیالی
غزل ویونکی، غزل گو	γazal-ból	غزلبول
غژگاو	γaǰ-γwayáy	غژغویی
رغ، غگ، فون	γaǰ	غړ (-ول، -بدل)
رغپوهنه، فونولوژی، فنالوجی	γāǰ-pohéna	غړپوهنه (غړپوهه)
غړلوری، بلندگو	γāǰ-jágay	غړجگی (لوډ بسپیکر)
غړنیوونی، غړنیوونکی،	γāǰ-níw	غړنیو

تایپ ریکاردر		
غېشی	γášay	غشی
غنمینه، نغند، د غنمو ډوډی	γalmína	غلمینه (ډوډی، نغن)
مچمچی، د شاتو مچی، د گبینی مچی	γlóca	غلوخه (غلاوزه)
غلچکی یرغل، داره، پت برید، شبخون	γəlyāk	غلیاک
		غلی سمندر < ارام سمندر
د اسمان خاڅکی، د خدای غویبی، شا پیتی ...	γwā-bížay	غواپیژی (حلزون)
		غوالوشه < لوغی
غوبانی، غوماشه	γobāray	غوباری
غورونه، خونونه	γwarāwáy	غوراوی (امرنه)
غورچان، غوره چونی	γwar-čān	غورچان (انتخاب، منتخب)
غورڅنگ، د غورڅنگ غړی	γorjāwān	غورڅاوی (عضو جنبش)
غورڅنگ (حمله، جست و خیز)	γorjáng	غورڅنگ (جنبش)
غورزی	γorjáy	غورڅی (جست و خیز)
سا تپری، پام غلطونه	γor-γúšt	غورغوش (سرگرمی)
غټ مچ، خرمگس	γwər-məč	غورمچ (غوباری)
	γormá	غورمه (قورمه) < انډی
تړنیکه، د نیکه نیکه	γwər-niké	غورنیکه
د غور ولایت، د غوراتو ولایت	γór-welāyát	غورولایت
غورله انا، د نیا نیا	γwára-aná	غوره انا
پلخمری	γorí	غوری
باتو، باتور، توکمار، گپاوو	γwar-yāláy	غوریالی
غورپاشه، کاخی	γorāša	غورپاشه
		غورپانگه < وړانگه
غورپه مال	γwarāwú	غورپاوو
غورپه مالی	γwarāwáy	غورپاوی
حادثه، واقعه	γorpéka	غورپکه (پېښه)

غورپيش ، غروپيش	γwar-piř	غورپيش
		غورپسکه < خورپسکه
غورگه (γórga) ، پندې	γwǎrga	غورگه (نار ، نوده)
غورپه مرغی ، غورپه مرغه (γórmǝrga)	γwǎra-mǝrgá	غورپه مرغه (ارغستان)
وغوز ، چارمغز ، چارماغ	γwǝz	غوز
گزار ، گزار	γuzǎr	غوزار (گوزار)
غوزارول	γuzǎrǎl	غوزارول (گوزارول)
گوزار بدل	γuzǎredǎl	غوزار بدل
غوپره	γozáy	غوزی (غېر ، غېر نیونه)
د غورپه خورپه یا درد	γwaǧ-xwǎǧáy	غورپه خورپه (غورپه خورپه)
د - غورپه ته رسول	γwaǧawǎl	غورپول (گوشزد کردن)
غورپه کی ، غورپه کی	γwǎǧǝy	غورپه (گوشی تلفون ...)
خوشایي ، خوشيان	γořáyí	غوشایي
غوبنه خرخونه ، قصابي	γwař-plór	غوبنپلور (سربه)
غوبنه خرخونکی ، قصاب	γwař-plóray	غوبنپلوری
غوبنتنه ، خواست ، درخواست	γwǎřt	غوبنت
غوبنتنپانه ، غوبنتنلیک	γwǎřt-pǎna	غوبنتنپانه (غوبنتنلیک)
غوبنتنلیک ، عریضه ،	γwǎřt-lík	غوبنتنلیک
درخواستی ، درخواست		
غول (γol)	γwǎl	غول
غوماشه	γomǎřay	غوماشی (ماشه)
		غومبسه < مچی
		غومی < ډیلوم
غنچه	γwǎnčá	غونچه
غونځی	γúnday	غونځی (ترتیه)
گروپ ، فقره ، غونډ (γond)	γwǎnd	غونډ (گروپ ، فقره)
غونډله (γondǎla)	γwǎndlá	غونډله (جمله)
جمله پوهنه ، نحو	γwǎndla-pohéna	غونډله پوهنه (غونډله پوهه)
		غونډ وروبوزی < بغوت
غېر نیوونکی	γǝř-bās	غېر نیوونکی

غېرپاسي (پلندی)	γēġ-bási	غېرپاسي
غېر پر غېر	γéġ-pær-γéġ	غېر پر غېر
غین	γin	غین
غېر روغېر	γēġ-roγbár	غېر روغېر

ك - k (كې ، كاف)

د پښتو ابېڅې دوه ویشم توری

کره	غریزلیک	ناکره
کابل پوهنتون	kāból-pohəntún	د کابل پوهنتون
کابل ښار	kāból-šār	د کابل ښار
کابو (قريب ، فرصت)	kābú	قابو
کاپرگل < نمرگلی	Nmargwólay	
کاشی (د مچنو غزې کاسه)	kācáy	کاسی
کار او زار (کار لوبښي)	kār-awzār	د کار سامان یا اسباب
کار باره (لاسپاره ، کار گټه)	kār-bārā	د کار مزد ، حق الزحمه
کار بندي	kār-bandí	کار بندي ، کار بنديز ، د کار نه کولو اعتصاب
کار پېر	kār-pér	د کار شپېټ ، کار وخت
کارڅی	kār-záy	کار ځای ، د کار ځای یا محل
کار دود (کار توگه ، کار ډول)	kār-dód	د کار ډول ، د کار طرز
کارپوه	kār-póh	کارشناس ، ماهر ، متخصص
کارپوهه	kār-póha	کارشناسي ، مهارت ، تخصص
کارخونه	kār-xúna	کارخانه ، فابریکه ، چرلاو ، کارنښت
کار ډگر	kār-ḍagár	د کار ساحه
کار سیالي	Kār-syālí	د کار سیالي یا مسابقه
کارغه (وراع)	kārġá	کارگه ، قارغه ، کروغ ، کړاغ
کارکړن	kār-krán	کار کرده گي ، کار روایی ،

فعالیت، د کار اجرا		
کاریگر	kār-gār	کارگر
کارگره طبقه	kārgār-pārḳay	کارگر پارکی
کارکوونکی، مامور، کاردار	kār-mánd	کارمند (کارمن)
کارموندنه، کاریابی	kār-múnd	کارموند
کارینده، کاریگر، فعال، موثر	kārēnda	کارنده
چاروال، کارکن، فعال	kārēndóy	کارندوی (کارندویان)
(سیاسی، گوندي)		
چاروالي، فعالیت،	kārēndoyí	کارندویی
کارکرده گی		
د کار وړ، کار آمد	kār-wār	کار وړ
کار و کسب	kār-o-zmóna	کاروژمنه
په کارول، استعمالول	kārawól	کارول
کارونځای، د استعمال مورد،	kārawánj	کارونځ
د کار مورد، کارونځی		
د کارونې وړ، د استعمال وړ	kārawan-wār	کارونوړ
د کارونې یا تطبیق وړ،	kārawní	کارونې
تطبیقي		
د کار وېش، د کار تقسیم	kār-wéš	کار وېش
په کار بدل، استعمال بدل	kāredól	کار بدل
	kāḡ-bál	کار بل (کوړ)
		کاره وېلني خواړه وېلني < (بادیان)
د کاله مشر، واکيالی،	kālxwáy	کالخوای
سرپرست، ولي		
کلېزه، جنتری	kāl-ḡód	کالنبود (کلین)
د کال گټه یا عاید	kāl-gáta	کال گټه
کلنی	kālanáy	کلنی
کلنی خپرونه	kālanóy	کلنی
		کلنی سړي سر گټه <
		سړي سر کال گټه
د تلین یا کالیزې ورځ	kāl-wrāj	کالورځ
		کالی، کالی < گانه، پسون

کالیزه	kālíza	کلیزه ، سالگره
کان پوهاند (کانپوه)	kān-pohānd	کان پېژندونکی ، معدن
کاندی (خمخوکی ، سیپی)	kāndóy	پېژندونکی کاشوغه ، کاجوغه
کانکن	Kān-kán	کان اېستونکی ، د معدن
کانپوهنه	Kān-pohéna	استخراجوونکی
کانټورې (کانټکی)	Kān-tóǵay	کانپېژندنه ، درنگپوهنه
کانټورې (کانی ټک)	Kān-toǵáy	د تېرو توروونکی ، سنگتراش
کب نیو	kab-níw	د بر تراشي ، سنگتراشي
کب نیوی	kab-níwáy	کب نیوونکی ، ماهیگیر
کتابپوهه (لیکي پوهه)	ketāb-póha	کب نیونه ، ماهیگیری
کتابتون (کتابخونه ، لیکي تون)	ketāb-tún	کتابپېژندنه ، بېلیوگرافي
کتابچه < خاته		کتابخانه ، کتب خانه
کتابنمود (لیکي نمود)	ketāb-xód	د کتاب لارنود
کننځی	katənjáy	کتوځی ، د معاینی خونه یا
کتیپوښ	Kaṭ-póx	ځای ، کلینیک ، معاینه خانه
کتبه (گوته)	káṭa	د کت یا بستري پوښ ، روجایي
کچ و مېچ	káč-o-měč	غته گوته
کچه یا خچه (گوته)	káča	اندازه او مقیاس ، قدواندام
کڅ	kac	(خیاطي)
کڅوال (کڅیز)	kac-wāl	خچی (گوته)
کډوال	kaḍ-wāl	(د سیند) غاړه ، د سمندر) غاړه
کراچ	krāč	کډبه ، کډه پر شا ، مهاجر
کراسگر	krās-gár	کریچ ، کړچ
کر توخم	kar-tóxəṃ	نیمسی گر
کر ځمکه	kar-jmóka	د کر تخم ، زراعتی تخم
		کرنی ځمکه ، د کر ځمکه ، کښتي ځمکه

د پله خاپ ، د پښې خاپ	kərǰ-pál	کرنپیل (سراغ ، پل) کرنبراکښنه < تاپی
کروکښت ، کاروکشت ، زراعتي چاري	kár-karwandá	کرکونده (کرکیله)
غرغره (د اوبو کښلو او؟)	karkəráy	کرکړی (غرغره)
کرکانډی	kar-kánda	کرکنډه (سنگ غلطان)
بزرگر ، دهقان	kargár	کرگر (بزرگر)
د زراعت پوهنه ، د زراعت علم	karən-pohóna	کرڼپوهنه
وچه غاړه ، وچه مری	karnáka	کرنکه
زراعتي ، زرعی	karaní	کرني (کرنيز)
د کرنې وړ ، قابل زرع ، قابل کشت	kar-wár	کروړ
مزرعه ، فارم ، زراعتي فارم	kar-wandá	کرونده
معیاری گرامر	kará-pǰóya	کره پښویه
معیاري ژبه	kará-žóba	کره ژبه
معیاري گړدود ، معیاري لهجه	kará-gərdód	کره گړدود
د لیکنې معیاري سبک	kará-lıklár	کره لیکلار
کرهېر ، شگه	kreǰ	کرېر (جغل ، سنگریزه)
کرېه ، کریغه ، کرپکه	kréǰa	کرېه (کرپکه)
کرڼه ، فعل	kəǰ	کر (فعل)
تکرښت ، تمرین	krāw	کړاو
فعلي گردان	kəǰ-awrún	کړ اوړون
پوزبند ، نینګانی	karpúz	کړپوز (تمبوزک)
کاتېری ، تخم پزی	kar-cú	کړخو (ارکاره)
وارخطا	karǰéč	کړغېچ (اروترور)
کلکین ، کنکی ، درېچه ، پنجره	kərkáy	کړکی
خړپرتیا ، جنجال ، بحران ، لالېچ ، تشنج	karǰéc	کړکېچ (بحران)
د لانجو کمښت ، تشنج زدایي ، تنش زدایي	karǰeč-kaməǰt	کړکېچ کمښت

کریکچن	karkečón	جنجالی، بحرانی
کریکیمه (قفس)	karkimá	کبیج، پنجره
کرینار	kran-lār	کریناره، دستورالعمل، مرامنامه، ستراتیژی، اجندا، اپجندیا، راهکرد
کرلیکه	kağ-líka	کره لیکه، منحنی خط
کبناند	kxānd	کبنونکی، خطاط، لیکگر
کبننده	kxōnda	کبنیده، نقشه
کبنیاستل	kxenāstól	کبنیاستل، کبنیاستل، کبنیوستل، کبنیاستبدل
کغایچ (ناباندی)	kaγāč	وران، مخالف
کک (هسته)	kak	ابیمی زری، نیوکلز
ککیز	kakíz	زری بیز، نیوکلپر
کلابند	kalā-bānd	قلعه بند، محاصره (شوی)
کلابندی	kalā-b landí	قلعه بندی، محاصره
کلای نو	kalāy-náw	قلعه نو
کم ارزی	kam-árzay	کم ارزبنته، کم اهمیتته، کم ارزشه
کم پایه	kam-pāya	کم پایبنته، کم دوامه
کم پبسی	kam-péřay	لر پبسدونکی، قلیل الوقوع
کمرسی	kam-rásay	کم واتی
کمزور تکی	kamzor-ťékay	د کمزوری نقطه
کم مپشتی	kam-méřtay	کم نفوسه
کم بیبری	kam-yébray	کم حاصله، کم ثمره
کنخا (بنکنخا)	kanjā	بنکانخه، کنخله، کنخلی، بنکنخل، بنکنخلی، زورله، زورلی، زپره، زپری ...
کندوز	kandúz	کندز، قندز
کندهار	kandahār	قندهار، کندهار
کنگلخونه	kangal-xúna	کنگلغالی، سردخانه
کنگلماتی	kangal-mātay	کنگل ماتوونکی، یخ شکن

	yaxčál	کنگلی - فرېچ < یخچال
یخدان، فریزر، ډبر یخ یخچال	kangalónay	کنگلی (واوره نی)
گانځه، سبابه	kánja	کنځه (گوته)
کښي والا، تېغراودونکی	kaŋı-wál	کښوال (دو)
کونډری، کونډوه،	kubáy	کوبی
دسترخان، دسترخوان ...		
پوکښی، بوگښی، پوقانه	kobóy	کوبی (حباب)
شاکوپ، شاکوپی، کړوپ،	kup	کوپ
کړوپی، توع، چوغ ...		
کوټ ماتوونکی، دژ شکن	koṭ-mátay	کوټماتی
کوټوالي، سپاهي، پولیس	koṭ-wál	کوټوال
کمڅی، کونڅی، کونسی	kawcóy	کوڅی
کودڼی، کردوړی، چندوړی	kawdóray	کودړی (کودی)
کوربنه هېواد، کوربنی هېواد	korbá-hewād	کوربه هېواد
د کور خپلی یا خپلکې	kór-capløy	کورخپلی
کورنی کار، کورنی وظیفه	kór-kār	کورکار
د کور کالی، د کور جامې	kór-kālı	کورکالی
د کور بلاپوش، د کور چین	kór-kanjul	کور کنځول
کورناستی، تقاعدی، متقاعد	kor-nāst	کورناست
کورناسته، تقاعد	kor-nāstáy	کورناستی
کورواکمنی، اوتونوم	kor-wákay	کورواکی
(اټونومېست)		
کورواکمنی، اوتونومي	kor-wākı	کورواکي
کوژدنه، کوزدن، کوزدنه	koždón	کوژدن (کوژده)
کوچنی، وړکی، وړوکې،	košnáy	کوشنی
کړاڅی، کراڅی، ماشوم		
کونډاله، گلدان، گلداني	kokanóy	کوکنی
د کنړ ولایت، د کونړونو	Kunár-	کونړ ولایت
ولایت		
کوپان، بوکان	kohān	کوهان
که، کا، کاندې، کاني،	kawı	کوي (میکنده)
کړي (شینواري، منگل ...)		

خواجه	kwíza	کویزه
کونستی، کولی، کونسترکی	kwélay	کوبلی (ته دیگی)
کپش، مذهب، دین، آیین	ket	کپت
قبرکن، قبر اېستونکی	kec-kán	کپخ کن
کېدنه، شون، احتمال، امکان	kedún	کېدون (شونتیا)
کېدونکی، ممکن، احتمالی	kedúnay	کېدونی (شونی)
کېنډل، کنستل، کنپستل	kenól	کېنل (کنل)
		کېهان گرخی < تشیالیونی
		کېهانی یا فضایی بېری <
		تشیال بېری

گ - g (گې ، گاف)

د پښتو اېڅې درويشتم توری چې په شمال ختیزه پښتو کې یې زیاتره له (ږ) سره ونجوي . د کړی والا " هک " په ډول یې د پښتو له غیرگڼیزو (ت، ډ، پ، ښ) سره د توپیر لپاره لیکل په کار نه دي .

کره	غریزلیک	ناکره
گاتل	گاتل	گواتل ، زخمی کول
گاچ، گارپه، گاش <		
شپول، پنډغالی		
گاخره	گاجره	گازره
گاډی (خودرو، موتر ...)	گاډی	گاډی ، گاډی
گاډي پلور	گاډي پلور	گاډي یا موټر خرڅونه
گاډي پلوری	گاډي پلوری	گاډي خرڅوونکی
گار (- ول ، - ېدل)	گار	تاوان ، زیان ، لگښت
گار (گاگره)	گار	شگلنه تیره ، کلکه ډبره
گارپوزی ، گارپوزی < گورت		
گانده (فردا ، آینه)	گانده	سبا ، راتلونکې ، گانده (gānda)
گانپه (پسول ، گرو)	گانپه	گنپه ، کالی ، کالی
گانډی (همسایه)	گانډی	گانډی

گپ، کلمه، قول، وعده، وجیزه	gāy	گای (ویی)
گب (gab سورگورلغ)	gab	گب (جنین)
پاپیچ، پاپیچی، گپتیس	gabráy	گبری
کپنی، لپزه	gabaṇəy	گبنی (لرزهء عصبانیت)
		گچل، گچ، گچه <
		کچل، کچ، کچه
چپ، گس	gac	گخ (کین)
خورینه، کوزه	gaḍwá	گدوه
تولنه، اجتماع	gaḍéra	گدبره (غونده)
گران قیمته، گران بها، قیمتی	grān-báya	گرانییه
گران خرخوونکی، قیمت فروش	grān-plóray	گرانپلوری
گران خرخونه	grān-plorí	گرانپلوری
سخت علاجه، صعب العلاج	grān-darmály	گران درملی
نظر بند	gərj-bánday	گرخبندی
گرخبند، پر گرخبندو	gərj-bandáy	گرخبندی (گرخبندین)
راگرخبندو باندې بندیز		
گرخندی، گرخاندی، مور	gərjə-nay	گرخنی (کولپچ)
کله، قی، استفراغ	gərjún	گرخون (کانگی، لوست)
جرمانه، جریمه، ملامته، پره، گپرمه	gramāná	گرمانه
گروهمن، موخن، معتقد	grohán	گروهن
گروه، امنا، عقیده	gróha	گروهه
گروهینیز، عقیده بی، عقیدوی	grohíz	گروهیز
گروپوهنه، فونیمپوهنه، صرف، مارفولوجی	gər-póha	گروپوهه
لهجه، دایلیکت	gər-dód	گردود
چپرچار، گومگو	gər-mā-gər	گرماگر
اصطلاح، محاوره، ایډیم	gərəna	گرپنه
شفاهی ادب	gəranáy-adab	گرپی ادب
د وینا ژبه، محاوروی ژبه	gəranáy-žəba	گرپی ژبه
گپننه، ساعت	garáy	گرپی
د گپی ستن، د ساعت عقرب	garáy-stən	گرپی ستن

گل (gol)	جنیدی ، گل	gwəl	گل
د گلونو باغچه		- bāγčá	گلباغچه
د گل پانگه		gwəl-pāna	گلیپانه
د گلو خانگه		gwəl-cānga	گلخانگه
د گلو غنچه		gwəl-γwəncá	گل غونچه
گل گنډ ، گل سکوینه ، گلدوزی		gwəlgánd	گلگنډ
د گلو گډپډی ، گلدسته		Gwəl-gédəy	گل گډپډی (گل موبسته)
د سرو گلانو وله ، گل بېد		gwəl-wóla	گل وله
کفار ، جرمانه ، جریمه		gonā-gāra	گناگاره (جرمانه)
گن نفوسه ، پرنفوسه ، له		gaṇ-méštay	گن مېشتی
گنې گونې نه ډک			
زهدان ، رحم		gaṇónay	گننی (زېلانخ)
ازدحام ، بیروبار		gána-gúna	گنه گونه (گنه)
گن ملیتی		gaṇ-wələsí	گن ولسی
گن ملیتی		gaṇ-hewādíz	گن هېوادیز
اخطار لیک		gwāḫ-lík	گوانبلیک
گو تخندنه ، خبرداری ، اخطار		gwāḫóna	گوانبسه (گوانب)
انتقاد ، اعتراض		gwát-niwóna	گو تنیونه (گو تنیوی)
غوړپ ، گوټ (got)		guṭ	گوټ (غوړپ)
گوښه نشین ، گوشگه گیر		gwəṭ-nást	گوټناست
گوشه نشیني ، گوشگه گیري		gwəṭ-násta	گوټناسته
برپڅی ، تالی ختی		guḍāgáy	گوډاگی
گویر ، پاده ، گله		goróm	گورم
ضربتي		guzāríz	گوزاریز (غوڅاریز)
گوزن ، فالج ، ستړوک		guzáṇ	گوزن
گوگرد ، گوگر (gugər)		gogór	گوگر
گونگوشتکه ، گونگوشته ،		guguštú	گوگوشتو (قمری)
گوگوشتکه ، کوکوشتکه ،			
بختکه ، پختکه ، تتوه			
گوله ، مردکی		golóy	گولی
گمارل ، مقررول ، مامور کول		gomārál	گومارل
مقرري ، ماموریت ورکول		gomāróna	گومارنه

يا سپارل		
گنبدہ	gombáza	گومبزه
د گومبزي ڪتوري ، قبه	gombáy	گومبي
گونجه (gúnja)	gónja	گونجه (گونجي)
گوند (gond)	gwənd	گوند (حزب)
گني، گواندي، گوندي	gónde	گوندي (گويا ، شايد)
(gúnde)		
شگون، پال(فال)	gungór	گونگ(شگوم)
چولي ، شورنخود	gúngrí	گونگري
سهار په خير	gahíz-mo-ǵə	گهيخ مو بنه ! (سهار مو بنه !)
گهيخ، سهار، سحر، سبا، صبا	gahíj	گهيخ
	boṭpohána	گيا پوهنه < بوتپوهنه
گيا خورونكي، ويجيتيرين	gayā-xór	گيا خور
گتي، گتكي	geṭáy	گتي (گاتي)
گله، گبله	gilá	گيله
گيند، پنڊوسکه، توپ،	giṇ	گين (پنڊوس)
بال، غونڊسکه		

ل - I (لې ، لام)

د پښتو اېڅې څلېرويشتم توري

کره	غریزلیک	ناکره
لا (یا، هنوز، بلکې)	lā	لیا
لا بل سبا (لا بل گهیځ)	lā-bəl-sabā	سبا نه بل سبا
لا ټول (شاعر، پارکیوال)	lāṭwāl	چندي، شایر، شېر
لاچي	lačí	هېل
لار	lār	لیار
لاربه (لارښود، لارښووان)	lār-bá	لارښوونې، لارښوونکې، رهبر، رهنما
لارښي (لارښوونه)	lār-báni	لارښودنه، رهنمايي
لارغه	lārǵá	وقفه، شبېه، مکث، درنگ، لارغه (lārǵə)
لارغه يي	lār-ǵayí	وقفه يي، شبېه ييز
لارښو (پلېونې)	lār-níw	پسې تلونکې، پيرو
لارورکي	lār-wrókay	ورکلاری، لارورک کړی
لاروهوني	lār-wahúnay	لاروهونکې، رهزن
لاروی (پلېونې)	lārawáy	رونده، پيرو، راهرو، مرید، لاروی (lārwáy)
لاروي (پلېون)	lārawí	پيروی
لاره روده (لیکه لياره)	lāra-rawdá	لار وروش، ليار و طریقه
لار هواری	lār-hawáray	لار هواروونکې، لار
لار هواری (لار هواري)	lār-hawāráy	اواروونکې، زمينه ساز
لارې چارې	lāre-čāre	لار هوارونه، زمينه سازي
		لارې وسيلې، امکانات، تدابیر، بندوبست
لاريز	lāríz	لارې لارې، لیکې لیکې، رهدار
لاریون	lār-yún	مظاهره، جلوس، مارش

		لاږ ، لاږو < ولاږ
ناره (نارې) ، لياره (ليارې)	lāra	لاږه (لاږې)
(چوب) دستك	lāray	لاږی
سايكل ، بايسكل ، بيك	lārís	لاږيس (دوخرخه)
لاس اخپستنه ، صرفنظر	lās-axésta	لاس اخپسته
لاسمزد ، دستمزد ، حق الزحمه	lās-bārā	لاسباره (لاس گټه)
برلاسی	lās-baráy	لاسبری
برلاسی ، لاس د پاسه	lās-báray	لاسبری (مسلط)
لاس په لاس	lās-pər-lās	لاس پر لاس
لاس په نام ، لاس په نامه	lās-pər-nām	لاس پر نام (- نامه)
لاس بنکلوونکی ، چاپلوس	lās-pócaý	لاس پوڅی
لاس بنکلوونه ، چاپلوسی	lās-pocáy	لاس پوڅي
لاسپلې ، دسکلې ، دستکش	lās-pelé	لاسپلې (لا سماغو)
لاس تېرونه ، نازونه ، مسح	lās-téra	لاس تېره
لاستورکی ، لاستي والا	Lāstawór	لاستور
دسته	lāstay	لاستی (لاسته)
لاسيك ، لاسوچونی	lās-capoṇay	لاس څپونې
مالك ، ذوليد	lāsxa	لاسخه
دسترس ، دسترسی ، د دخول امکان	lās-rasáy	لاسرسي
د لاس روغېږ ، لاس ورکونه ، لاس ورکړه	lās-roṅbār	لاسروغېږ
لاسلا ندې ، مادون ، تابع	lās-katóway	لاسکتوی
لاسليک کول ، امضاء يا دسخت کول	lās-līkawól	لاسليکول
لاس جگونه ، پاتا ، فاتحه	lās-nīwá	لاسنیوه
لاس مينځونې ، دستشويي	lās-wlúne	لاسولونې
لاسوندی ، دستاويز ، سند	lāswánd	لاسوند
لاسوهونکی ، مداخله گر	lās-wahānd	لاسوهاند
لاسمنډون ، مداخله ، مداخلت	lās-wahóna	لاسوهنه
قصدی ، مصنوعي	lāsí	لاسي
يووالی ، اتفاق	lās-yāwáy	لاسيوی

لامَل (كبل، توسن)	lāmál	لامَل
لانده	lāndá	لونده، لاونده، لامده
لاند پستون	lāndestún	توشك، توشكه، نالی، نیالی، توك، نیالی
لانگه	lānga	لنگه، پیارمه (د کت پای)
لا وړم کال	lā-wórəm-kāl	لا ته وړم کال، لا لا وړم کال
لا وړمه شپه	lā-wórma-špa	لا ته وړمه شپه، لا لا وړمه شپه
لا وړمه ورځ	lā-wórma-wraj	لا ته وړمه ورځ، لا لا وړمه ورځ
لاون (کاري)	lāwón	لاوند
لبغړی < ربغړی		
لتند (جستجوگر)	lātənd	لتیونکی
لر تبرمهال	lā-ter-mahāl	لرې ماضي، بعیده ماضي
لر ختیځ	lār-xatíj	لرې ختیځ
لرغونپال	larɣun-pāl	لرغون خوښوونکی، قدامت پسند
لرغونپلور	larɣun-plór	عتیقه خرڅونه
لرغونپلوری	larɣun-plóray	د عتیقه خیزونو پلورنکی
لرغونپوه (لرغونپوهاند)	larɣun-póh	لرغون پېژندونکی
لرغونپوهنه	larɣun-pohóna	لرغونپېژندنه
لرغونپوهنیز	larɣun-pohníz	ارکیالوجیکي
لرغونتوکی (لرغونتوکی)	larɣun-tók	لرغونی اثر (لرغونی اثار)
لرگبه	largbá	لرگي والا
لرگین	largín	د لرگي، چوبي
لرلیدی	lar-líday	لرې لیدونکی
لرلیدیز	lar-lidíz	لرلیدونکی، دورنمایی
لرمهالی (اودمهالی)	lar-mahálay	د اوږده وخت لپاره، طویل المدت
لرواټنی	lar-wāṭánay	لرې وپشتونکی، د لرې واټن (توغندی، وسله ...)
لروین	lar-wín	دوربین
لروینون	lar-wimún	تلوېزیون، تېلوېزیون، تلوېژن
لرې	lóre	لرې، لرې، لیرې؛ لر

(کنبته، کوز)		
لاړ	lar	لړ (سلسله، ردیف)
فهرست، لست، کتار	lar-lík	لړلیک (لیکلړ)
کپگیر، کفگیر	lařícáy	لړپڅی
کم له کمه، کم از کم، کم سے کم، اقلًا	lǎġ-tər-lǎġ	لړ تر لړ (-ه)
لړچکې، لړکوټې، لکوټې	lǎġ-cəke	لړڅکې
نستونې	lastónay	لستونې
لسونه، لس ها (په لس هاوو)	las-gúna	لسگونه (په لس گونو)
لسی، دهه، معشر (شعر)	lasíza	لسیزه
جدول، گراف، چارت	laǰt-lík	لښتیلیک
پوځ، قول اردو	laǰkár	لښکر
قشله، چونی، گارنېزون	laǰkar-kóṭ	لښکرکوټ
لښکرکشی، لشکرکشی	laǰkar-léġd	لښکر لېږد
لښکر ماتوونکی، لشکر شکن، فوج شکن	laǰkar-mátay	لښکر ماتی
نظامي، غیرملکی	laǰkarí	لښکري (پوځي)
لښکرگاه، لشکرگاه	laǰkarí-bāzār	لښکري بازار
کوچېدل، کوچ کول، لېږدل، بارول	laǰál	لښل (لښل)
لېښونې، بارگیر (خاروی)	laǰúnay	لښونې
طنز	laġáz	لغاز
		لغړول < رغړول
		لغښتل < رغښتل
لکی-وال ستوری	lakıwár-storay	لکیور ستوری
ډېر لگښتی، خراج	lagāwú	لگاوو
لگت، مصرف، خرڅ، خرچ	lagóǰt	لگښت (لگون)
د لگښت توکی، استهلاکي توکی (توکی)	lagóǰt-tókay	لگښتتوکی
مصرف کوونکی، مستهلک	lagóǰt-wál	لگښتوال
مصرفي، استهلاکي	lagóǰtí	لگښتي
لېیل	ləl	لل (شاهدي ویل -

		ورکول
لالونگر	لالونونکی، خیشاوه گر	لالونگر
		لمانخل، لمانخنه <
		نمانخل، نمانخنه
لمبا	لمبا، لامبو (شنا)	لمبا
لمباخی	د لمبا خای، د لمبا حوض	لمباخی
لمبی	لمپه (لاتین ډوله خراغ)	لمبی
لمخی < نمخی		لمخی < نمخی
لمر	نمر، نور، نمیر، مپر	لمر
لمر پښتی (لمر گروهی)	نورپرست، د لمر عبادت	لمر پښتی (لمر گروهی)
	کوونکی	
لمر تندرہ	د لمر تندر یا تندرہ، کسوف	لمر تندرہ
لمر خرکی	پیتاوی، آفتاب رخ	لمر خرکی
لمر ختن (لمر خاته)	لمر ختل	لمر ختن (لمر خاته)
لمر ختیخ < ختیخ		لمر ختیخ < ختیخ
لمر لویدیخ < لویدیخ		لمر لویدیخ < لویدیخ
لمر لوېږدن (لمر پرېواته)	لمر لوېدل	لمر لوېږدن (لمر پرېواته)
لمر مزدک	د لمر معبد	لمر مزدک
لمر گلی (نمر گلی)	مېرگل، نورپرست گل، تاپرس	لمر گلی (نمر گلی)
لمریز (- لېرېډي)	لمریز هجري، شمسي	لمریز (- لېرېډي)
	هجري، هجري لمريز	
لمکتی (دم غوزک)	لمغړی، لم کنډی، لم گدی، لم گوری، لمخوکی، لم گونډی، لم چونډی	لمکتی (دم غوزک)
لمنخ < نمنخ		لمنخ < نمنخ
لمنخونه	لمونخونه، مونخونه، نمنخونه	لمنخونه
لمونخغاری	لمونخ گزار، لمونخ کوونکی، لمونخ کړونی	لمونخغاری
لمپساند	مسوده لیکونکی، کاپی کوونکی	لمپساند
لمپسل	مسوده کول، کاپی کول، گره بره لیکل	لمپسل

لمپسه	Imésa	مسوده ، کاپی؛ دوسیه
لندول (لند بدل)	landawól	لمدول، لوندول (لمد بدل)
لنده (لندی)	landá	لمده (لمدی)
لنده بل	landabál	لمده بل
لندی (نهر)	landáy	لندی
لند پرلند (لند گند، په لنډو)	lánd-pər-lánd	لند په لنډ (- ه)
لند پېری (لند پراوی)	land-péray	لند دوره یی، لند مرحله یی
لند گروهی	land-gróhay	لند نظری، متعصب (مذهبی)
لند گروهی	land-grohí	لند نظری، تعصب
لند لیدی (لند وینی)	land-líday	لند لیدونکی
لند منگی	land-mángay	لند عمری
لند مهالی	land-mahálay	د لنډ مهال لپاره، قصیرالمدت، کوتاه مدت
لند واټنی (کوتاه برد)	land-wāṭánay	د لنډ واټن (توغندی، وسله ...)
لنده غر (غر غره یی)	landa-γər	لندهر، بېباکه، اوباش، ماجراجو، ډانگيی
لندیس (فلوس)	landís	چمبرخیال
لنگواله (لنگتون، لنگون)	lang-wála	زېږونه، ولادت
لنگون خوږ (درد زه)	langun-xwǎǧ	د لنگوال خوږ یا درد
لو (لوهه)	lo	لوه، اشتها
لوايي (وايي)	lwāyí	روني گهيځ، سپېده داغ
لوبخی (لوبونی)	lobcáy	د لوبو سامان
لوبډله	lob-ḍála	سپورتی ډله
لوبغالی	lob-γálay	ستودیم، ستيډيم
لوبیخ (ننداریخ)	lobíj	ستیج، صحنه
لوپتالا (لوپ تالان، چورتالان)	lút-tālā	چورچپاو، چورچپاول
لوپمیر	luṭ-mír	د تالانگرو مشر
لوچی	lučáy	غوړ چپاتی، پېلغور
لوخ	luc	لخ
لوخکه (نانخکه)	lucáka	گوډی، لوخکی، اوکی

عذر زاري ، چاپلوسي	lóce-póce	لوخې پوڅې
د ډبر لور خاوند ، ډبر مهربان	lawrānd	لورانډ
لور په لور	lór-pər-lór	لور پر لور (لورالور)
لوري ښوونکي ، رهنمود	lor-ǰód	لورښود
لورپيل ، روادار لرل ، پېرزو کول	lawrél	لورل (لورول)
لور ، لوري (lórəy)	lóray	لوري (لوري)
مهربان ، زړه سواند	lawrín	لورين
تجليل ، بزرگداشت	ǰwārāwáy	لور او ي
لورتيا خوښوونکي يا غوښتونکي	lwar-poríz	لور پوريز
ارتقايي	lwartya-pál	لورتيا پال (- پالنه)
لوره کول ، سوگند کول يا خوړل	lwartyaí	لورتيايي
سوگند ليک ، سوگند نامه	lorél	لورل
لوره (lwára)	lor-lík	لور ليک
لوست (lost قی)	lóra	لوره (قسم)
لوستل (lostəl)	lwast	لوست (درس ، قرائت)
لوليکي ، د لوست کتاب ، درسي کتاب ، تکسبوک	lwastəl	لوستل
باسواده ، تعليم يافته	lwast-likáy	لوستليکي
لوبښه (lóxə)	lwástay	لوستي
لوبښي مينځونکي	lóǰa	لوبښه (عادت ، خصلت)
لوبښه ييز ، خصلتي ، عادتي	loǰi-wlán	لوبښي ولن
غوالوشه ، غوالوشې ، غواولشي	loǰíz	لوبښيز
لکچرر ، لکچر ورکوونکي	loǰáy	لوغی
لکچر	lwalānd	لوانډ
	lwalána	لوانه
		لولکي (پروانه گل) <
		کوکی
سپلم ، گيدر	lumbár	لومبر (سپيرلم)

لومپری (پومبی)	lumráy	لمپری، لومپری، لومپری
لومپری < پومبی (شنبه)		
لومنی (لویی)	lomaní	خود بینی، تکبر
لوند میچ	lund-méč	لنده بل میچ، د لنده بل
		مقیاس
لونل (نشارول)	lunól	لونودل، نولل، نوستل
		(پېښور)
لو وچه	lo-wáča	لویه وچه، براعظم
لو ورخ (محشر)	ló-wraj	ورخلوی، لویه ورخ
لووی	ló-way	گواه، شاهد
لوهه ښه!	lóha-ǰá!	ښه اشته!
لوی	láuøy	دلوگری مزدوری یا اجوره
لوی < لوگر، لوگری	logár	
لوی پوریز (جگپوړی)	loy-pawríz	لوړ پوریز، لوړ رتبه
لو بدیع (غرب، مغرب)	lwedíj	لویدیز (غربی)
لو بدیحوال (لویدیخی)	lwídj-wāl	لویدیزوال
لوپشت، لوپشت < ولپشت		
لویناپ	loy-náb	والی، گورنر
له آره	lə-ára	د آره، اصلاً، په اصل کې
له بده مرغه	lə-báda-mərya	د بده مرغه، د بد قسمه
له تاڅخه		د تاڅخه، تانه...
له توغه وتل	lə-twáya-watəl	له عهدې وتل
له - څخه	lə-caxá	د خوا - لخوا
له خوا	lə-xwā	
له دې لامله	lə-dé-lāmála	له دې امله، د دې امله
له دې وروسته	lə-de-wrústa	وروسته له دې، د دې وروسته
له - راهیسې	lə-rāhíse	د - راهیسې، د - را په دېخوا
له - سره	lə-sará	د - سره
له سره (له پیله، بېخي)	lə-sára	د سره
له ښه مرغه	lə-ǰó-mərya	د ښه مرغه، د ښه قسمه
له مخي (یو مخیز)	lə-móxe	د مخي
له منځه تلل (- وړل)	lə-manja-tlól	د منځه تلل

له - وروسته	lə-wrústa	د - وروسته
له یوې مخې (له یوه مخه)	lə-yawé-məxe	د یوې مخې
لیار (-ه) (طریقه، روش)	lyār	طریقه، روش
لیارولېله	lyār-o-léla	راه و روش، سبک و روش
لی پر لی	láy-pər-láy	لی په لی
لېخ (لېخې)	lec	لېخه، لېخ (سترگ خوړ)
لېخی	lécay	لېچی، بازو
لېخی (نانغېستی لوله وړی)	lecáy	
لید توگه	lid-tóga	د نظر ډول، طرز نظر، دیدگاه
لید ټکی	lid-ṭókay	نقطه نظر، دیدگاه
لید گوټ	lid-gwát	د لید زاویه
لید مېچ	lid-méč	د لید (دید) مقیاس
لیده کاته	lid-ó-káta	لیدنه کتنه، ملاقات
		(دیدار، دیدو وادید)
لېرپاک (لېرونی)	ler-pák	د کوشني د لېرو پاکولو څپونې
لېرد پېر	leḡd-pér	انتقالی یا عبوری پړاو، لنډ مهال پېر
لېرد چارې	leḡd-čáre	حمل و نقل، ترانسپورت و ترانسپورتي چارې
لېرند و نالېرند	leḡənd-o-nā-	منقول و غیر منقول، متعدي و لازمي
لېرند و بې	leḡəndoyí	حمل و نقل، ترانسپورتنگ
لېشه (نېش)	lešá	لشه، لياشه
لیکلار (لیکنی سبک)	lik-lār	لیکدود (املاء)
لیکلر (لړلیک)	lik-lár	لست، فهرست
لیک لوست	lik-lwást	لیک و لوست، سواد
لیک لیکانی	lík-likānı́	ارسال و مرسل، مکاتبه، خط و خط روي
لیکنېنه	lik-náħa	لیکنخېنه (نقطه گذاری)
لیکنه (مقاله)	likóna	لیک (نامه، مکتوب)
لیکنی	likanáy	لیکلی، تحریري

لیکی	likáy	کتاب
لیکی پوهه	likı-póha	کتابپوهنه، کتاب
لیکیتون (کتابتون)	likı-tún	پېژندنه، بېلوگرافي
لېوال	lewāl	کتابخانه، کتابخونه
لېوالتیا	lewālyá	علاقمند
لیول (هڅول)	layáwəl	دلچسپي، علاقمندي
لېیل (شاهدي ويل) < لل		تشويقول

م - m (مې ، میم)

د پېتو ابېڅې پېنځوېشتم توری

کره	غریزلیک	ناکره
ما ته	māta	وما ته، وما، ما له، ما لره
ماجت < مزدك		(شاعرانه)
ماچې	māčé	مېچه، میانچې، ماچې، سیمیان، مکروني
مارل < گو مارل		
مازیگر	māzigár	مازیگر
مازیگرنی	māzigaranóy	د مازیگر مېلمستیا، عصريه
ماسختن	māsxotán	ماخستن
ما سره < له ما سره		
ماشه (لیندکی)	māšá	ماشۍ
مانبام	māxám	المانبام، مانبام
مانبامنی	māxāmanóy	د مانبام ډوډۍ، (مانبامنی خپرونه ...)
ما غونډې < زما غونډې		
ما کره < زما کره	zmā kára	

	mā wayəl	مال، ما و ل < ما و يل
مالگانی ، مالگنی	māl-gəṇáy	مالگنی
د مالگې کان، د مالگي	mālgín	مالگين
کان، د مالگې درنگ، د		
مالگي معدن ؛ مالگن		
معنا، معنی، تعبیر (خوب)	mānā	مانا
د مانا تداعي، تداعي المعنى	mānā-balún	مانا بلون
معنا پوهنه ، علم المعانى	mānā-pohóna	مانا پوهنه
مانيز توکي، معنایي	mānā-tókay	مانا توکي
عنصر، معنوي عنصر		
مانيز بدلون، معنوي بدلون	mānā-wánj	مانا ونج
مانا ونجی ویی، سېمانتېزم	mān-wéz	مانوېز (مانوېزونه)
مامي، مانى، مواني،	māní	مانی
ماماني، د ماما ماینه		
معنایي ، معنوي	māníz	مانيز
مانى، مانى، گېلې مانې	māṇá	مانه (مانې)
(گله و شکوه)		
ماين پاکوونکی،	māyn-pāk	ماين پاک
ماينروب		
ماين شنډونه يا خنثی کونه	māyn-šandáy	ماين شنډی
ماين شنډوونکی يا خنثی	māyn-šanday	ماين شنډی
کوونکی		
		ماینه، ماندینه < مېرمن
خوگ ، بدخاور	máta	مته
د متيازو لار، بولي مجرا	mətyāzāray	متيازې
د متيازو پات، شاشداني	mətyāzanáy	متيازنی
مته (متې)	məṭ	متې (متونه)
متې ترې، متې تړونى، بازو بند	məṭkáy	متېکی
ستن (ستون)؛ قوه (متې)	məṭa	مته (متې)
د مچ و ماشي د مخنيوي	məčəráy	مچرې
جالى، پشه خانه		
مچشرونى، مچينك،	məč-šar	مچشې (مچوژى)

مچوژونی		مچکه (بنکل، خولگی)
موچه، موچې، مچه،	mačǎka	
مچې، چپه		
مچینو غزه، مچلو غزه،	mačənoǵza	مچنو غزه
مچو غنه، مچو غزه		
مچوړې، سلترج لرونکې	mačǒre	مچوړې
بنځینه جرابې، برزو، زبر		
پتلونې		
		مخکه < خمکه
مخامخ کول (- کېدل)	məxāməxawál	مخامخول (- بدل)
پتمخې، مخپتونه، روپوشی	məx-pəṭáy	مخپتې
پت مخې	məx-páṭay	مخپتې (مخپتې)
		مخ پر سیوري < سیورلن
مخ په وړاندې	məx-pər-wrānde	مخ پر وړاندې
مختورني، تورمخیتوب	məx-tóri	مختوري
مختورني	məx-tóray	مختوری (تورمخې، مختورن)
مخوچونی، رومال، روی	məx-capṇay	مخ څپونې
پاك، مخپاك		
مخزېږيز، قبل الميلا د (- ي)	məx-zeǵdí	مخزېږدي
سورمخې، سرخرو	məx-súr	مخسور (مخسوری)
مخسوري، سرخرويي	məx-suráy	مخسوری
مخکته، مخ بنکته	məx-kǎ́ta	مخکېسته
مخکېس، مخکېسې، مخکې	məxke	مخکې
د مخ شمېره، د صفحې شماره	məx-gáṇa	مخ گڼه
پيش منظر، مخ خمکه	məx-líd	مخلید
پر مخه بنه، په مخه بنه،	məxā-ǎ́	مخه بنه !
خدای په امانې		
بدلگري نجلۍ یا بنځه ؛	məxáy	مخۍ
سیاله		
مخکینه، سابقه، پیشینه	məxina	مخینه
د مخپنې څښتن، سابقه دار	məxina-wál	مخینه وال

په نري رنځ اخته ، سل (مسلول)	mər-xwəǵay	مړ خوږی
د مړي جسد ، لاش (نعش)	mṛázga	مړزگه (درنگه)
لاشخور	mṛəzga-xór	مړزگه خور (درنگه خور)
توپير ، اختلاف ، نفاق	məṛyəndáy	مړغندی
مړ کېدل	mṛəl	مړل
د مړي وصي	mər-wākay	مړواکی
مړ مینځونکی ، مرده شوی	mər-wlánd	مړولاند
مړي مینځنه ، مرده شويي	mər-wlán	مړولن
د مړي مینځلو ځای	mər-wlánj	مړولنځ
مړمند	maṛ-wánd	مړوند
نری رنځ ، مړ خوږي ، مړپکه ، سل	məṛa-xwəǵ	مړه خوږ (مړهکه)
مړینځونه ، مرده خانه	məṛi-jáy	مړیځی
مړستون (قبر) ، هدیره (حضیره)	maṛi-stún	مړپستون (مقبره)
د مړو احصائیه ، د وفياتو احصائیه	mṛin-šmér	مړپشمېر
مزگت ، نمزدك ، د عبادت ځای ، مسجد ، معبد	mazdak	مزدك
		مزری < زمزی
	tag	مزل < تگ ، یون
مړېل ، مړېل ، مړېتل ، مړېتل	məǵəl	مړېل (مړېل)
مړېتل (mṛətəl) ، مړل		
		مړور < ناوړ
مړې ، مړگی	məǵ-wáy	مړوی
پي	masté	مړستی (ماسته)
		مړسکا < موسکا
		مړسکینه < نسکینه
مړسکېدل ، مړسکېدل ، مړسکا کول	masəl	مړسل (مړسېدل)
مړشرتابه (د مړشرتابې)	məšər-tób	مړشرتوب (مړشرتیا ، مړشري)
مړشرتابه ، مړشرتابه ، مړشرتابه	məš-likáy	مړشلیکی

مشوکه ، مخوکه	mařúka	مبشوکه
ملاتر کونکی	mlā-táray	ملاتری
ملا بند ، ملا پتی ، کمربند ، ملا ستو (کمربند لته پی)	mlā-wastónay	ملا وستنی
ملولل ، ملودل ، لپرل (په لوبدله کې یو له بله مله کېدل او اړوند چار)	m(a)ləl	ملل
ملتیايي جمله ، فرعي جمله	mlá-γwəndla	مله غونډله
مویز ، مییز ، ممیزی	mamíz	ممیز (وڅکې)
(ناغورېدلې) غوتی ، بنجره	manjará	منجره (مونگره ، خوغاره ، غورپوکی)
مینخ ، میانخ	manj	منخ منخاله ، منخوله < حاله
محتوا ، درونمایه	manj-pānga	منخپانگه
څېرمه یا فرعي انتخابات بای الکشن	manj-pére tākóne	منخپېرې ټاکنې (امرې)
معترضه غونډله (جمله)	manj-péxe- γwəndla	منخپېنې غونډله
منخوندی ، میانوند ، انفېکس	manj-táray	منختاری
منخنی ټکی ، مرکزي ټکی ، مرکزي نقطه	manj-ťákay	منختکی
نرم دريځی (میانه رو)	manj-daríjay	منخدريځی (منخلاری)
نره (nára) ، سردره	manj-γáray	منخغری (دره ، ناو)
مغزیات ، زنگی ، مندکې	manjγáki	منخغکي
مینخگری	manj-gáray	منخگری
د منخني عمر څښتن ، میانه سال	manj-mángay	منخمنگی
د عمر اوسط	manj-mangí	منخمنگي
عبوري یا انتقالی (دوره ، حکومت ...)	manj-mahálay	منخمهالی (پېر ، حکومت)
منخنی ختیز ، شرق وسطا ، خاور میانه	manjənáy-xatij	منخنی ختیخ
مرکزي تودوخه ، مرکز گرمي	manj-wála-	منخواله تودوخه

	tawdóxa	
د منخني واټن (توغندی، وسله)، میان برد	manj-wāṭanáy	منخواتنی
د منخني ونې والا، منخ قدی، میانه قد	manj-wónay	منخونی
مینخوی، (- ورور)	manjwáy	منخوی (منخومی)
منخالی	mánja	منخه (گوته)
منخی، مرکز	manjǎy	منخی
مرکزی	manjíz	منخیز (منخوال)
منداپو (چرخك دوغ زدن)	məndāṇú	منداپو (ونې)
منداو، خوبانی	məndóta	مندته
تصویب؛ اعتراف	manóṣṭa	منبسته
دری خلی	mangáṣṭa	منگانبه (نباخی)
شلغم، گنگلو، خکپانی	mangríta	منگرپته (تپپر)
ممنون، شاکر، مشکور	manəndóy	منندوی
منونکی، منونی	manáy	منی (مطیع)
خزان	mónay	منی (منبل)
مړه غونۍ، زار زنگی، کاکوره، پریانو	maṇa-γúne	منه غونۍ
موتپانه، موتپی، موتپی، نینوی	muṭāna	موتپانه (دستگیر قلبه وغیره)
کیسی، چیستان، معما	moxáy	موخی
سنگر	morčál	مورچل (مورچه)
تیخور، تیخوری	mor-réway	مورروی
میریزی، مورنی ورور، اخیافی ورور	mor-zéḡ	مورزپو
مورینه	morínga	مورینگه (مورنیوه)
موربه، موربه، موربه، مونگ، مونگه	muḡ	مورب
مړک، منگک	muḡák	موربک
مړک زهر، سم الفار	muḡak-jár	موربک جر
مسکا	moská	موسکا

مهالنی (مهالین)	mahālanáy	وختیز، زمانی، موقت، موقوته، موقتی، موسمی
مهالنی	mahālanóy	هغه خپرونه چې پر یوه ټاکلي مهالپېر خپرېږي (جریده، مجله...)
مهینه	mahíná	میینه (کښت)
میاشت	myāšt	میاست، میاشته
میاشتنی	myāštənáy	میاشتنی، میاشتیز
میاشتنی	myāštənáy	میاشتنی، میاشتیزه (خپرونه)
مېچپوهنه	meč-pohéna	شمېرپوهنه (ریاضي، حساب)
میرخی (میرخن، دښن، دښمن)	mircáy	مرخی، میرخمن، دښنه
میرمچی	mir-məčáy	د شاتو د مچیو ملکه
میینه	mayéna	عاشقه، معشوقه، دلبر
میینه وال (لېوال)	mīna-wál	مینوال، علاقمند
میوه یې (خولخوندي)	mewayí	د مېوی اړوند، مېوه لرونکی، مېوه دار
مېړانه	meṙāna	مړانه، مردی، ځوانمردی، شهامت
مېړنی	meṙanáy	مړنی، مېړه، ځوانمرده با شهامت
مېړوښه (ژگه)	meṙóxa	مړوښه
مېړتون (ښرغلی)	meḡatún	د مېړیو ځاله، د مېگیو جاله، مېړی
مېړی (مېړی)	meḡáy	مېړی، مېړتون (مېړتانه)
مېشت (استوگن)	mešt	میشت، ساکن، مقیم
مېشتور	mešt-wár	د مېشتېدو وړ، اسکان وړ، سکونت وړ
مېشتځای (استوگنځی)	mešt-jáy	مېشتی، د استوگنې ځای، د سکونت ځای؛ مقر

میشتیا (سکونت، اسکان)	meštyā	میشتیا، میشتوب، میشتیدنه، میشتن
میشتیدل (- ول)	meštedál	اوسیدل، استوگنیدل، خای پرخای کیدل، سکونت اختیارول
مېلمخی	melma-jáy	کوشنی مېلمستون، حجره، اوجره، بیتک
مینخل (ول)	mimjál	وینخل، بینخل
مینخه	mínja	وینخه، بینخه، مینخه (کنیزک)
میندل < موندل، مومل		
مینده < یینده (خاروی)		
مینیدل	mayenedál	مین کیدل، عاشق کیدل

ن - n (نی، نون)

د پښتو ابېڅې شپږویشتم توری چې زیاتره یې تر (ب) او (م) مخکې وروسته او لږو ډېر تر (د) له مخه وینګ پر (م) اوږي، تر (گ) له مخه بیا څه نا څه هسې سرباري کېږي او کله هم په ترلې څپه کې ورپسې (د) غورځي، بې له دې چې دغه بېلابېل بدلونونه مورفو - فونیمیکي ارزښت ولري، لکه په (دروند، درمند...) کې، په چمند، ارماند کې یې زیاتون بیا یوه سرچپه پېښه ده. همداسې یې له «ل» سره بدلون، لکه: لمونځ، لمسی، لمر، غلیم، غلمینه... پر (ن) یې د اوبستن بېلګې هم شته (زیار: غږپوهنه).

کره	غږیزلیک	ناکره
ناباندی	nā-bānday	مخالف، ناموافق
ناباندي	nā-bāndí	مخالفت، تخلف
نا باوری (ناویسا)	nā-bāwáray	بې باوره، بې اعتماد، بې اعتباره، ناموثق
نابیری	nā-babáray	یو ناڅاپي، تصادفي

اتفاقي		
يو ناخاپيوالى ، تصادف	nā-babarí	نا بيري
بي پامه، بي توجه، بي	nā-pāmay	نا پامي
احتياطه، سرسري، سطحي		
بي پامي ، بي احتياطي	nā-pāmí	نا پامي
ناعلمي، غير علمي	nā-pohəníz	نا پوهنيز
نا شکره ، نا سپاسه	nā-pāslay	نا پاسلی
نا پاتند ، بي دوامه،	nā-pāyənd	نا پايנד (ناپايينسته)
ناپايدار		
نا ملامته	nā-pér	نا پر (ناگرم)
ناپلی، ناروا، نامشروع،	nā-pəl	نا پل
حرام، غير مجاز		
ناطبيعي ، غير طبيعي	nā-pənjíz	نا پنخيز
غير پوځي، غير نظامي،	nā-pawzí	نا پوځي
ملکي		
ناپېژندلی ، ناشنا	nā-pežandóy	نا پېژندوی (- ه)
نا تړلی، بي پلوه،	nā-peyólay	نا پېپلی
غير وابسته		
نامعلوم، مبهم، مجهول؛	nā-ǰawát	ناجوت (ناڅرگند)
نامثبت، منفي		
نا چاپ شوی ، غير مطبوع	nā-čáp	نا چاپ
ناچار، مجبور، ناگزير	nā-čār	ناچار
ناڅاري، مجبوري، مجبوري	nā-čārí	ناچاري
ناخوانمرده، نامرده	nā-ǰwán	ناخوان (نامرہ)
ناخوانمردی، نه مېرانه	nā-ǰwāní	ناخواني
پرېشان، زړه خوړینی	nā-xwāl	ناخوال
ناراضی	nā-xwáǰay	ناخوښی
نه رضایت، عدم رضایت	nā-xwaǰí	ناخوښي
نامحفوظ، نامصوون،	nā-xwandí	ناخوندي
غير مصوون		
نامصوونیت، غير مصوون	nā-xwandryóna	ناخونديينه
بي درمله، بي علاج، نه	nā-darmálay	نا درملی

رغبڊونڪي، صعب العلاج	nā-dóda	نادوده (ناخاله ...)
بي دوده، ببقاعده؛ بي	nā-rasáy	نارسی
رواجه، غيرعادي (نادودي)	nā-rásay	نارسی
نه رسېدنه، نه دسترس،	Nārozólay	ناروزلی
عدم دسترسي	nārúgd	نارورد (-ی)
نارسېدلی، نه رسېدونکی،	nā-roṡtyāyí	ناروغتيايي
نارس، نارسا، خام	nārwód	ناروند
نالوستی، بي تربيه		
نامعتاد، ناموخته،		
غيرعادي، غيرمعتاد		
ناصحي، غيرصحي		
نامربوط، بي ارتباط، بي		
اپيکي		
		نارپه < لارپه
نره، ايراو، زاو	nāróy	نارپه (وادي، بدرفت)
ناقلبه بي (غويي)	nārík	نارپک (ناگويه)
نارپن، بي اړتيا،	nārín	نارپن
ناضروري، غيرضروري		
د نه زغم وړ، زغم نه	nā-zṡam-wár	نازغموړ (نازغمی)
منونکی		
نازپن، نيازپن، نازدانه	nāz-mín	نازمين (نازولی)
نازپړېدلی	nāzókṡay	نازوکړی
نصوار	nās	ناس (نسوار)
د ناستې کوټه، د مېلمنو	nāst-xúna	ناستخونه
خونه، سالون		
ناستوگن، کډوال، غيرمقيم	nāstogán	ناستوگن (نامېشت)
ناستوگنه، ناستی کېناستی	nāsta-pāsta	ناسته پاسته (ناسته ولاړه)
غيرحاضر، غايب، پشي شا	nā-swáb	ناسوب
غيرحاضري، غيابت	nā-swab-tyá	ناسوبتيا
نامعقول، غيرمنطقي	nā-solíz	ناسوليز
نه هضمېدونکی،	nā-sáhənd	ناسهند (ناسهې)
غيرقابل هضم		
نامستقيم، غيرمستقيم	nā-sídá	ناسيده

ناشنونی	nā-šanúnay	نه شنل کېدونکی، نا تجزیه کېدونکی، نه تحلیلیدونکی
ناشونی	nāšúnay	نا کېدونی، ناممکن
نابښ (نابښونه)	nāḥ	مخامخ غابښ، انیاب
ناغ (لوبي)	nāγ	دماغ، تکبر
ناغوره	nā-γwára	ناپسند، ناپسندیده، ناگواره
ناغېړی	nā-γéray	اسانخوښی، سهل انگار
ناغېړي	nā-γerí	اهمال، سهل انگاري
ناکره	nā-kará	نامعیاری، ناسم
ناگروهن	nā-grohán	بې عقیدې، دهرې
نالاسرسی	nā-lāsrásay	بې دسترسه
نالاسی (نالاسوهلی)	nā-lásay	نالاسکړی، نادستخورده
نالوستور	nā-lwast-wár	نه لوستل کېدونکی، ناخوانا
نالوستی (نالیک لوستی)	nā-lwástay	بې زده کړې، بې لیک لوسته، بېسواده
نالوستي (نالیک لوستي)	nā-lwastí	بې تعلیمي، بېسواډي
نالېړند	nā-léğənd	نامنقول، غیرمنقول؛ نامتعدي، لازمی (فعل)
نامېرلی	nā-merólay	ناټاکلی، نامنتخب
نانځکه (ناوکی)	nānjóka	نینځکه، گوډی
ناندرې (ناندری)	nāndré	کترې، ایرې
نانډوله	nāndwála	ناموزون، نامتوازن، ناموزونه، ناسازه (خبره)
نانعتان (نانغورې)	nānγətān	نانغورېونکی، تورغورې، ناشنو، بازیگوش
ناوډلی (ناوډی)	nāwođólay	ناوډلی، بې اوډه، بې اوډون، بې ترتیبه، بې نظمه
ناولسي	nā-wələsí	ناملي، غیرملي
ناوېشور	nā-weš-wár	نه وېشل کېدونکی، نه تجزیه کېدونکی، (تجزیه ناپذیر)

ناوې او زوم	nāwe-wadgóray	ناوې - ودگری (ناوې - ناوک)
جل، ورکړې نجلۍ، په نامه شوې نجلۍ، کوژده شوې نجلۍ، نامزده	nǰəl	نجل
د نامزدۍ دوره؛ بکره والی، بکارت	nǰəl-tób	نجلتوب
انجلۍ، جلی، جنی، جینی، (انجونې، جونہ، جینکیانې)	nǰəláy	نجلۍ (نجونې)
نخی، نخېدونکی، گډو پدونکی	nacā-gár	نخاگر
بازیگری، بازیگری، رقاصی	nacā-garí	نخاگری
ناخل، ناخ کول، گډا کول، نخا کول	nacól	نخل (نخېدل)
نچور، فشرده	nacór	نخور (- ل، - بدل) نرسوی < نمرسوی، لمر سوی
نربنځک، نربنځوکی، نرگت، نرگتی، هجر	nar-ǰəjáy	نربنځی
خرمیچ، خرمگس	larǰún	نرغون < لرغون نرمیچ
نارینه واکي، مردسالاري	nar-móč	نرواکي (پلرواکي)
نارینه، مذکر	nar-wākí	نری باران < پسته وور
نارینه جنس، مذکر جنس	naríná	نرینه (مذکر)
تړۍ پنځوونکی یا پیدا کوونکی، د دنیا خالق	naríná-nóǰay	نرینه نوږی
نړۍ خور، نړۍ	naṛəy-pónjay	نړۍ پنځی
خوړونکی، جهانخوار	naṛəy-xór	نړیخور
تول نړۍ بییز، جهانشمول	naṛəy-sarāsár	نړۍ سراسر
د نړۍ واکمن، جهانبان	naṛəy-wāk	نړیواک
د نړۍ واکمنی، جهانباني	naṛəy-wākí	نړیواکي

نړيوالې ، انټرنېشنلېزم ، بين الملليت	naṛəy-wāla	نړيواله
نړيواله بخښنه (د نړيوالې بښنې ټولنه)	naṛəywāla- baḥəna	نړيواله بښنه (د نړيوالې بښنې سازمان)
نژاد پالونکي ، نژاد پرست	nežād-pāl	نژاد پال (توکمپال)
نژاد پرستي	nežād-pāləna	نژاد پالنه (توکمپالنه)
نېرېدې ، نېرېدې ، نېرېدې ، نېرېدې	nəždə	نژادي < توکمیز
نژدې په نژدې	nəždə-pər-neždə	نژدې پر نژدې
نژدې ختيز	neždə-xatj	نژدې ختيځ
		نرېل < نورېل
		نرې < نورې
نس بهېدنه ، اسهال	nas-baháy	نس بهی (نس ناسته)
	lastónay	نستونې < لستونې
نسو ، نسور ، گېډو ، گېډور ، خېټو ، خېټور ...	nas-wānd	نسواند
بې شتو ، خوار ، غريب	nəšt-mán	نشتمن (نېستم)
نخښه	náḥa	نښه
نغوټه ، نغوټه ، اشاره	nyóta	نغوته
نوکرځي ، نوکرځي	nakríze	نوکرېزې
نوبڅ ، چنگک (ماهي ...)	ngaḥáy	نگښې
لمړی ، نورې ، گوله ، کپ	nmarəy	نمړی (لقمه ، طعام)
پرستش ، نيايش	nmanj	نمنځ (عبادت ، احترام)
نمنځونې ، نمانځونې ، پرهېزگار	nmānj-čār	نمنځچار (عابد ، زاهد)
نندارليک ، نمايشنامه	nəndārmá	نندارمه (ډرامه)
ستېج ، د نندارې صحنه	nəndārīj	نندارېج (لوبېج)
د نندارې اړوند ، د نندارې وړ ، ننداره يي ، تماشا يي ، نمايشي	nəndāríz	ننداريز

تمثيلول	nəndāreyəl	ندار بيل
نونكى، بخار ډوله وړې دانې	nənakóy	ننكى
احساسول، محسوسول	nangérəl	ننگېرل (ننگېرل)
ننوتوځى، مدخل، دخول	nənawatúj	ننوتوځ
د نوي اند خاوند، نو انديش	naw-ánday	نواندى
نوى تفكر، نو اند پشي	naw-andí	نواندي
نوى بنسټ اېښوول شوى،	naw-bənsátay	نو بنسټى
نو بنیان، جديد التاسيس		
نوى خوښوونكى، نوگرا	naw-pāl	نو پال
پراشتها راوستل	nuxawəl	نوخول
		نوري، نوركي < نمري
نرېدلى، رنگ، وړان،	noṛ	نور (د جوړ ضد)
ناجوړ		
ناره، نغه	noğ	نور (نور)
نرل، نوزل، ترچل	nuğəl	نورل (پرنجېدل)
نره کول، سوچه کول، خالصول	noğawəl	نورول (- يدل)
ناب وخالص	nóğ-o-nağá	نور و نره (د پر سوچه)
نرې، پرنجى، عطسه، ترچ،	nuğáy	نورې
ترچه، ترچى، پرنجى،		
پرنجېدا ...		
نورې (nóğay)، جنس	núğay	نورې
جنسي، سپکسوال	nuğíz	نورېز
نويوالى، ابتكار، جدت	nawáxt	نوبنت (نوچار)
(پېښور)، نوگرايى		
مبتكر، نوگرا	nawəxt-gár	نوبنتگر (نوچارى)
نوگرايانه، مبتكرانه	nawəxt-garāná	نوبنتگرانه
لياره، طريقه، روش، روال	nol	نول
غم، وير، اندوه	nul	نول
نونس	nú-las	نولس
نونسم	nulasém	نولسم
ضمير (گرامر)	num-jéray	نومخړى
نومورې	numóray	نومړى (نامزد، نامبرده)
نومونپوهه، د اصطلاحاتو	numawən-	نومونپوهنه

علم، ترمینالوجي	pohóna	
بېنوم، گمنام	num-wrékay	نومورکی (ورکنومی)
نوموړی، نوموړی (num-)	numawóray	نوموړی (نومانده)
	(wəray)	نومور
اسم و مسما	núm-o-	نوم و نومولی
	numawólay	
اصطلاح (علمي)، ترم	numawéna	نومونه (نومونې)
	(تېرمونه)	
وسمهالی، معاصر	num-mahálay	نومهالی
تشخیصول، جوتول	numeról	نومبرل
تشخیص، جوتتیا	numeróna	نومیرنه
نوم اړوند، اسمي	numíz	نومیز (نوموال)
نوی رغېدلی ویی، نوی	nawéz	نوبز
رغولی لغت، نیولوجیزم		
نوی نړیوال نظم، نوی	nóway-nařəy-ód	نوی نړۍ اوډ
جهانی نظم		
نواله، عصریت،	nəwi-wála	نوبواله (نوبالنه)
مودرنېزم		
نویم	nawi-yóm	نوي يم
نهه	nəh	نه
یه، نه (nə)	na	نه
نم	nəhóm	نهم
ننوي	nəh-nawi	نه نوي
ونه ولاړ، نه ولاړی،	nə-wlār	نه ولاړ
لانړو، لاړ نه شو		
نهیلی، ناهیلی، ناهیل	nahíl	نهیل (ناامید)
ناهیلی، نامېندي	nahílí	نهیلی
عدالت، محکمه، دادگاه	nyāw-tún	نیاوتون (نیاووالی)
نیاوي	nyāw-mán	نیاومن (عادل، منصف)
پېنسلیک (تاریخ)	neřa-lík	نېته لیک (کرونولوجی)
نیم خړېدلی (بیرق نیم	nim-jwárənd	نیمخوړند (نیمریاند)
آفرشته)		

لیمخی ، لیمسی	nimcáy	نیمخی (کراسته)
نیمخی جوړوونکی ، لیمخی والا	nim-cigár	نیمخیگر (کراستگر)
د نیمخی اړوند	nimcín	نیمخین
ورینه خولی ، پشمینه	nimcína	نیمخینه
تاندلباند ، نیمه خوا	nim-mreá	نیمریه (خوانیمرگ)
نیم وینبیار ، نیم هونبه	nim-sóday	نیمسدی
نیم سوځېدلی ، نیمسوخته (سگرت)	nim-sóway	نیمسوی
د نیمې لارې (مل)	nim-láray	نیملاری
نیم واوېل ، سیمې واوېل	nim-wák	نیمواک (غږ)
نیم تر ، نیمتر	nim-máč	نیموچ
نیمه وچه ، برصغیر ، نیمه قاره (هند)	nim-wéča	نیموچه
تمه (طمع) کول	ningál	نینگل
په تمه کې شوی ، تطمیع شوی	ningólay	نینگلی
تطمیع ، تمه داري	ningóna	نینگنه
اشغالگر	nirwāk-gár	نیواکگر
سپل ، سپلاو ، سپلاب	nyoz	نیوز (نېز)
		نیونک < نویسی (موچینک)
نېپل ، نهبېل	nayél	نېپل (مرطوبه هوا یا باد)

ن - n (نې)

د پښتو ابېڅې او ویشتم توری چې د ويي په سر کې نه راځي ، خو په منع او پای کې يې بېلگې ډېرې دي . همدارنگه يې د ويي دننه د څپې په سر کې درواخله . " نيکی " بنايې يوازېنۍ ويي بېلگه وي چې د کلات کاکړ يې تر لس کلنۍ کوشني " ژنکی " په مانا کاروي . دا چې /ن/ د درو نورو غبرگژبیزو اوازونو (فونيمونو) په څېر له آره هندي پورغزباد شوی ، نو په ځېنو گړدودو کې يې د ډېرې (اکثريتي) /ن/ پرځای کارونه کره نه برېښي ، لکه په وروڼه ، غين يا غن ، دواڼه او داسې نورو ويونو کې . ن او ډ د تاريخي بلغرو په توگه سره يو پر بل هم ونجون مومي ، لکه په مندارو/مندايو ، بنسپگړه/بنسپگڼه ، پورې/پونۍ ... کې .

په "تنۍ" کې بيا هم د "ږ" يو پخوانی بلغر (الفون) برېښي (زيار پښتو غړپوهنه) . "نې" بيا د "نې" ناکره ليکدود دی چې په پاکستاني پښتو ليکدود کې له پخوا نه دود لري او نن سبا يې د "نې" سپارښتنه کېږي .

و - w, u, o (وې ، او)

د پښتو ابېڅې اته ویشتم توری چې د نیمواک ، بېواک يا کنسوننتي (معدوله) و /w/ ، اوږده و /o/ او لنډ و /u/ درو وارو ښکارندويي کوي ، او لکه څنگه چې د الف (a, ā) په برخه کې ورته نغوته وشوه ، د وروستيو دوو خپلواکو (واوونو) په توگه په پښتو ليکدود کې له ځان سره "ا" هم مختاړی کوي ، لکه په اور (or) او اوم (um) کې . د نیم بېواک يا معدوله و (w) په توگه په يو لړ وييو کې نیم نیمگوری وينگ لري ، خو د يوې - کره ليکلارې پر بنسټ يې ليکل اړين دي ، لکه په خوله xwlə او خوړين xwrin کې . په ښکلۍ يا ښکلا غوندې ويونو کې يې نه کښل د کندهاري گړدود تراغېز لاندې همداسې يو دود پاتې شوی دی ، کټ مټ ، لکه په گل gwəl او داسې نورو خپلو پردو وييو کې . له تاريخي - جغرافيايي پلوه پر /ب/ باندې د "و" ونجون فونيميکي او له دې سره معياري ارزښت نه لري ، لکه په بېره ، بیده ، بزه ... کې . (و -) د (- ته) په وړاندې د سربل په توگه د لږه کي دريغ له کبله له يوې - کره ليکلارې سره سمون نه لري او غبرگبل ورسره نه رغوي ، لکه: (وکور ته ځم) چې کره يې (کور ته ځم) راځي .

ناکره

غړبزلېک

کره

وا (و ، يه ، آ)	wā	اې، ای، یا (ندائیه، لکه وا هلکه!)
وات (ویار)	wāt	زیار ، عیب
واتن مېچ	wātan-méč	وات مېچ ، وات مېچی
واده تره	wādə-tár	د واده بندوبست، د واده اړه تره
واده خله	wādə-cəla	د واده خله یا چله او یا گوته
وارگری	wār-géray	د وار (نوبت) والا
وار له مخه	wār-lə-móxa	وارد واره، مخکې د مخکې
وار له واره	wār-lə-wára	وارد واره ، سمدستي
واره من (واره يي)	wāra-mán	واره دار، (يو څه) غوره، بڼه ترا
واری (څار ، بلهار)	wāráy	واري ، قربان ، فدا
واريز	wāríz	په وار، نوبتي، متناوب (واريزه تبه)
واړه	wāra	واړه ، واړه (wāra)
واړې نسڅې	wāre-ǰáje	واړه نسڅې، واړې نسڅې (wāri-xəji)
وازره (وزرونه)	wāzrə	وزر (wazér)، وزرې
وازگه (وازده)	wāzga	وازگه (wāzga)
واړمه < وړمه		
واست	wāst	وئ (تاسې واست)
واښ (رسی)	wāš	واښی ، بیا سته
واښ اوبی	wāš-óbay	واښ (رسی) اوبدونکی
واښلوبه	wāš-lóba	رسی لوبه ، پړي لوبه
واښه خور (گیاخور)	wāšə-xór	علف خور، گیا خورونکی
واک	wāk	واک
واکمن (واکوال، واکيالی)	wāk-mán	واکدار، واکنده، حکمران
واگه (واگې)	wága	واگه () ، (واگې)
والگی (رمی، دومی، سرڅد)	wālgáy	بیخوهنه ، رېزش ، زکام

		واله، وله < وياله
خيار ، پندار	wānd	واند
خيالي ، تخيلي	wāndíz	وانديز
د اوړې پاكوونكى، برف پاك	wāwra-pāk	واورپاك (واور سپېڅ)
واوره پلورونكى، برف فروش	wāwra-plóray	واور پلورى
د اوړې اوبه ، واوروبى	wāwrób	واوروب
ميده واوره ، برنجك برف	wāwra-γáray	واوره غرى
د اوړې د مېچولو آله	wāwra-méč	واوره مېچ
واوريز، له واورو ډك (پر برف)	wāwrín	واورين
د اوړې رېز يا رېژ، برف كوچ	wāw-réğ	واورېژ (راشى)
رون، گهيځ، د سهار رنابي، سپېده داغ، سپېدې؛ گرو، گانه	wāyí	وايي (لوايي)
وبخنه ! (وبخني !)	wábaħa	وبينه ! (وبيني !)
توري، كالي كودي، لوبني لرگي، ډانگ ډبلى، كور سامان	watóri	وترى (اثاثيه)
وتوځى ، وتونځى	wāt-lár	وتلار (وتوځ)
وتنگ، وتنه، واته، خروج	watún	وتون
		وت ڪټ < سكينده (جبران)
اقتصاد پوهنه، اقتصاديات	waṭ-pohéna	وتپوهنه
بمبوتى-وزمه دودكش، چېمني	watgáy	وتگى
سپماگر، پاسره گر، مقتصد	waṭəndóy	وتندوى
د ارزو (اسعارو) نرخ	waṭá	وته
اقتصاد، سپما	wáṭa	وته
وته ييز، اقتصادي	waṭíz	وتيز
سپمايي		
ولد ، بلد ، اشنا	wačár	وچر (ولان)
وچ چاپېر، په وچه کې بنكېل (هېواد)	wəč-γáray	وچغارې (وچ كڅى)
پنسل ، پېنسل ، مداد	wəč-kəṣay	وچكېنى

د تي وچې مور بچی، شیر سوخته	wəč-móray	وچموری
له ولېږي يا ناروغی، خواروډنگر، خوارخوآکی	wəčór kay	وچورکی (نروچکی)
وچ مینخل، خشکه شویی	wəč-wlán	وچولن
د وچولن خای یا دوکان	wəč-wlánj	وچولنخ
وچولې، وچلی، وچولی (wəč-ulay, wəčwələy)	wəč-wəlay	وچولی (تندی)
خشکی	wəčúnay	وچونی (سپونی) وچه مری، وچه غاره < کرنکه
وچه وچوبی	wəča-wəčóba	وچه وچوبه
سور وچ ډاگ، وچ سپیره ډاگ، وچه یا سره میره	wəča-wəlxa	وچه ولخه (بتي بیابان، بېدي بیدیا)، سوراپ
وزی، ووخی	wəji	وخی
مویز، ممیز، کشمش	wəcke	وڅکی (ممیز)
ساعتېری، وخت گوډی، وخت گوډنه (ابن الوقتی، خوشگذرانی)	waxt-teráy	وختتېری
ساعتتېری، ساعتېری، وخت گوډی؛ ورخچاری (ابن الوقت، خوشگذران)	waxt-téray	وختتېری
ودانچار (-ی)، معمار	wadāngár	وختیز < مهالیز، مهالنی ودانگر
ودانی (جمع)	wadānı	ودانی (تعمیر، عمارت)
تعمیری، تعمیراتی	wadānız	ودانیز
		ودرول < درول
		ودگری او ناوی < ناوی - ودگری
واده کول (غیر مطلق)	wadawól	ودول (مطلق)
وده او وش، نشونما	wáda-wáš	وده - وش

وروغ ، وربغ ، کارگه	wrāy	وراغ (کارغه)
ورساتی، دروازه وان، دربان	war-bāṇay	وربانی
د کور مخه، حریم،	warbóy	وربوی
حیطه، حیاط، شپرازی		
همرنگی، تشبیهی،	wartaní	ورتنی
مشابه، همسانی		
ورټکونه ، دق الباب	war-ṭák	ورټک
روح	wraj	ورخ
روحپاڼه	wraj-pāṇa	ورخپاڼه
روحچاري (rwaj-čārāy)،	wraj-čārāy	ورخچاری
ورخچلندی، ابن الوقت،		
فرصت طلب، فرصت جو		
ورخ (دې) په خیر! روح	wraj-de-ṡá	ورخ (دې) ښه! (ورخ دې
(دې) په خیر!		نېکمرغه)
	lo wraj	ورخلوی < لو ورخ (قیامت)
ورخنی، روخنی، روخینی،	wrajanáy	ورخنی
روزمره		
ورسك ، د غره پوزه	wərcák	ورخک
بیروبار ، ازدحام	wərxár	ورخر (گڼه، گڼه گوڼه)
غرمکی، تنکی-غرمه،	warxímja	ورخیمخه (بریخ)
نیم چاشت		
کیکه	wrǎḡa	ورږه (ږغانخه)
وروستول ، گنده کول	wrastwól	ورستول (- بدل)
اورشو	wərsó	ورشو
شمال ، باد	wraṡ	ورښ (وو - wo)
ورلښتی، غروشتی،	wrəṡtáy	ورښتی
ورغښتی، بادام (وخکې)		
ورښتی : کشمش وبادام)		
	reṡtáy	ورښکی، ورښکی <
		رښکی، ترانگه
همت، مناعت، ایمانداری؛	wrəy	ورغ (مېړانه)
په "ورغ الوتل" گڼه کې		

هرگوره "حواس" مانا		
راخپلوي	ɣawz	ورغان < غوز ، غوزان
رغوی، اېرغوی، اورغوی	wəɣəway	ورغوی
	rākɾa warkɾá	ورکړه راکړه < راکړه ورکړه
	warǵá	ورگه < ورپه
	wərlawəl	ورلول (بلاربول) < ؟
	wartá	ورله < ورته
ورم (warm)	wram	ورم
ورمگر (warmgar) ،	wramgár	ورمگر (ورماند)
ناصر، داور، قاضي		
پندنامه ، نصيحت نامه،	wram-lík	ورمليک
نصيحت پاپه		
امر ، حکم ، قضاوت	wramánd	ورمند
قضاوت	wramandún	ورمندون
قضايي ، عدالتي	wramandíz	ورمنديز
پندونصیحت ، وعظ	wrám-o-wrāša	ورم و وراشه
ونصیحت		
جنازه ، تابوت	wran	ورن
	pasta wór	ورنگی، ورینگی < پسته وور
حمله ، تعرض	wrəndá	ورنډه (برید ، یرغل)
	wlor	ورور، وروور < ولور
ورورگلويز ، برادرانه	wrorāná	ورورانہ
	rostāɾay	وروستاپی < روستاپی
	wrostól	وروستول < ورستول
اوستری	wrustáy	وروستی
	rongáy	ورونی < رونگی
خلاصونکی، خلاص گر	wərhānd	ورهاند
وره په وره ، ورپه ور	wrə-pər-wrə	وره پروره
ورهڼه گر ، کسبگر	wərhəŋgár	ورهڼگر

ورهنه (دنده)	wərhóna	کسب، پېشه، شغل، حرفه، مسلك
ورهنيز	wərhəníz	کسبي، حرفوي، مسلکي
ورهول (ازادول)	wərhawól	خلاصول
وريتگر	writgár	ورپته گر، کبابي، ورپتي
ورپته (سوله، لکړه)	writá	کباب، تیکه
ورېنم چينجی	wreḥəm-činjay	د ورېنمو چنجی
ورېننه < روښه (حلوا)	róḥa	
ورېندار	wrendár	ورندار، ورنداره
وراندويپنه	wṙānd-wayóna	وراندويپنه، اټکل، پېشگويي، پېشنگويي
وراندیز	wṙāndíz	مخېنمود، پېشنهاد
وراندیزي	wṙāndízí	پېشنهادي
وراندپينه	wṙāndeyóna	وراندې کونه، پېشکش، عرضه
ورانگه	wṙānga	ورانگه، وړانگه (wṙāngó)
ورانگي (ورانگي)	wṙāngán	ورانگيز، شوغله بيز، شعاع لرونکی
ورانگين		
ورانه پړانه (ورپه پړه)	wṙāna-pṙāna	ورپه - بایلنه، بردو باخت؛ ملا متي او ناملا متي
ورپتيا واکي	warṙyā-wākí	بنايسته سالاري، شايسته سالاري
ورچن (ورپن)	war-ján	مېکروبي، مېکروب نيولی، (میکروب لرونکی خيز)
ورغندی < غړوندي	yaṙwandóy	
ورکتون (وورپتون)	warəktún	کودکستان
ورکينه (کوشينه)	wṙakina	ورپکتوب، وړوکوالی، کمکينه (کوشينه)
ورپند (ورپ)	wáṙənd	ورپتيا وړ، لايق، مناسب
ورپنگه (کک)	wṙənga	ذره، اتوم، اېټم
ورپنگی (ککوين)	wṙəngáy	ذره بين، مېکروسکوپ

ذره بي، ذروي، اتومي، اېتيمي	wrangíz	ورنگيز (ککيز)
غالب و مغلوب، گټونکی او بایلونکی؛ ملامت او ناملامت	wəɾ-o-pəɾ	وړو پړو
	ɾombaly	وړومبی < ږومبی
	ɾund	وړوند < ږوند
ونیا، ونيان	waryān	وړيان
د وړيو او بدنه، د وړيو نساچي	wəɾəy-obdāna	وړی او بدانه
	cāngwár	وزروال < خانگور
بېکار، بې روزگار (-ه)	wəzɡár	وزگار
د وزې لوبه، د ورغومي لوبه، بزکشي	wəz-lóba	وزلوبه
د اعصابو متخصص	wəğ-pohānd	وژپوهاند (وژپوه)
د اعصابو علم	wəž-pohóna	وژپوهنه
د وژیو (اعصابو) درد	wəž-xwəğ	وژخوږ
د اعصابو په درد اخته	wəž-xwəğay	وژخوږی
مرگ، قتل	wážla	وژله (وژنه، وژلون)
عصبي، عصباني	wəžán	وژن
عصبانیت	wəžantyá	وژنتیا
د وژنو (قتلونو) احصائیه	wažən-šméra	وژنشمېره
عصب	wəžá	وژه (وژی)
د وژو اړوند، عصبي	wəžíz	وژيز
عصبي او رواني	wažíz-arwāyíz	وژيز - ارواييز
	solíz	وژيز - سوليز < سوليز - وژيز (عقلي او عصبي)
اوږبی، اړبی	wəğbáy	وږبی (کاغه، پېنگووين)
	uğd	وږد، ووږد < اوږد
وړمی، مصنوعي سپوږمی، ساتلايت	spoğmækéy	وړمکی (سپوږمکی)

بنه بوی او بد بوی	wáǧm-o-twáǧəm	وږم و تورږم
واړمه	waǧmá	وږمه
وړپښاندی، وړپښانی، وړپښان، وړپښانی، وړپښن، وړپښی	waǧi-cánd	وړپښاند (خوشه چین)
وسپنيز سامان ، هارډوېر	wəspən-bāb	وسپنباب
د وسپنباو خرڅلاو (دوکان)	wəspən-plór	وسپنپلور
د وسپنې دوره يا عصر	wəspən-pér	وسپنپېر
د وسپنې سوان	wəspən-tóǧ	وسپنتوږ
د وسپنې څادر، آهن چادر	wəspən-cādár	وسپنڅادر (ترمه)
آهن ربا	wəspən-káǧ	وسپنکښ
د وسپنې ويلونه، ذوب	wəspən-wilób	وسپنويلوب
آهن، پولاد سازي		
اوسپنه	wəspəná	وسپنه
تجارتی سامان، مال	wastá	وسته
ومتاع، کالا (سوداگري ومتاع)		
سلاح ، اسلحه	waslá	وسله (درسته)
مهمات ، اېمونيشن	waslá-tóki	وسله توکي (پوځي توکي) وش و وده - وده - وش
د انگورو وږی، غوښمکه، ډنگوری	wəǧkáláy	وښکالی (ژنگوری، ډنډوړی)
	úǧka	وښکه < اوښکه
زهجن ، زهری ، سمی	wəǧán	وښن (زهجن ، زهرژلی)
وښوری، واخبر، اخور	wəǧór	وښور
اوږد (اسکرینز) چینجی	wáǧa	وغه
ونگه، هویت، تشخص، پېژندنه	wákər	وکر
	ákar wákar	وکرواکر < اکرو وکر
وکئ، وکړئ، وکاوه، وکل، وکلو (سالارزي)	wəkər	وکړ (کرد)
وگرمین، مردم دوست،	wagər-pál	وگړپال

مردمدار		
وگړنی	wagəranáy	وگړنيز، مردمي، انساني
وگړه	wágra	وگړواله، شخصيت
وگړيز (شخصي)	wagəríz	وگړنی، ځانتنی، ځانگړی
ولاړ (رفت)	wlār	لاړ، وېلاړ، لاړو، لاړلو، لاړه، ولاړی، ولاړلی
ولاړې اوبه، ډنډه < سیندگی	sindgáy	
ولاندو ولانگه	wlānd-o-wlānga	مړولونی او د مینځلو تخته
ولس	wələs	اولس، ملت
ولسپال	wələs-pāl	ولس دوست، ملتپال
ولس دښمن	wələs-dəxmán	د ولس دښمن، د ملت دښمن، ملی ضد
ولس دښمني	wələs-dəxmáni	د ولس یا ملت دښمني، ملی ضدیت
ولس وکر	wələs-wakár	ولسی یا ملی هویت
ولسمشر < هېوادمشر	hewād móšar	
ولسواله	wələs-wála	ولسولي، ولسپالنه، ملت پالنه، نېشنلېزم
ولشل < لوشل	lwašál	
ولکه	walká	ولقه، قبضه، کړی، حلقه، دایره، حوزه (انتخاباتي)
ولموری	wəlmóray	له نس او له لمنې، قی او اسهال یا گانگې او نس ناسته کوونکی
ولنځ	wlanj	تشناب، غسلخانه
ولولیز	walwalíz	له ولولې ډک، احساساتي، جذباتي، عاطفي
وله < ویاله	wyála	
ولی (ریښه)	wəlóy	ولې، ولیپې، ریښه
ولېدل < لوېدل	lwédəl	
ولپشت	wlešt	لوپشت، لوپست
ولپشه (بش)	wléša	تمبه، چارتراش

omān	ومه < او مان (هوما)
wanj	ونج
مخدره، مېز (ونجری): مېزگوټی)	
wanj	ونج (ونجون)
عوض، بدل، تغيير	
wanj-dóy	ونجدوی
دونج (تغيير) قانون	
wanjáwəl	ونجول (- بدل)
بدلول، عوضول	
wə-nə-bot	ونه بوت
بونت، بونه تو، بونه تلو، ونه بوتی، و نه بوتلی	
nə wlār	ونه ولاړ < نه ولاړ
و، و، و	وو (بود)
wo	
wawrə	ووره (نری، وربخ)
اوره، ووره (wowrə)	
wor-yā	ووریا (ووربت)
اوریا، اوربت، وربت	
woredəl	وورېدل (- ول)
ورېدل، اورېدل (- ول)	
wor-tún	وورټون (ورټون)
ورټون، کودکستان	
wor-šmer	وورشمېر
کسري شمېر، کسري عدد	
wowáy	ووی (ژمنه)
اوی، قول، وعده	
hóya	وویه < هوویه، هگی
wə (-l)	وه، ول (بودند)
وو، و	
wyārán	ویارن (ویارجن)
عیجن، معیوب	
wyārəl	ویارل
ویارکول، افتخارکول	
wyārəlay	ویارلی (ویارن)
له ویارې ډک، افتخاري، مفتخر	
wyāló	ویاله (جوی)
بیاله، واله، وله	
wayānd	ویاند
خبرلوخ، ویندوی، نطق، ترجمان (د وزارت خارجه ترجمان - پ)	
wijār	ویچار
وچار، اوچار	
bex	ویخ < بیخ
wídə	ویده
وېده، اوده، بېده	
widédəl	ویدېدل (- ول)
اوډېدل (- ول)، بېدېدل (- ول)	
wir	ویر (ماتم)
وهیر، ایر	
wir-γāray	ویرغاری (ویرن، وهیرغاری ماتم)

کونکی، ویر کونکی		ویرمن، ویرژلی، ویرگهی
ډاروونکی، خوفناک	wera-wáray	وېر وړی (بوړنورې)
یره، بېره	wéra	وېره
	trahgarí	وېره اچونه < ترهگری
	weredəl	وېرېدل (-ول)
بېلتون خوبوننه، بېلتون غوښتنه، تجزیه غوښتنه	wešāk	وېشاک (بېلتونپالنه)
بېلتون خوبونوونکی، تجزیه غوښوونکی	wešāk-gár	وېشاکگر (بېلتونپال)
واشگر، وېشونکی، تقسیموونکی، توزیع کونکی	weš-gár	وېشگر
د وېشنې وړ، قابل تقسیم، قابل توزیع	weš-wár	وېشور (وېشل کېدونکی)
ورېښته، ښته	wex̄tó	وېښته
نری رگ، شریان، مورگ	wex̄tə-rág	وېښته رگ
اوبنیار، هوبنیار	wix̄yār	وېښیار
اوبنیارتیا، هوبنیاري	wix̄yār-tyā	وېښیارتیا (وېښیاري)
اراده، عزم، تصمیم	welār	وېلار (هوډ)
بااراده، باعزم، مصمم	welārán	وېلارن (هوډمن)
ویلنگ، ویلنه	wilób	وېلوب (ذوب، گدان)
پولادساز، ولېږنگار	wilob-gár	وېلوبگر
وینا اخیستن، نقل قول، اقتباس	waynā-léǵd	وینا لېږد
د وینې قیمت، خونبها	wine-báya	وینې بیه
د لیدو اړوند، بصري	winíz	وینیز (لیدیز)
سمعی او بصري، آیدو پوښوال	winíz (o) awríz	وینیز (و) اوریز
په وینو کې، خون آلود	wine-kakár	وینې کې
اوی، وی، لغت، کلمه	wayáy	وېی (گای)
د وینو اوډون، د کلمو	wayr-ód (-un)	وېی اوډ (-ون)

ترتيب (په جمله کې)		
د ويينو (لغاتو) ذخيره،	wayi-pānga	ويي پانگه (وييزېرمه)
واژگان		
د ويپوهنې ماهر، لغت پوه	wayi-pohānd	ويي پوهاند (ويپپوه)
د ويونو پوهنه، لغت	wayi-pohéna	ويپپوهنه
پوهنه، واژه شناسی		
لغت جوړونه، نيولو جېزم،	wayi-raḡāwéna	وييرغاونه
نيولو گېزم		
د ويي اړوند ، لغوي	wayíz	وييز (ويپپانگيز)
سيند کښنه، قاموس،	wayi-kǎéna	ويي کښنه
ليکنه، لېکزيکوگرافي		
د لغاتو فهرست، گلو سړی	wayi-lár	ويي لړ
ويوکی ، ادات	wayíkay	وييکی
	sind	وييلیکی < سيند
بحث ، مباحثه	wayéna	ويينه (سکالو)

ه - h (هي)

د پښتو ابېڅې نهویشتم توری چې د وینګ له پلوه زیاتره غورځي او له ورپسې خپلواک (واوېل) سره همرنګېږي یا یو کېږي، لکه په ها - آ، هر - ار ، هگی - اگی ، هویه - اویه ، هیله - ایله ، هېر - یېر ، نهیل - نییل ... کې . په کښېنۍ پښتو کې ، هرگوره ، ترهندي اغېز لاندې تر ډېره پوره او سمه ادا کېږي .

کره	غريزليک	ناکره
هاخوا < آخوا ، اخوا	āxwā	
هار (مونی)	hār	امپل ، غاړه کی ، لاکېت
هارت < ارت	art	
هان (منگ)	hān	عمر ، سن
هان کچه ، هانکچه	hān -káča	د عمر کچه یا اندازه
هاندو هڅه (هاندو هڅې)	hānd-o-hāca	هڅه او هاند (هڅه او هاندونه)
هتوځی < بازار	bāzār	

هجری ، نرنسُك	hejrā	هجرا (نرنسُخی)
كوشش ، اقدام ، میل ،	háca	هخه
رغبت ، ذوق ، شوق		
فرهنگ ، كولتور ، كلچر	hacób	هخوب
ادیره ، حضیره ، هدییره	hadírá	هدیره (مربستون)
تشویقول	hacawəl	هخول (لیول)
دبل پلستر ، بنداژ	haḍ-band	هه بندا
دهو و كو ماهر	haḍ-pohānd	هه پوهاند (هه پوه)
دهو و كو علم	haḍ-pohéna	هه پوهنه
اسكلېټ ، استخوانبندي ،	haḍ-tár	هه ټر (هه وانه)
چوكاټ		
دهو و كو ډاكټر ، شكسته بندا	haḍ-darmálay	هه درملی
	aḍa	هه < اډه
دهو و كو اړوند ، استخواني	haḍíz	هه یز (هه یین)
هرکلین ، پر هرکال ، همه ساله	har-kalán	هرکلن
په خیر راشی ! په خیر	hárkala-rāšəy	هرکله راشی (بسه راغلاست)
راغلی ! په خیر راغلاست !		
هرمهالی ، هرمهالیز ، مدام ،	har-klín	هرکلین
همېشه ، همه وقته		
	rəšá	هریاسه < رشه
ارپړه	hareṙá	هرپړه
سرگردان	haṙānd	هه راند (لالهاند)
صندوق ، صندوقچه	haṙpóy	هه پی
	astogéna	هستوگنه ، هستوگه < استوگنه
زېږونه ، ایجاد ، آفرینش ،	hastawéna	هستونه (پنځونه)
تخلیق		
	osédəl	هستېدل < اوسېدل ، استل
هاسې ، اسپ ، هسي	háse	هسې
آغومره ، هوغونه	hāyúmra	هغومره (هاغومره)
	haṙó tləláy day	هغه لار دی < هغه تللی دی

هک (هپس)	hak	هريان ، اريان ، حيران
هگی (هويه)	hagəy	
هلك	halók	هلك (halúk-ān)
هله	hála	هاله ، هلي ، هغه وخت
هلي خلي	hále-jále	هلي زلي ، الي زلي
هم آری (همربينه ، هم بنستی)	ham-āray	همربیشه ، هم نسيه ، مشترك المنشاء
هم ارزی (هم ارزبنستی)	ham-ārzay	د يو ارزبنست لرونکی
هماند پوهی	ham-and-póhay	د يوې اندپوهې (اپديالوجی) لرونکی
هماندي	ham-ánday	همفکره ، هممنظره
هماندي	ham-andí	همفکري
همبستر (-ی)	ham-bestár (-ay)	همخواب ، هماغوش
همبستري	ham-bestarí	همخوابي ، جماع
همبندياری	ham-bandāray	هم بزمه ، هم مجلسی
همبول (همسندری)	ham-ból	د سندرو ملگری ، هم اوازی
همبولی (همژمنی)	hambólay	هم پیمان ، هم قوله
همپولی (همبریدی)	ham-púlay	همسرحد
همپیری (هممهالی)	ham-péray	همدوره ، همعصری ، معاصر
همخپلی	ham-jélay	همنوع (بشر ...)
همخنګ (همپوری)	ham-cáng	اندیوال ، همپوریز ، همتا ، همسنگ
همخونی	ham-xúnay	هم اوتاقه ، د کوتیې ملگری
همژی	ham-žəbay	ګوژی ، همزبان
همسکالو	ham-skāló	همصحبت ، هم کلام
همغبری	ham-γáğay	همنوا ، همآهنگ
همغبری	ham-γağı	همنوايي ، همآهنگي
همکاسه (همکوبی)	ham-kásá	هم دسترخوانی ، همسفره
همکوری	ham-kóray	هم منزل ، همخانه
همکپتی	ham-kétay	هم مذهبه ، همدینی
همگروهي	ham-gróhay	همعقیده ، همسندی
هملاری (لارمل)	ham-láray	د لاری مل

هملوستی	ham-lwástay	همسبق، همدرسی، همصنفي، همكلاس
همليدي	ham-lıdáy	هم نظری، هم لیدتوگی، دیوه نقطه نظر لرونکی
همليکی	ham-lıkáy	هملری، هم قطاری، همردیف، هم مسلك، همخانگی
هممانیز (هممانیزونه)	ham-māníz	گډ مانیز، هم معنا، مترادف
هممانیزوالی	ham-mānız-wálay	گډ مانیزوالی، هم معناوالی
هممنډی (همپلی)	ham-mánḍay	همگامی، همگام، همیونی
هم منگی (هم هانی، همزولی)	ham-mángay	همعمره، همسن
هممهال (په یوه مهال کې)	ham-mahál	همزمان، درعین زمان، درعین حال، پریوه وخت
همهاغومره (همهغومره)	ham-háγumra	اماغومره
هم هېوادی (هېوادوال)	ham-hewáday	هموطنی، وطنوال، وطندار
هن (دا دی)	hən	ان (اینک)
هندستان	hendəstán	هندوستان، بهارت
هندپور < هېندپور		
هندپه < هېندپه		
هندپې هندپې	hánḍe-hánḍe	اندپې اندپې، قطعه قطعه، پارچه پارچه
هو	ho	او، ها، هاو، آوو، یې (کرلنې)
هوار (هواری)	hawár	اوار (اواری)
هوارې وړ	hawārı-wár	د حل وړ
هوا وېجه	hawā-wéjə	هوایی قلمرو
هوایی چلند	hawāyı-čalánd	هوانوردی، هوا پیمایی
هوبله (وزله)	hóbla	وسيله، ذریعه، چاره
هوده < اوده	úda	
هورې (هلته)	horé	وورې، هلې، دورې، هوري
هوربه	húǵa	اوربه
هوساینخی	hosāyən-jáy	استراحت خای، تفریح خای

استراحت ، تفریح	hosāyóna	هوساینه (هوسایی)
	hosāyíz	هوساییز
هوش ، عقل	huṣṣ	هونس (سد ، سول)
	wiṣṣyār	هونسیار < وینبیار
هیخ	hec	هېخ
هخنا	hecyaál	هېخیال
د هېبنتیا (اریانتیا) وړ ، د تعجب وړ	heṣṣtyā-wár	هېبنتیا وړ
هېروالی ، فراموشی	héra	هېره (هېرتیا)
	irá	هېره < ایره
هېنمه (ناخاپی توره وریخ او توند باران)	heṣṣmá	هېنمه
هېسوونکی ، اریانوونکی ، له حیرانتیا یا تعجبه ډک ، محیر	héṣṣenda	هېبندده
هېلمند ، هېر مند	helmánd	هېلمند
ایله بیله ، متې همدومره ؛ په ناحقه ، غیر حق	híla-bíla	هیله بیله
هیله مند ، امیدوار	híla-mán	هیله من (هیله منی)
هېندار سپېڅ ، برف پاک	hendār-pák	هېندار پاک
هنداره ، اینداره	hendāra	هېنداره
ویرین	hendārəy	هېنداری
شیشه یی	hendāríz	هېنداریز (نېینه یی)
هنده ، اېنده ، ینده	hénḍa	هېنده
خېلی ، هوډیالی ، لجوج	henḍawár	هېندوړ
اېواد ، هواد ، هیواد	hewād	هېواد
له هېواده د باندې ، (چارې ...)	hewād-bahár	هېواد بهر
هېواد پالونکی ، وطنپال	hewād-pāl	هېواد پال
هېواد پلورونکی ، وطنفروش	hewād-plóray	هېواد پلوری
په هېواد کې دننه ، په هېواد کې داخل	hewād-danóna	هېواد دننه

هېواد سراسر	هېواد سراسر	هېواد سراسر
هېوادنی (هېوادیز)	هېوادنی (هېوادیز)	هېوادنی (هېوادیز)
هېوادواله (هېواد پالنه)	هېوادواله (هېواد پالنه)	هېوادواله (هېواد پالنه)

ې - e ، ي - i ، ی - ay ، ی - əy ، ئ - əy

دغه څلور پنځه ډوله (بې گانې) له يوې يوازېنۍ عربي ی (ياء) څخه آره اخلي چې پخپله په عربي او بيا پارسي غږپوهنه کې په همدا يوه بڼه د دوو خپلواکو (ې - e ، ي - i) او يوه غبرگغر (ay) بنسکارندويي کوي چې پرله پسې مجهوله، معروفه او ملينه (ی) بلل کېږي او په پښتو او ازپوهه (فونيمیکس) کې يې پرله پسې اوږده، لنډه، زورواله او زورکي واله "بې" بولي؛ زورکيواله بيا دوه ليکنې (گرافيمیک) ځپلونه (وارېنتونه) راخپلوي: نومواله (ی) او کړواله (ئ). اوږده (ې) او لنډه (ي) ځانته او د ويي په سر، منځ او پای کې راتلای شي. له زورکيوالو څخه نومواله دا (ی) ځانته او د ويي په پای کې روغه رمتيه ليکل کېږي او په سر او منځ کې يې د لنډې (ي) په څېر په خوا پرخوا غبرگو ټکو ښوول کېږي، لکه په نړيوال او پېريز کې او کړواله دا (ئ) د دويم ډېرگري وگړي د پايلې په توگه، يا له کړ بنسټ سره نښلول کېږي، لکه په ځي، څي، څي ... کې او يا ترې جلا راځي، لکه په خورئ، غورئ ... کې. په دې لړ کې ay پايلې پر əy هغو هم هله اوږي چې اړوند نومونه او بنسټې ډېرگري (مغيره جمع) بڼې راخپلوي، لکه په سرې - سړيو، لښتۍ - لښتيو ... کې. په سوېل - لويديز گړدود کې تر خجلاندې ay پر əy (ئ) اړول او ليکل د ويونکيو د لږه کيوالي د آر له مخې کره نه شي گڼل کېدای او په دې ډول نرينه او نومواله پايله!

کره	غبريزليک	ناکره
يا (که)	yā	د ناتروبيکي په توگه له "که" سره زياتره هممانيز کارول کېږي
ياد (يادونه)	yād	ياد ، خاطره (خاطري)
ياد څلي	yād-cálay	د ياد څلي ، د يادگار څلي يا منار
ياد بنټ	yādəxt	ياد بنټ، ياد دابنت، يادداشت
ياد بنټچه	yādəxt-čá	ياد بنټ ليکچه، د

یادداشت کتابچه، دایری		یادبنتلیک (یادبنتپانه)
د یادونې لیک،	yādəxt-lík	
یادداشتنامه، نوبت، نوټپس		یادبنتور
د یادبنت وړ، د یادداشت وړ	yādəxt-wār	
یادبنت اخیستل،	yādəxtawəl	یادبنتول
یادداشتول، نوټول		
د یادگار مانی، کاخ	yād-māṇóy	یاد مانی، یادگاري
یادگاري		مانی،
یاستی، استی، بیی	yāst	یاست
	biā sta	یاسته < بیاسته، رسی، وانس
د یاغیانو سیمه، غیرعلاقه	yāyigār	یاغیگر (یاغیستان)
(پاک - افغان ازاد سرحد		
سرکښی، نافرمانی،	yāyigirí	یاغیگیری (سر)
بغاوت، تمرد		
	ncédəl	یامېدل < نخېدل
	wayəl	یایل < ویل
ابله، پښې ابله	yábəl	ییل (یبله، پښې لوخی)
یخ پلورونکی	yax-plóray	یخپلوری
د یخ یا کنگل دوره، دوره	yax-pér	یخپېر (کنگلپېر،
یا مرحله، یخبندان		یخچالپېر)
کنگلنی، فرېج، گلاسیر،	yaxčál	یخچال
یخبندان		
یخوهلی، له یخ یا ډېرو	yax-zónay	یخزنی (یغ دغه، یخ
سړو څخه کرخت شوی		کرخ)
یخ جوړوونکی	yax-sáz	یخساز
یخ یا کنگل جوړونه، د یخ	yax-sāzı	یخسازي
جوړولو کارخانه		
	yaxčál	یخ سیمه < یخچال
د یخ پرمخ لوبه یا ورزش	yax-lóba	یخلوبه
یخ ماتوونی (بېړی...)	yax-mátay	یخماتی
د یخ پرمخ نڅا	yax-nacá	یخنڅا
د غوښې ښوروا یا زومنه	yax-nı	یخني (ښوروا)

		یخني < ساره
یرغلیز	yarǧalíz	یرغلیز
یرغلی، تهاجمي (جنگ، وسله)		
	bónǧa	یرغملییه < بونگه
یرغمل نیوونکی	yarǧamalǧár	یرغمل گر (یرغملگر)
یرغمل نیونه	yarǧamalǧarí	یرغملگری
اپشنا، جوش، غلیان	yašná	یشنا (یش)
د ابشېدنې یا غلیان نقطه	yašná-ťókay	یشنا ټکی
شخ و کرخت، یخوهلی	yáy-dáy	یغ دغ (یغ کرخ)
یلغز، جره، مجرد	yalǧóz	یلغوز (خره)
وم (کرلانی)	yəm	یم
اپنه، ځیگر	yəná	ینه
یاو، یبو، (دیو)	yaw	یو (د یوه)
یواځې، بیواځې، ابوازي	yawāze	یوازي
یوازينی، یوازي، یواځنی، یواځینی	yawāzenáy	یوازي
یو هفته یی	yaw-owníz	یو اوونیز
هم منشاء، یو بنیادی	yaw-bənsəťay	یو بنستی (یو آرې، هماری)
د یوه خدای په گروهه، موحد، یکتا پرست	yaw-pāl	یو پال (یو څبنستی)
یو خدای پالنه، یو خدای گروهی، یکتا پرستی	yaw-pālóna	یو پالنه (یو څبنستی، یوواله)
یو په دوه، یو د دوو پر وراندې، دوه برابره	yaw—pər-dwá	یو پر دوه
یوه پلا (د ترنگ او لنډیز له مخې)	yáw-plā	یو پلا (یو ځل)
یو پېری ایز، یو پېری بیز، یو قرنه، سلکلنیز	yaw-perəyíz	یو پېرییز
یو ترمنځه، یو پسې، یو درمیان، هر دومی	yaw-tər-mánj	یو ترمنځ (هر دویم)
یو شکلی، هم شکلی، یوونگی	yaw-ǧawlí	یو جولي (یو بنی)

یو رنگ، یورنگی، یو شکله، همرنگی ...	yaw-ǰáwlay	یو جولی (یو بنی)
یو ځلې، یو ځله، یو کرت	yáw-jal	یو ځل (یو وار)
یو هجایې، یو سېلابه، مونو سیلابیک	yaw-capız	یو څپیز
یوه خوا - بله خوا (د ترکیب او لنډیز پر بنسټ)	yáw-xwā-ból-xwā	یو خوا - بلخوا
یو زرو لومړی، یو له پاسه زرم	yáw-zər-o-yawám	یو زرو یوم
یو زری ییز، یو زری ایز، یوه زر کلنیزه، یو زر کلیزه	yaw-zəryíz	یو زرییز
پر یوه خبره ولاړ، رښتینی؛ همژبې، پر یوه ژبه غږېدونکی	yaw-žəbay	یو ژبی
د یوې ژبې اړوند (سیند، قاموس ...)	yaw-žəbíz	یو ژبیز
کاجر، چغر، شپړا	yaw-stərgay	یو سترگی
د یوې شپې، یو شبه	yaw-špenáy	یو شپېنی
		یو گروهی < یو پال
		یو گروهی < یو پالنه
د یوې لارې تلونکی، د یوې لارې مل، هملاړی	yaw-láray	یو لاری
یو اړخیز، یو طرفه (سړک، جاده)	yaw-loríz	یو لوریز
یو طرفي، یو جانبي	yaw-loriz-wálay	یو لوریزوالی
	ham mahálay	یو مهالی < هممهالی
یو وختیز	yaw-mahálíz	یو مهالیز (یو وخته)
یو څښتني، یو مېړه توب	yaw-meřoxí	یو مېړونې
یو څښتنه ښځه، یو مېړه والا ښځه	yaw-meřóže	یو مېړونې
یورانې، یورگانی (د ورونو ښځې)	yúni	یونې (یور)
یو وار	yáw-wār	یو وار (یو ځل)

د یوې ښځې مېړه، یك زنه	yaw-ǰəjmánay	یو ښځمنی
یو ښځي توب، یو ښځیوال	yaw-ǰəjmaní	یو ښځمني
یو ارا به یي سایکل	yawkáý	یوکی (یو څرخه)
یووم، اول	yawóm	یوم (لومړی)
سفرلیک، سفرنامه، سیاحت نامه	yun-lík	یونلیک
یوالی، اتفاق	yaw-wálay	یووالی (یوواله)
یوستوی	yaw-wastóway	یووستوی
یوه لس، یولس	yawólas	یولس
یوکی، واحد (مقیاس)	yawún	یوون
اپوه، یوه (ywa)	yawá	یوه
اپوه، یوه (ywə)	yawə	یوه (سړي ته)
یا، ای، اې	ya	یه (آ، وا)
		یه < نه
ابرور، حاصلخیز، پرثمر، بارور	yebra-wár	یېبرور
ابره، اېبره، حاصل، ثمره، بار	yébra	یېبره
هېر، اېر	yer	یېر (د بېرېو جوبه)
د بېرېو د جوپې مشر	yer-méšər	یېر مشر (سرمانو)
یوه، یوې، بیوه، اېوه (جمع: یېوې)	yéwa	یېوه (قلبه)

اخځلیک

- ۱- پالوال، عبد الرازق: معیاري پښتو. یونایتېډ پریس، شال. تله ۱۳۸۴ ل.
- ۲- تړی، حبیب اله: نوې ژبپوهنه او ژبني مسایل. پښتو ټولنه، کابل ۱۳۴۴ ل.
- ۳- زیار، مجاور احمد: پښتو گړدودونه. نړیوال پښتو سپینار، کابل ۱۳۵۴ (۱۹۷۵).

- پښتو ليكلار. ننگرهار پوهنتون. د لوړو زده کړو چاپخونه، کابل ۱۳۶۰ ل.

- ويپوهنه. د پښتو ژبې او ادب خانگه، کابل پوهنتون. د لوړو زده کړو چاپخونه، کابل ۱۳۶۰ ل.

- پښتو سيندگي - انگرېزي سريلونه + وستربلونه (غبرگبلونه)، گړنې او څرگندنې. د ساپي د پښتو څېړنو او پراختيا مرکز، پېښور ۱۳۷۸ ل (۲۰۰۰ ز).

- پښتو پښويه (گرامر)، درېيم چاپ. دانش کتابتون، پېښور ۱۳۸۴ ل (۲۰۰۵ ز).

- سلگونه ليکنې او ليکونه (سپين ليکونه چاپ ته چمتو).

- پښتو قاموس، پښتو ټولنه. لومړی ټوک ۱۳۳۰، دويم ټوک ۱۳۳۳ ل. (عکسي چاپ ۱۳۸۳).

- زېری، لومړی گڼه ۱۳۵۶ ل. پښتو ټولنه، کابل.

- 10- Morgenstierne, G.: An Etymological Vocabulary of Pashto(EVP). Oslo 1927.
- 11- Zyar, M.A.: Die Nominal Komposita des Paschto, Diss. Universität Bern. Institute für Sprachwissenschaft, Bern 1974
- 12- Mackenzie, D.: A standard Pashto, BSOAS 22, 1959, 231 - 235.
- Pashto, The World's Major Languages. ed. Bernard Comri, London, 1987.
- 13- Kieffer, C.M.: Dialectologie du pashto. Distribution et typologie des parlers Pashto d' apres les premieres Cartes de atlas linguistique de l' Afghanistan(ALA)". Colloque sur l' etablissement d'un Centre d' etde dela langue et de la literature Pashto, Caboul 1975.

یادښت: په سیند ډوله لارښود کې د آروبي تر څنګه د لیندیو (د دننه دویم ویی یا د هممانیز جاج را اخلي او یا د پورویي. په < پسې راغلي سم ویي ته مخه کول مانا لري. (پ) د پښتونخوا او پېښور لنډیز دی. دا چې د متن دننه نغوتې، نومېرنې یا رېفرنسونه مې نښه نه شو کړای، له درنومینه والو بڼه غواړم.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**